

**AYNİYAT DEFTERLERİ İŞİĞİNDA İL.MAHMUD DÖNEMİ MERKEZ-TAŞRA
İLİŞKİLERİ: ANKARA, BURSA,KÜTAHYA, SELANİK, VARNA VE
TIRHALA SANCAKLARI ÖRNEĞİNDE**

Yüksek Lisans Tezi

Semih YILDIZ

Eskişehir, 2021

**AYNİYAT DEFTERLERİ İŞİĞİNDA II.MAHMUD DÖNEMİ MERKEZ-TAŞRA
İLİŞKİLERİ: ANKARA, BURSA, KÜTAHYA, SELANİK, VARNA VE
TIRHALA SANCAKLARI ÖRNEĞİNDE**

Semih YILDIZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tarih Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Ayla EFE

**Eskişehir
Anadolu Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Haziran 2021**

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Semih YILDIZ'ın "Ayniyat Defterleri Işığında II.Mahmud Dönemi Merkez-Taşra İlişkileri: Ankara, Bursa, Kütahya, Selanik, Varna Ve Tırhala Sancakları Örneğinde" başlıklı tezi .../.../21 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından değerlendirilerek "Anadolu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliği"nin ilgili maddeleri uyarınca Tarih Anabilim dalında, Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

	<u>Unvanı Adı Soyadı</u>	<u>İmza</u>
Üye (Tez Danışmanı)	:Prof. Dr. Ayla EFE	
Üye	:Prof. Dr. İlhami YURDAKUL	
Üye	:Doç. Dr. Sedat BİNGÖL	

Enstitü Müdürü

ÖZET

AYNİYAT DEFTERLERİ İŞİĞİNDA II.MAHMUD DÖNEMİ MERKEZ-TAŞRA İLİŞKİLERİ: ANKARA, BURSA, KÜTAHYA, SELANİK, VARNA VE TIRHALA SANCAKLARI ÖRNEĞİNDE

Semih YILDIZ

Tarih Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Haziran 2021

Danışman: Prof. Dr. Ayla EFE

Ayniyat Defterleri, Sadaret'ten taşraya gönderilen belgelerin tutulduğu kayıtlardır. Tezde Anadolu ve Rumeli'den II.Mahmud dönemine ait ayniyat kayıtları kullanılarak; merkez ile taşra arasındaki iletişimin niteliği ve merkezin taşradan beklentileri altı sancak örneğinde inceleme konusu yapılmıştır.

Bu sancaklar, Anadolu'da Ankara, Bursa ve Kütahya, Rumeli'de ise Selanik, Varna ve Tırhala'dır. Böylece, II.Mahmud dönemi taşrasının geçirdiği idari değişimlerin tespiti ve merkezileşme siyasetinin taşrada ne derece hissedildiğinin saptanabilmesi belirtilen sancaklar özelinde mümkün olmuştur. Aynı zamanda vergi, askeri, mali, sosyal, idari, vs. birçok alanda yapılan ıslahatların taşraya yansımalarıyla merkezin taşradan başta iaşe, vergi ve asker olmak üzere çeşitli talepleri tespit edilerek, taşradaki yaşanılabilirlik saptanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: II.Mahmud 1, Ayniyat 2, Taşra 3.

ABSTRACT

THE CENTER AND THE PROVINCE RELATIONS AT THE ERA OF MAHMUD II
BASED ON THE AYNİYAT REGİSTERS: IN ANKARA, BURSA, KÜTAHYA,
SELANİK, VARNA AND TIRHALA SAMPLES

Semih YILDIZ

Department of History

Anadolu University, Graduate School of Social Sciences

2021

Adviser: Prof. Ayla EFE

The *Ayniyat* registers are the records in which the documents sent from the *Sadaret* to province are kept. Using the *Ayniyat* records from Anatolia and Rumelia belonging to the Mahmud II period in the thesis; the quality of the communication between the center and the province and expectations of the center from the province were made the subject of study in six *sancaks* samples.

These *sancaks* are Ankara, Bursa and Kütahya in Anatolia and Selanik, Varna and Tırhala in Rumelia. In this way, it was made possible to determine of the administrative changes experienced by the province of the Mahmud II period and to detect what extent the centralization policy was felt in the province in particular for the mentioned *sancaks*. At the same time, inhabitability in the province was tried to be detected by determining various demands of the center from the province mainly provisionalism, tax and military with the reflections of the reforms made in numerous fields of tax, military, fiscal, social, administrative, etc. to the province.

Keywords: Mahmud II 1, Ayniyat 2, Province 3.

ÖNSÖZ

Osmanlı taşrasıyla ilgili yapılan çalışmalara ek olarak Sultan 2.Mahmud döneminin merkez-taşra ilişkilerini inceleyen müstakil bir çalışmanın bugüne kadar mevcut olmamasından faydalanarak bu boşluğu bir nebze olsun doldurması hedefiyle yazımına başladığım tez ile merkez-taşra arasındaki iletişimin niteliğini ve merkezîyetçilikle anılan bir dönemin bu doğrultuda atmış olduğu adımların taşrada ne derece hissedilebildiğini tespit edebilmek için çaba gösterdim.

Merkez-taşra arasındaki iletişimi anlayabilmenin yolu o dönemde taşraya hitaben kaleme alınmış olan ayniyat defterlerini incelemekten geçiyordu. Anadolu’da 1812’den itibaren, Rumeli’de ise 1815’ten itibaren kayıt altına alınmaya başlanan ayniyat defterleri üzerinde yaptığım taramalar neticesinde süre sınırlılığı ile tez konusu olacak olan sancakların tespitini yapabildim. Buna göre 2.Mahmud’un 31 yıl süren saltanatının 15 yılını kapsayacak şekilde beşer yıllık periyotlar halinde Anadolu’da 1812-18, 1823-28, 1833-1838, Rumeli’de ise 1815-1820, 1824-1829, 1834-1839 şeklinde tarihlerimi belirledim. Daha sonrasında hem Anadolu’dan hem de Rumeli’den üçer sancak seçerek toplam altı sancak özelinde taşranın durumunu tespit edebilmek amacıyla konumları ve belge sayıları göz önünde bulundurularak Ankara, Bursa, Kütahya, Selanik, Tırhala ve Varna’yı seçerek ilgili belgelerin okumasına başladım. Belgelerdeki konu çeşitliliği zaman zaman beni zorlasa da literatürde ortaya konan çalışmalardan da faydalanarak yazım kısmında geçtim.

Bu bölümde zaman zaman tezi tamamlayamama korkusuyla birlikte istenileni verememe kaygısı yaşasam da tez konusunun ilk tespitinden, araştırmanın nasıl bir yol üzerinden izleneceği konusunda son aşamaya kadar hiçbir zaman desteklerini ve ilgisini üzerimden esirgemeyen sayın hocam Prof. Dr. Ayla EFE’nin yoğun çabalarıyla araştırmamı tamamlayabildim. Bu konuda her türlü yardımı için kendisine sonsuz teşekkür ederim.

Ayrıca arşiv taramaları esnasında bana evini açarak maddi ve manevi her türlü yardımı esirgemeyen değerli arkadaşım Özdemir KARABULUT’a, çıkmış olduğum bu yolda manevi teşvikleriyle beni ayakta tutan Gülşah ÖNER’e ve son olarak yıllardan beri bana her zaman güvenerek her daim arkamda duran sevgili annem ve babam Sevdije ve Fahri YILDIZ başta olmak üzere tüm aileme teşekkürü de bir borç bilirim.

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmamın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan “bilimsel intihal tespit programı”yla tarandığını ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
BAŞLIK SAYFASI	ii
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI.....	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
ÖNSÖZ	vi
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ.....	vii
TABLOLAR DİZİNİ.....	xiv
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xvi
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ.....	xvii
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM: II.MAHMUD DÖNEMİNE TAŞRADAN BİR BAKIŞ	9
1.VERGİ	9
1.1.Tevzi’ Defterleri	10
1.2.İltizam-Mukata’ Gelirleri.....	12
1.3.Vergi Tahsillerinde Karşılaşılan Problemler.....	16
1.3.1.Kalyoncu bedeli	16
1.3.2.Cebelü bedeli.....	18
1.3.3.Hizmet-i mübâşiriyye bedeli.....	19
1.3.4.Bedel-i ağnam.....	20
1.3.5.Zahire bedeli	21
1.3.6.Kale-Kışla inşası masrafları için bedeliye	23
1.3.7.Gümrük vergisi.....	25
1.3.8.Hazinelere ait vergiler	25
1.3.9.İспенç vergisi.....	27

1.3.10. Fazladan vergi alımları	27
1.4. Vergi Affı.....	30
1.5.Vergi Sonuç.....	31
2.ASKERİ	33
2.1.Asker Sevk ve Tedariki.....	34
2.1.1. Bedel-i askeriye	39
2.2.Ordu İaşesi.....	41
2.2.1.Peksimet.....	41
2.2.3.Hububat ve diğer erzak.....	42
2.2.4.Tâyinat-ı miriye	43
2.2.5.Menzil	44
2.3 Ordu ve Donanma İhtiyaçları.....	45
2.3.1.Ordu mühimmatı.....	45
2.3.2.Tersane için kereste temini	48
2.4.Askeri İstihdam	48
2.5.Kale, Kışla, Bina İnşa ve Onarımları	50
2.6.Firari Askerler.....	53
2.7.Yeniçeri Ocağının İlgası ve Bektaşilik Suçlamaları.....	55
2.8.Âsâkir-i Mansûre-i Muhammediye Ordusu	56
2.9.Redif Teşkilatı.....	58
2.9.1.Redif taburlarına kayıt şartları	58
2.9.2.Kıyafetleri ve fes imali.....	60
2.9.3.Talimleri	62
2.10.Askeri Sonuç	63
3.ALACAK-VERECEK	65
3.1.Kişi-Kişi.....	66
3.1.1.Anadolu	66

3.1.1.1.Kütahya	66
3.1.1.2.Ankara	68
3.1.1.3.Bursa	70
3.1.2.Rumeli	72
3.1.2.1.Selanik.....	72
3.1.2.2.Tırhala.....	74
3.1.2.3.Varna.....	75
3.2.Kişi-Devlet.....	78
3.3.Kişi-Sarraf	81
3.4.Diğer	82
3.5.Alacak-Verecek Sonuç	83
4.TALEPLER.....	86
4.1.Merkezin Hürmet Talepleri	87
4.1.1.Şeyhlere hürmet.....	87
4.1.2.Devlet görevlilerine hürmet	88
4.2.Yardım Talepleri.....	90
4.3.İdari Talepler.....	93
4.4.Muhacir Talepleri	96
4.5.İstihdam Talepleri.....	99
4.6.Yol Yardım Talepleri.....	100
4.7.Af Talepleri	101
4.8.Talepler Sonuç.....	102
5.SUÇLAR VE CEZALAR.....	104
5.1.Sürgün	105
5.1.1.Sürgün cezaları	105
5.1.2.Sürgün cezasının affı talepleri.....	108
5.2.Cinayet	110

5.3.Yağmacılık	112
5.4.Dolandırıcılık	113
5.5.Hırsızlık	114
5.6.Diğer	115
5.7.Suçlar ve Cezalar Sonuç	117
6.MÜRUR TEZKİRESİ	119
6.1.Mürur Tezkiresi Sonuç	126
7.EŞKIYA/ZULÜM	129
7.1.Eşkîya Zulmü	129
7.2.İdareci Zulmü	134
7.3.Eşkîya/Zulüm Sonuç	135
8.İSTANBUL'UN İAŞESİ	137
8.1.Arpa ve Buğday	137
8.1.2.Arpa ve Buğday Mübayaası	137
8.1.2.Arpa ve Buğday Nakli	140
8.2.Un	142
8.3.Pirinç	142
8.4.Zahire İhracı Yasağı	143
8.5.İstanbul'un İaşesi Sonuç	145
9.MİRAS VE MUHALLEFAT ZABTI	147
9.1.Miras	147
9.2.Muhallefat ve Müsadere	149
10.MAHALLİ ATAMALAR VE SEÇİMLER	152
10.1.Âyan Seçimleri	152
10.2.Muhtar Seçimleri	155
10.3.Mütesellim Tayinleri	156
10.4.Voyvoda Tayinleri	157

10.5.Jurnal Katibi Tayinleri.....	157
10.6.Metropolit Tayinleri.....	158
10.7.Diğer Mahalli Atamalar	159
11.VAKIF.....	161
11.1.Vakıf İhtiyaçları ve Tamiri	161
11.2.Vakıf İdaresi	162
11.3.Vakıf Sonuç.....	164
12.DİĞER	165
12.1.İDARİ.....	165
12.1.2.Nüfus sayımları.....	165
12.1.3.Uluslararası meseleler	167
12.1.4.Bâb-ı Âli'de toplantı	169
12.1.5.Yeni para darbı.....	170
12.1.6.Diğer idari	172
12.2.SOSYAL.....	175
12.2.1.Ailevi meseleler	175
12.2.2.Diğer sosyal	176
İKİNCİ BÖLÜM: ANKARA, BURSA, KÜTAHYA, SELANİK, VARNA, TIRHALA.....	179
1.ANKARA	180
2.BURSA	183
3.KÜTAHYA	185
4.SELANİK	188
5.TIRHALA.....	191
6.VARNA	193
SONUÇ	195
KAYNAKÇA.....	198

EKLER

ÖZGEÇMİŞ

TABLolar DİZİNİ

Sayfa

Tablo 1. Anadolu ve Rumeli’de Üç Döneme Göre İncelenen Belge Sayısı	4
Tablo 2. Araştırmada Kullanılan Belgelerin Niteliğini Gösteren Tablo	5
Tablo 3. Araştırmada Kullanılan Belgelerin Kimlere Hitaben Yazıldığını Gösteren Tablo	6
Tablo 4. Araştırmada Kullanılan Belgelerin Konu ve Tarihler'e Göre Dağılımı.....	7
Tablo 5. Vergi Belgelerinin Konulara Göre Tarihsel Dağılımı	9
Tablo 6. “Askeri” belgelerin konu ve tarihlere göre dağılımı.	33
Tablo 7. Alacak-Verecek belgelerinin konu bazlı dağılımı.	65
Tablo 8. Alacaklı olan merkez görevlilerinin konumu ve sayısı	84
Tablo 9. Kişi-kişi ve kişi-sarraf belgelerinde yer alan meblağların ortalamasını gösteren tablo	85
Tablo 10. “Talepler” bölümündeki belgelerin konu bazlı dağılımı	86
Tablo 11. Belge sayısına göre suç ve cezaları gösteren tablo	104
Tablo 12. Suç ve ceza dağılımını gösteren tablo.....	117
Tablo 13. Suçların seçili sancaklara göre dağılımını gösteren tablo.....	118
Tablo 14. Mürur belgelerinin yıllara göre dağılımı	126
Tablo 15. Mürur tezkiresi belgelerinin sancaklara göre dağılımı	127
Tablo 16. Tez için seçilen sancaklara gönderilen belgelerin sayısal dağılımını gösteren tablo	179
Tablo 17. Ankara Sancağına gönderilen belgelerin konu ve idari amirlere göre dağılımı	181
Tablo 18. Bursa Sancağına gönderilen belgelerin konu ve idari amirlere göre dağılımı	183
Tablo 19. Kütahya Sancağına gönderilen belgelerin konu ve idari amirlere göre dağılımı	186
Tablo 20. Selanik Sancağına gönderilen belgelerin konu ve idari amirlere göre dağılımı	189
Tablo 21. Tırhala Sancağına gönderilen belgelerin konu ve idari amirlere göre dağılımı	191

Tablo 22. Varna Muhafızlığına gönderilen belgelerin konu ve idari amirlere göre dağılımı	193
---	-----

ŒEKİLLER DİZİNİ

	<u>Sayfa</u>
Œekil 1. <i>AraŒtırmada kullanılan belgelerin konu dağılımu</i>	8

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

AA	: Anadolu Adı
RA	: Rumeli Adı
Ayn	: Ayniyat
BOA	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi
BEO	: Bâb-ı Âli Evrak Odası
d.	: Defteri
Bkz.	: Bakınız
Çev.	: Çeviren
Prof.	: Profesör
Dr.	: Doktor
Haz.	: Hazırlayan
Ed.	: Editör
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
DİA	: Diyanet İşleri Ansiklopedisi
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
DTCF	: Dil, Tarih, Coğrafya Fakültesi
TTK	: Türk Tarih Kurumu
s.	: Sayfa
vs.	: Vesâire
Yy	: Yüzyıl
a.g.k.	: Adı geçen kaynak
Müt.	: Mütessellim
Mut.	: Mutasarrıf

GİRİŞ

II.Mahmud'un saltanat yılları (1808-1839) dünden bugüne merkezîyetçi politikaları ile tanımlanıp çeşitli araştırmalara konu edilmiştir.¹ Ne var ki, bu literatürde taşra teşkilatı kendisine çok sınırlı bir yer bulabilmiştir.²

Ayniyat defterleri temelinde hazırlanan bu tez, şüphesiz bu boşluğu doldurma iddiasında değildir. Bununla birlikte bu tez, Anadolu'dan Bursa, Kütahya ve Ankara Rumeli'den Tırhala, Selanik ve Varna özelinde³ II.Mahmud dönemi merkez-taşra ilişkisinin niteliğini ve bu ilişki zemininde ortaya çıkan konuların nasıl bir taşra düzenine işaret ettiğine dair ipuçları sunmayı hedeflemektedir. Böylece merkezîleşme ile tanımlanan, Rus savaşlarının, Mehmet Ali Paşa İsyanı gibi iç isyanların yaşandığı, ayan sorunun büyük ölçüde çözümlendiği ve sosyo-ekonomik kültürel düzenlemelerin yapıldığı, yeni bir ordunun kurulduğu bu dönemin taşrasına dair sınırlıda olsa bir pencere açılacağı düşünülmektedir.

¹2. Mahmud dönemine ait çalışmaların çoğunluğu dönemin siyasi olayları, ıslahatları ve yeniçeri ocağına odaklanmaktadır. Ya da 19. Yy anlatısı içinde kendine yer bulabilmektedir. Bkz. E.Z. Karal (2017), *Osmanlı Tarihi V*, Ankara:TTK; M. Çadircı (1975), Anadolu'da Redif Askeri Teşkilatının Kurulması, *AÜDTCF; Tarih Araştırmaları Dergisi*, VIII-XII; M. Çadircı (1983), Osmanlı Ordusunda Yeni Düzenlemeler (1792-1869), *Birinci Askeri Tarih Semineri, Bildiriler*, Ankara, C.II, 85-98; Ş. Mutlu (1994), *Yeniçeri Ocağının Kaldırılışı ve II.Mahmud'un Edirne Seyahati: Mehmet Dâniş Bey ve Eserleri*, İstanbul; T. Baykara (1995), Osmanlı Reformlarının İlk Zamanları: Yeniçeri Ocağının Kaldırılması ve İlk Tatbikat, *Ege Üniversitesi Tarih İncelemeleri Dergisi*, X; A. Akyıldız (2018), *Osmanlı Bürokrasisi ve Modernleşme*, İstanbul: İletişim Yayınları; İ. Ortaylı (2018), *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı*, İstanbul, Kronik Kitap; Y. Çelik (2013), *Şeyh'ül-Vüzerâ Koca Hüseyin Paşa: II.Mahmud Devrinin Perde Arkası*, Ankara: TTK.; A.İ. Gencer (2001), *Bahriye'de Yapılan Islahat Hareketleri ve Bahriye Nezaretinin Kuruluşu*, Ankara:TTK; Ş. Altundağ (1988), *Kavalalı Mehmet Ali Paşa İsyanı, Mısır Meselesi (1831-1841)*, Ankara:TTK; Y. Öztuna (2014), *Sultan II.Mahmud*, Ankara: Ötügen Yayınları.; E. Okumuş (2012), II.Mahmud Dönemi Yenileşme Çabaları, *Türkler*, C.XIV, Ankara, 647-655; M. Kütükoğlu (1982), Sultan II.Mahmud Devri Yedek Ordusu: Redif-i Asakir-i Mansure, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi*, İstanbul, S.12, 127-158; A. Özcan (1995), II.Mahmud ve Reformları Hakkında Bazı Gözlemler, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, S.10, 13-23.

²2.Mahmud dönemi taşra teşkilatı ile yapılmış sınırlı sayıdaki araştırmalardan bazıları için bkz. M. E. Sarıcaoğlu (2001), *Mali Tarih Açısından Osmanlı Devletinde Merkez Taşra İlişkileri: II.Mahmud Döneminde Edirne Örneği*, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı; S. Çetin (2018), *Şer'iyye Sicillerine Göre III.Selim ve II.Mahmut Dönemleri Amasya'sında Merkez-Taşra Münasebetleri*, Gaziantep; Ş. Memiş (2016), *Osmanlı Taşra Toplumu ve Vakıf Kurumu: Kudüs, 1703-1831*, Doktora Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; M. Özcan (2002), II.Mahmud Döneminde Taşradaki Merkezîyetçilik Politikası, *Türkler*, XIII, Ankara, 720-729.

³Bu sancakların seçiminde ayniyat defterlerinde sancaklara ait belge sayısının fazla olması, İstanbul'a yakınlık ve düzenlemelerin öncelikli olarak uygulanma beklentisi ile iase, askeriye ve savaş alanlarında farklı özellikleri olmalarına dikkat edilmiştir.

Yukarıda söz edildiği gibi tezin ana kaynağı Ayniyat defterleridir. Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde Bâbîâli Evrak Odası vesikalarından olan Ayniyatlar, sadâret dairesinden diğer devlet dairelerine ve vilayetlere gönderilen tezkerelerin ve muharreratın aynen suretlerinin kaydedildiği defterlerdir.⁴ Dolayısıyla merkez taşra arasında gelişen ilişkinin kanıtlarını içermektedir. Öyle ki, merkezle taşra arasında kimlerle hangi konularda nasıl ve hangi yoğunlukta yazışmaların yapıldığına dair doğrudan yazışma kayıtlarına ulaşmak mümkündür. Bu da merkezin taşrada izlediği siyaseti gözler önüne sermesi kadar, ayniyatların eyalet ve sancakların durumunun tespiti açısından son derece önemli bir kaynak grubu olduğu anlamına gelmektedir. Nitekim Musa Çadırcı, Abdülmecit Mutaf, Necati Aktaş ve Ayla Efe gibi tarihçiler ayniyatların taşra çalışmaları için taşıdığı kaynak niteliğine vurgu yapmışlardır.⁵ Buna rağmen bugüne kadar ayniyatların tarihçiler tarafından olması gerektiği kadar istifade edildiği söylenemez.⁶

Arşivde, II.Mahmud dönemine ait toplam 111 adet ayniyat defteri vardır. Bu defterler Anadolu adi (AA) ve Rumeli Adi (RA) olarak iki tasnif şeklinde ayrılmıştır. AA kayıtları 1812'den itibaren, RA kayıtları 1815'den itibaren tutulmaya başlanmıştır. Dolayısıyla II.Mahmud'un iktidar yıllarının ilk beş yılını içeren kayıtlar yoktur. Var olanların da kayıt usulü düzenli değildir. Mesela ilk defter olan 1 No'lu ayniyat defteri Mayıs 1812'de, 2 No'lu ayniyat defteri Aralık 1812'de yani aradan altı ay geçtikten

⁴T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü (2017), *Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi*, İstanbul, s. 119.

⁵Ayniyatların kaynak niteliği hakkında bkz. N. Aktaş (1991), *Ayniyat Defteri*, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C.4, İstanbul, 277-278; A. Mutaf (1996), *Osmanlı Arşivindeki Ayniyat Defterleri*, OTAM, Ankara, 385-391. Ayniyat Defterlerini tanıtmak amacıyla ortaya konan çalışmaların belki de en önemlilerinden bir tanesidir. Bu makale ile ayniyat defterlerini ayrıntılı olarak anlatan Mutaf, ayniyatların kaynak niteliğini tanıtmış, hangi makamlara yazıldığıyla beraber ayniyat kayıtlarından aynen örnekler vererek, defterlerden yararlanacak tarihçiler için açıklayıcı bir eser ortaya koymuştur.

⁶Ayniyatları kaynak kullanarak yapılan çalışmalardan bir kısmı şunlardır: M. Çadırcı (1989), *Türkiye'de Kaza Yönetimi (1840-1876)*, *Belleten*, LIII, S.206, 237-257. Musa Çadırcı bu çalışmasında Tanzimat döneminin kaza idaresini on altı adet ayniyat defterini tarayarak ortaya koymuş, bu yönüyle ayniyatların önemini tarihçilere göstermiştir. A. Efe (2004), *Ayniyat Defterleri Işığında 1839-1845 Döneminde Eskişehir*, *I.Uluslararası Eskişehir Sempozyumu*, Eskişehir, 54-67. Ayniyat kayıtlarından toplam 64 defteri tarayarak çalışmasını oluşturan Ayla Efe, ayniyat defterlerinin 19.yy. taşra teşkilatının belirlenmesinde çok önemli bir kaynak olduğunu vurgulamış, bu yönüyle ayniyatların kent tarihi çalışmalarındaki değerini ortaya koymuştur. E. Gökmen, Ö. Y. Özdemir (2018), *Ayniyat Defterleri Işığında Aydın Vilayetinin İdari, İktisadi ve Sosyal Durumu (1866-1880)*, İstanbul: Libra Yayıncılık; E. Saticı (2008), *19.Yüzyılda Hüdevendigar Eyaleti*, Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; H. Torun (2001), *961 Nolu Karesi Ayniyat Defteri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

sonra senede iki defa olarak tutulmuştur. Sonraki defter olan 3 No'lu ayniyat defteriye yaklaşık bir yıl sonra Ekim 1813'te kaydedilmiştir. Fakat bu tarihten sonra nedenin ne olduğu bilinmemekle beraber yaklaşık beş yıl Anadolu Adi defterine ait kayıt yoktur. Nihayet 7 Ekim 1818'de 4 No'lu dördüncü defter yeniden kayda geçirilmiştir. Önceleri bu kadar düzensiz bir şekilde tutulan Anadolu ayniyat defterleri ancak 1821'den sonra senede bazen bir, bazen iki veya üç, nadiren de dört defter olacak şekilde 1866'ya değin tutulmaya devam edilmiştir. Rumeli Adi defterlerinde de durum çok farklı değildir. İlk kaydedilen 193 numaralı Rumeli adi defterinin tarihi 2 Aralık 1815'tir. Bir sonraki defter olan 194 numaralı Rumeli adi defterinin tarihi ise miladi olarak 1 Kasım 1817'ye tekabül etmektedir. Bazen bu şekilde iki yılda bir defter kaydedilmişken bazen de örneğin hicri 1250 (miladi 1834-35) yılında olmak üzere aynı yılda beş farklı defter kaydedilmiş, bu kayıtlar sırasında belirli bir periyot izlenmemiştir. Bu şekilde kaydedilen defterlerin içeriği genel itibariyle üç-dört aylık belgelerin yazılmasıyla oluşur. Örneğin Anadolu Adi 1 No'lu defteri 16 Ocak-12 Mayıs 1812 tarihlerini kapsamaktadır. Ocak ayından Mayıs'a kadar gönderilen belgelerin bir suretleri aynı şekliyle bu deftere kaydedilmiştir. Yine 195 numaralı Rumeli Adi defteri de Kasım 1818 ile Şubat 1819 tarihlerini kapsamaktadır. Ancak sonraki yıllarda bir yılda tutulan defter sayısının artmasına bağlı olarak sadece bir ayı kapsayan defterlerin tutulduğu da olmuştur. Fakat daha önce ifade edildiği üzere bu kayıtlarda belirli bir düzen gözetilmemiştir.

Tezde ayniyatların kayıt düzensizliği ve kayıtların padişahın saltanatının beşinci yılından da başlatıldığı gözetilerek beşer yıllık üç periyot halinde defterler taranmıştır. Nitekim, AA tasnifinden 1812-1818, 1823-1828 ve 1833-1838 periyotlarına ait toplam yirmi dokuz defter taranmıştır. Yalnız bazen yılda bir bazen de beş defter tutulduğu için yirmi dokuz defterin tamamı değil, özellikle her yıla gelecek şekilde taramalar yapılarak Anadolu bölümünde toplam yirmi beş defterden yararlanılmıştır. Tablo 1'de görüldüğü üzere 1812-1818 tarihleri aralığında dört defterden, 1823-1827 aralığında yedi defterden, 1833-1838 aralığında ise defter sayısının artmasına bağlı olarak on dört defterden faydalanılmıştır. Rumeli bölümünde ise; Adi defterlerinin Sultan Mahmut dönemindeki toplam sayısı elli ikidir. 1815'ten itibaren tutulmaya başlanan bu defterler, Anadolu'da olduğu gibi temelde beşer yıllık periyotlar halinde incelenmiştir. Bu nedenle Rumeli'de ilk dönem 1815-1820, ikinci dönem 1824-1829, üçüncü dönem ise 1834-1839 olarak belirlenmiştir. Bu tarih aralıklarında tutulan toplam defter sayısı ise

otuz dördtür. Otuz dört defterin yirmi sekiz tanesi taranarak; Rumeli'nde ilk dönemde beş, ikinci dönemde altı, üçüncü dönemde ise on yedi defterden yararlanılmıştır. Aşağıdaki tabloda üç periyot halinde taradığımız ve kullandığımız defterler verilmiştir:

Tablo 1. *Anadolu ve Rumeli'de Üç Döneme Göre İncelenen Belge Sayısı*

AA ⁷	İncelenen defter sayısı	Üç sancağa ait belge sayısı (Ankara, Bursa, Kütahya)	RA	İncelenen defter sayısı	Üç sancağa ait belge sayısı (Selanik, Tırhala, Varna)
1812-18	4	51	1815-20	5	70
1823-28	7	84	1824-29	6	61
1833-38	14	150	1834-39	17	84
Toplam	25	285	Toplam	28	215

Taradığımız dönem içerisinde Anadolu ve Rumeli Adi defterlerinde seçilen sancaklara gönderilen belgelerin türü ise “mektup” ve “kaime”dir. Kaimeler üst makamdan alt makama yazılan bir nevi arıza ve tezkire yerine de geçen belgelerdir.⁸ Mektuplar ise iki belde arasındaki şahıslarca iş, tebrik, taziye, arz-ı muhabbet gibi vesilelerle gönderilen yazılardır.⁹ Her iki türde de yazılan metnin sonuna kaime veya mektup olduğu belirtilerek tarih atılmış, böylelikle belgenin niteliği daha kolay anlaşılmıştır. Mektup ve kaimeler dışında bir tane de “tezkire” türünde belgeye rastlanmıştır. Bir hatırlatma yazısı niteliğinde olan tezkire de mektup ve kaime gibi belgenin sonunda verilmiştir. Aşağıdaki Tablo 2’de gösterilen belgelerde, Anadolu’daki üç sancak özelinde taranan iki yüz seksen beş belgenin doksan sekiz tanesinin mektup, yüz seksen yedi tanesinin ise kaime türünde olduğu görülmektedir.

Rumeli bölümündeysen Selanik, Tırhala ve Varna özelinde toplam yirmi sekiz defterden iki yüz on beş belge taranmıştır. Bu belgelerin otuz yedi tanesi mektup, yüz yetmiş yedi adedi ise kaime ve bir tane de tezkire türünde yazılmış belgelerdir. Özellikle Anadolu’da başlangıçta taşraya gönderilen belgelerin çoğunluğu mektup şeklinde gönderilmişken, 1834’ten sonra Anadolu ve Rumeli’de iki coğrafyada da mektup sayıları neredeyse sıfıra inmiş, buna mukabil kaime sayıları büyük bir artış göstermiştir. Şüphesiz bunda belgelerin dil ve özelliklerinde yapılan değişimler ile taşra idaresinde yapılan değişiklikler etkili olmuştur.

⁷AA: Anadolu Adi, RA: Rumeli Adi.

⁸M. Kütükoğlu (1994), *Osmanlı Diplomatiğinde Birbiri Yerine Geçen Belgeler: Arıza-Kaime, Tahrirat-Şukka*, *Osmanlı Türk Diplomatiği Semineri*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, 30-31, s.92.

⁹M. Kütükoğlu (1994), *Osmanlı Belgelerinin Dili (Diplomatik)*, İstanbul: Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı Yayını, s.221.

Tablo 2. Araştırmada Kullanılan Belgelerin Niteliğini Gösteren Tablo

AA	Belge türü			RA	Belge türü		
	Mektup	Kaime	Tezkire		Mektup	Kaime	Tezkire
1.dönem (1812-18)	44	7	-	1.dönem (1815-20)	22	48	-
2.dönem (1823-28)	53	31	-	2.dönem (1824-29)	15	46	-
3.dönem (1833-38)	1	149	-	3.dönem (1834-39)	-	83	1
Toplam	98	187	-	Toplam	37	177	1

Yazılan belgelerin birçoğu, ilgili sancağın mütesellimine veya mutasarrıfına olarak gönderilmekle beraber âyan ve kadırlara da hitap edilen belgelerle birlikte dönem sonlarına doğru müşir ve feriklere de gönderilen belgelere rastlanmıştır. Aşağıda verilen Tablo 3'te görüldüğü üzere araştırmamız için kullanılan beş yüz belgeden üç yüz kırk yedi tanesi, yani çok büyük bir çoğunluğu sancakların mülki amirleri olan mütesellim/mutasarrıflara gönderilmiştir. 1834'ten sonraki dönemde yeni uygulamalara bağlı olarak, özellikle Selanik ve Kütahya'da mütesellim ve mutasarrıfların yerini muhassılların almasıyla bu sancaklarda daha çok muhassıllara hitaben mektup ve kaimeler gönderilmiştir. Ankara'da da oluşturulan yeni düzen nedeniyle 1834 sonrasındaki belgelerde daha çok ferik ve müşirlere hitap edilmiştir. Ancak yine de Rumeli'de mutasarrıflara hitap edilen belge sayısında düşüş yaşanmış olmakla beraber Anadolu'da bu sayı taranan defter sayısının fazlalığına da bağlı olarak artmaya devam etmiştir. Rumeli'den seçilen Varna'ya ise ayrı bir parantez açmak da lüzum vardır. Çünkü Rusya ile olan savaşlarda tampon görevi gördüğü için Varna, sancak statüsünde olarak muhafızlık şeklinde, muhafızlar tarafından idare edilmiştir. Bu nedenle tablo 3'te gösterilen mütesellim veya mutasarrıflar arasında Varna bulunmamaktadır. Anadolu ve Rumeli arasında mütesellim ve mutasarrıflara gönderilen belgelerdeki gözle görülen fark da bu nedenle ortaya çıkmaktadır. Belgelerin büyük bir bölümünün sancakların idari amirlerine veya adli bakımdan yetkili kadı ve naiplerine olarak tek bir kişiye ya da aynı sancaktan iki veya daha fazla idareciye hitaben yazılması sorunların daha çok yerel nitelikte olduğunu göstermektedir. Bunlar dışında başka sancak ve vilayet yöneticilerine hitap edilen toplu belgelerin gönderildiği de olmuştur. Özellikle 1833-34 sonrası dönemde birçok vilayetin ve sancağın idari amirlerine hitap edilen bu tür toplu kaimelerde artış yaşanmıştır. Bu tarz belgelerin büyük bir bölümü askeri konularla ve ordunun toplanmasıyla yahut da Babıali'de yapılacak bir toplantı için davet içeren

kaimelerdir. Bu da bölgesel nitelikteki sorunların veya yeniliklerin var olduğunu göstermektedir.

Tablo 3. Araştırmada Kullanılan Belgelerin Kimlere Hitaben Yazıldığını Gösteren Tablo

AA	Kime gönderildiği		RA	Kime gönderildiği	
	Mülki amir Mütesellim/mutasarrıf	Kadı/naip		Mülki amir Mütesellim/mutasarrıf	Kadı/naip
1.dönem (1812-18)	37	14	1.dönem (1815-20)	48	1
2.dönem (1823-28)	81	8	2.dönem (1824-29)	41	1
3.dönem (1833-38)	111	-	3.dönem (1834-39)	29	1
Toplam	229	22	Toplam	118	3

Aşağıdaki tablo 4’te ise belgelerin konularına göre dağılımı verilmiştir: Tabloya göre hem Anadolu’da hem de Rumeli’de toplam doksan iki belge ile “Askeri” kategorisi birinci sırada yer almaktadır. Bu belgelerden otuz yedisi Anadolu’ya ait iken elli beş tanesi ise Rumeli’ye aittir. Bölümde asker tedariki başta olmak üzere ordunun çeşitli ihtiyaçlarının temin edilmesi, yeniçeri ocağının kaldırılmasının akabinde ihdas edilen Asâkir-i Mansure-i Muhammediye ve Redif teşkilatı hakkında askere alım yaşlarından, kıyafet ihtiyaçlarına kadar geniş bir yelpazedeki konular toplanmıştır. “Askeri”den sonra seksen üç belgeyle ikinci sırada “Vergi” konusu gelmektedir. Araştırma tarihlerini kapsayan üç tarih aralığında da yaklaşık sayıda yer alarak istikrarlı bir görünüm çizen vergi, hem Osmanlı’nın en büyük gelir kaynağı olması sebebiyle hem de dönem içerisindeki bazı vergi yolsuzluklarını gözler önüne sermesi bakımından son derece önemli bir yer tutmaktadır. “Vergi”den sonra en fazla belgenin görüldüğü kategori ise toplam altmış dört belgeyle “Alacak-verecek” konusudur. Bu kategoride ahalinin birbirlerinden veya devlet görevlilerinden aldıkları veya verdikleri borçların tahsil olunabilmesi amacıyla yazdıkları arzuhallere verilen cevaplar ile II.Mahmud dönemindeki sosyal ve mali durumla beraber borçlanacak kurumların yetersizliği belge sayısına bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Dördüncü sırada yer alan “Talepler” kategorisi ise gerek merkezin gerekse ahaliden bazı kimselerin çeşitli taleplerini göstermektedir. Bu kategoriyle hem merkezin taşra üzerindeki çeşitli talep ve gerçekleşmesini istediği arzular hem de ahalinin şikâyet ve istekleri görülebilmektedir. Belge sayısına göre kırk bir belge ile beşinci sırada yer alan “Suçlar-Cezalar” kategorisinde, işlenen çeşitli suçlar karşılığında yapılan soruşturmalar ve verilen cezalar konu edinilmiştir. Ancak

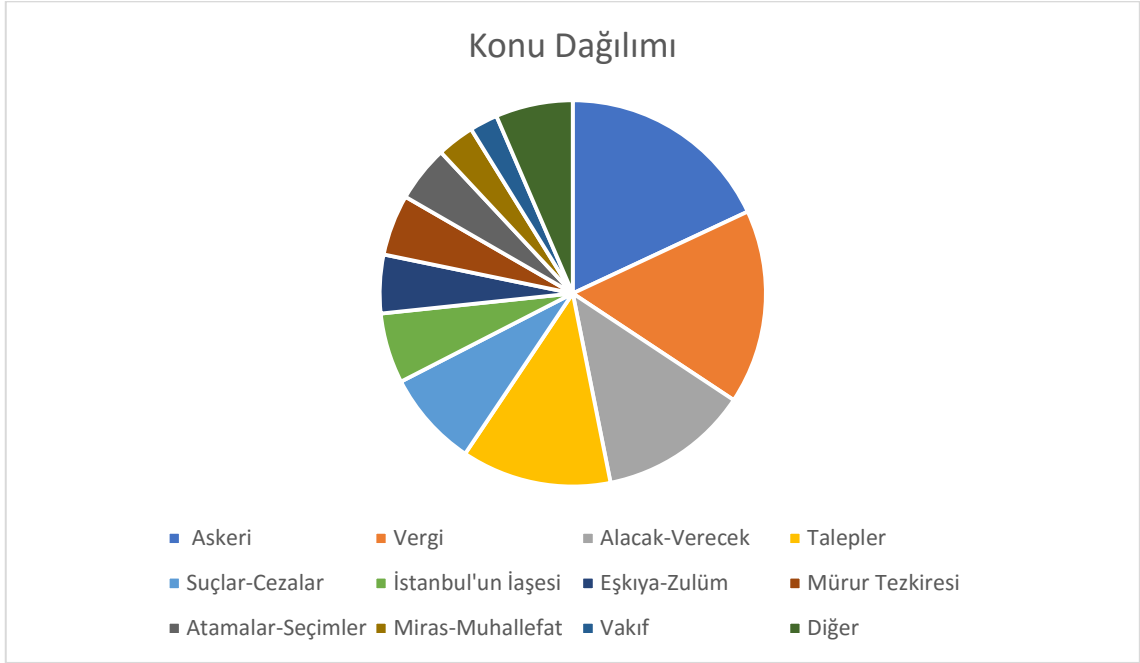
Anadolu'daki otuz dört belgeye karşın Rumeli'de bu kategoride sadece yedi adet belgenin varlığı tabloda dikkat çeken önemli bir fark olarak ön plana çıkmaktadır. Bu kategorinin ardından toplam otuz belge ile “İstanbul’un İaşesi” kategorisi gelmektedir. Altıncı sırada yer alan bu kategoride İstanbul’un iaşesindeki temel gıdalar ile iaşeye verilen önem ön plana çıkmaktadır. Özellikle yeniçeri ocağının ilga edilmesinden sonra yeniçerilerle ilişkisi olan eşkıya gruplarının İstanbul’a girmesini önlemek amacıyla uygulanan bir nevi iç pasaport niteliğindeki “Mürur Tezkireleri” özellikle İstanbul’u daha fazla ilgilendirdiği için Anadolu’da yirmi üç belge, Rumeli’nde ise sadece üç belge ile yedinci sırada yer almaktadır. Sekizinci sırada ahaliye zulmeden eşkıyalara karşı verilen mücadeleyi gösteren “Eşkıya-Zulüm” kategorisi, dokuzuncu sırada mahalli tayinler ve âyan seçimlerini de kapsayan “Atamalar ve Seçimler” kategorisi, onuncu sırada miras ve muhallefat zabtlarını gösteren “Miras-Muhallefat” kategorisi, on birinci sırada ise “Vakıf” kategorisi yer almaktadır. Bütün bu kategorilerin dışında kalan belgeler ise toplam otuz üç belge olmak üzere “Diğer” başlığı altında toplanmıştır. Bu başlıkta nüfus sayımları, yeni para darpları ve uluslararası meseleler yer almaktadır.

Tablo 4. *Araştırmada Kullanılan Belgelerin Konu ve Tarihlere Göre Dağılımı*

KONUSUNA GÖRE	AA			TOPLAM	RA			TOPLAM
	1. ¹⁰	2.	3.		1.	2.	3.	
VERGİ	14	9	10	33	11	24	15	50
EŞKİYA/ZULÜM	7	4	7	18	5	-	2	7
ASKERİ	3	18	16	37	17	15	23	55
VAKIF	-	-	9	9	-	1	2	3
ATAMALAR VE SEÇİMLER	6	2	7	15	2	1	6	9
İSTANBUL’UN İAŞESİ	1	2	3	6	12	2	10	24
ALACAK-VERECEK	13	3	19	35	7	1	21	29
TALEPLER	4	18	27	49	8	3	4	15
MİRAS, MUHALLEFAT	2	6	2	10	3	3	-	6
SUÇLAR VE CEZALAR	2	9	23	34	1	2	4	7
MÜRUR TEZKİRESİ	-	15	8	23	1	2	-	3
DİĞER	7	4	5	16	6	7	4	17
TOPLAM	59	90	136	285	73	61	91	225

¹⁰AA’da verilen 1.ile 1812-18, 2.ile 1823-28, 3.ile ise 1833-38 tarih aralıklarından bahsedilmektedirken, RA’da 1.ile 1815-20, 2.ile 1824-29, 3.ile ise 1834-39 dönemleri gösterilmektedir.

Şekil 1. Araştırmada kullanılan belgelerin konu dağılımı

Tez, elimizdeki bu bulgular doğrultusunda iki bölüm halinde düzenlenecektir. Birinci bölümünde tablo 4’te verilen konular tek tek belgelerde vuku bulduğu biçimi ile incelenecektir. İkinci bölümünde, tezin öznesi olan altı sancak ilk bölümde ortaya çıkacak olan sonuçlar üzerinden ayrı ayrı ele alınarak II.Mahmud dönemindeki durumları ortaya konmaya çalışılacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM: II.MAHMUD DÖNEMİNE TAŞRADAN BİR BAKIŞ

1.VERGİ

Arşiv çalışmalarımız neticesinde elde ettiğimiz toplam beş yüz belgeden seksen üçü doğrudan vergiyle ilgilidir. Bu da II.Mahmud döneminde verginin, merkez-taşra ilişkisi açısından önemli bir mevzu olmaya devam ettiğini gösterir. Bu 83 belgenin üç periyot içindeki dağılımı şöyledir: AA'da 33, RA'da 50.

Vergi içinde hangi tür konuların yer aldığına baktığımızda ise; toplam 19 adet belge mukataa ve iltizam idaresiyle, 10 adet belge tevzi' ve tevziat defterleriyle, geriye kalan 54 belge ise çeşitli vergilerin tahsilleriyle ve yolsuzluklarla alakalıdır. Aşağıda verilen tablo 5'te vergi içerisine giren konular belge sayılarına göre verilmiştir.

Tablo 5. Vergi Belgelerinin Konulara Göre Tarihsel Dağılımı

Vergi	AA			TOPLA M	RA			TOPLAM
	1	2	3		1	2	3	
Tevzi'	1	2	2	5	-	-	5	5
Mukataa/ İltizam	4	-	-	4	3	7	5	15
Seferiyye	1	1	-	2	-	-	-	-
Cebelü Bed.	-	-	2	2	-	-	-	-
Kalyoncu	-	-	-	-	1	2	-	3
Mübaşiriye	2	-	2	4	-	-	-	-
Zahire Bed.	1	3	1	5	2	2	-	4
Bedel-i Ağnam	1	-	-	1	-	1	-	1
Kale-kışla bedeliyesi	-	-	-	-	3	4	-	7
Gümrük	-	-	-	-	1	1	1	3
Hassa ver.	-	-	-	-	1	1	-	2
İспенç ver.	-	-	-	-	-	-	1	1
Fazla vergi tahsili (kudumiyye)	2	1	1	4	-	4	2	6
Hazinelere Ait Vergiler	2	1	2	5	-	1	-	1
Vergi affı	-	1	-	1	-	1	1	2
TOPLAM	14	9	10	33	11	24	15	50

- (1): 1.dönem: AA.1812-1818, RA. 1815-1820.
(2): 2.dönem: AA.1823-1828, RA. 1824-1829.
(3): 3.dönem: AA.1833-1838, RA. 1834-1839.

Peki ayniyat kayıtlarına yansıyan vergi kayıtları merkez ile taşra arasında nasıl yazışmalara neden olmuştur? İşte aşağıdaki örnekler.

1.1.Tevzi' Defterleri

Osmanlı, 17.yy'ın sonlarından Tanzimat'a kadar vergi tahsillerini yapmadan önce tahsilatın gerçekleştirileceği bölgedeki ahalinin durumlarına göre kimlerin ne derecede vergi verebileceğini tespit ederek¹¹, vergi miktarını ve hane başına düşen payları tevzi defterlerine kaydeder, sonrasında bu defterlere göre vergi tahsilatlarını taşra görevlileri aracılığıyla gerçekleştirirdi. Bu şekilde kayıt altına alınan tevzi defterlerinin esas amacı yerel ölçekli kamu harcamalarının bölge halkından finanse edilerek hazineden para çıkmasının önüne geçilmesiydi.¹² Tanzimat'tan önce tevzi defterlerine kaydedilen vergilerden başta imdad-ı seferiyye ve hazeriyye gelmek üzere pek çok örfi vergi yer almaktaydı.¹³ Bu şekliyle bir vergi toplama yöntemi olan tevzilerin yılda iki defa kayıt altına alınması gerekliydi. Aynı şekilde II.Mahmud döneminde merkezi idare tevzi defterlerinin her yıl, yılda iki defa olmak üzere Rûz-ı Hızır (6 Mayıs) ve Rûz-ı Kasım'da (8 Kasım) İstanbul'a gönderilmesini talep ederdi.¹⁴ Bununla beraber taşrada bu defterlerin tanziminde sorunlar yaşanmış olmalı ki taşra idarecilerine gönderilen mektup ve kaimelerde tevzi' defterlerinin ne zaman düzenlenip İstanbul'a gönderileceği hususunun üstünde bir hayli durulmuştur.

Öyle ki, 25 Nisan 1835'te Rumeli valisi başta olmak üzere, Tırhala ve Köstendil mutasarrıflarıyla İskenderiye muhassılına hitap edilen ortak kaimede¹⁵ Anadolu ve

¹¹Özellikle mukataa ve tımar arazilerinde ahalinin gücüne göre vergi alınması, vergilere zam olunacaksa ne derecede zam uygulanabileceğinin tespit edilebilmesi için ahalinin durumunun araştırılması Osmanlı hükümetinin başlıca isteği olmuştur. II.Mahmud, halkını himaye ederek vergi veremeyecek duruma gelmemesini sağlamak için taşra idarecilerinden gelen vergi zammı taleplerinin tahkik ve tetkik edilmeden uygulanmaması gerektiğinin altını çizmiş, mutlaka halkın zamma katlanabilirliğinin araştırılmasını emretmiştir. Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Bâb-ı Âli Evrak Odası (BEO), Ayniyat Defterleri (AYN.d.), Anadolu Adi. No.44. s.62.

¹²Y. Akkuş (2017), Osmanlı Maliyesi Literatüründe İhmal Edilmiş Bir Tartışma: Tevzi' Defterlerinden Vergi-i Mahsûsaya Geçiş, *Tarih Dergisi*, S.65, İstanbul, s.32.

¹³Akkuş, 2017, **a.g.k.**, s.31.

¹⁴BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.44. s.95.

¹⁵BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.228 s.59.

Rumeli'deki bütün eyalet ve sancakların dahilinde olan kazalara ait tevziat defterlerinin Ruz-ı Hızır ve Ruz-ı Kasım'da olmak üzere senede iki defa tanzim edilerek, İstanbul'a gönderilmesi gerektiği belirtilmiştir.¹⁶ Fakat bu uyarılara rağmen tevzi' defterlerinin istenilen zamanda düzenlenip İstanbul'a gönderilemediği kaimenin devamından ve diğer belgelerden anlaşılmaktadır. Nitekim kaimenin devamında, hitap edilen idarecilerin mesuliyeti altındaki kazaların tevzi defterlerinin Ruz-ı Hızır'ın başlamasına rağmen şimdiye kadar merkeze ulaşmamış olduğu ifade edilmiş ve gönderilen pusulada yazan yerlerin defterlerinin bir an önce tanzim edilerek gönderilmesi istenmiştir. İki yıl sonra yine aynı tarihlerde 11 Nisan 1837'de Rumeli valisi, Tırhala mutasarrıfı ve İskenderiye muhassılına gönderilen ortak kaimede bir kez daha aynı vurgular yapılarak Ruz-ı Hızır'ın gelmesine rağmen tevzi' defterlerinin gönderilmemiş olmasına sitem edilerek geciktirilmeden gönderilmeleri emredilmiştir.¹⁷

Tevzi' defterleriyle ilgili tanzim sorununun ardından gelen bir başka problem ise yerel idarecilerin kendileri için defterlere meçhul masraflar ekleyerek yolsuzluğa başvurmalarıdır. Bu problem de defterlerin tanzim problemi gibi yine Rumeli'de gözükmektedir. Edirne, Rumeli, Elviye-i Hamse, Silistre Müşirlerine, Niş ve Vidin Muhafızlarına, Bosna Valisine, Hersek Mutasarrıfına ve Selanik Feriğine olarak Rumeli'de birçok vilayet ve sancağın idarecilerine gönderilen ortak kaimede bu sorun gün yüzüne çıkmaktadır. Öyle ki 16 Haziran 1838'de gönderilen bu kaimede, tevziat defterlerine içeriği gösterilmeyerek akçeler tevzi' edildiğinin anlaşıldığı ve bunun uygun olmadığı belirtilerek, bundan böyle gönderilen defterlerde memleket masrafları hakkıyla açıklanmaz ise o defterlerin geri iade edileceği ifade edilmiştir.¹⁸ Rumeli'deki birçok vilayet ve sancak idarecini kapsayan bu belgenin varlığı bu tarihte benzer sorunların oldukça sık ve geniş bir arazide görüldüğünü, dolayısıyla yolsuzlukların devam ettiğini göstermektedir. Ancak merkezi idare gönderdiği kaime ile bu yolsuzluğun farkında olduğunu hissettirmiş ve önüne geçebilmek için uyarılarda bulunarak var olan problemi çözümlene yoluna gitmiştir.

II.Mahmud dönemi tevziat defterleriyle ilgili ayniyat kayıtlarına yansıyan başlıca problemler yukarıda bahsedildiği şekilde tanzim ve yolsuzluk problemleridir.

¹⁶Tezimizin özellikle Rumeli bölümünün üçüncü döneminde (1834-39) tevzi' defterleriyle ilgili olarak Rumeli'deki eyalet ve sancak idarecilerine gönderilen ortak kaimelerin hepsinde defterlerin ne sıklıkla hangi dönemlerde kayıt altına alınarak İstanbul'a gönderileceği belirtilmiştir.

¹⁷BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.235 s.15,16.

¹⁸BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.241 s.157.

Ancak fark edildiği üzere iki sorunun da ana merkezi Rumeli'dir. Anadolu'da ise daha çok defterlerin düzenlenme tarihleri ve imdâd-ı seferiyye vergisinin tevziatında yaşanan problem gün yüzüne çıkmıştır.

Malum olduğu üzere olağanüstü durumlarda alınan avarız vergilerinden olarak genellikle savaş yıllarında, ordunun masraflarını karşılamak üzere halktan talep edilen bir vergi olan imdad-ı seferiyye, 1718'den sonra eyalet ve sancak idarecilerine tahsis edilen bir vergiye dönüşmüştü.¹⁹ II.Mahmud döneminde de aynı amaçla tahsil edilen seferiyye akçesinin tevzi' dönemi ise Muharrem ayının başıydı. Nitekim Kütahya mütesellimine hitaben yazılan 20 Ocak (5 Muharrem) 1812 tarihli bir mektupta²⁰ "Anadolu Eyaletinin valileri için mahsus olan seferiyye akçesinin vakt-i tevzi'i ibtidây-î Muharrem olub" ifadesi hem seferiyye akçesinin eyalet idarecileri için toplandığını hem de tevzi' zamanının yılda bir defa Muharrem ayında yapıldığını kanıtlar niteliktedir. Aynı mektubun devamındaki ifadeler ise bir problemi ortaya çıkarmaktadır. Mektubun devamında Kütahya müteselliminden, üç yüz altı kese seferiyye akçesinin Muharrem'in 5'i olmasına rağmen hala tahsil edilmediği bu nedenle bir dakika bile ertelenmeden tevzi' ve tahsil edilmesi gerektiği ifade edilerek gereğini yapması istenmiştir.

Neticede tevziat defterlerinin düzenlenme tarihleri ile ilgili olarak ayniyat kayıtlarına yansıyan bilgiler dışında bu defterlerle alakalı iki adet problem dikkat çekmektedir. Bunlardan birincisi defterlerin istenilen zamanda taşra idarecileri tarafından tamamlanmayıp, merkeze teslim edilmemesi, ikincisi ise yerel yöneticilerin tevziatlarda yaptıkları yolsuzluklardır. Her iki problemin çözülmesi için birden fazla vilayet ve sancağın idari amirlerine belgeler yazılması bu problemlerin yerel ölçekli değil, geniş bir coğrafyada yaşanan temel bir sorun olduğunu göstermektedir.

1.2.İltizam-Mukata' Gelirleri

II.Mahmud dönemindeki mukataa ve iltizamların idareleriyle, iltizam sisteminde yaşanan problemleri konu alan bu alt başlık için Anadolu ve Rumeli'den toplam on dokuz belgeden yararlanılmıştır. Belgelerin dört tanesi Anadolu'ya on beş tanesi ise Rumeli'ye aittir. İltizam ve mukataanın diğer konulara oranla daha fazla

¹⁹A. Tabakoğlu (2000), İmdâdiyye, *T.D.V. İslam Ansiklopedisi.*, C.22, İstanbul, s.221.

²⁰BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.1 s.10.

belgeye sahip olması şüphesiz ki bu dönemde tımar sistemi yerine iltizam sisteminin yaygınlığını ifade etmektedir. Aynı zamanda bu belgelerin tek tek incelenmesi sayesinde II.Mahmud döneminde iltizam sisteminin nasıl uygulandığı, hangi sorunlarla karşılaşıldığı gibi sorular cevap bulmuş olacaktır.

Mustafa Akdağ'ın tanımıyla “devlet gelirlerinden, hükümetin kendisince, doğrudan yapılacak harcamalar için ayrılan vergi ya da öteki türden kaynaklara mukataat adı verilirdi.”²¹ Osmanlı Devleti, oluşturduğu toprak sisteminde mülkiyeti devlete ait olan miri arazileri temelde iki şekilde işleterek hazinesine para akışını sağlamayı amaçlamıştı. Bunlardan birincisi küçük köylü ailelere verilerek arazilerin işletilmesini ve tarımın devamlılığını sağlayan tapulu araziler, ikincisi ise mültezimlere belli bir toplu bedelle kira karşılığı işletilmesi amaçlanan mukata'alı arazilerdi.²² II.Mahmud döneminde bu tür arazilerin gelirleri genellikle iltizam sistemi uygulanarak toplanmıştı.

İltizam sistemi, geliri devlete ait bir toprak parçasının açık arttırma sistemiyle en yüksek teklifi veren mültezime bir kısmı peşin bir kısmı ise peyderpey tahsil edilmek üzere bütün kâr ve zararlarıyla bırakılmasıydı. Bu tür arazilerden olan İstanbul ve tevabii ile hane gümrükleri mukataalarından Kütahya, Karahisar-ı Sahip, Sultanönü ve Hamid İli Sancaklarının resm-i dönüm ve gümrük mukataaları 1812 yılına mahsuben Hâcegân-ı Divân-ı Hümâyundan ve Darphane-i Amire katiplerinden Ali ve Şerif Mustafa Efendilere iltizam olunmuş, adı geçen iltizamın bütün hasılat ve rüsûmatı kendilerine bırakılmıştı.²³ Bundan sonra iltizamın kârı da zararı da mültezime aitti. Ancak zaman zaman açık arttırmayla belirlenen peşin fiyatları mültezimlerden tahsil etmekte bazı zorluklar da yaşanmaktaydı. Mesela 5 Temmuz 1812'de Kütahya mütesellimine gönderilen bir mektupta bu şekilde peşin ödenmesi gereken meblağdan eksik kalan kısmın tamamlanması istenmişti. Kütahya'da bulunup Mehmet İzzettin Bey'in tasarrufunda olduğu belirtilen ve 1811 senesine mahsuben 3.500 guruş iltizam bedeliyle eski Kütahya Mütesellimi Abdurrahman Efendi'ye iltizam olunan zeamet için ödenmesi gereken meblağdan 1.000 guruşunun eksik kalması üzerine Abdurrahman Efendi'den bu paranın bir an önce tamamıyla tahsil edilmesi, merkezi yönetim

²¹M. Akdağ (2018), *Türkiye'nin İktisadi ve İçtimâî Tarihi*, İstanbul: YKY, s.594.

²²H. İnalçık (2018), *Devlet-i 'Aliyye Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar I*, İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, s.249.

²³BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.2. s.21.

tarafından mevcut Kütahya müteselliminden talep edilmişti.²⁴ 4 Mart 1826'da Tırhala mutasarrıfına hitaben kaleme alınan kaimede de Esmâ Sultan'ın uhdesinde olan Tırhala'daki Alasonya mukataasının 1824 yılına ait olmak üzere Hasan Efendi'ye taksit ile ihale edildiği ancak iki taksitin tahsil edilmesinden sonra Hasan Efendi'nin vefat etmesi sebebiyle kalan 60.563 guruşun tahsili için rahmetlinin mirasının araştırılması emri verilmiştir.²⁵ 23 Şubat 1827'de aynı konuyla ilgili Tırhala mutasarrıfına gönderilen diğer bir kaimede ise verilen talimata rağmen Hasan Efendiden geriye kalan malların cizye ve mukataa gelirlerinden mi yoksa başka işlerden mi olduğunun hala bildirilmediği ifade edilmektedir.²⁶

Eksik miktarların ve taksitlerin vakti zamanında tahsil edilebilmesinin hedeflenmesini temel sebebi iltizam ve sonrasında malikâne sisteminin asıl uygulanma sebebi de olan hazineye nakit girişinin sağlanmasıydı. Bu nedenle ödenmesi gereken peşin paraların tahsilatı Osmanlı merkezi için son derece önem arz etmekteydi. Ancak belirlenen fiyatlarda nadiren de olsa özel şartlarda indirim gidilebiliyordu. Örneğin 21 Temmuz 1825'te Selanik mutasarrıfına gönderilen bir kaimede Rumeli'de meydana gelen ihtilal²⁷ nedeniyle 1823-24 yılları için 30.000 guruş iltizam bedeliyle mültezime ihdas edilmiş olan toprak için 4.250 guruş indirim gidilmesi gerektiği ifade edilmiştir.²⁸ Fakat bu durumlar oldukça istisnai olup indirim gidilebilmek için ancak gerçek bir felaket yaşanması, arazinin değer kaybetmesi ve tarım faaliyetlerini etkilemesi indirim için geçerli sebeplerdendir. Aynı ihtilal, Tırhala'da da etkisini göstermiş mültezimlerin zarara düşmesine neden olmuştur. Öyle ki Tırhala'da iltizam olan Ahmet adındaki biri, meydana gelen ihtilal nedeniyle iltizamına rağbet olunmadığından, 1823 senesinden beri üç senedir birikmiş olan hasılatının kimlerin eline geçtiyse onlardan tahsil edilip kendisine teslim edilmesini isteyen bir arzuhali Osmanlı merkezine iletmiştir. Bu arzuhal üzerine Tırhala mutasarrıfına 31 Aralık 1826 tarihinde bir mektup gönderilerek durumu araştırması ve paranın tahsil edilip Ahmet'e ulaştırılması istenmiştir.²⁹

²⁴BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.2. s.25.

²⁵BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.205. s.33.

²⁶BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.207. s.63.

²⁷Belgede "ihtilal" olarak geçen kelimenin kullanılma amacı günümüzde bilinen anlamıyla bir devrimi değil o dönemde ortaya çıkan bir bozukluk ve düzensizliği ifade etmektedir. İhtilal kelimesi bu manada olmak üzere tezin diğer bölümlerinde de verilen birçok belgede kullanılmıştır.

²⁸BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.203. s.107.

²⁹BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.207. s.2.

28 Aralık 1816'da Selanik mutasarrıfına hitap edilen bir kaimede ise iltizam edinebilmenin bir diğer baş şartı olan kefalet sisteminden bahsedilmektedir. 1816-17 yılların ait Selanik'te bulunan Darphane mukataalarının kimlere ihale olunacağı ilgili olarak, ihaleye girecek kişilerin İstanbul'da bulunan sarraflarının taahhütlerinin gerekliliği ifade edilmiş ve mevcut Selanik mutasarrıfının sarrafının da taahhüdünün Darphane için gerekli olduğu belirtilmiştir.³⁰ Yani mukataa idaresini üstüne alabilmek için mültezimlerin yapması gereken işlerden en biri de İstanbul'daki sarraflardan kefil bulmaktı. Bilindiği üzere imparatorluğun ilk dönemlerinden beri uygulanmakta olan iltizam sisteminde kefil her zaman gerekli bir unsurdur. Ancak bu kefiller küçük ölçekli ve niteliği tam bilinmeyen küçük para sahipleri idi. 18.yy'da ise iltizam sisteminin kullanım alanının giderek yaygınlaşmasıyla bu kefiller grubu İstanbul'da saygınlık kazanan sarraflardan oluşmaya başladı.³¹ II.Mahmud döneminde bu sarraf takımı aynı şekliyle önemini korumaya ve mültezimlerin iltizam edinebilmelerinin baş şartı olmaya devam etti.

İltizam olunmayarak merkezden atanan memurlarla gelirleri doğrudan hazineye aktarma amacı güden yapıda ise devlet, idareci tayininde bölge ahalisinin isteklerini göz önünde bulundurabiliyordu. Bunun en net örneği 11 Şubat 1818 tarihinde Darphane-i Amire tarafından işletilerek gelirleri Darphaneye aktarılan mukataalardan Ankara Sancağındaki Yabanabad Kazası mukataasının idaresinde yaşanmıştı. 1813 ve 14 yıllarında dönemin Ankara mutasarrıfı Abdurrahman Paşa tarafından yürütülmekte olan Yabanabad mukataası, ahalinin de isteğiyle Darphane tarafından 1815'te Kırmızıoğlu Halil, Ali ve Osman Efendiler, voyvoda olarak tayin edilmiş böylece idare Darphaneye geçmişti. 11 Şubat 1818'de Ankara mutasarrıfına hitap edilen bir kaimede ise adı geçen mukataanın idaresi için Darphane tarafından Hasan Ağa'nın voyvoda olarak tayin edildiği bildirilerek işini iyi yapması konusunda uyarılması tembihlenmişti.³² Bu tarz mukataaların idaresinde ahalinin talep ve isteklerinin de dikkate alınarak birtakım idarecilere bırakılmasının tek sebebi, yine vergi tahsilinde yaşanılması ön görülen sorunların önüne geçmek ve maksimum vergiyi hazinesine koyabilmek içindi.

Neticede Tanzimat öncesinde geniş bir kullanım alanında uygulanan iltizam sisteminde peşin paranın tahsilinde yaşanan sıkıntılar, ihtilaller nedeniyle toprakların

³⁰BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.194. s.21.

³¹M. Genç (2000), İltizam, *DİA*, C.22, İstanbul, s.155.

³²BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.4. s.32.

değer kaybetmesi gibi birtakım sorunlar yaşanmıştır. Tanzimat'la beraber bu sorunların toptan önüne geçmek ve vergi gelirlerini aracılardan elinden çıkarıp doğrudan merkezden görevlendirilen memurlar ile hazineye aktarmak üzere kullanılan emanet sistemine geçiş yapılarak iltizam sistemi terk edilmişse de çok kısa bir sürede yeni sistemin götürüsünün iltizamdan daha çok olduğunun anlaşılması üzerine yeniden iltizam sistemine dönüş yapılmış ve iltizam sistemi tüm aksaklıklarına rağmen cumhuriyete değin varlığını muhafaza etmeyi başarmıştır.

1.3.Vergi Tahsillerinde Karşılaşılan Problemler

Tezimizin “vergi” bölümünde iltizam, mukataa ve tevzi’ dışında kalan tüm belgeler vergi tahsilatlarında yaşanan çeşitli problemleri içermektedir. Daha önce de ifade edildiği üzere vergiyle alakalı seksen üç belgenin elli dört tanesi vergilerin tahsillerinde yaşanan problemleri ve yerel idarecilerin yolsuzluklarını gözler önüne sermektedir. Bu nedenle bu bölüm, II.Mahmud dönemi taşrasını, taşra idarecilerini ve hatta köylüsünü tanıtacağından bütün bu problemlerin hangi vergiler dahilinde yaşandığını tek tek ele almak daha uygun görülmüştür.

1.3.1.Kalyoncu bedeli

Osmanlı donanmasında görevli denizcileri ifade eden kalyoncular kaptan-ı derya ve tersane yetkililerinin yıllık bazda yaptıkları araştırmalar neticesinde belirli bir süre için ücret karşılığı istihdam edilirdi. Kalyoncuların ücretlerini temin etmek için de genellikle kalyoncu kaydı yapılan bölgeden görevli mübaşirler vasıtasıyla tahsilatlar yapılırdı. Bir kalyoncunun göreve başlamaması durumundaysa o kazadan iki katı bedel tahsil edilirdi.³³ İşte bu bedellerin tahsilleriyle ilgili olarak tezimin sınırları içerisindeki ayniyat kayıtlarında üç belge mevcuttur. Bu üç belgenin tamamı Rumeli bölümüne aittir.

³³A. F. Örenç, Kalyoncu, *DİA*, C. EK-2, İstanbul, 2019, s.10.

Selanik ve Tırhala'nın hem İstanbul'a yakın olması hem de özellikle Selanik'in önemli bir deniz kenti olması bu bölgelerden kalyoncu teminini dolayısıyla da kalyoncu bedeli tahsilini mümkün kılmıştır. Nitekim, 5 Mayıs 1817'de Tırhala mutasarrıfına gönderilen bir kaimede 1816 yılına ait olan 44.000 ve eski mürettebattan kalan 75.457 buçuk guruş kalyoncu bedellerinin tahsil edilerek Tersane-i Âmire Emîni tarafından gönderilen görevliye teslim edilmesi talep edilmiştir.³⁴ Bu tarihten yaklaşık iki sene sonra 1 Ağustos 1819'da bu sefer Selanik'e yine kalyoncu bedellerinin tahsili üzerine bir yazı kaleme alınarak bu bedellerin tahsili için birçok defa emr-i şerifler gönderilmesi rağmen bölge ahalisinin bu bedelden aflarını talep etmeleri üzerine bir cevap yazılarak Selanik Mutasarrıfı Süleyman Paşa'ya gönderilmiştir. Verilen cevapta; bahsi geçen bedelin vâridât-ı miriyyeden olup Donanmay-ı Hümâyun kalyonları ile kaptan vesairesinin maaşlarının karşılanması için kullanıldığından af taleplerinin mümkün olmayacağı ancak ahalinin gücü olmaması nedeniyle bu seneye mahsus bedellerin yarısını vermeleri, sonraki yıllarda ise yine tam bedelleri ödemelerini mümkün olduğu belirtilmiştir.³⁵

Kalyoncu bedellerinin tahsillerinde yaşanan problemler ikinci dönemde de devam ederken bu sorunların dile getirildiği mektuplarda aynı zamanda bedellerin ne amaçla kullanıldığı da karşımıza çıkmıştır. 15 Haziran 1824 tarihli Tırhala mutasarrıfına hitap edilen bir kaimede³⁶ 1823 yılına ait Tırhala Sancağındaki kazalardan tertip olunan 45.000 guruş kalyoncu ve gabyar bedellerinin bir an önce tahsil edilerek Tersane-i Amire Hazinesine gönderilmesinin önemi, bu meblağın donanmada istihdam olunan denizcilerin maaşlarına tahsis edileceği belirtilerek ortaya konmuştur. Kaimede geçen "mürettebât-ı mezkure Sefin-i Donanmây-ı Hümâyunda müstahdem kaptan vesairinin salyane ve maaşlarına tahsis kılınmış olduğundan" ifadesi kalyoncu bedellerinin başta kaptanlar olmak üzere görevli neferlerin ihtiyaçları için harcandığını ortaya koymaktadır. Bu nedenle bahsi geçen bedellerin tez zamanda tahsil edilerek gönderilmesi arzulanmıştır.

³⁴BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.194. s.47.

³⁵BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.195. s.161.

³⁶BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.202. s.51.

1.3.2.Cebelü bedeli

Tımar sisteminin bir parçası olarak dirlik sahiplerinin gelirlerine oranla yetiştirdikleri tam teçhizatlı askerlere verilen isim “cebelü” iken, dirlik sahipleri gelirlerine rağmen cebelü yetiştirmezlerse bunun karşılığı olarak “cebelü bedeli” adı verilen vergiyi ödemekle yükümlü olurlardı. II.Mahmud dönemi, tımar sisteminin iyiden iyiye önemini yitirdiği, hatta taşrada yeni yapılanmaya gidilerek tımar ordusu yerine redif ordusunun kurulduğu bir dönem olması hasebiyle, cebelü temini yerine dirlik sisteminin halen uygulandığı bölgelerden cebelü bedeliyesi tahsilatına yönelinmiştir.

Cebelü bedellerinin tahsilleriyle alakalı iki belge II.Mahmud’un son dönemlerinde Anadolu’da ortaya çıkmıştır. Belgelerin birincisi hem merkezi otoritenin tesis edilmesi hem de vergilerin hazineye kesintisiz girebilmesini sağlamak amacıyla oluşturulan müşirlik ve feriklik makamının ihdasından sonra 4 Ağustos 1838 tarihinde Ankara ve Sivas ferikleriyle, Maraş muhassılına ve Eskişehir mütesellimine hitaben gönderilmiştir. Bu kaimede emr-i şerif ile Mansure Hazinesine gönderilmesi gereken cebelü bedellerinin halen daha adı geçen hazineye teslim edildiğine dair bir kayıt bulunamadığı ifade edilerek bu sorunun hazine gelirlerinin gecikmesine, tımar ve zeamet sahiplerinin işlerinin aksamasına ve iş yürütememelerine sebep olduğundan adı geçen idarecilerden hükümleri altındaki Kastamonu ve Çankırı sancaklarında mevcut 1836-37 yıllarına ait 24.997 guruş cebelü bedellerinin mümza defterleriyle beraber hazineye teslim edilmesi talep edilmiştir.³⁷ Burada dikkat çeken önemli bir husus da kaimenin tek bir sancak idarecisine değil birden fazla sancak idarecisine hitaben yazılmış olmasıdır ki bu husus belirtilen dönemde vergi tahsilleriyle alakalı alınan önlemlere rağmen genel anlamda problemlerin var olduğunu göstermektedir.

6 Nisan 1839 tarihli Bursa mütesellimine gönderilen diğer kaimede bu durum daha vahim bir şekilde göze çarpmaktadır. Yine cebelü bedellerinin tahsilatında yaşanan bir karmaşa nedeniyle 1832 ve 34 yıllarına ait bedellerden 1.200 guruşun hazineye teslim edildiğine dair bir kayıt bulunamaması üzerine bu paranın Bursa mütesellimi zimmetinde olması gerektiği ifade edilmiş ve bahsi geçen meblağın görevli memurların ya da başka kişilerin ellerinde kalıp kalmadığının sorgulanarak bildirilmesi istenmiştir.

³⁷BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.55. s.62.

Belgenin tarihi 1839 iken yaklaşık yedi yıl önce tahsil edilmesi gereken bir paranın halen daha tahsil edilememesi hatta bu meblağın nerede olduğunun dahi bilinmemesi alınan tüm önlemlere rağmen vergi tahsillerinde yaşanan sorunların mevcudiyetini bir kez daha gözler önüne sermektedir.

Verilen iki belgede de cebelü bedelleriyle ilgili iki sorun dikkat çekmektedir. Birincisi diğer vergilerde de görülen ve klasik bir sorun olan vergilerin istenilen zamanda merkeze ulaşmaması, ikincisi ise verginin kimin elinde olduğunun dahi bilinmemesidir. Devlete ait yedi yıllık bir verginin akıbetinin bilinmemesi ve bunun sorgulanması bir bakıma taşradaki otoritesizliği de göstermektedir.

1.3.3.Hizmet-i mübâşiriyye bedeli

Osmanlı'da mübaşirler ordunun sefer organizasyonunda, iaşe temininde ve vergi tahsilatlarında vs. geniş bir alanda görev yapan memurlardı. Bu hizmetlerinin karşılığı ise ahaliden talep edilen hizmet-i mübâşiriyye bedeli ile karşılanırdı. Bahsi geçen bedeller ilgili kazanın tamamına tevzi' edilerek tahsil edilirdi. Nitekim, 23 Mart 1812'de Kütahya müteselliminden Kütahya kazalarına isabet etmiş olan 2.428 guruş hizmet-i mübâşiriyye bedelinin tahsil edilmesi istenmişti.³⁸ Ayrıca bu meblağdan Kütahya kadısının kendisi için harac-ı imza payı olarak 1600 guruş talebinde bulunduğu, ancak bunun mümkün olmadığı belirtilerek kadıya harac-ı imza payı verilmemesi tembihlenmişti. Aynı konuyla ilgili Kütahya kadısına gönderilen mektupta da bu meblağdan harac-ı imza talep olunmaması ifade edilerek³⁹ buna müsaade edilmeyeceği bir kez daha vurgulanmıştı.

Hizmet-i mübâşiriyye bedelleriyle ilgili birbirleriyle ilişkili iki belge böyleyken üçüncü belge Anadolu'da, çalışmamızın üçüncü bölümünde Kütahya mütesellimine gönderilen bir kaimede ortaya çıkmıştır. 2 Kasım 1834 tarihli bu kaimede "Surre-i Hümâyün-ı Şâhâne eminlerine bazı eyâlât ve elviyeden hizmet-i mübâşiriyye beher sene Surre-i Hümâyûn nasb olunan zâta i'ta olunmakta ise de..." ifadelerinden talep edilecek olan mübâşiriyye bedelinin surre alayı eminine tahsis edileceği anlaşılmıştır. Kaimenin

³⁸BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.1. s.79

³⁹BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.1. s.79-80.

devamında bu bedel için şimdiye kadar bir zam yapılmadığı belirtilerek artık yeni bir zam yapılmasının zamanının geldiği beyan edilmiştir. “Yanya Sancağından beher sene i’tâsı müretteb 2.500 guruşa 500 ve Avlonya’dan müretteb 1.500 guruşa 3.500 guruş zam olunması”⁴⁰ ifadeleri yapılan zam oranlarının her sancakta tutarlılık göstermediği ve fahiş fiyatla zamlar yapıldığını ortaya koymaktadır. Kütahya Sancağından talep edilen mübaşiriye bedeli için ne kadar zam yapıldığı verilen kaimeye belirtilememekle beraber mütesellimden 1.000 guruş bedeliye talebinde bulunulmuştur.

Rumeli bölümünde mübaşiriye bedelleriyle alakalı taramalarımız esnasında her ne kadar bir belgeye rastlamamış olsak da Kütahya mütesellimine gönderilen bu kaime ile Rumeli’den talep edilen mübaşiriye bedelleri ile ilgili de bilgi alma imkânı bulunmuştur.

1.3.4.Bedel-i ağnam

Küçükbaş hayvanlardan alınan şer’î bir vergi olan ağnam bedeli Sultan Mahmud döneminde de düzenli bir şekilde alınmıştır. Bu nedenle bu başlık altında ağnam mübayaası değil, ağnamlardan alınan vergiler incelenmiştir. Arşiv taramaları esnasında Anadolu ve Rumeli ayniyat kayıtlarında bu konuyla ilgili iki belge bulunabilmiştir. Bunlardan biri Anadolu’ya diğeri ise Rumeli’ye aittir.

2 Haziran 1812’de Kütahya mütesellimine hitap edilen bir mektupta⁴¹ ordunun ihtiyaçları için “tayinât-ı miriye” adıyla toplanan ağnamın Kütahya kazalarına isabet eden 2.500 guruş bedelinin tahsil edilerek merkeze gönderilmesi istenmiştir.

Diğer belgede ise Selanik mutasarrıfına hitap edilmiştir. 20 Temmuz 1827 tarihli bu kaimeye bedeli eksik tahsil olunan ağnam bedelinden bahsedilmektedir. Belgede; Müşir maiyyetinde olan askerlerin tayinatı için Selanik Sancağının 1824 senesi miriyye bakâyâsından kalan 9.000 ağnam bedelinden 7.500’ünün tahsil edildiği ancak kalan

⁴⁰BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.36. s.143.

⁴¹BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.2. s.11.

1.500 guruşun tahsil edilemediği ifade edilerek bu bedelin de tahsil edilerek defterleriyle beraber merkeze gönderilmesi Selanik mutasarrıfından talep edilmiştir.⁴²

1.3.5.Zahire bedeli

Daha çok “nüzul vergisi” adıyla bilinen zahire bedelleri, başlangıçta avarız türü vergilerden olarak sefer zamanı ordunun hububat ihtiyacını karşılamak amacıyla aynen ve bedelen tahsil edilirken, özellikle Celali İsyanlarının Anadolu’da karışıklığa sebep verdiği yıllarda sürekli alınan bir vergiye dönüşmüştür.⁴³ 1795 yılında Zahire Nezaretinin kurulmasıyla ayrı bir zahire hazinesinin de ihdas edilmesiyle bu vergiler Zahire Hazinesi adına toplanmaya başlamıştır.

Sultan Mahmud döneminde de bu şekliyle tahsil olunan zahire bedeli ayniyat kayıtlarında nüzul yerine “zahire bedeliyesi” ifadesi ile belirtilmiştir. Tezimiz için belirlediğimiz sınırlar içerisinde Anadolu’da zahire bedelleriyle ilgili beş Rumeli’de ise dört belge ortaya çıkmıştır.

6 Mart 1823 tarihli konuyla ilgili olarak Ankara mutasarrıfına hitap edilen ilk belgede 1810 ve 1811 Ankara mutasarrıfına hitap edilen ilk belgede 1810 ve 1811 yıllarına ait emr-i âli ile talep edilen ancak henüz teslim olunmamış olan zahire bedelinin o tarafta bulunan Silahşörân-ı Hassadan Ahmet Ağa’ya verilmesi ve onun vasıtasıyla hazineye teslim edilmesi istenmiştir.

29 Ocak 1824 tarihli Ankara mutasarrıfına hitap edilen başka bir kaimede Ankara ve Çankırı Sancaklarından talep olunan 44.700 guruş zahire bedelinden halen teslim olunmayan bölümünün verilen taahhütlere rağmen zamanında tahsil edilmemesi üzerine bir an önce tahsil edilerek Zahire Hazinesine teslim edilmesi emredilmiştir.⁴⁴ Bu belgede ne kadar guruşun tahsil edildiği ne kadarının halen tahsil edilemediği belirtilmemişse de yaklaşık üç ay sonra 24 Mayıs 1824’te yine Ankara mutasarrıfına hitap edilen bir başka kaimede⁴⁵ bu bilgiler de açığa çıkmıştır. Buna göre 44.700

⁴²BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.209. s.38.

⁴³Ö. İşbilir, Nüzül, *DİA*, C.33, İstanbul, 2007, s.311.

⁴⁴BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.10. s.19.

⁴⁵BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.10. s.118,119.

guruştan 29.700 guruş ve Şeyhbızınlı(?) Aşireti Reisi Mehmet Bey'den 8.999 buçuk guruş olmak üzere tahsil olunamayan miktar toplam 38.699 guruştur. Üç ay önce yazılan kaimeye rağmen bu parayı tahsil edemeyen merkez, bu sefer İsmail adındaki bir mübaşiri Ankara'ya göndereceğini belirtmiş ve bahsi geçen paranın geciktirilmeden mübaşire teslim edilmesini emretmiştir. Ayrıca belgede 44.700 guruşun hangi kazalardan tahsil olunacağını bilgisi de verilmiştir. Buna göre bu kazalar; Murtazaâbad, Çubukabad ve Şorba ile Şeyhbızınlı aşiretidir. Neticede üç aydır tahsil olunamayan bir verginin devamında yeni bir yazı gönderilmesiyle havada kalan sorular yanıt bulabilmiştir. Bundan sonra aynı tarihlerde aynı konuyla ilgili benzer bir belge bulunmadığından gönderilen mübaşirin görevini yerine getirdiğini düşünmek oldukça muhtemeldir.

Benzer sorunlar daha erken tarihlerde Tırhala'da da yaşanmıştır. Nitekim 29 Nisan 1817 tarihli kaimede hem Tırhala mutasarrıfına hem de Eğriboz muhafızına hitap edilmiş 1814, 1815 ve 1816 yıllarına mahsup Galos (?) İskelesine bağlı kazalardan on dört yük 30.878 buçuk guruş zahire bedelinin vakti zamanıyla tahsil edilip Zahire Hazinesine teslim olunmamasına sitem edilmiş ve bu meblağın seri bir şekilde tahsil edilip gönderilmesi istenmiştir.⁴⁶ Merkezin bu acil isteğine rağmen belirtilen paranın merkeze gönderilmemesi üzerine, bir ay sonra 25 Mayıs 1817'de yine aynı isimlere hitap edilen yeni bir kaime kaleme alınmıştır. Bu kaimede de aynı meblağın halen daha gönderilmediğinden dert yanılarak "meblağ-ı mezburun bir an evvel tahsiliyle hazine-i merkumeye irsal ve teslimi ahz-ı matlûb-ı âlî olmağla" ifadeleriyle bir kez daha bahsi geçen bedelin acil bir şekilde tahsil edilerek gönderilmesi emredilmiştir.⁴⁷

Anadolu'da Kütahya ve Bursa'ya farklı tarihlerde gönderilen belgelerde ise konular biraz daha farklıdır. Öyle ki, 20 Haziran 1827 tarihinde Kütahya naibine ve mütesellimine hitap edilen bir mektupta Kütahya'daki kazalarda mübayaacı olmadığından, mübayaa işinin Darphane-i Âmire'den gönderilen mübayaa pusulasına göre bölgedeki mütesellim, voyvoda ve ahalinin ileri gelenleri vasıtasıyla yapılarak lazım gelen bedelin yine Darphane-i Âmire'ye gönderileceği konusunda bilgi verilerek icra edilmesi istenmiştir.

⁴⁶BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.194. s.41.

⁴⁷BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.194. s.29.

9 Ocak 1838'de Bursa Mutesellimine Zahire Nazırı Ağa tarafından gönderilen bir diğer kaimede ise Mudanya İskelesine bağlı kazaların zahire mubayaasından sorumlu mübaya memurlarından Hasan Bey'in hazineye haylice borcu olduğunun tespit edildiği ve kendisinin Bursa'da olduğu haberi alındığı ifade edilerek, hesabı görülmek üzere Hasan Bey'in senetleriyle beraber İstanbul'a gönderilmesi istenmiştir.⁴⁸

Zahire bedellerinin tahsilinde yaşanan en büyük problem dört belgede de vurgusu yapılan tahsil sorunudur. Bunun dışındaki problemler daha çok yerel ölçekli, çözülebilir nitelikte ve daha az yansıyan sorunlar olarak dikkat çekmektedir.

1.3.6.Kale-Kışla inşası masrafları için bedeliye

Genellikle savaşlardan sonra harap olan kale ve kışlaları onarmak, yıkılanların yerine yenilerini yaparak sınır güvenliğini sağlamak amacıyla o bölgenin sancaklarından bedeller talep edilir, böylece inşa masrafları karşılanmış oluyordu. II.Mahmud döneminde yapılan savaşlar daha çok Rusya ile gerçekleştiğinden tez için Rumeli'den seçilen sancaklardaki kalelerin inşaları söz konusu olmuştur. Bu nedenle Rumeli'de belirtilen bedellerin tahsili ve kale inşaları için başka kaynaklar bulunmasıyla ilgili farklı dönemlerde yedi belge mevcut iken Anadolu'da bir belge dahi mevcut değildir.

Bu bedellerin tahsillerinde yaşanan en büyük problem her zamanki gibi bedellerin istenilen zamanda hazineye girmemesidir. Öyle ki, 30 Ocak 1817 tarihli Yanya ve Tırhala mutasarrıflarına hitap edilen bir kaimede Tuna sahillerinde inşa olunan kale-i hakaniye masrafları için bütün kazalardan bedeliye alınmasına dair evâmir-i âliyye çıktığı, bu bedellerin şimdiye kadar tamamının tahsil edilip gönderilmesi gerekirken 1815 ve 1816 yıllarına ait Yanya Sancağı kazalarından 37.500, Delvina Sancağı kazalarından 8.500, Ohri kazalarından 24.490, Avlonya kazalarından 36.500, İlbasan kazalarından 35.500, Karlıeli kazalarından 26.500, İnebahtı kazalarından 42.000 ve Tırhala kazalarından bir yük 33.833 buçuk guruş bedelin bakâyâ kaldığı ifade edilmiştir. Kaimenin devamında ise zikredilen sancakların bedellerinin

⁴⁸BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.51. s.15.

tahsil edilip merkeze gönderilmesi emredilmiştir.⁴⁹ Bu kaimenin ardından 27 Mart 1817’de bu sefer Selanik mutasarrıfına ayrı bir kaime gönderilmiştir. Bu kaimede de Tuna sahillerinde inşa olunan kale-i hakaniye için Selanik sancağından istenen bedeliyenin tahsili için daha önce emirler gönderilmesine rağmen henüz ulaşmadığı vurgulanmış ve bu meblağın kale inşasında kullanılacağından ilgili kazalardan tahsil edilerek mübaşire teslim olunması talep edilmiştir.⁵⁰

Kale ve kışla inşalarında tek kaynak kaza ahalilerinden tahsil olunan bedeller değildir. Bunların yanında zaman zaman, vefat etmiş olan zengin kişilerin muhallefât bedellerinin inşa masrafları için harcadığı da ayniyat kayıtlarında görülmüştür. Nitekim 15 Temmuz 1835’te Selanik’te inşasına başlanan kışlay-ı hümayun için memur edilen Selanik vücuhundan Kapucıbaşı Tevfik Bey’e gönderilen bir kaimede Filibe vücuhundan merhum Hacı Hasan’ın bedel-i muhallefâtından 120.000 guruş ve Midilli nazırının biraderi merhum Mehmet Niyazi Bey’in bedel-i muhallefâtından 100.000 guruşun bina masrafları için kendisine gönderildiği bildirilmiştir. Ayrıca bundan böyle akçe konusunda söyleyeceği bir mazeret kalmadığından kışlanın bir an evvel tamamlanması için çabalaması istenmiştir.⁵¹ Hemen hemen aynı içerikle başka bir kaime yine aynı tarihte Selanik muhassılına hitaben gönderilerek aynı bilgiler kendisine de verilmiştir.⁵² Selanik muhassılına ayrı bir kaime gönderilerek bilgilendirilmesiyle; Tevfik Bey’e gözetimde tutması ve kışla inşasının aksamaması için bir kontrol mekanizması oluşturulması arzusu muhtemel olmalıdır.

Konuyla ilgili son belge ise Silistre valisi başta olmak üzere, Çirmen müşirine, Varna muhafızına ve Tırnova voyvodasına 27 Şubat 1837’de hitap edilen ortak kaimedir. Kaimede inşa süreci devam eden istihkamların bu yıl içinde tamamlanması gerektiği, bu nedenle de ücretleri Silistre Sancağından temin edilmek üzere 2.000 amele, 1.000 araba ve diğer kereste vs. malzemelerin gönderileceği ifade edilmiştir. Bunların ücretlerinin karşılanması için de Silistre Sancağı kazalarından bir an önce gereken tahsilatın yapılması ve inşanın tamamlanması emredilmiştir.⁵³

⁴⁹BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.194. s.29.

⁵⁰BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.194. s.35.

⁵¹BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.229. s.141.

⁵²BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.229. s.141.

⁵³BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.234. s.38.

1.3.7.Gümrük vergisi

Tezimizin sınırları içerisindeki ayniyatlarda gümrük ve tüccar mallarından alınan vergilerle alakalı üç belge mevcuttur. Belgelerin tamamı Rumeli'deki Selanik ve Tırhala idarecilerine gönderilmiştir. Bahsi geçen belgelerin ilkinde Selanik mutasarrıfına hitap edilmiştir. 26 Ağustos 1820 tarihli bu mektupta Avrupalı tüccarlardan olan Salamak(?) adındaki bir tüccarın İstanbul'dan satın aldığı eşyası için ödemesi gereken gümrüğü verip mühürlü tezkiresini almasına rağmen mallarıyla beraber Selanik'e ulaşmasının ardından Selanik gümrükçüsünün tekrar gümrük talebinde bulunması nedeniyle adı geçen tüccar bu yeni talebin reddedilmesini istediği belirtilmiş ve tekrar gümrük talebinin uygun olmadığından tüccarın haklı olduğu belirtilerek gereğinin yapılması istenmiştir.⁵⁴

3 Mayıs 1820 tarihli Tırhala mutasarrıfına gönderilen diğer belgede ise Tırhala'daki Yenişehir ve Galoş gümrükleri mukataalarının 1819 ve 1820 yıllarına ait gelirlerinin orada bulunan Silahşörân-ı Hassadan İbrahim Ethem Ağa'ya teslim edilmesi emredilmiştir.⁵⁵

2 Kasım 1835 tarihli bu sefer Selanik muhassılına hitap edilen son belgede ise bütün tüccarların her kantar malından 15'er guruş vergi alınacağına bilgisi verilmiştir. Buna karşın tüccarların itiraz ettiği bilirse de bu vergilerin her bölgenin valisi ve zabitanı aracılığıyla tahsil edilmesine çabalanmasının gerekliliği belirtilerek icrası istenmiştir.⁵⁶

1.3.8.Hazinelere ait vergiler

Bu bölümde Tersane-i Âmire, Darphâne-i Âmire. Âsâkir-i Mansure, Redif-i Mansure ve Haremeyn Hazinesine ait vergilerin tahsilleri incelenmiştir.

İlk olarak 26 Nisan 1812 tarihli bir mektupta Kütahya mütesellimine hitap edilmiş ve 1812 yılı için Tersane-i Âmire Hazinesine havale edilmek üzere Kütahya

⁵⁴BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.197. s.41.

⁵⁵BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.196. s.111.

⁵⁶BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.231. s.3.

Sancağından talep edilen 39.000 guruşun bir an evvel tahsil edilip nakit veya poliçe yoluyla gönderilmesi emredilmiştir.⁵⁷

3 Nisan 1824 tarihinde Ankara mütesellimine hitap edilen bir diğer belgede ise Ankara'daki beş nefer zımmiden tahsil edilmesi gereken 6.939 guruşun her ne kadar bahsi geçen zımmilerin inkâr etmesine rağmen kendilerinden tahsil olunarak Darphâne-i Âmire'ye teslim edilmesi emredilmiştir.⁵⁸

4 Eylül 1837'de Bursa mütesellimine gönderilen kaime ise Hazine-i Haremeyn ile ilgilidir. Şöyle ki; Bursa'daki Haremeyn vakıflarından Vâni Efendi, Timurtaş ile Kocaeli Sancağına bağlı Akhisar Kazasındaki Şerafettin Paşa vakıflarının 1836 senesi Mart'ın 1837'nin Şubatına kadar ki hasılatı haremeyne (Mekke ve Medine) gönderilmek üzere Hüdavendigâr Sancağı Müşiri Kaptan Paşa'ya ihale olunmuştur. Kaime de işte bu vakıf gelirlerinin tahsil olunan kısımlarının Haremeyn Hazinesine gönderilmesi gerekliliği ile kalan kısımlarının da çok geçmeden yine ilgili hazineye yollanmasının gerekliliğini Haremeyn Nazırı Efendinin belirttiği ifade edilerek gereğinin icra edilmesi istenmiştir.⁵⁹

Yeniçeri Ocağının kaldırılmasından sonra teşkil edilen Asâkir-i Mansure ordusuyla Redif teşkilatının ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulan hazineleri için vergi tahsilleri de devam etmiştir.

22 Ağustos 1827'de Selanik mutasarrıfına hitaben kaleme alınan kaime de Yeniçeri Ocağının adı anılmadan, kaldırılmış olan ocağın zabitanı tarafından iltizam oluna gelen toplam bir senelik mahiyeleri 15.648 olan iltizam yerlerinin bundan böyle Âsâkir-i Mansure-i Muhammediye masrafları için tahsis edilmesinin kararlaştırıldığı yazılmıştır. Bahsi geçen meblağdan 10.400 guruşunun hisar, şehir ve çarşı muhafızlarının mahiyeleri için kullanılması, kalan 5.200 guruşun ise hazineye konmak üzere merkeze gönderilmesi emredilmiştir.⁶⁰

1 Ocak 1838'de Ankara ferîğine hitaben kaleme alınan kaime de Redif-i Mansure Hazinesine aktarılmak üzere bütün eyalet ve sancaklarda varidat (gelir) ve temettuatların (kâr) incelenerek mûmza defterlerine kaydedilmesine dair bir emir

⁵⁷BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.1. s.116.

⁵⁸BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.10. s.72.

⁵⁹BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.49. s.25.

⁶⁰BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.210. s.63.

çıkarıldığı ifade edilmiştir. Bu emir üzere Bozok, Kayseri ve Kırşehir Sancaklarının gelirlerinin tamamıyla araştırılarak mûmza defterlerine kaydedilmesi ve merkeze gönderilmesi emredilmiştir.⁶¹

1.3.9.İспенç vergisi

Malum olduğu üzere Hristiyan ahaliden alınan toprak vergisi olan ispenç ile ilgili kayıtlarda karşımıza çıkan tek belge 16 Nisan 1835 tarihli Selanik muhassılına hitaben gönderilen kaimedir. Kaimede İnsitaş (?) ve Konstantin Veled-i Marko adlı zimmilerin Selanik Sancağındaki, Ağustos karyesi defterlerine kayıtlı iken birkaç seneden beri Vidine’de ikamet edip vermeleri gereken ispenç vergilerini geciktirmeleri üzerine Selanik muhassılından tahsilinin sağlanması istenmiştir.⁶²

1.3.10. Fazladan vergi alımları

Bu alt başlık altında belli bir verginin tahsilinden ziyade yerel idarecilerin kendileri adına ahaliden fazladan vergi tahsilatında bulunmalarının örnekleri verilecektir.

Özellikle 16.yy’ın ikinci yarısından itibaren devlet idaresinde yaşanan çekişmelerin de etkisiyle Anadolu’da ortaya çıkan kargaşa ve merkezi idarenin otoritesinin zayıflaması, yerel zengin ağaların taşrada söz sahibi olmalarının yolunu açmış ve bu yol Sultan Mahmud dönemine kadar genişleyerek gelmişti. Bu dönemde de gerek bu yerel nüfuz sahibi ağalar yani âyanlar gerekse devletin kendi idarecileri menfaatleri için fazla vergi tevzi’i yapmaktan geri durmamışlardı. Fakat merkezi otoritenin günden güne taşrada hissedilmesiyle bu tür olaylar daha az görülür olmuştu. Öyle ki yukarıda verilen tablo 5 incelendiğinde bu problem ile alakalı altı belgenin beş tanesinin Sultan Mahmud’un saltanatının ilk ve ikinci döneminde, sadece bir tanesinin

⁶¹BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.51. s.1.

⁶²BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.228. s.26.

ise 1833 sonrası dönemde yaşanması bu yargıyı kanıtlar niteliktedir. Peki bu sorunlar nerelerde nasıl cereyan etmiş ve merkezin tepkisi ne olmuştur?

Konuyla ilgili ilk belge Ankara civarında yerleşik halde bulunan Tabanlı aşiretinin Voyvodası Hüseyin Bey'e hitaben yazılmıştır. 11 Mart 1818 tarihli bu mektupta Hüseyin Bey'e aşiretinin yönetiminde eskiden bir kusuru yokken şimdilerde her bir sene kendi nefsi için 150 kese akçeyi fukaradan zorla tahsil ettiğinin şikâyet edildiği belirtilerek raiyyete zulme asla müsaade olunmayacağı ve bu zulme devam ederse sonunun kötü olacağı şeklinde sert ifadeler kullanılmıştır.⁶³

Sadece beş gün sonra 16 Mart'ta bu sefer Ankara mutasarrıfına hitaben yeni bir kaime kaleme alınmış, bu kaimede de yine yerel beylerin fazladan vergi aldıkları konusuna değinilmiştir. Öyle ki Ankara'ya bağlı Ayaş Kazası ahalisinin vergi ve masraflar konusunda üzerlerine düşeni eksiksiz yapmalarına rağmen Ayaş voyvodaları Esad ve Mesut Ağaların ayrıyeten vergi ve masraflar içindir diyerek sende beş defa ellişer bin guruş aldıklarını kazanın ahaliyi bildirmişlerdir. Kaimenin devamında padişah hazretlerinin ahaliye zulme asla müsaade etmeyeceğinden adı geçen ayanların uyarılmaları ve tembihlenmeleri istenmiştir.⁶⁴

Anadolu'daki son kaime yine Ankara'ya gönderilmiştir. Humbarahâne-i Âmire Ocağı sipahilerinden Ahmet, Hüseyin ve Osman adındaki şahısların Çorbacılar (?) mahallesinde kendilerinin idaresinde hiçbir emlak ve arazileri yokken bölge ahalisinden kendileri adına vergi talebinde bulunmuşlardır. Bunun üzerine bölge ahali bu duruma mâni olunması için arzuhal ile şikâyetlerini merkeze iletmışlerdir. Bu şikâyetin ardından 26 Mart 1824 tarihinde Ankara mutasarrıfına hitaben bir kaime gönderilmiş ve ahalinin rencide edilmemesi, korunup kollanmaları emredilmiştir.⁶⁵

Durum Rumeli'de de çok farklı değildir. Öyle ki 12 Kasım 1836'da Tırhala mutasarrıfına gönderilen kaimede; Parga zabıtının bölge ahalisinden fazla vergi etmesi üzerine ahali arzuhal ile şikâyetinde bulunmuş, bunun önüne geçebilmek için eski Rumeli Valisi Hamdi Paşa'ya talimat verilmiştir. Ancak sorunun yine devam edip ahalinin aynı

⁶³BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.4. s.29.

⁶⁴BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.4. s.57.

⁶⁵BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.10. s.60.

şikâyette bulunması üzerine bu sefer Tırhala mutasarrıfına işte bu kaime gönderilerek belirtilen sorunun çözümlenerek ahalinin rencide edilmemesi istenmiştir.⁶⁶

Son iki belgeye diğerlerinden ayrı bir parantez açmak gereklidir. Çünkü bu belgelerde vali ve mutasarrıf gibi taşra idaresinin en üst mercilerinin “kudumiyye” adıyla ahaliden zorla aldıkları vergiler ortaya çıkmıştır. Kudumiyye konulu bu iki ayrı kaime 7 Nisan 1826’da aynı gün içerisinde peş peşe Tırhala mutasarrıfına gönderilmiştir. Kaimelerin ilkinde Tırhala Sancağı ve Yenişehir-i Fenâr Kazasının masrafları ve tevziatı için Yenişehir’den sicili talep edildiği, buna bakılarak da 50.000 guruş önceden tevzi olunmuşken bu meblağa kudumiyyenin de dahil edilmesiyle 92.000 guruş tevziat yapıldığının tespit edildiği bildirilmiştir. Devamında kudumiyye alımının normalde yasak olduğu ancak bazı mutasarrıfların bunu adet edindiğinden yılda bir defaya mahsus olmak üzere müsaade edildiği fakat birden fazla alınmasının uygun olmayacağı ve ahaliyi zor duruma sokacağı ifade edilmiştir. Bu nedenle bundan böyle fahiş ve fazla hizmet-i mübaşiriyye vesair masrafların tevziattan çıkarılarak dikkatlice yazılması, fazla fiyatların zinhar ve zinhar tevziata eklenmemesinin gerekli olduğu belirtilerek bundan böyle kudumiyye adıyla akçe tevziatından uzak durulması emredilmiştir. Son olarak da konuyla ilgili Tırhala naibine de bilgi verildiği ifade edilmiştir.⁶⁷

Yine Tırhala mutasarrıfına hitap edilen diğer belgede ise, önceki belgeye ithaf yapılarak kaimenin yazılıp gönderilmek üzereyken Rumeli valisi ve seraskeri olan Rüştü Paşa’nın kudumiyye tahsili için Yenişehir ve Tırhala taraflarına buyruldu gönderdiğinin haber alındığı belirtilerek, çift başına 18 guruş 10 para kudumiyye alındığı ve bunun da caiz olmadığı hem size hem de Yenişehir naibine bildirildiğinden kudumiyye adıyla akçe tevziatından kaçınılması ve kudumiyyenin defterden çıkarılması emredilmiştir.⁶⁸

Her iki kaimede de yer alan ifadelerde kudumiyye ile ilgili şu sonuçlar çıkarılabilir; Birincisi, II.Mahmud döneminde vali ve mutasarrıfların her yıl kendileri için kudumiyye almalarına müsaade edilmiştir. Yani aslında caiz olmayan bir verginin alınmasına merkezi otoritenin taşradaki yetersizliği nedeniyle göz yumulmuştur.

⁶⁶BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.233. s.35.

⁶⁷BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.205. s.71.

⁶⁸BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.205. s.72.

İkincisi, kudumiyye rakamları oldukça fahiştir. Öyle ki 50.000 guruş normal tevziat varken bu meblağa 42.000 guruş kudumiyye eklenmesi ahaliye iki kat fazla yük yüklenmesi demektir. Ayrıca ikinci belgede dönem içerisinde çift başına 18 guruş 10 para kudumiyye alındığı belirtilerek bunun net bir fiyatı olduğunu ortaya çıkmış olmuştur. Üçüncüsü ise kudumiyyenin bu fahiş fiyatlarla yılda birden fazla alınmasının önüne geçme çabalarıdır ki bundan sonraki tarihlerde kudumiyye ile ilgili bir belgeye rastlanmaması merkezileşme siyasetiyle birlikte bu çabaların sonuç verdiğini göstermektedir.

1.4. Vergi Affı

Bu başlık altında ahalinin kendilerine fazla gelen, güç yetiremedikleri vergilerden sorumlu tutulmamaları için merkeze gönderdikleri arzuhallere verilen cevaplar incelenecektir. Nitekim konuyla ilgili toplam üç belge mevcutken bunlardan bir tanesi Anadolu'ya diğer iki tanesi ise Rumeli'ye aittir.

İlk belgede Anadolu'da Çankırı'ya bağlı Koçhisar Kazası ahali bedel-i âvarız olarak kendilerine zuhur eden vergileri ödeyemeyerek perişan olduklarını İstanbul'a bildirmişlerdir. Bu kaimenin incelenmesinin ardından 12 Haziran 1824'te Ankara ve Çankırı mutasarrıfına başlığıyla bir mektup kaleme alınmış ve ahaliye gereken kolaylığın yapılarak ıstırap çekmelerime mâni olunması bildirilmiştir.⁶⁹

Rumeli'deki belgelerde ise o dönemde Rumeli'de meydana gelen bir ihtilal nedeniyle ahalinin mali gücünü kaybetmesiyle vergi veremeyecek duruma gelmesi ön plana çıkmaktadır. Öyle ki 23 Şubat 1825 tarihinde Tırhala mutasarrıfına gönderilen kaimede; 1824 senedinden itibaren Osmanlı memleketlerinde oturan gayrimüslim reayanın cizyelerine yapılan zammı ödemeyi kabul etmişler ise de birkaç yıldan beri meydana gelen ihtilal nedeniyle Yenişehir Kazası ahalsinin 1825 yılına mahsus olan cizyeden afları talep ettikleri ifade edilerek durumun iyice tahkik edilmesi, sonrasında bir karara varılmasının doğru olacağı belirtilmiştir.⁷⁰

⁶⁹BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.10. s.131.

⁷⁰BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.203. s.7.

Bu kaimeден dokuz yıl sonra yine Tırhala mutasarrıfına yeni bir kaime gönderilmiştir. 2 Kasım 1834 tarihli bu kaimeде de Yenişehir-i Fenâr Kazasına bağlı Travede(?) Karyesine ait bedel-i maktu' olan 18.000 guruşun 13.000'inin tahsil edildiği, ancak bu sıralarda meydana gelen ihtilalden adı geçen karye de zarara uğradığından karye ahali si kalan 5.000 guruştan aflarını talep etmişlerdir. Bu talep üzerine merkez Tırhala mutasarrıfından durumun iyice araştırılması konusunda uyarılmıştır.⁷¹

1.5.Vergi Sonuç

Neticede tüm bu vergilerin tahsilatlarında yaşanan sorunlar bilindikten sonra II.Mahmud dönemi taşrasından vergi tahsilleriyle ilgili şu sonuçlara varılabilir:

1. Yukarıda verilen belgeler incelendiğinde veri tahsillerinde yaşanan problemler temel olarak üç noktada toplanmaktadır. Bunlar; vergilerin istenilen zamanda tahsil edilememesi, vergilerin eksik bir şekilde tahsil edilmesi ve yerel idarecilerin kendileri adına fazladan vergi talebinde bulunmalarıdır.
2. Vergi tahsillerinde yaşanan problemleri merkez sık sık mektup ve kaimeler göndererek çözümlenmeye çalışmıştır. Bu aynı zamanda sorunların hemen çözümlenmediği ve sürecin uzadığını dolayısıyla da merkezi otoritenin taşrada gerçek bir hüküm süremediğine işaret etmektedir.
3. Vergi tahsillerinde görülen sorunlar tek bir sancak veya bölge odaklı değildir. Hem Anadolu'da hem Rumeli'de farklı sancaklarda çeşitli sorunlar görülmüştür. Dolayısıyla vergi tahsilatı problemleri yerel ölçekli bir sorun değil, geniş bir coğrafyada görülen, Osmanlı merkezi idarecilerinin çözümlenebilmek adına yoğun çaba gösterdikleri bir problemdir.
4. Taşraya gönderilen mektup ve kaimelerden vergi sorunlarının çözülebilmesi için merkezin izlediği üç siyaset ön plana çıkmaktadır. Bunlardan ilki ardı ardına aynı konuyla ilgili uyarıcı belgeler göndermek, ikincisi sert bir üslupla tehditvari yazılar göndermek, üçüncüsü ise merkezden mübaşirler görevlendirerek problemin olduğu bölgeye göndermek ve tahsilat işlemlerini hızlandırmaktır.

⁷¹BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.226. s.49.

5. Bahsi geçen sorunların üç dönemde de varlık göstermesi zm çabalarına ve merkezileŖmeye rağmen vergi probleminin sürekli ve genel olduğunu göstermektedir.

2.ASKERİ

Rusya ile yaşanan savaşlar, Mehmet Ali Paşa İsyanı, Yeniçeri Ocağının ilgası, Âsâkir-i Mansure-i Muhammediye ve redif birliklerinin ihdası gibi farklı savaşların cereyan edip, askeri alanda önemli atılımların yapıldığı Sultan Mahmud dönemine ait ayniyat kayıtlarında altı sancak özelinde, taşraya gönderilmiş doksan iki adet askeri belge tespit edilmiştir. Bu belgelerin otuz yedi tanesi Anadolu'ya, elli beş tanesi ise Rumeli'ye gönderilmiştir. Belgelerin tamamının incelenmesi sonucunda askeri meselelerle ilgili şu konu başlıkları tespit edilmiştir: Asker tedariki, ordunun iaşesi, ordu mühimmatı, askeri istihdam, bedel-i askeriye ücretleri, Yeniçeri Ocağının ilgası ve Bektaşilik suçlamaları, redif teşkilatı, Âsâkir-i Mansûre-i Muhammediye ordusu, fes imali, kale ve kışla inşaları ile firari askerler.

Tablo 6. “Askeri” belgelerin konu ve tarihlere göre dağılımı.

ASKERİ	AA			TOPLAM	RA			TOPLAM
	1	2	3		1	2	3	
Asker Tedariki	1	2	5	8	6	4	3	13
Bedel-i Askeriye	-	7	-	7	-	-	-	-
Ordu İaşesi	1	3	1	5	-	4	2	6
Ordu ve Donanma İhtiyaçları	1	1	-	2	6	2	3	11
Askeri İstihdam	-	2	2	4	-	2	1	3
Kale ve Kışla İnşaları	-	-	1	1	5	2	4	11
Firari Askerler	-	-	1	1	-	-	2	2
Bektaşilik Suçları	-	2	-	2	-	-	-	-
Âsâkir-i Mans. Muh.	-	1	2	3	-	1	2	3
Redif Teşkilatı	-	-	5	5	-	-	6	6
Toplam	3	18	16	37	17	15	23	55

(1): 1.dönem: AA.1812-1818, RA. 1815-1820.

(2): 2.dönem: AA.1823-1828, RA. 1824-1829.

(3): 3.dönem: AA.1833-1838, RA. 1834-1839.

Yukarıdaki tabloda verilen konu başlıkları dahilinde her bir konu kendi içerisinde ayrı ayrı ele alınarak, konularla ilgili belgeler verilmiştir. Böylelikle Sultan Mahmud dönemi askeri ıslahatları, orduları, savaş koşulları ve alınan önlemlerin birinci elden kaynaklarla ortaya konmasına çalışılmıştır.

2.1.Asker Sevk ve Tedariki

Rus Savaşları, İran Savaşı, Sırp, Yunan ve Kavalalı İsyancıları gibi nedenlerle sürekli askeri hareketlilik içerisinde bulunan Osmanlı, tez sınırları içerisindeki üç dönem boyunca asker tedarikine ve kale muhafazasına büyük önem vermiştir. Nitekim bu konuyla ilgili toplam yirmi bir belge mevcuttur. Belgelerin tarihsel dağılımına bakıldığında; ilk dönemde Anadolu'da bir, Rumeli'de altı, ikinci dönemde Anadolu'da iki, Rumeli'de dört, üçüncü dönemde ise Anadolu'da beş belge mevcutken Rumeli'de üç belge mevcuttur. Anadolu'daki sancaklara gönderilen belgeler daha çok orduya asker toplamaya yönelikken, Rumeli'ye gönderilen belgeler kale ve kışla savunmalarına yönelik asker ihtiyacını karşılamaya yöneliktir.

İlk dönemde Anadolu'daki tek belge 1806'da başlayan Rus Savaşıyla ilgilidir. Sultan III.Selim'in Rus yanlısı olan Boğdan ve Eflak voyvodalarını görevden almasıyla 1806 yılında başlayan Osmanlı-Rus Savaşı, Sultan Mahmud'un tahta geçmesinden sonra da devam etmiş, nihayet 28 Mayıs 1812'de Bükreş Antlaşmasıyla neticelenmişti. Osmanlı askeriyesinin ve maliyesinin son derece yetersiz olduğu bu dönemde altı yıl boyunca süren savaş, ahaliyi de tüketmişti. Nitekim 10 Mart 1812'de Kütahya mütesellimine, naibine ve vesair vücûh-ı ahaliye hitap edilen ortak mektupta ifade edilen bazı noktalar, savaşın şiddetini ve ahalinin perişanlığını gözler önüne sermekteydi. Savaş kumandanlarından Karaman Valisi Ali Paşa, maiyetindeki askerlerini kaybettiği ve yeni asker tedariki için Kütahya'ya gideceğini merkeze bildirmişti. Buna karşın Kütahya ahali de kendilerinde güç olmadığını bu nedenle Ali Paşa'nın maiyetine katılmak istemediklerini bildiren bir arzuhal merkeze göndermişlerdi. İşte bu arzuhal üzerine yukarıda belirtilen isimlere hitap edilen mektupta, bu yılın (1812) eskilere kıyas olmayıp düşman hücumlarından dolayı Orduy-ı

Hümâyunda askere ihtiyaç olduğu belirtilerek bu nedenle Ali Paşa'nın isteklerine muhalefet edilmemesi emredilerek gereken askerin tedariki istenmişti.⁷²

Rumeli'de ise 1815'in Temmuz ve Ağustos aylarında Selanik ile Tırhala mutasarrıflarına gönderilmiş dört belge vardır. Bu tarihlerde gönderilen belgelerin konusu ise asilere karşı orduya asker toplama süreciyle ilgilidir.

25 Temmuz 1815 tarihli ilk belge Selanik mutasarrıfına hitaben yazılmıştır. Kaimede Rumeli valisi ve Niş canibi seraskeri Ali Paşa'nın maiyetine dahil olmak üzere Selanik'in nüfusuna göre tertip olunması gereken 800 askerin yarısının ahaliden diğer yarısının ise Ocak-ı Âmireden temin edilmesinin gerekliliği ifade edilerek, bu askerlerin geciktirilmeden Ali Paşa'nın maiyetine yetiştirilmesi ve durumun merkeze bildirilmesi emredilmiştir.⁷³ 28 Temmuz'da yine Selanik mutasarrıfına gönderilen bir başka kaimede ise Rumeli Valisi Ali Paşa'nın maiyetine gönderilmesi gereken askerlerin Selanik Sancağından Kapucıbaşı Selim Bey vasıtasıyla ordunun hareket günü olan Şaban ayının on yedisine kadar yetiştirilmesi gerektiği bildirilmiştir. Devamında ise firar eden askerler varsa yerlerine diğerlerinin gönderilmesi, firarilerin de layık oldukları cezaları alabilmeleri adına isim ve şehirleriyle beraber merkeze bildirilmesi emredilmiştir.⁷⁴

21 Ağustos 1815 tarihli Tırhala mutasarrıfına gönderilen kaimede ise yukarıda verilen iki kaimede belirtilen ordunun neden toplandığı anlaşılmaktadır. Öyle ki bu kaimeye göre Rumeli ve Bosna seraskerlerinin asiler⁷⁵ üzerine hücum eyledikleri ve Vidin kolunda kahramanlıklar gösterildiği belirtilerek harekâtın asi eşkıyalar karşısında başarılı olduğu ifade edilmiştir. Kaimenin devamında Tırhala mutasarrıfından da 3.000 askerle orduya katılması emredilmiştir.⁷⁶ 28 Eylül 1815'de kaleme alınarak Tırhala mutasarrıfına gönderilen diğer bir kaimede ise mutasarrıfa hitaben 5.000 seçkin asker ile birlikte görevli müşir tarafına ve görev yerine ulaşması talimatı verilmiştir.⁷⁷

Sınır kalelerinden olan ve muhafızlık şeklinde idare olunan Varna Kalesinin muhafazası sınır güvenliği açısından son derece önemliydi. Nitekim 1818'de kalenin

⁷²BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.1. s.70.

⁷³BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.193. s.2.

⁷⁴BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.193. s.7.

⁷⁵Bu asiler, 1815'in bahar aylarında bir kez daha isyana başlayan Miloş Obrenoviç önderliğindeki Sırp'lar olmalıdır. Öyle ki hem tarihler hem de savaşın gerçekleştiği bölgeler Sırp İsyanına işaret etmektedir.

⁷⁶BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.193. s.33.

⁷⁷BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.193. s.57.

güvenliğiyle ilgili olarak Varna Muhafızı, kendi maiyetinde 373 nefer askeri olduğunu ve daha fazla nefer olmasının gerekliliğini soran bir yazıyı merkeze iletmiştir. 1 Kasım 1818'de Varna muhafızına gönderilen cevap niteliğindeki kaimede kalenin güvenliğine dikkat çekilerek 373 nefer haricinde 500 neferin daha çevre kazalardan toplanması gerektiği bildirilerek bu 500 neferin aylık masraflarının merkez tarafından karşılanacağını bilgisi verilmiştir. Ancak kendi maiyeti olan 373 askerin masraflarını yine kendisinin karşılamaya devam edeceği de eklenmiştir. Son olarak temin edilecek 500 neferin merkeze bildirilmesi ve Varna'da bir konak inşası için bina eminine talimat verilmesi istenmiştir.⁷⁸

18 Mayıs 1820'de Selanik mutasarrıfına gönderilen birinci dönemin son belgesinde ise Belgrad Kalesinin muhafazası söz konusudur. Nitekim kalenin güvenliğinde istihdam olunmak üzere 1.300 askerin kaleye gönderilmesi için önce bir emr-i şerif çıkarılmış, ardından bu emir çeribaşılara⁷⁹ ve ihtiyarlarına bildirilmiştir. Çeribaşılar, 1.000 askerin teçhiz edilmesi kalan 300'ünden vazgeçilmesi için bir talep beyan etmişlerse de merkez bunu reddetmiş ve 1.300 askerin tamamının seri bir şekilde kaleye gönderilmesini emretmiştir.⁸⁰

Rumeli'den özellikle de Varna'dan asker talepleri daha çok Donanmay-ı Hümâyûn'un ihtiyaçlarını karşılamaya yönelikti. Bu nedenle donanmadaki gemilerde çeşitli işleri yürüten özellikle de yelkenli gemilerde istihdam edilen gabyar neferleriyle kaptan olarak istihdam edilen mellah talepleri daha yoğundu. Öyle ki Mora İsyanıyla mücadele edilen tarihlerde 11 Şubat 1826'da Varna Muhafızından donanma için 100 gabyar neferi göndermesi istenmişti. Ancak Varna Muhafızı 100 neferin birden tedarikinin mümkün olmayacağını bu nedenle belirlenen sayısının yarısını gönderebileceğini diğer yarısının affını talep etmişti. Buna cevap olarak merkez donanma için her bir asker ve nefere ihtiyaç olduğundan diğer belirlenen yerler gibi Varna'dan da 100 gabyar talep edildiği belirtilerek bu neferlerin tamamıyla tedarik edilerek seri bir şekilde Tersane-i Âmire'ye eriştirilmesi emredilerek Varna Muhafızının af talebi reddedilmişti.⁸¹

⁷⁸BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.195. s.1.

⁷⁹Alay Beyi.

⁸⁰BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.197. s.3.

⁸¹BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.205. s.4.

Yaklaşık bir sene sonra, 16 Şubat 1827'de Varna'dan geçen sene olduğu gibi yine 100 nefer gabyar ve mellah talebinde bulunulmuştur. Ancak gönderilecek olan neferlerin Varna İskelesinde müstahdem gemici tayfasından olması gerektiği ifade edilerek geçen sene gönderilen neferler arasında denize aşına olmayan kimselerin de var olduğu belirtilerek adeta sitem edilmiştir. Bununla beraber kaimenin devamında gabyar ve mellahların aylıklarının Tersane-i Âmire'ye ulaşmalarından itibaren verileceği de bildirilmiştir.⁸²

26 Ocak 1824 tarihinde Ankara mutasarrıfına hitaben yazılan kaimede de Limni'den Çanakkale'ye gelecek olan donanmanın bilgisi verilmişti.⁸³

9 Nisan 1824'te Selanik mutasarrıfına gönderilen kaimede ise mutasarrıfın Selanik Limanının muhafaza edilmesi için Tersâne-i Âmire'den fırkata gönderilmesi talebine karşın Kaptan Paşa'nın donanmayla beraber bugünlerde o tarafa gideceğinden ek olarak bir fırkata gönderilmesi gerek olmadığı cevabı verilmiştir.⁸⁴

Asakir-i Mansure-i Muhammediye ordusunun ihdasından hemen sonraları Selanik mutasarrıfına gönderilen kaimede Selanik'e zabıta gönderileceğinden gönderilecek olan bu zabıtalara taburlarına yerleştirilerek defterlerinin gönderilmesi ve ne miktar nefer açıkta kalırsa bildirilmesi emri verilmiştir.⁸⁵

1834'te yapılan ordu hazırlığında ise Varna, Rusçuk ve Vidin muhafızlarıyla Filibe nazırına gönderilen ortak kaimede Rusçuk, Vidin, Varna ve Filibe'den âsakir-i mansure ordusuna dahil olan askerlerin Rûz-ı Hazar'dan on gün önce memuriyet yerleri olan Bahr-ı Sefid Boğazındaki Kale-i Sultaniye'ye ulaşmaları için emir verilmiştir.⁸⁶

13 Mart 1835'te Bursa defter nazırına ve mütesellimine hitaben yazılan kaimede ise nüfusa göre asker teminine yer verilmiştir. Öyle ki, Hüdavendigar Sancağındaki Edincik Kazası 2.300 hane iken sonrasında hanelerin dağılmasıyla hane sayısının 890'a düştüğü ifade edilerek her kazadan nüfusuna göre asker talep edilmesi gerektiğinden Edincik Kazasına da aynı uygulamanın yapılmasının gerekliliği bildirilmiştir.⁸⁷

⁸²BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.207. s.51.

⁸³BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.10. s.11.

⁸⁴BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.202. s.13.

⁸⁵BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.210. s.58.

⁸⁶BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.225. s.125.

⁸⁷BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.38. s.124.

Dolayısıyla metinde verilen her kazadan nüfusa göre asker talebi ilkesi II.Mahmud döneminde bu hususa hassasiyet gösterildiğine işaret etmektedir.

14 Nisan 1837’de Tırhala mutasarrıfına gönderilen kaimede ise Manastır’da bir tabur asker kaldığından ve Arnavutların malum olan mizaçları ile Manastır’ın merkez olması bakımından askeri taburların Manastır’a çekilmesi için talimat verilirken, taburların yerlerine başka taburlar gelmedikçe muhafazadan kaldırılması münasip olmayacağından taburların birbirleri yerlerine geçerken her türlü yardımın yapılması emri verilmiştir.⁸⁸

Aynı tarihlerde Varna muhafızına gönderilen başka bir kaimede ise topçu askerlerinin talimleri için Tophâne-i Âmire’den eğitmen gönderileceğinden bu askerlerin tayinat vs. her türlü ihtiyaçlarının Varna muhafızı tarafından karşılanacağı ifade edilmiştir.⁸⁹

Konuyla ilgili son belge ise 29 Mart 1839 tarihinde Bursa mütesellimine hitaben yazılmıştır. Bu kaimede, köy ve kazalardan asker taleplerinde bazı özel durumlardaki aflara örnek olacak bir olay işlenmiştir. Öyle ki Şeyh Karyesi sakinlerinden olan Emine Hatun, eşinin kör olması sebebiyle Osman Kaptanın maiyetinde olan oğlunun kendilerine geri verilmesi talep eden bir arzuhal takdim etmiştir. Bu oğlanın annesinin ihtiyar, babasının âmâ olması sebebiyle başka kimseleri de olmadığından köyüne geri dönmesine müsaade edilmesine, buna mukâbil aynı köyden başka birinin onun yerine gönderilmesi gerektiğine karar verilmiştir.⁹⁰ Yani asker tedarikinde her ne kadar zorlayıcı olursa da bazı geçerli özel sebepler askerlikten muaf olmaya yeterli olmakta iken muaf kişinin yerine aynı mahalden bir başkasının talep edilmesi de nüfusa göre asker talebi ilkesinin bir neticesi olarak gözükmetedir.

Netice itibariyle asker tedarikinde kiminle nerede savaş yapıldığının önemi yukarıda verilen belgeler sonucunda ortaya çıkmaktadır. Öyle ki İran veya Rusya ile Kafkasya’da bir savaş cereyan ediyorsa asker talepleri Anadolu’dan, Rusya ile savaş Balkanlar’da cereyan ediyorsa, Sırp ve Yunan İsyânlarında olduğu gibi daha çok Rumeli’den asker talebinde bulunulmuştur. Bununla beraber Anadolu’dan süvari ve piyade askerlerin tedariki daha fazla iken Rumeli’de donanmaya yönelik gabyar ve

⁸⁸BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.235. s.28.

⁸⁹BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.235. s.97.

⁹⁰BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.59. s.24.

mellah neferlerinin talepleri daha fazla olarak dikkat çekmektedir. Aynen asker tedarikinin yanında askere gitmek istemeyenlerden alınan bedel yine asker tedarikinde kullanılarak ulufeli asker alımları yapılmıştır.

2.1.1. Bedel-i askeriye

Askeri bedellerle ilgili mevcut olan belge sayımız yedidir. Belgelerin yedisi de Anadolu'daki seçili sancaklara gönderilmiştir. Gönderilen bu belgelerde o tarihlerde devam etmekte olan İran Savaşı için hazırlanan Şark ordusuna katılmayacak askerlerden bedellerinin talep edilmesi konusu ile diğer bedel-i askeriye talepleri ön plana çıkmaktadır.

Tez için belirlenen tarih aralığındaki ikinci (1823-28) dönemin başlangıcında Osmanlı-İran Savaşı devam etmekteydi. 1820 yılında İran'ın Bağdat'a düzenlediği saldırılar sonucunda başlayan savaş 1823'ün yaz aylarında imzalanan Erzurum Antlaşmasına kadar sürmüştü. Savaş için tabii olarak Anadolu'dan asker taleplerine ihtiyaç duyuluyordu. Öyle ki, 17 Nisan 1823'te Kütahya mütesellimine gönderilen bir mektupta harp ilan edilen İran'a karşı savaşmak üzere Erzurum Valisi Serasker Rauf Paşa'nın maiyyeti için Kütahya Sancağındaki Uşak ve Denizli kazalarından 1.000 süvari askeri talep edilmişti. Ancak bu askerlerin halen ulaştığı bilgisi alınamadığından adı geçen askerlerin aynen ya da bedelen tanzim edilip görevli mübaşire teslim edilmesi emredilmişti.⁹¹

5 Mayıs'ta Kütahya mütesellimine ve onun yanında Silahşörcü Beye hitaben yazılan bir başka mektupta Şark ordusu için Kütahya Sancağından talep edilen askerlerin tertibi aynen mümkün olmazsa bedelen tahsil edilmesi istenerek bu bedellerin Erzurum'a gönderilmesiyle düşmanın bertaraf edilmesinin kolaylaşacağı ifade edilmişti.⁹²

Ankara ve Çankırı Sancakları mutasarrıfına gönderilen 20 Mayıs 1823 tarihli bir başka kaime ile Şark ordusu için Ankara ve Çankırı'dan tahsil olunan 1.000 kese bedel-i

⁹¹BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.9. s.4.

⁹²BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.9. s.23.

askeriyenin 500 kesesinin gönderildiği, kalan 500 kesenin de mübaşir aracılığıyla geciktirilmeden gönderilmesi istenmişti.⁹³

Esasen Yeniçeri Ocağının ilgasından sonra kurulan Âsâkir-i Mansure-i Muhammediye ordusuyla birlikte askerlik her erkek için vatan görevi sayılmıştı.⁹⁴ Bununla beraber savaşa gitmek, orduya katılmak istemeyen askerlerde mevcuttu. Bu gibi askerlerden bedel-i askeriye talep edilerek onların yerine yeni askerlerin tedarikine girişiliyordu. II.Mahmud döneminde belirli bir sistematiği olmasa da genellikle ticaret ve zanaatla uğraşan zengin kimseler bedelini ödeyerek askere gitmeyebiliyordu.⁹⁵ Bu hususun ayrıntıları, ne kadar bir ücretle askerlikten muaf olunduğunu içeren bilgiler her ne kadar dönem içerisindeki ayniyat kayıtlarında yer almıyorsa da bedelli askerlik uygulamasının varlığı açık bir şekilde kayıtlarda görülebilmekteydi. Öyle ki:

22 Nisan 1823'te Ankara mutasarrıfına ve mübaşir olarak orada bulunan Kapucubaşı Ahmet Bey'e hitaben gönderilen kaimede, bedelini ödeyen asker yerine Şark seraskerinin ulufeli askerler istihdam ederek düşmanın defedilmesine memur olduğu belirtilmişti. Serasker Paşa'nın hem asker tedariki hem de asker bedellerinin tahsilinden sağlanan meblağı salimen Erzurum'a ulaştırma görevine memur olduğu da bildirilerek, Ankara mutasarrıfından da bun konuya yardımcı olmak için kendi sancağında kalan 500 kese bedeliyenin gönderilmesi emredilmiştir.⁹⁶

İlerleyen tarihlerde de sefere katılamayan askerlerin bedellerinin talep edilmesine devam edilmiştir. Öyle ki, 21 Ağustos 1825'te Ankara ve Çankırı mutasarrıfına hitaben kaleme alınan kaimede 1823 senesine mahsuben Şark Ordusu için Çankırı'dan talep olunan miri isteklerle, 1825 senesi için Sakız Adasına asker ve kalyoncu neferleri bedellerinden doğan 18.000 guruşun tahsil edilerek Hazine-i Âmire'ye teslim edilmesi emredilmiştir.⁹⁷

⁹³BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.9. s.33.

⁹⁴H. Kara, B. Çatma (2017), Osmanlı Devleti'nin Askere Alma Kanunlarında Bedelli Askerlik, *JASS*, S.64, s.356.

⁹⁵M. Çadırcı (2018), Osmanlı İmparatorluğunda Askere Almada Kura Usulüne Geçilmesi (1846 Tarihli Askerlik Kanunu), *Tanzimat Sürecinde Türkiye Askerlik*, İstanbul, s.76.

⁹⁶BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.9. s.11.

⁹⁷BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.11. s.9.

3 Ağustos 1827'de ise Kütahya mütesellimine gönderilen kaime ile Limni Adasının muhafazası için Kütahya'dan tertip olunan askerlerin aynen ihraçlarından vazgeçilmesiyle doğan 47.500 guruş bedelin tahsili istenmiştir.⁹⁸

Son olarak 1828 yılında Sakız Adasının muhafazası için Hüdavendigâr Sancağından tertip olan 500 askerinin her ay icap eden 22.500 guruş bedelinin tahsili için emirler verilerek bu husus da halledilmeye çalışılmıştır.⁹⁹

2.2.Ordu İaşesi

II.Mahmud dönemi ordu iaşesiyle ilgili on bir adet ayniyat kaydından beş tanesi Anadolu'ya altı tanesi ise Rumeli'ye aittir. Anadolu'daki dört belgeden üçü ordu için peksimet imaliyle ilgiliyken diğer iki belge hububat mubayaasıyla alakalıdır. Rumeli'deki belgeler ise asker tayinatlarıyla, koyun-keçi mubayaasını göstermektedir.

2.2.1.Peksimet

Peksimet uzun ömürlü olması hasebiyle çoğunlukla donanma askerleri için bazen de uzun süren kara seferlerinde orduyu beslemek için en önemli gıda maddelerinden biriydi. Donanma gemilerine kolayca ulaşabilmesi amacıyla peksimet çoğunlukla kıyı şehirlerinde üretiliyordu.¹⁰⁰ Öyle ki Anadolu'daki peksimetle ilgili üç belge de bir kıyı şehri olan Bursa'ya gönderilmişti. Bu belgelerin ilki Bursa naibine hitaben 2 Temmuz 1812'de gönderilmişti. Gönderilen mektubun konusu ise ordu için pişirilecek olan peksimeti kimin pişireceğiydi. Buna göre peksimet pişirme işi yeni ayan seçilen Hacı Ali Ağa'nın bu işle görevli Abdurrahman Ağa'yı azledip yerine Ali Ağa'yı görevlendirmesi karşısında merkezin bunu reddetmesi ve yeniden Abdurrahman Ağa'ya işin verilmesi gerektiğini emretmektedir.¹⁰¹

⁹⁸BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adı. No.16. s.11.

⁹⁹BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adı. No.17. s.107.

¹⁰⁰M. Y. Ertaş (2007), *Sultanın Ordusu Mora Fethi Örneği 1714-1716*, İstanbul: Yeditepe Yayınevi, s.157.

¹⁰¹BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adı. No.2. s.24.

3 Ağustos 1827'de Bursa mütesellimiyle beraber Bahr-ı Sefid Boğazı Muhafızına da hitap edilen ortak kaimede devlet peksimetlerinden Bursa ambarında 2.500 kantar peksimet varken bu peksimetlerin daha sonra o tarafta yok olup olmadığı veya bir tarafa gönderilip gönderilmediği bilinmediğinde peksimetlerin şuan ki halleri sorgulanmış, gerekli izahatın yapılması istenmiştir.¹⁰²

10 Eylül 1827 tarihli yine Bursa mütesellimine hitaben yazılan bir başka mektupta Bursa'da pişirilen 5.000 kantar peksimetin muhafazasına dikkat edilmesi ve buna ihtimam gösterilmesi emredilmiştir.¹⁰³ 3 Ağustos tarihli belgedeki peksimetlerin durumuyla ilgili arada başka bir belge mevcut değilken 10 Eylül tarihli belgede peksimetlerin muhafazasına dikkat edilmesi yönünde müstakil bir mektup gönderilmesi önceki peksimetlerin bir şekilde zarar gördüğü sonucunu çıkarmamızı sağlamaktadır.

2.2.3.Hububat ve diğer erzak

Peksimet dışında ordu iaşesi için belki de en önemli besin kaynağı hububattı. Hububat başta buğday ve arpa olmak üzere bütün tahıl ürünlerini kapsamaktaydı.

Asker iaşesiyle birlikte genellik sefer esnasında kullanılan hayvanların beslenmesinde kullanılan arpa temininde diğer hububatlarda olduğu gibi aynen ve bedelen tahsil süreçleri yürütülmüştür. Örneğin, 26 Mart 1824'te Ankara mutasarrıfına gönderilen bir kaime ile Şark ordusu için Ankara kazalarından mübayaa edilmiş olan 25.000 kile arpanın birazının aynen gönderildiği, kalanının gönderilmesinin epey zahmetli olacağından geriye kalan her bir arpa kilesinin 12'şer guruştan bedelen tahsil olunması gerektiği ifade edilmiştir.¹⁰⁴ Böylece ihtiyaç dahilindeki kısım aynen gönderilmiş, kalan kısmın ise nakliyat zorluğundan dolayı bedele çevrilerek parasının kullanılması tercih edilmiştir.

27 Temmuz 1838 tarihinde o sıralarda Konya'da bulunan Asâkir-i Muntazama-i Şahane ordusu için zahire ihtiyacı hâsıl olduğundan Konya Müşiri Ali Paşa, Konya

¹⁰²BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.16. s.10.

¹⁰³BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.16. s.66.

¹⁰⁴BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.10. s.67.

kilesiyle¹⁰⁵ Bozok Sancağından 14.000, Kırşehir Sancağından ve Gümüşkân Maden-i Hümâyün kazalarından 6.000 buğday ve arpa mübayaasıyla görevlendirilmişti. Yapılacak mübayaada mahsullerin şu anki değerleri üzerinden ödeme yapılması gerektiği de ayrıca belirtilmişti.¹⁰⁶

12 Nisan 1837'de Varna Muhafızı Necip Ağa'ya gönderilen kaimede ise Trablusgarp'ta bulunan ordu iaşesi için gerekli birçok mahsulün temini dikkat çekmektedir. Varna'dan talep olunan bu ürünler; Üç yük 73.509 buçuk okka peksimet, 14.781 okka soğan, 1.194 kile buğday, 32.509 buçuk okka tuz, 24.615 buçuk okka zeytin, 6.054 okka sirke, 5.125 buçuk okka zeytin, 12.944 buçuk okka fasulye ve 15 okka sabun. Görüldüğü üzere oldukça çeşitlilik gösteren birçok ürün Trablus defterine kaydedilerek askerler için gönderilmesi emredilmiştir.¹⁰⁷

2.2.4. Tâyinât-ı miriye

Osmanlı ordusunda yer alan askerlerin günlük yiyecekleri demek olan tayinatların tamamlanması için Tırhala ve Selanik'ten yararlanılmıştır.

2 Nisan 1825'te Tırhala mutasarrıfına hitaben yazılan kaimede, tâyinât-ı miriye lazimesi için Yenişehir içerisindeki kaza ve karyelerden koyun ve keçi mübayaası ettirilmesi ancak bu esnada zinhar şartları dışına çıkılarak kurallara aykırı davranılmaması için emir verilmiştir.¹⁰⁸

Aynı yılın Haziran ayında yine Tırhala mutasarrıfına gönderilen kaimede ise o tarafta toplanan askerlerin tayinatı için gönderilmiş olan zahirenin ihraç ve nakliye masraflarının Yenişehir ahalisine bölüştürülmesi gerektiği ifade edilmiştir.¹⁰⁹

27 Nisan 1826'da kaleme alınan kaimede de topçu ve arabacı ortalarının tayinatı için bunların sayılarının belirlenerek defterlerinin tanzim edilmesi ve merkeze gönderilmesi için Tırhala mutasarrıfına talimat verilmiştir.¹¹⁰

¹⁰⁵Tahıl ölçümünde kullanılan bir ölçek olan kile her şehirde farklılıklar gösterebiliyordu. İstanbul kilesi, Konya kilesi gibi.

¹⁰⁶BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.55. s.23,24.

¹⁰⁷BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.235. s.16,17.

¹⁰⁸BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.203. s.43.

¹⁰⁹BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.203. s.84.

Selanik ve Tırhala mutasarrıfına hitaben yazılan 12 Temmuz 1827 tarihli kaimede, tâyinât-ı miriye için çıkarılan emr-i âli üzere Selanik ve Yenişehir kullarından ağnam mubayaası için tayin edilen görevlilere yardımcı olunması ve onların işlerine karışılmamasının gerekliliği ifade edilmiştir.¹¹¹

Konuyla ilgili son belgede ise diğerlerinden farklı olarak donanma askerlerinin aylıklarıyla ilgili de bilgi verilmektedir. Öyle ki, 11 Eylül 1834'te Selanik muhassılına hitaben kaleme alınan bu kaimede Donanmay-ı Hümâyun gemilerinde istihdam edilmek üzere tertip olunan bahriye askerlerinin her birine altışar aylık olmak üzere 250'şer guruş mahiye verileceğinden bahsedilmiştir. Bunun dışında yine tayinatları için de Selanik muhassılına emir verilmiştir.¹¹² Avarız türü vergilerden olarak, tevzi usulünce tahsil olunan bu bedeller vergi bölümümde de ayrıntılarıyla bildirildiği üzere yine ahaliden tahsil olunmaktaydı.

2.2.5.Menzil

Ordunun sefere yürüyüşü esnasında konaklama ve iaşe ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla oluşturulan menziller hem ordunun yiyecek ihtiyacının karşılanmasında hem de merkezle haberleşmede önemli faaliyetler göstermişlerdir.¹¹³

Ordunun karnını doyurduğu bir nevi durak niteliğindeki bu oluşumlarla ilgili olarak ayniyat kayıtlarında Selanik ve Tırhala'da yer alan menzillerin bir senelik masraflarının tespit edilebilmesi mümkün olmuştur. Buna göre Temmuz 1825'te önce Selanik sonra Tırhala mutasarrıfına hitaben iki ayrı kaime gönderilmiştir. Selanik mutasarrıfına gönderilen kaimede Selanik'te bulunan beş adet menzilin bir senelik masrafının bir yük 62.500 guruş olarak saptandığı ifade edilmiştir.¹¹⁴

¹¹⁰BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.205. s.101,102.

¹¹¹BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.209. s.48.

¹¹²BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.225. s.64.

¹¹³Y. Halaçoğlu (2004), Menzil, *DİA*, C.29, Ankara, s.159.

¹¹⁴BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.203. s.118.

Tırhala mutasarrıfına gönderilen diğer kaimede ise Tırhala'da mevcut olan dört adet menzilin bir senelik masrafının beş yük 12.831 guruş olarak tespit edildiği bildirilmiştir.¹¹⁵

2.3 Ordu ve Donanma İhtiyaçları

Konuyla ilgili toplam on üç adet belge mevcuttur. Belgelerden on bir tanesi Rumeli'ye, iki tanesi ise Anadolu'ya aittir.

2.3.1.Ordu mühimmatı

Savaşta başarı kazanmak için en önemli etmenlerden biri şüphesiz mühimmatın eksiksiz olmasıdır. Bunun için mevcut mühimmatın durumunun kontrol edilmesi, eksiklerin tamamlanması sefer organizasyonu açısından son derece önemlidir.

Nitekim, 18 Ocak 1817'de Silistre valisine, Varna muhafızına ve Varna bostancıbaşısına gönderilen ilk kaimede bu husus dikkat çekmektedir. Öyle ki gönderilen kaime ile Silistre valisinden ve Varna muhafızından bölgelerindeki top, mühimmat vesairenin miktarlarının tespit edilerek müfredat defterlerine yazılması ve bildirilmesi istenmiştir.¹¹⁶

Varna muhafızına hitap edilen başka bir kaimede ise Varna ve Şemenni(?)'de inşa edilen top kundakları için eksiklerin tamamlanması için çalışılması talimatı veriliyordu.¹¹⁷

Bu dönemde ordu mühimmatında en çok üzerinde durulan konu ise top nakliyatıydı. Savaş toplarının imalinin yanında savaş alanına sevki de büyük uğraş gerektirmekteydi. Bu ağır topların sevkiyatı için başta öküzler olmak üzere yük taşıyan beygir anlamına gelen bargirlerden¹¹⁸ de faydalanılmaktaydı. Konuyla ilgili, 27 Mayıs 1820'de Selanik Mutasarrıfı Selim Sırrı Paşa'ya gönderilen ilk kaimede topların

¹¹⁵BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.203. s.118.

¹¹⁶BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.194. s.26.

¹¹⁷BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.241. s.83.

¹¹⁸Ş. Sami (2015), *Kâmûs-ı Türkî (Latin Harfleriyle)*, İstanbul: İdeal Kültür Yayıncılık, s.206.

sevkiyatıyla ilgili eksiklikler göze çarpmaktadır. Öyle ki Rumeli Valisi Hüseyin Paşa'nın maiyetine verilmek üzere tertip edilen on kıta topun idaresi için birkaç topçu ile bir top arabacı görevlendirilmiştir. Ancak bu topların götürülmesi için gerekli olan bargirler ocakta mevcut değildir. Bu durumda ya toplar bir şekilde gemilere yüklenerek gönderilecek ya da bargir mübayası beklenenecektir. Ortada böyle bir problem varken o sıralarda Balkanlar'da ve Mora'da isyanlarla mücadele halinde olan Osmanlı, topların daha fazla bekletilmesini arzu etmemiştir. Bu nedenle dönemin Tophâne-i Âmire Nazırı bargir mübayasının beklenmemesi, topların bir an önce yola çıkarılması için bahsi geçen kaimeyi yazdırarak ardından bargir mübayasına girişilmesi gerektiğini ifade etmiştir.¹¹⁹ Topların nakli bu denli önemliyken bargirlerin güç ve kuvvetlerinin yerinde olması hayati bir önem taşımaktaydı. Nitekim savaşa top taşıyan bir hayvanın yol esnasında sakatlanması, hastalanması veya ölmesi bütün sevkiyatı yavaşlatacağından savaşları seyrini de değiştirebilmekteydi. Böyle bir durumun başına gelmesini istemeyen Osmanlı, konu ile ilgili gerekli tedbirleri avarız yükümlülükleri ile almaktaydı.

Nitekim 27 Şubat 1837 tarihli belgede bu konuyla ilgili önemli bilgiler tespit edilebilmiştir. Rumeli ve Bosna valilerine, Tırhala ve Selanik mutasarrıflarına ve İskenderiye ile Belgrad muhafızına hitap edilen bu ortak kaimede Anadolu ve Rumeli taraflarına gönderilecek olan top ve saka taşımakta kullanılan bargirlerin çoğunun zayıf ve işe yaramayacağını haber alındığı ifade edilmiştir. Bu hayvanların görev yerlerine ulaşana kadar sakatlanacaklarının veya öleceklerinin âşikar olduğu da belirtildikten sonra işe yaramayacak hayvanların ayrılarak güçlü ve sağlam yapılı hayvanların satın alınarak eksiklerin tamamlanması gerektiği bildirilmiştir.¹²⁰ Bargirler dışında ordu malzemelerinin nakliyatında faydalanılan hayvanlardan bir diğeri de develerdir. Develerin temininde de aynı titizlik gösterilmiş, miri fiyatlar üzerinden teminlerine girişilmiştir.¹²¹

Savaş alanları haricinde top nakliyatının yapıldığı bir diğer seçenek ise kale müstahkemleriydi. Özellikle sınır bölgesindeki kalelerin savunması oldukça önemli olduğundan müstahkemler toplarla donatılırdı. Bu kalelerden biri olan Varna Kalesinin savunmasında da bu toplardan yararlanılmaktaydı. 15 ve 18 Eylül 1838'de Varna

¹¹⁹BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.197. s.8.

¹²⁰BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.234. s.37.

¹²¹BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.1. s.39.

muhafızına hitaben gönderilen iki ayrı kaimede bu durum görülebilmektedir. Belirtilen iki kaimede aslında birbiriyle alakalıdır. Öyle ki ilk kaimede palankalar için Tophâne-i Âmire'den tertip edilen yirmi üç kıta topun gemilerin yüklendiği bildirilmiş ve gemilerin oraya ulaşmasıyla topların ve diğer mühimmatın indirilebilmesi için derhal amele ve hammal tedarik edilmesi emredilmiştir.¹²² İkinci kaimede de aynı şeyler belirtilerek derhal sal ve amele ile tedarikiyle gönderilen mühimmatın gemiden indirilmesi istenmiştir.¹²³

Son olarak Ankara mutasarrıfına gönderilen 19 Ocak 1826 tarihli kaimede ise o tarafta bulunan bir adet çarha, bir adet obüs topu olmak üzere dört kıta topun kullanılabilirlik durumları sorgulanmıştır.¹²⁴

Ordu mühimmatında topla ilgili bu belgelerin haricindeki bir diğer belge ise piştov mubayaasıyla ilgilidir. Ocak 1827'de Selanik mutasarrıfına hitaben yazılan bu kaimede yeniçeri ocağının ilgasından sonra yeni ihdas olarak İstanbul'da tertip ve tanzim olan Asâkir-i Mansure-i Muhammediye'nin süvarilerine verilmek üzere 700 çift piştovun temin edilebilmesi için Selanik'ten de işe yarar temiz piştovların görevli memura teslim edilerek gönderilmesi emredilmiştir. Böylelikle yeni ordu tam teşekküllü bir şekilde donatılmak istenmiştir. Ancak eski piştovların yeni kurulan bir orduya verilmesi mali ve askeri açıdan yapılan düzenlemelerde bazı problemlerin de varlığına işaret etmektedir.

Yeniçeri Ocağının kaldırılmasından önce 9 Eylül 1817'de Selanik mutasarrıfına hitaben kaleme alınan mektupta ise yeniçeri ocağına tevzi ve taksim olunmak için Selanik'te imal edilen çuhanın bir an evvel üretiminin tamamlanarak İstanbul'a gönderilmesine yardımcı olunması için talimat verilmiştir.¹²⁵

Neticede gerek yeniçeri ocağının ilgasından önce ocağın ihtiyaçları için gerekse sonrasında oluşturulan ordular başta olmak üzere top sevk ve nakliyatı için çeşitli yazılar kaleme alınarak sancak idarecilerine gönderilmiş ve belirtilen eksiklerin tamamlanması için sık sık uyarılar yapılarak savaşın seyrini değiştirebilecek bu ön hazırlıkların eksiksiz tamamlanması amaçlanmıştır.

¹²²BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.242. s.149,150.

¹²³BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.242. s.165.

¹²⁴BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.12. s.79.

¹²⁵BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.194. s.93.

2.3.2.Tersane için kereste temini

Donanmada yer alacak yük ve askeri amaçlarla kullanılacak gemi ve sandalların yapımları için gerekli keresteler daha çok Rumeli'den karşılanmıştır. Bu nedenle kereste temini ile ilgili mevcut olan üç belge de Rumeli'den seçili sancaklara gönderilmiştir.

Sefine-i Hümayun için gerekli olan kereste ihtiyacının karşılanması için gönderilen ilk kaime Selanik mutasarrıfına hitaben 21 Eylül 1815'te yazılmıştır. Bu kaimeye göre Sefine-i Hümayun için gerekli kerestelerden Selanik'ten kesilip temin edilmesi gereken 5.053 kıta kerestenin Donanmay-ı Hümayun paşalarından Hüseyin Kaptan ve Mimar İbrahim Kalfa aracılığıyla uygun bir iskeleye indirilmesi gerektiği bildirilerek, keresteleri almak için bir firkateyn gönderildiği ifade edilmiş ve eksiklerin tamamlanması istenmiştir.¹²⁶

29 Eylül 1815'te bu sefer Varna ayanına hitaben yeni bir kaime gönderilerek Rusçuk'ta inşa edilen şalupalar¹²⁷ için Varnalı Ahmet Reis sefinesine 240 kantar zift ve 85 kantar istopunun yüklenip gönderilmesi emredilmiştir.¹²⁸

Konuyla ilgili 23 Kasım 1815'te Varna ayanına gönderilen son kaimede de yine Rusçuk'ta inşa edilen sandallar için gerekli eşyaların Rusçuk mütesellimi tarafından gönderilen görevliye teslim edilmesi için, görevli gelene kadar muhafazasına devam edilmesi emri verilmiştir.¹²⁹

2.4.Askeri İstihdam

Bu konuyla ilgili toplam belge sayısı yedidir. Bu belgelerden dördü Anadolu'ya üçü ise Rumeli'ye aittir. Anadolu'daki dört belgeden ilki orducu esnafıyla, diğeri Tersâne-i Âmire'de çalışacak demircilerle, son ikisi ise Tüfenkhâne'de istihdam edilecek olan ustalarla ilgilidir. Rumeli'de mevcut olan üç belgenin ikisi Tüfenkhâne'ye alınacak olan ustalarla alakalıyken diğeri belge askeri terfi ile alakalıdır.

¹²⁶BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.193. s.48.

¹²⁷Sandala benzer küçük bir gemi.

¹²⁸BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.193. s.58.

¹²⁹BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.193. s.84

Dünyada savaş teknolojisinin değişmesine bağlı olarak tüfeklerin savaşlarda yaygınlaşmasıyla Osmanlı da bu teknolojiye faydalanır hale gelmiştir. Bazen satın alma yoluyla bazen de savaş ganimetleri ile birlikte tüfekleri orduda kullanan Osmanlı, esas atılımı tüfek imalatı için Tüfenkhâne-i Âmire'yi açmasıyla gerçekleştirmiştir. Tüfenkhâne'de çalışacak olan ustalar ise Bursa ve Selanik başta olmak üzere çeşitli sancaklardan temin edilmiştir. Nitekim 16 Mayıs 1828'de Bursa, Karahisar, ve İznik mütesellimleriyle Trabzon valisine gönderilen bir kaimede İstanbul'daki tüfenkhânedeki tüfenk imâli için gerekli olan işinde mâhir çakmakçı ve kundakçı ustalara ihtiyaç olduğundan adı geçen birimlerin idarecilerinden bu ustaların gönderilen pusulaya göre temin edilerek gönderilmesi istenmiştir.¹³⁰

8 Haziran 1828'de bu sefer yalnızca Bursa mütesellimine hitap edilen ikinci bir mektup gönderilmiştir. Mektupta; Tüfenkhâne'de istihdam olunmak üzere Bursa'dan çağrılan çakmakçı Derviş Ali, Derviş Mehmet ile kundakçı Seyid Halil'in İstanbul'a çağrılmasının üzerinden hayli vakit geçmesine rağmen (ki konuyla ilgili yukarıda verilen kaimeye göre yaklaşık üç hafta) halen gelmemeleri nedeniyle bunlar yerine yine Bursa'dan ismi belirtilen dört başka ustanın gönderilmesi talep edilmiştir.¹³¹

Bu tarihlerden yaklaşık bir yıl önce yine Tüfenkhâne'de istihdam olunmak üzere 11 Ağustos 1827'de Selanik'ten usta talebinde bulunulmuştur. Daha önce Selanik civarından temin edilmiş olan beş nefer kundakçı, dört nefer demirci ve iki nefer çakmakçı ustalarının uzun süredir İstanbul'da olmaları sebebiyle aileleri çaresiz ve zarurete düştüklerini bildiren bir arzuhal kaleme alarak ustaların yuvalarına geri dönmesini talep etmişlerdir. Buna karşın merkez gönderdiği mektupta tüfek imalinin sekteye uğramaması için aynı sancaktan aynı sayıda ustanın gönderilmesiyle İstanbul'daki eski ustaların iadelerine müsaade edileceği beyan edilmiştir. Bu nedenle yeni ustaların bir an önce İstanbul'a gönderilmesi istenmiştir.¹³²

Sürecin devamında Selanik mutasarrıfı bölgesinde şu anki durumda işinde ehil ustaların olmadığını bildiren bir yazıyı merkeze gönderdi. Bu yazı üzerine merkez yine Selanik mutasarrıfına hitaben yeni yazı kaleme aldı. Bu yazıda Tüfenkhâne Nazırı Tahir Bey'in o tarafta işinde ehil ustalar olduğunu bildiği, buna göre bu ustaların isim ve

¹³⁰BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.17. s.74.

¹³¹BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.17. s.97.

¹³²BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.210. s.40.

şehirlerini kapsayan bir pusula hazırladığı açıklanarak bu pusulada belirtilen on bir nefer ustanın buradakiler yerine gönderilmesi gerektiği bir kez daha yinelendi.¹³³

Tüfenkhâne dışında 9 Şubat 1835’de Ankara mutasarrıfına gönderilen başka bir kaime Tersâne-i Âmire demirhanesinde demirci olarak istihdam edilecek olan amelelerle ilgilidir. Ankara Sancağına bağlı Şorba’dan 76, Yabanabad’dan 72 nefer amelenin tedariki için çıkan emr-i âlinin ulaşmasıyla 42 amele aflarına talep etmiştir. Bu nedenle belirtilen sayılarda amelelerin adı geçen kazalardan hızlı ve tamamen tedarik edilerek gönderilmesinin gerekliliği Kaptan Paşa tarafından ifade olunmuştur.¹³⁴

Konuyla ilgili diğer bir belge ise orducu esnafının orduya dahil olmasını bildirmektedir. 17 Mart 1812 tarihli hem Bursa âyanına hem de naibine hitaben yazılan mektupta Orduy-ı Hümâyun’a katılması gereken Bursalı esnafın bir an önce yola çıkarılarak orduya yetiştirilmesi gerektiği yazılmıştır.¹³⁵

Son olarak 6 Aralık 1835’te kaleme alınan bir kaime eskiden Eğriboz Kalesi topçubaşısı olan Şakir Bey’in gayret ve sadakati dolayısıyla Eğriboz ahali kendisine şefaath ve merhamet buyurulmasını talep etmiştir. Müslüman olan bu ahalinin talebi ve Tırhala mutasarrıfının da kendisinden emin olmasıyla Şakir Bey’e binbaşı rütbesinin verilerek müşir maiyetine alınmasının uygun görüldüğü ifade edilmiştir.¹³⁶

2.5.Kale, Kışla, Bina İnşa ve Onarımları

Savaş zamanlarında kendi topraklarını muhafaza etmenin önemli hamlelerinden birisi stratejik bölgelerdeki kale ve kışlalarının mukavemetini arttırmak, hasarlı olanları onarmak ve yıkılanların yerine yenisini yapmaktır. Tez için seçilen sancaklardan Anadolu’da olanlar (Bursa, Ankara, Kütahya) sınırlarda yer almadığından konuyla ilgili belgeler dönem boyunca daha çok savaşın cereyan ettiği Rumeli’de gerçekleşmiştir. Konuyla ilgili mevcut olan on bir belgeden onu Rumeli’ye, kalan biri ise Ankara’ya gönderilmiştir.

¹³³BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.210. s.117.

¹³⁴BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.38. s.77.

¹³⁵BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.1. s.77.

¹³⁶BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.231. s.45.

Konuyla ilgili olarak 5 Ocak 1819'da Varna Muhafızı Salih Paşa'ya gönderilen ilk kaimede ise Varna Kalesi bina emini olan Lütfullah Efendi'nin inşaatı bir an önce tamamlayabilmesi için gereken mali desteğin verilmesi gerektiği ifade edilmiştir.¹³⁷ Bu tarihten kısa bir süre sonra 7 Nisan 1819'da aynı kişiye hitaben ikinci bir mektup daha gönderilerek Tuna sahillerinde inşaatı devam eden kale-i hakaniyenin bir an önce tamamlanması için kale emini Lütfullah Efendi'ye gerekli yardımın yapılması emredilmiştir.¹³⁸

Varna bina eminine ve Varna Kalesi İnşasına Memur Mühendishane Baş Hocası Ali Bey'e gönderilen 29 Şubat 1820 tarihli mektupta ise doğrudan bina eminine hitaben seslenilmiştir. "Sen ki emin-i mumaillehsin" şeklinde başlayan mektubun devamında inşasına görevli olduğu Varna Kalesinin seri şekilde tamamlanması için bina işine nezaret etmek üzere görevlendirilen Mühendishane Baş Hocası Ali Bey'in onayı ile ameleye verilecek yevmiye ve kereste sahiplerine verilecek ücretlerin ödenmesiyle inşaatın hızlıca tamamlanması doğrultusunda emir verilmiştir.¹³⁹

5 Temmuz 1820 tarihinde kaleme alınan mektupta ise doğrudan bina emini Lütfullah Efendi'ye hitap edilmiştir. Bu mektupta Lütfullah Efendi'ye görevinin sadece Varna Kalesi bina emniyeti olduğu, inşaatı hızlıca bitirmek için kaza ve karye işlerine karışmaması gerektiği ifade edilerek, belde nizamını bozma niyetinde olduğu haberinin İstanbul'a ulaştığından bahsedilmiştir. Kendisiyle birlik olup nizamı bozmaya yeltenen Varna ileri gelenlerinden Hacı Hasanzade Ahmet Ağa'nın sürgün cezasına çarptırıldığı, diğer bir ortağı olan Varna âyanının Varna dışına çıkarıldığı bildirilerek kendisi de açık bir şekilde tehdit edilmiş ve inşaat vazifesinden başka herhangi bir işe karışmaması için sert bir ihtar verilmiştir.¹⁴⁰ Her zaman olduğu gibi devlet düzenin korunmasını öncelikli amaç olarak görmüş, düzen bozucuları cezalandırarak bu işe yeltenenlerin gözlerini korkutmuştur. Askeri anlamda sınır kalelerinin inşaatı her ne kadar öncelikli olsa da, o bölgedeki düzenin korunması daha önemlidir.

Bu mektuptan kısa bir süre sonra 26 Ağustos 1820'de de Varna Kalesi Ebniyesi Nezaretine Memur Mühendishane Baş Hocası Ali Bey'e hitaben yeni bir mektup kaleme alınmıştır. Ali Bey kale inşası için gereken eksikleri merkeze bildirmiş bunun

¹³⁷BOA. BEO. AYN.d Rumeli Adi. No.195. s.41.

¹³⁸BOA. BEO. AYN.d Rumeli Adi. No.195. s.104.

¹³⁹BOA. BEO. AYN.d Rumeli Adi. No.196. s.89.

¹⁴⁰BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.197. s.21.

üzerine eksiklerin tamamlanması için adımlar atıldığı bu mektupla beraber Ali Bey'e bildirilmiştir. Neccar¹⁴¹, duvarcı ve cerahor amelesiyle öküz arabası ihtiyaçlarından neccar ve duvarcı eksiksiz gelmişse de 842 nefer cerahor amelesi ile 101 kıta öküz arabası eksik geldiğinden ve gönderilen arabaların öküzlerinin kuvvetsiz olmasından dolayı eksiklerin tamamlanması için talepte bulunulmuştur. Bu eksiklerin süratle karşılanacağını bildiren merkez kontrolün sağlanması ve geri bildirim yapılmasını istemiştir.¹⁴²

Temmuz 1827'de ise yeniden Varna muhafızına hitap edilerek sınırların istihkamı için Varna Kalesinde olan binaların tamir ve inşalarıyla zahire ve mühimmat ambarlarının da inşası için keşif defterinde eksik kalan yerlerin Varna muhafızı aracılığıyla tamamlanması gerektiği bildirilmiştir. Keşif sürecinin zaten uzun sürdüğünden inşaata bir türlü başlanamadığı ifade edilerek hızlı olunması talimatı verilmiştir.¹⁴³

12 Ağustos 1834' Varna muhafızına ve Bina Emini Mehmet Ağa'ya gönderilen iki ayrı kaimede ise Varna'da inşa edilmesi gerekli olan gümrük binası inşaatına başlanması emri verilmiştir.¹⁴⁴

5 Mayıs 1835'te doğrudan Varna İstihkâmât-ı ebniyesine memur Mehmet Ağa'ya gönderilen bir kaimede de Varna'daki inşaatın tamamlanmasına gayret etmesi istenilmiştir.¹⁴⁵

1835'e gelindiğinde ise Selanik'te bir kışla inşasına başlanmıştır. Bu kışlanın inşası Dergâh-ı Âli kapucubaşlarından Ahmet Tevfik Bey aracılığıyla başlamış ancak tahmin olunan zamanda tamamlanamadığından yeniden memurlar gönderilerek inşaatın hızlandırılacağı Selanik muhassılına yazılan bir kaime ile bildirilmiştir.¹⁴⁶ 15 Temmuz 1835'te hem Selanik muhassılına hem de kışlanın inşasından sorumlu Ahmet Tevfik Bey'e ayrı ayrı iki kaime daha gönderilmiştir. Bu iki kaimeden anlaşıldığına göre önceki belgenin tarihi baz alınarak kışlanın inşası dört ay geçmesine rağmen bitirilememiştir. Bitirilebilmesi için mali kaynak arayışına girilmiş ve o sıralarda vefat

¹⁴¹Marangoz.

¹⁴²BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.197. s.42.

¹⁴³BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.209. s.32.

¹⁴⁴BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.224. s.143.

¹⁴⁵BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.229. s.7.

¹⁴⁶BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.228. s.1.

etmiş olan iki farklı kişinin mallarına el konularak toplam 220.000 guruş kışla masraflarına sarf olunarak kışlanın tamamlanması için çaba gösterilmiştir.¹⁴⁷ Bununla beraber kale inşalarında doğrudan Darphane'den para gönderildiği de bilinmektedir.¹⁴⁸

Bu konuyla ilgili son belge ise Tırhala mutasarrıfına hitaben gönderilmiştir. Bu kaimede Tırhala'da yapılacak olan kışla inşası için masrafları belirlemek üzere merkezden bir mühendis gönderildiği ifade edilerek mühendisin o tarafa ulaşip ulaşmadığı sorularak, ulaştıktan sonra masrafların kaydedildiği defterin gönderilmesi istenmiştir.¹⁴⁹

Anadolu'ya gönderilen tek belgenin tarihi ise 13 Ocak 1818'dir. Ankara müşirine hitaben kaleme alınan kaimede, redif askerlerinin elbise ve diğer gerekli eşyalarının muhafaza edilmesi için Çorum'da bir adet depohane inşa edileceğinden bahsedilerek, masraflarının merkeze bildirilmesi ve tevziat defterine kaydedilmesi emri verilmiştir.¹⁵⁰

2.6.Firari Askerler

16.yy'ın son çeyreğinden itibaren gerek tımar sisteminin bozulması gerekse yeniçeri ocağına asker alımlarında var olan düzenin gözetilmemesi sebebiyle askeri anlamda pek çok sorun çıkmıştı. Bu sorunların başında gelen konulardan biri de savaş zamanı askere çağrılan erlerin savaşa gitmek istememesi, orduya katılanların ise fırsatını bulup firar etmesiydi. Belirtilen tarihlerde olağan hala gelen bu problem ne tımar askerlerinin yerine redif teşkilatın kurulmasıyla ne de yeniçeri ocağının ilgasıyla çözümlenememişti. Nitekim II.Mahmud döneminde konuyla ilgili mevcut olan üç belgenin tamamı yeniçeri ocağının ilgasından sonradır. Bu da problemin hala devam ettiğine işaret etmektedir.

Öyle ki Asâkir-i Mansure'nin süvari alaylarından Yenişehir'e memur 11. Alayın 5.bölüğü 1.onbaşı olan Karakaryeli Ali veled-i Hüseyin adındaki onbaşı 1835

¹⁴⁷BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.229. s.141.

¹⁴⁸30 Ekim 1819'da Varna'daki kale inşası için Darphane'den 50.000 guruş gönderilmiştir. BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.196. s.1.

¹⁴⁹BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.231. s.75.

¹⁵⁰BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.51. s.31.

Nisan’ında bölüğünden firar etmiştir. Durum Karakarye naibi tarafından merkeze bildirilince Kanunnâme-i Hümâyûn’un bir gereği olarak bu askerin edeplendirilmesi için İstanbul’a gönderilmesini emreden bir kaime Serasker Paşa’nın isteği doğrultusunda hem Selanik muhassılına hem de Tırhala mutasarrıfına hitaben yazılmıştır.¹⁵¹

1836 Nisan’ında Hüdavendigâr mütesellimine ve hakim olduğu kazaların voyvadalarıyla Kütahya kaymakamına gönderilen ortak kaimede Âsakir-i Muntazama-i Şahane’den firar edenlerin memleketlerinde araştırılıp yakalanmaları için görevlendirilen mülazımlardan Emin Ağa ile Mehmet Çavuş’a gerekli yardımların yapılarak kaçakların Tersâne-i Âmire’ye teslim edilmesi için çaba göstermeleri istenmiştir.¹⁵²

Nisan 1837’de ise yine bir firari olayı bu kez bahriyede yaşanmıştır. Bahriye askerleri gemilerde uzun süre zaman geçirip ailelerinden uzak kaldığından kendilerine evlerine gitmeleri için verilen izinden istifade ederek firar etmişlerdir. Bunun üzerine Çirmen müşirine, Rumeli valisine ve Selanik muhassılına hitaben ortak bir kaime kaleme alınarak gönderilmiştir. Kaimede bu askerlerin kendilerine verilen izin kıymetini bilmedikleri ifade edilerek firari askerlerin yakalanması için görevlendirilen zabitanların da bunları koruyup saklandıklarının anlaşıldığı, bu nedenle firarilerin buldukları yerlerde zaptedilmesi için deniz askerleri zabitanlarının da görevlendirildiği bildirilmiştir. Ayrıca belirtilen firari askerlerin görüldükleri yerde valiler, mutasarrıflar, hakimler ve zabitanlar aracılığıyla derdest edilip Tersâne-i Âmire’ye gönderilmeleri gereği Kaptan Paşa tarafından istenmiştir.¹⁵³

Netice itibariyle firar eden askerlerin peşlerinin bırakılmadığı yukarıdaki belgelerden anlaşılmaktadır. Ancak akıbetlerinin ne olduğu, ne tür yaptırımlar uygulandığı verilen belgelerden anlaşılamamaktadır. Bununla birlikte bu tür savaş suçu işleyen askerlere hapis, pranga ve idam türü cezaların verildiği bilinmektedir.¹⁵⁴ Bu

¹⁵¹BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.228. s.25.

¹⁵²BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.43. s.15.

¹⁵³BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.235. s.15.

¹⁵⁴O. Değirmenci, A. Karakurumer (2020), Askeri Ceza Kanunu’nda Düzenlenen Firar Suçlarının Osmanlı’dan Günümüze Tarihsel Gelişimi, *Adalet Dergisi*, S.64., s.300.

cezaların kanun neticesinde işlenen suçlara göre verilmesi içinde 1837’de Kanunnâme-i Cezâ-i Askeriye adıyla askeri suçları düzenleyen bir kanun yürürlüğe konmuştur.¹⁵⁵

2.7.Yeniçeri Ocağının İlgası ve Bektaşilik Suçlamaları

1826 yılında Ocağın ilga edilmesiyle ilgili bu tarihlerde tez için belirlenen altı sancağa gönderilen bir belgeye rastlanmamıştır. Ancak ocağın ilgasından hemen sonra yeniçerilere ve yeniçerilerle alakası olanlara karşı girişilen mücadelede yüzyıllardır ilişkileri alenen bilinen Bektaşilik tarikatına da savaş açılmış, Bektaşilikle ilişkisi olanlar cezalandırılmaya başlanmıştı. İşte bu konuyla ilgili ayniyat kayıtlarında iki belge tespit edilmiştir. Belgelerin her ikisi de Anadolu’ya ait iken, merkezden yazılan bu belgeler Bektaşilik töhmetiyle sürgün cezası yiyen kişilerin sürgün edildikleri sancakların idarecilerine hitaben yazılmıştır. İki ayrı vaka da şöyle cereyan etmiştir:

1830’lu yıllarda Üsküdar’da oturan Zeynep Hatun, takdim ettiği arzuhalde oğlu Ali’nin Bektaşilik suçlamasıyla Kütahya’ya sürgün edilmesiyle kendisinin ve gelininin iki çocukla beraber sefalet içinde kaldıklarını bildirerek oğlunun affını istemişti. 16 Nisan 1834’de yazılan ve Kütahya mütesellimine hitaben gönderilen cevapta ise merkez; Ali ile arkadaşı Manav Hüseyin’in Bektaşiliği benimseyerek şeriata aykırı gelmelerinden dolayı edeplendirilmeleri¹⁵⁶ maksadıyla sürgün edildikleri Kütahya’dan akılları başına gelmedikçe salıverilmemesi gerektiği yazıldı. Buna göre mütesellimden akıllarının başlarına gelip gelmediğinin tespit edilmesi ve merkeze bildirilmesi istendi.¹⁵⁷

12 Ağustos 1834’de ise bu sefer Fatma adındaki bir kadın, oğlu Ali’nin Bektaşilik töhmetiyle Bursa’ya sürgün edildiğini, oğlundan başka kimsesi olmadığını, bu nedenle de oğlunun affedilmesini isteyen bir arzuhali takdim etmiştir. Buna karşın Bursa mütesellimine gönderilen cevap kaimesinde; Bektaşilikle suçlanan kişilerin ehl-i sünnete itikadını kabul ettikleri takdirde affolunabilecekleri belirtilerek, Ali’nin itikadını

¹⁵⁵Değirmenci ve Karakumer, 2020, **a.g.k.**, s.299.

¹⁵⁶Belgelerde birçok defa geçen “te’dib” kelimesi ile kişilerin edeplendirilmesi kastedilerek, kabahatlerinden vazgeçmeleri umulmuştur.

¹⁵⁷BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.34. s.77,78.

düzeltilip düzeltilmediğinin komşularından sorulması ve durumun bildirilmesi emredilmiştir.¹⁵⁸

Bektaşılık suçlamalarıyla ilgili olan bu iki belgeden anlaşıldığına göre, ocağın ilgasından sonra dahi uzun bir süre cezalar uygulanmaya devam etmiştir. Ayrıca suçlanan kişilerin affolunma şartı da verilen belgelerden anlaşılmaktadır. Bu şart da Bektaşiliği reddederek ehl-i sünneti kabul etmektir. Bunu kabul ederek davranışlarını düzelten, ehl-i sünnetin gereklerini yerine getirerek “edeplendiğini” kanıtlayan kişiler yapılan tahkikat neticesinde affedilebilmiştir.

2.8.Âsâkir-i Mansûre-i Muhammediye Ordusu

Konuyla ilgili toplam belge sayısı altıdır. Belgelerin yarısı Rumeli’ye, diğer yarısı ise Anadolu’ya gönderilmiştir.

Yeniçeri Ocağın ilgasının hemen ardından yeni bir ad, yeni bir teşkilatlanma ile “Âsâkir-i Mansûre-i Muhammediye Ordusu” kuruldu. Kurulan bu yeni ordu için hem Anadolu’dan hem Rumeli’den yaşları 15 ile 30-40 aralığında değişen neferler tertip olunmaya başlandı.¹⁵⁹ Askerlerin tertibi esnasında kurallara riayet edilmeye çalışılarak asker alımlarına özen gösterildi. Örneğin Selanik’ten Asâkir-i Mansûre için tertip olunan 44 askerden 12 tanesi nizâm-ı seniyyeye uygun olmadığı gerekçesiyle Serasker Paşa’nın emriyle orduya alınmadı.¹⁶⁰ Aynı şekilde Nisan 1828’de Kütahya Sancağından da Mansure ordusu için askerler talep olunmuştu. Ancak kurulan bu yeni orduya gönüllü olarak katılmak isteyenler kadar askerlikten kaçanlar da mevcuttu. Nitekim Kütahya’dan istenilen askerlerden biri Dodurga Köyüne firar ederek ordudan kaçmıştı. Bu durum karşısında Kütahya ve Hamid mütesellimlerine hitaben bir mektup kaleme alınarak köyün zabitanın dikkatsizliği yüzünden böyle bir olayın yaşandığı belirtilmiş, bir daha böyle bir durum yaşanmaması için tembihler yapılarak aynı köyden başka birinin gönderilmesi istenmişti.¹⁶¹

¹⁵⁸BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.36. s.37.

¹⁵⁹Çelik, 2013, **a.g.k.**, 264.

¹⁶⁰BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.229. s.64.

¹⁶¹BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.17. s.34.

Daha ileri tarihlerde Osmanlı topraklarını savunmak için düzenli birliklerin oluşturulmasını amaçlayan bir kararla 1837 yılının ilk aylarında Mansure ordusunun adı Âsâkir-i Muntazama-i Şâhane¹⁶² olarak değiştirildikten sonra da ordu eksiklerinin tamamlanmasına, yeni asker tedarikinin sağlanmasına çalışıldı. Bu amaçla 9 Ocak 1838'de Ankara ferikine hitaben yazılan bir kaimede, Âsâkir-i Muntazama-i Şâhane alaylarının eksiklerini tamamlamak için tertip olunan kişilerin isimleri ve künyelerinin ilgili defterlere kaydedilerek hangi neferin hangi sancak, alay ve tabura verildiğinin yazılması, neferlerden yol sırasında hastalanan, firar eden veya askerliğe elverişli olmayanların tespit edilmesiyle yerlerine başkalarının tedarik edilmesi istenmiştir. Aynı hususun Kayseri'de de icra edilmesi gerektiği de ayrıca belirtilmiştir.¹⁶³

21 Eylül 1837'de Ankara müşirine hitap edilen bir başka kaimede de yine Âsâkir-i Muntazama-i Şâhane alaylarının eksiklerinin tamamlanması için tertip olunanların isim ve künyeleriyle defterlere kaydedilmesi ile yukarıdaki belgede belirtildiği üzere bir şekilde askerliğe elverişsiz olanlar yerine yenilerinin temin edilmesi gerektiği ifade edilmiştir.¹⁶⁴

Yeni ordunun kılık kıyafetine de büyük önem gösterildi. Kıyafet bazında hiçbir eksik kalmaması için kalyoncu, gabyar ve eşya bedelleri dahil geniş bir gelir kaynağından faydalanıldı. Öyle ki 3 Temmuz 1827'de Selanik mutasarrıfına bir kaime gönderilerek kurulan yeni ordunun elbiselerini tanzim etmekle görevli olan Ali Ağa'ya Selanik'te tahsis olunan kalyoncu bedelinden 45.000, gabyar bedelinden 10.938, güherçile bedelinden 30.870, eşya bedelinden ise 9.160 guruşun verilmesi emredildi. Bu paralarla birlikte elbise tedariki için nakden ve havaleten toplam 127.968 guruş Ali Ağa'ya teslim edilmiş oldu. Bu meblağın yetmemesi durumunda 5-10 bin guruş daha ilave yapılacağı da belirtilerek ne kadar akçe gerekirse derhal verilerek elbiselerin tamamlanması istendi.¹⁶⁵ Elbiseleri tamamlamak için başlık olarak başlangıçta şubara adı verilen serpuşlar tercih edilirken Koca Hüsrev Paşa'nın 1827'de seraskerliğe atanmasıyla fes kullanılmaya başlandı.¹⁶⁶

¹⁶²E. Gökçe (2017), Asakir-i Mansure-i Muhammediye Ordusuna Asker Alımı (Hamid Sancağı ve Isparta Örneği), *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, C.6, S.4, s.199.

¹⁶³BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.51. s.15,16.

¹⁶⁴BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.49. s.81.

¹⁶⁵BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.209. s.37.

¹⁶⁶A. Özcan (1991), Âsâkir-i Mansûre-i Muhammediye, *DİA*, C.3, İstanbul, s.457.

Elbiselerin dışında askerlerin teçhizatlarının tamamlanması içinde büyük çaba gösterildi. Ordu için yeni baştan kılıçlar hazırlanarak taburlara sevk edildi. Bunlardan biri de Ağustos 1827'de Silistre'de bulunan Mansure ordusu için gönderilmişti. 26 Ağustos 1827 tarihli bir kaime ile Silistre'deki mevcut orduya verilmek üzere hazırlanan 100 adet kılıcın gemiye yüklenerek Varna'ya gönderildiği, kılıçların ulaşmasıyla bunların gemiden indirilerek kara yoluyla Silistre'ye gönderilmesi için Varna Muhafızı bilgilendirilmişti.¹⁶⁷

2.9.Redif Teşkilatı

1834'te oluşturulan bu yeni askeri teşkilatla ilgili toplam on bir belge mevcuttur. Bu belgelerin beşi Anadolu'ya altısı ise Rumeli'deki sancaklara gönderilmiştir. Belgelerde; redif askerlerinin olması gerektiği yaş aralığından, maaşlarına, kıyafetlerine, feslerine ve talimlerine kadar çeşitli bilgiler edinebilmek mümkün olmuştur.

2.9.1.Redif taburlarına kayıt şartları

Âsâkir-i Mansûre-i Muhammediye Ordusunun yeni bir ordu olarak tüm imparatorluk dahilinde mücadele etmesi olanaksız olduğundan bu orduyu destekleyecek yeni bir ordu kurulması kararlaştırılarak 8 Temmuz 1834'te Redif teşkilatı oluşturuldu.¹⁶⁸ Yeni oluşturulan bu ordunun maaş ve aylıkları başta olmak üzere tüm gelirlerini karşılamak üzere ise Redif-i Mansûre Hazinesi kuruldu. 13 Temmuz 1835'te Silistre valisine, Selanik muhassılına, Çirmen ve Tırhala mutasarrıflarına, Üsküp nazırına, Gümülcine voyvodasına ve Vidin muhafızına hitaben gönderilen ortak kaimede bütün bu idari amirlerin emri altında bulunan redif askerlerinin 1835 yılı Safer ayı maaşlarının ödenmesi için Redif-i Mansure Hazinesinden belirlenen meblağların gönderilerek bunların askerlere tevzi edilmesi emredildi.¹⁶⁹

¹⁶⁷BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.210. s.71.

¹⁶⁸Çelik, 2013, **a.g.k.**, 302.

¹⁶⁹BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.229. s.136.

Redif teşkilatı için düzenlenen nizamnamede Osmanlı sınırları içerisindeki her bir sancağa bağlı kazalarda 1.400 kişilik redif taburları oluşturulması kararlaştırıldı.¹⁷⁰ Buna göre asker alım şartları belirlenerek sancak idarecilerine bu doğrultuda yazılar gönderildi.

Bu yazılardan biri de 11 Eylül 1834'te Kütahya mütesellimine gönderilmiştir. Bu kaimeye göre; Kütahya Sancağı mütesellimi redif teşkilatına katılmak isteyen 15, 35 ve 40 yaşlarındaki üç kişinin durumunu merkeze sormuştur. Buna cevap olarak merkez, bir tabur Redif-i Âsâkir-i Mansûre'nin tertip ve tahririne başlandığından ahaliden kendi rıza ve istekleriyle de olsa o yaştaki kimselerin tahrir olunamayacağı bildirilerek daha önce gönderilen nizamnameye uygun olarak 23 yaşından 32 yaşına kadar olan neferlerin kayıt edilebileceği belirtilmiştir.¹⁷¹ Bu hususun önemli olduğu, nizamnamenin gereğine göre asker kayıtlarının yapılması gerekliliğinin Serasker Paşa'nın¹⁷² emri olduğunun altı çizilmiştir.

14 Ekim 1834'te başta Silistre Valisi olmak üzere, Tırhala, Çirmen, Prezrin ve Üsküp mutasarrıflarıyla, Siroz muhassılına ve Vidin muhafızına hitaben kaleme alınan ortak bir kaimede de yaş sınırları bir kez daha belirtilerek bazı bölgelerde 20 yaşından 36 yaşına kadar asker yazılmakta olduğu işitildiğinden bundan vazgeçilerek gönderilen nizamnameye tamamıyla uygun tahrirler yapılması emredilmiştir.¹⁷³

Görüldüğü üzere Redif askeri teşkilatlanmasında eğitim verilecek neferlerin kayıtlarına son derece dikkat edilmiştir. Nizamnamede belirtilen kurallar dışına çıkılmaması için ikazlar yapılmış, özellikle yaş şartı üzerinde sıklıkla durulmuştur. Bununla beraber sadece yaşın tutması da yeterli görülmeyip fiziken askerliğe elverişli olmayan kişiler de teşkilata alınmamıştır.¹⁷⁴

9 Ekim 1834'te Tırhala mutasarrıfına gönderilen başka bir kaimede de bir tabur redif askerinin tertip ve tahriri için çıkarılan irade-i seniyye gereğince tahrir işlemlerine başlaması emredilerek bu işlemin hızlı bir şekilde neticelendirilmesi ve ilgili defterin

¹⁷⁰M. Çadırcı (1963), Anadolu'da Redif Askeri Teşkilâtının Kuruluşu, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, C.8, S.14, Ankara, s.66.

¹⁷¹BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.36. s.132.

¹⁷²Dönemin seraskeri 1 Mayıs 1827'den itibaren bu görevi sürdüren, aynı zamanda Anadolu valiliği ile Ankara, Çankırı ve Karahisar-ı Sahip Sancaklarını da idaresinde bulunduran Koca Hüsrev Paşa'dır.

¹⁷³BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.225. s.132.

¹⁷⁴Çadırcı, 1963, **a.g.k.**, 67.

Seraskeriye'ye takdim edilmesi istenmiştir.¹⁷⁵ Dolayısıyla teşkilata dahil olunacak askerlerin tespiti, tahriri ve tahrir yapılan defterlerin Seraskere ulaştırılması sancak idarecilerin sorumluluğundaydı.

Bu şekilde teşkilata dahil olan neferlerin yanında halen ihtiyaç varsa bu eksiklerin tamamlanması için gayret gösteriliyordu. 6 Haziran 1835'te Selanik muhassılına yazılan bir kaimede Siroz taburundan ayrılan redif askerlerinin yerlerine Selanik'teki iki bölüğün Siroz'a nakledilmesi ayrıca eksik olan 18 neferin de bir an önce tedarik edilmesiyle hepsinin taburlara dahil edilmesi istenmiştir.¹⁷⁶

2.9.2.Kıyafetleri ve fes imali

Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye teşkilatının ihdasından sonra önce bu askerlere “şubara” denilen dayanıksız başlıklar giydirilmişti. 1827'de seraskerlik makamına Koca Hüsrev Paşa'nın gelmesiyle onun Mısır'dan getirttiği fesleri beğenen II.Mahmud hafif ve pratik oluşu nedeniyle Mansure ordusuna fes giydirilmesini emretti.¹⁷⁷ 1828'den itibaren önce Tunus'tan ardından Mısır ve Avrupa'dan fes ithaline başlandı.¹⁷⁸

Redif teşkilatının ihdasından hemen sonra da aynı şekilde redif birliklerine fes giydirilmeye başlanmıştı. Ancak bu süreçte fes ithali büyük maliyet gerektirdiğinden yerli üretime geçilmişti. Nitekim 2 Kasım 1834'te Bursa mütesellimine konuyla alakalı bir kaime gönderildi. Kaimede, redif askerleri için gerekli feslerin İstanbul'dan imali ve Tunus'tan ithali büyük zahmet olacağından daha önce fes imali yapılan ancak sonrasında imalattan vazgeçilen Edirne, Selanik ve Bursa'daki imalathanelerin yeniden açılması emredildi. Ayrıca İstanbul'da bulunan Feshane'den imal edilen bir numune fes ile bir tane fes üstadının aylık 400 guruş maaş ile oraya görevlendirileceği bilgisi verilerek, imal edilecek olan feslerin tüm masraflarının Mansure Hazinesinden

¹⁷⁵BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.225. s.117.

¹⁷⁶BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.229. s.62.

¹⁷⁷İ. H. Uzunçarşılı (1954), Asâkir-i Mansure'ye Fes Giydirilmesi Hakkında Sadr-ı Âzam Tahriri ve II. Mahmud'un Hatt-ı Humayunu, *Belleten*, C.XVIII, S.70, Ankara, s.225.

¹⁷⁸Çelik, 2013 a.g.k., s.308.

karşılanaçağından, bütün masrafların ayrıntılarıyla defterlere kaydedilmesi ve kaliteli, iyi feslerin imal edilmesi emredildi.¹⁷⁹

Hemen hemen ayrı içerikli bir başka kaimede 27 Kasım 1834'te Selanik muhassılına hitaben gönderilmiş, fes imali için yine bir üstat ile pusula gönderileceğı, bu pusulaya göre yeniden fes imaline başlanması ve redif askerlerine ulaştırılmak üzere üretimine devam edilmesi istenmiştir.¹⁸⁰

Başlık olarak fes seçildikten sonra kıyafetleri için de dayanıklılığı ve sıcak tutmasıyla bilinen şayak kumaşından yapılmış elbiseler tercih edilmiştir. Konuyla ilgili 27 Kasım 1834'te Tırhala mutasarrıfına hitap edilen bir yazıda redif birlikleri için şayak kumaşından yapılmış olan elbiselerin Selanik'ten mübayaa edileceğinin bilgisi verilmiştir.¹⁸¹ Şayak dışında sonraları yünden dokunmuş abadan elbise imaline girilmiştir. Ancak abanın bulunamadığı zamanlarda bezden yapılmaya ucuz elbiseler de imal edilmiştir. Örneğin 4 Haziran 1837'de Ankara ferikine gönderilen kaimede Redif-i Mansûre askerleri ihtiyaçları doğrultusunda üretilecek olan elbiseler için abanın bulunamadığından ve abaların üretimi en az bir yıl süreceğinden zorunlu olarak iki ay bile dayanamayacağı malum olan bezden elbise imaline girilmesi gerektiğı bildirilmiştir.¹⁸²

Neticede gerek elbise olsun gerek başlık olsun kurulan yeni ordunun tüm ihtiyaçları yeni baştan düzenlenerek en kalitelisinin üretilmesine önem gösterildiğı yukarıda verilen belgelerde görülebilmektedir.¹⁸³ Ancak buna rağmen bazen maliyetinin yüksek olması bazen de istenilen kumaşların bulunamaması nedeniyle ucuz, dayanıksız kumaşlardan da üretim yapılmak zorunda kalınmıştır. Bununla beraber başlık alanında tercih edilen, Koca Hüsrev Paşa'nın Mısır'dan getirterek tanıttığı fesler kısa sürede yaygınlaşarak önce ithal edilmiş ardından feshaneler kurularak imparatorluğun sonuna kadar varlığını devam ettirmiştir.

¹⁷⁹BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.36. s.144,145.

¹⁸⁰BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.226. s.85,86.

¹⁸¹BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.226. s.84,85.

¹⁸²BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.46. s.111.

¹⁸³Mansûre ve Redif ordularının kıyafetleri hakkında ayrıntılı bilgi için Bkz. M. Kütükoğlu (1985), Redif Kıyafetlerinin Maliyetine Dair, *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, S.1-4, C.41, s.284.

2.9.3.Talimleri

Redif birliklerinin talimleri konusunda 19 Ağustos 1838'de Kütahya muhassılına gönderilen kaime bize merkezin bu konudaki hassasiyetini göstermektedir. Kaimede redif askerlerinin talimlerde beceriklilik göstermelerinin amaç olduğu, Kütahya ve Karahisar'daki redif askerlerinin bir süreden beri talimle meşgul oldukları ancak bu askerlerin alay ve sancak talimi de görmeleri gerektiği ifade edilerek, 2 ay süreyle Konya'ya gitmeleri ve büyük talimi görmeleri emredilmiştir. Bununla beraber Kütahya'daki iki taburun hemen gönderilmesi istenirken, Karahisar'da mevcut olan hastalığın son durumuna göre hareket edilmesi için hastalığın sona ermesiyle onların da Konya'ya hareket etmeleri bildirilmiştir.¹⁸⁴

21 Ağustos 1838'de Bursa mütesellimine gönderilen bir başka kaimede de Hüdavendigâr Eyaletine mirliwa olarak tayin edilen Reşid Paşa'nın, Bursa'da bulunan redif askerlerini kumanda ve talim etmek amacıyla o tarafa geleceğinin bilgisi verilmiştir.¹⁸⁵

Konuyla ilgili bir başka belge ise yine 21 Ağustos 1838'de Ankara müşirine hitaben, Redif askerlerinin talimi için görevlendirilen Mirliwa Ömer Paşa'nın o tarafa geleceğini haber veren kaimedir.¹⁸⁶

Yapılan talimler neticesinde başarı gösterenler terfilerle de ödüllendiriliyorlardı. Öyle ki, Aralık 1834'te Karahisar-ı Sâhip hanedanından Osman Bey, talim maksadıyla İstanbul'a gelerek Âsâkir-i Mansûre-i Muhammediye'nin birinci livasının birinci alayında bekletilerek ehliyet kazandığından Redif-i Mansûre binbaşılığına yükseltilmiştir. Bu bilgi Ankara mutasarrıfına gönderilen 5 Aralık 1834 tarihli bir kaime ile bildirilmiştir.¹⁸⁷

Mayıs 1837'de dönemin Selanik muhassılı Siroz'da bulunan Redif birliğinin binbaşısı konumundaki Ali Bey'in terfi ettirilmesi için iltimasını sunan bir yazı kaleme alarak merkeze iletmiştir. Merkezin Selanik muhassılına verdiği 11 Mayıs 1837 tarihli cevapta; Rumeli'den tertip olunan redif birliklerinin, Âsâkir-i Mansûre nizamı üzere

¹⁸⁴BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.55. s.115.

¹⁸⁵BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.55. s.129.

¹⁸⁶BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.55. s.129,130.

¹⁸⁷BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.38. s.2.

alay tertibine dahil edildiğinden Selanik ile Siroz'dan tertip olunan 1.400 neferlik redif taburunun mansure usulüncü tahrir edilmesi gerektiği, bu nedenle üç taburun bir alay olarak tertip olunması şartıyla Ali Bey'in de miralaylık rütbesine yükseltileceğinin bilgisi verilmiştir. Kaimenin sonunda buna göre gerekli talimlere devam edilmesi istenmiştir.¹⁸⁸

Verilen üç belgenin de tarihlerine bakıldığında tarih aralıklarının Kavalalı Mehmet Ali Paşa İsyanına rastladığı görülmektedir. Malum olduğu üzere Anadolu'da dahi ilerleyen Mehmet Ali Paşa'ya karşı koyabilmek ancak talimli, iyi eğitilmiş askerlerle sağlanabilirdi. Bunun farkında olan Osmanlı hükümeti redif askerlerinin talimlerine bu dönem içerisinde ayrı bir önem göstermişti.

2.10. Askeri Sonuç

Yukarıda verilen doksan belge incelendiğinde II. Mahmud dönemi askeriyesiyle ilgili bazı sonuçlar çıkarmak mümkün olabilmiştir.

1. Belgelerin büyük bölümü (21) asker tedarikine yöneliktir. Bunun en önemli sebebi dönem boyu savaşların ve isyanların devam etmesi olarak görülebilir. Bu nedenle ordu her zaman hazır hale getirilmek istenmiş, denize kıyısı olan sancaklardan donanma neferleri, diğer sancaklardan ise asker tedarikine çalışılmıştır.
2. Belgelerdeki çeşitlilikler de dikkat çekmektedir. Öyle ki asker tedarikinin yanında ordudan firar eden bir askerın akıbetine, orduya katılmak istemeyen bir askerden alınan bedele veya ordunun iaşesine kadar farklı alanlarda gönderilmiş mektup ve kaimeler bizlere II. Mahmud dönemi askeri teşkilatlanması hakkında fikirler vermektedir. Verilen belgelerle askerlerin orduya dahil edilmesinden itibaren ne yiyip ne içtiklerine, ordunun hangi yollardan geçtiğine, ordu mühimmatının hangi hayvanlar vasıtasıyla savaş alanına götürüldüğüne ve savaşların gidişatına kadar bilgi sahibi olunabilmektedir.

¹⁸⁸BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.235. s.107.

3. Belki de Osmanlı Tarihinin en önemli dönüm noktalarından biri olarak kabul edilen Yeniçeri Ocağının ilgasıyla başlayan takibatla Bektaşilikle ilişkisi olanlara karşı yürütülen mücadele ve Yeniçeri Ocağı yerine kurulan Âsâkir-i Mansûre-i Muhammediye ordusuna ilişkin hangi yaşlarda neferlerin yeni orduya katılacağı ile ilgili bilgiler dahil olmak üzere birçok bilgiye ulaşılmıştır.
4. Asker tedarikinden sonra on bir belgeyle ikinci sırada yer alan Redif Teşkilatına ayrı bir parantez açmak da yarar vardır. Nitekim hem Mansure ordusuyla hem de Redif ordusuyla ilgili teşkilata dahil edilecek neferlerin seçiminde büyük titizlik gösterilmiştir. Hangi şartlardaki neferlerin teşkilata alınacağını kapsayan nizamnâme dışında hiçbir suretle alım yapılmaması konusunda taşra idarecilerine sık sık tembihler yapılmıştır.¹⁸⁹ Yıllardır kaldırılması amaçlanan Yeniçeri Ocağının ilgasının akabinde kurulan bu orduların asker seçiminde bu denli titiz davranılması pek tabii muhakkaktır. Öyle ki devam etmekte olan savaşlarda başarı alabilmek için Osmanlı idarecileri bu iki ordunun teşkilatlanmasına ayrı bir önem göstermiştir, lâkin amaçlanan ile gerçekleşen arasındaki farkın ayrımı bir başka çalışmanın konusu olabilir.
5. Son olarak redif alanındaki belgelerle, askeri anlamda yapılan kılık-kıyafet ıslahatlarına da ulaşabilmek mümkün olmuştur. Fesin önce ithali sonrasında imali ile diğer kılık kıyafet alanındaki yenilikler verilen belgelerle tespit edilebilmiştir.

¹⁸⁹ Bu titizliğe rağmen; Mansure ordusuna dahil olmak isteyen 15 yaş altı gençlerin başvurusu üzerine, bu çocukların yeni orduya kabul edilmemesinin, Mansure ordusuna rağbeti azaltacağına inana Seraskerlik makamı “Talimhâne”de 15 yaş altı gençleri istihdam ederek, askerliğe hazırlamıştır. Yüksel Çelik (2008), *Asâkir-i Mansûre Ordusu’nda Talim Sisteminin Değişmesi ve Avrupa’lı Uzmanların Rolü (1826-1839)*, *Türk Kültür İncelemeleri Dergisi*, S.19, İstanbul, s.90,91.

3.ALACAK-VERECEK

“Vergi” ve “Askeri” bölümlerinden sonra toplam almış dört belgeyle üçüncü sırada gelen “Alacak-Verecek” konusunda bu denli fazla belgenin olması dönemin sosyo-ekonomik yaşamından da ipuçları sunmaktadır. Nitekim modern bankaların olmadığı bir dönemde ahalinin nakit ihtiyaçlarını karşılayabilmesi için temelde çok az seçenek vardır. Bunlardan ilki kişinin başka bir kişiye borçlanması, ikincisi kişinin bir sarrafa borçlanması, üçüncüsü murabaha ile borçlanma, dördüncüsü ise kişinin âyan gibi bir devlet görevlisine borçlanması olarak görülebilir. Öyle ki ayniyat kayıtlarındaki taramalar neticesinde alacak-verecek konularının kimler arasında gerçekleştiği sayılarıyla beraber tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7. Alacak-Verecek belgelerinin konu bazlı dağılımı.

ALACAK-VERECEK	AA			TOPLAM	RA			TOPLAM
	1	2	3		1	2	3	
Kişi-Kişi	6	1	15	22	7	1	15	23
Kişi-Devlet (Müşir,Mültezim vb.)	4	1	3	8	-	-	1	1
Kişi-Sarraf	2	1	-	3	-	-	2	2
Kişi-Âyan	1	-	-	1	-	-	-	-
Kişi-Vakıf	-	-	1	1	-	-	1	1
Kadı-Naip	-	-	-	-	-	-	2	2
TOPLAM	13	3	19	35	7	1	21	29

(1): 1.dönem: AA.1812-1818, RA. 1815-1820.

(2): 2.dönem: AA.1823-1828, RA. 1824-1829.

(3): 3.dönem: AA.1833-1838, RA. 1834-1839.

Yukarıda verilen Tablo 7 incelendiğinde alacak-verecek meseleleriyle ilgili en çok problemin yaşandığı ya da borçlanma konusunda en fazla tercihin yapıldığı yöntemin kişiden kişiye borçlanma ile sağlandığı görülmektedir. Bu kategori dışında yer alan diğer belgelerin sayılarında yaklaşık bir oran varken kişi-kişi borçlanmasının bu denli fazla olması borçlanılacak kurumların yetersizliğine işaret etmektedir. Nitekim bütün kategorilerin belgeleriyle birlikte ayrı ayrı değerlendirilmesiyle bu problemin nedenleri daha net şekilde görülebilecektir.

3.1.Kişi-Kişi

Konu ile ilgili alacak-verecek belgeleri içerisinde 45 adet belge kişinin bir başka kişiye borçlanmasıyla doğan problemleri içermektedir. Bu sayı alacak-verecek konusu içerisinde %70 gibi yüksek bir orana tekabül etmesi demektir. Belirtilen oran Anadolu ve Rumeli’de kişi-kişi borçlanmasının son derece yüksek olduğunu gözler önüne sermektedir. Bu nedenle kişi-kişi belgeleri Anadolu ve Rumeli’de sancak bazlı olarak verilecektir.

3.1.1.Anadolu

Anadolu’da 1812-1818 tarihleri arasında altı sancak özelinde kişi-kişi borçlanmasını içeren ayniyat kayıtlarının sayısı altıdır. Belgelerin üçü Kütahya’ya ikisi Ankara’ya biri ise Bursa’ya gönderilmiştir. 1823-28 aralığındaki belge sayısı yalnızca bir olup bu belge Ankara mutasarrıfına hitaben gönderilmiştir. 1833-38 dönemindeki belge sayısı ilk iki döneme oranla iki katından fazla olarak on beştir. On beş belgenin altı tanesi Bursa’ya, beş tanesi Ankara’ya, dört tanesi de Kütahya’ya gönderilmiştir. Bu bölümdeki bahsi geçen toplam yirmi iki belgenin tamamı ise ilgili sancağın en büyük idari amirine hitaben yazılmıştır. Bu nedenle alacak-verecek konularında merkezin hitabı doğrudan sancak idarecisi olmuştur.

3.1.1.1.Kütahya

Alacak-verecek mevzularının kişi-kişi bölümünde Kütahya’ya gönderilen belge sayısı yedidir. Belgelerin dördü Kütahya mütesellimine, üçü ise Kütahya muhassılına hitaben yazılmıştır.

Konuyla ilgili ilk belge Aralık 1816’da Kütahya mütesellimine hitaben gönderilmiştir. Kaimedeki mevzu olan konuya göre; Kapu kethüdası Seyyid Ömer Efendi, Kütahya sakinlerinden olan Hacı Molla’ya vakti zamanında bir miktar borç vermiştir. Ancak belgede belirtilmeyen bu meblağı zamanında geri teslim alamaması

üzerine Hacı Molla'dan alacağının tahsil edilmesini, muhalefet ederse kendisinin İstanbul'a getirtilmesini talep ettiği arzuhalı merkeze takdim etmiştir. Bu arzuhalı üzerine Kütahya mütesellimine işte bu mektup gönderilmiş ve adı geçen Hacı Molla'nın Karaman Valisi Ali Paşa'nın maiyetinde olduğundan durumun etraflıca tahkik edilmesi mütesellimden istenmiştir.¹⁹⁰

1817'nin ilk aylarında yine Kütahya mütesellimine hitaben iki ayrı belge gönderilmiştir. Belgelerin ilkinde Dergâh-ı Âli Kapucubaşlarından Abdullah Bey'in Kütahya sakinlerinden Göredelioğlu İbrahim ve Mustafa'ya temessük¹⁹¹ ile verdiği borç neticesinde 3.200 guruş alacağı olduğunu beyan ederek bu meblağın adı geçenlerden tahsil olunarak kendisine teslim edilmesini talep etmesi sebebiyle talebin yerine getirilmesi için Kütahya mütesellimine mektup gönderilmiştir.¹⁹² İkinci belgede ise mütesellimle beraber Kütahya Naibine de hitap edilmiştir. Bu belgede de Enderûn-ı Hümâyûn Hademesinden Mehmet Emin'in Kütahya sakinlerinden Süleyman Âğa'nın hizmetinde olan bir kişiden 3.750 guruş alacağının tahsil edilmesi talebi belirtilerek tahsili istenmiştir.¹⁹³

7 Eylül 1833'te yine Kütahya mütesellimine hitap edilen bir kaimede Divân-ı Hümâyûn Kalemî Katiplerinden Hacı Hüseyin Muhiddin Efendi'nin Kütahya'da sâkin Kadızâde Ebubekir Ağa zimmetinde 5.000 guruş alacağı olup, bunu tekrar tekrar kendisinden talep etmiş olmasına rağmen yalanlar uydurarak kendisine teslim etmediğini bildiren beyanıyla arzuhalı takdim etmesinden sonra Kütahya müteselliminden bu paranın ilgili kişiden tahsil edilmesine yardımcı olunması istenmiştir.¹⁹⁴

23 Mayıs 1837'de gönderilen belgede ise Kütahya muhassılına hitap edilmiştir. Belgede Hacı Yusufâğazade Şerif Mehmet Ağa'nın alacaklarını talep etmesi konu edinmiştir. Belgede ifade edildiğine göre adı geçen ağa, Kütahya'daki Osman, İsmail ve Hasan adındaki kişilerden tahvil ile 5.383 guruş, Yenişehir karyesi sakinlerinden Hacı Hüseyin, Ali ve Osman'dan yine tahvil ile 1.680, Seyit Feyzullah'tan 12.000, Sıraçık

¹⁹⁰BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.3. s.28.

¹⁹¹Temessük, borç verilmesi ya da alınması durumlarında karşı tarafa verilen bir nevi senettir. (Mübahat Kütükoğlu, Temessük, *DİA*, C.40, İstanbul, 2011. S.413.) Temessükle eş anlamlı olan "tahvil" de ilerleyen belgelerde temessük yerine kullanılmıştır.

¹⁹²BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.3. s.43.

¹⁹³BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.3. s.43.

¹⁹⁴BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.33. s.10.

Kazası'ndaki üç kişiden 2.067, Selestri(?) sakinlerindeki malum kişilerden 22.000, iki ayrı kişiden 12.500 ve Eşme Kasabasındaki bazı kişilerden 1.650 guruş alacağını tahsil edememesi nedeniyle merkeze başvurmuş, buna göre muhassıldan tahsilata yardım etmesi istenmiştir.¹⁹⁵ Her ne kadar belgede Şerif Mehmet Ağa'nın mesleğinden bahsedilmemişse de kendisinin bu kadar farklı alanlardaki farklı kimselerden alacaklarının olması onun bir nevi tefeci olduğuna işaret etmektedir.

Bu tarihten kısa bir süre sonra 28 Mayıs 1837'de yine Kütahya muhassılına hitaben yeni bir kaime gönderilmiştir. Kaimede mektupçu hulefâsından olan Sakıp Efendinin Karahisar'daki Musluca Aşireti ahalisine tahvil ile verdiği 27.500 guruş borcun alacağını talep etmesi yer almaktadır. Tahvilin suretini de merkeze ileten Sakıp Efendinin bu talebi üzerine bahsi geçen meblağın ilgili ahalden tahsil edilmesi için Kütahya muhassılına emir talimat verilmiştir.¹⁹⁶

Kütahya muhassılına gönderilen 21 Eylül 1837 tarihli bir başka kaimede ise Erbaa Kazası Eski Voyvodası Ahmet Ağa'nın Kütahya sakinlerinden 60.000 guruşluk alacağını talep etmesini konu etmektedir.¹⁹⁷

3.1.1.2. Ankara

Bu bölümde Ankara'ya gönderilen belge sayısı sekizdir. Belgelerin beşi mutasarrıfa, biri mütesellime, biri ferike, diğeri de müşire hitaben yazılmıştır.

İlk dönemde Ankara'ya gönderilen iki belge vardır. Belgelerin ilki 13 Ocak 1818'de Ankara mutasarrıfına hitaben gönderilmiştir. Ankara'nın eski naibi olan Yusuf Efendi, görev başındayken Arak(?) adındaki bir zımmiye verdiği 5.000 guruş borcu tahsil edememesi dolayısıyla merkezden yardım istemiştir. Bunun üzerine Ankara mutasarrıfına bir mektup yazılarak, bahsi geçen meblağın adı geçen zimmiden tahsil edilmesi emredilmiştir.¹⁹⁸

¹⁹⁵BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.46. s.83.

¹⁹⁶BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.49. s.56.

¹⁹⁷BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.49. s.72,73.

¹⁹⁸BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.4. s.23.

Aynı tarihte yine Ankara mutasarrıfına hitaben yazılan bir başka mektupta da Memakiye(?) adlı zımminin bir başkasında alacağı olan 5.866 guruşun tahsili emredilmiştir.¹⁹⁹

1 Ocak 1826'da bu sefer Osman adındaki biri Ankara'da oturan Hüseyin'den 1.000 guruş alacağı olduğu iddiasıyla bu meblağın tahsili için arzuhal yazmıştır. Durumun bildirilmesiyle Ankara mutasarrıfına mektup yazılarak şeriat gereği bu paranın ilgili kişiden tahsiline yardım etmesi istenmiştir.²⁰⁰

16 Eylül 1833'te Ankara mütesellimine gönderilen bir kaimede İslam hukukunda faizin kesinlikle yasak olmasına rağmen faizin alenen işlendiği görülmektedir. Öyle ki Terzibaşılık hizmetinde olan bir kişi, Halep sakinlerinden Andar adındaki bir zimmiye her kesesine faiz olarak ayda beşer guruş vermek şartıyla senetle 5.000 guruş borç vermiştir. Ancak bunu geri tahsil edemeyince arzuhalde yardım talebinde bulunmuş, bu talep üzerine de merkez Ankara mütesellimine bir kaime yazarak bahsi geçen 5.000 guruşun faiziyle beraber adı geçen kişiden tahsil edilmesini istemiştir.²⁰¹ Görülüyor ki Osmanlı bu dönemde, kendi sınırları içerisinde halkının faizle borç vermesine karşı çıkmadığı gibi bunun tahsilinde destekleyici unsur olmuştur.

1835'in Haziran ve Temmuz aylarında da Ankara mutasarrıfına hitaben yazılmış, alacak talepleri bulunmaktadır. 18 Haziran 1835 tarihli ilk kaimede İstanbul'da arpacı esnafından olan İbrahim'in Çankırı'daki Abaza Oğlu Mustafa'dan 178 guruş alacağının tahsiline yardım edilmesi istenmiştir.²⁰² 18 Temmuz 1835 tarihli diğer kaime ise Beratlı Avrupa tüccarlarından olan Eci Kürak adındaki beratlının Ankara'da oturan Anton adındaki zimmiden 8.600 guruş alacağının tahsiline yardım talebini içermektedir.²⁰³

Ferikliklerin ihdasından sonra 15 Mayıs 1837'de Ankara ferikine hitaben yazılan konu ile ilgili son kaimede; Beşiktaş'ta Köprübaşı'nda İbrahim Ağa Mahallesinde bulunan evlerini Bekir Ağa'ya satan Hacı Hasan ile eşi Zibâ Hatun, Bekir Ağa'dan üç seneden beri 3.250 guruş alacaklarını tahsil edememeleri dolayısıyla arzuhal

¹⁹⁹BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.4. s.23.

²⁰⁰BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.12. s.64.

²⁰¹BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.33. s.23.

²⁰²BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.39. s.46.

²⁰³BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.39. s.111.

vermişlerdir. Ankara ferikinden de bu paranın Bekir Ağa'dan tahsil edilmesi istenmiştir.²⁰⁴

10 Nisan 1839'da Ankara müşirine gönderilen son kaimede ise Derviş Bey adındaki bir zât Ankara Kalecik Kazasındaki çiftliklerini 7.500 guruş bedel ile Kalecik sakinlerinden İbrahim ve Mehmet Efendilere ihale etmiş ancak sonrasında ölmüştür. Ölümü üzerine İbrahim ve Mehmet Beyler 7.500 guruşun kendilerine geri iade edilmesi için Derviş Beyin varislerine bildirmişlerdir. Ama önce anlaşmaya göre bir yıllık tahsilatı yapmak durumunda oldukları için para geri iade edilmemiştir.²⁰⁵

3.1.1.3.Bursa

Konu ile ilgili olarak Bursa'ya gönderilen belge sayısı yedidir. Yedi belgenin biri Bursa naibinde gönderilmişken, geriye kalan belgelerin tamamı 1833-38 tarih aralığında Bursa mütesellimine hitaben kaleme alınmıştır.

Bursa naibine hitaben yazılan 1 Haziran 1812 tarihli ilk mektupta Divân-ı Hümayun çavuşlarından Üsküdarlı Ahmet Çavuşun Bursa sakinlerinden Kütahyalı Şeyh Mehmet Efendiden temessük ile verdiği 125 guruşu geri istemesi üzerine bu paranın tahsili için Bursa naibine talimat verilmiştir.²⁰⁶

1833 sonrası belgelerin ilki Seyit Mahmut Efendi adındaki bir zatın takdim eylediği arzuhal üzerine Bursa mütesellime hitaben yazılmıştır. Mahmut Efendi arzuhalde Bursa'daki Hüdavendigâr Cami-i Şerifinde üç yıl imamlık yaptıktan sonra eski Bursa âyanı Abdullah Ağa bu görevi kendisinden almış, hizmeti karşılığında vermesi gereken 3.062 guruşu da vermeden vefat etmiş olduğunu belirterek, alacağının tahsili için varisi olan Râkım Efendi'ye talepte bulunmasına rağmen bu parayı kendisine ödemeye muhalefet ettiğini bildirmiş ve yardım istemiştir. Bunun üzerine belirtilen kaime kaleme alınarak Bursa mütesellimine gereğinin yapılması için talimat

²⁰⁴BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adı. No.46. s.61,62.

²⁰⁵BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adı. No.59. s.81.

²⁰⁶BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adı. No.2. s.11.

verilmiştir.²⁰⁷ Bu durum imamlık hizmeti karşılığı verilen bir ücret olsa da alacağın tahsilinde sorun yaşanıldığı için alacak-verecek hususları içerisine dahil edilmiştir.

11 Eylül 1834'te ise Keresteci Bevan adındaki bir zimmi, Galata'da oturan Evseb adındaki bir başka zimmiden 786 guruş alacağından kalan 540 guruş alacağını tahsil edemedi Evseb'in Bursa'ya gittiğini bu nedenle tahsilatta kendisine yardımcı olunmasını istemiştir. Bu arzual üzerine Bursa mütesellimine bir kaime gönderilmiştir.²⁰⁸

10 Mart 1835'te bu sefer beratlı Avrupa tüccarından bir kişi, Mudanya'daki Seyi(?) Karyesi reayasından 12.000 guruş alacağı olduğu beyanıyla yardım talebinde bulunmuştur. Bunun üzerine mütesellimden durumun tahkik edilmesi istenmiştir.²⁰⁹

21 Ağustos 1836'da yine bir zimmi, Bilecik Kazası İhtisap Müdürü olarak görevde olan Hacı Mustafa Ağa'dan 5.100 guruş alacağını talep etmiştir. Belirtilen meblağın tahsili için Bursa mütesellimine hitaben bir kaime kaleme alınmıştır.²¹⁰

Keresteci esnafından olan Haçadur adındaki bir başka zimmi de Bursa eski Muacelât Nazırı Ali Efendi'den tahvil ile verdiği 8.000 guruş alacağını beyan ederek paranın tahsilinde yardım istemiştir.²¹¹

Konuyla alakalı son belge ise 13 Ocak 1838'de yine Bursa mütesellimine hitaben yazılmıştır. Kaimede İstanbul'daki Küçük Ayasofya Mahallesi sakinlerinden olan Ömer Efendi'nin validesi Emine Hatun, Bursa'daki bazı kimselerden alacağının tahsili için Bursa'ya gitmesine rağmen tahsilatı sağlayamayınca bu paranın tahsili ve kendisine ulaştırması için bir vekil bırakarak İstanbul'a döndüğü belirtmiş, bu borcun tahsil edilerek Emine Hatun'un vekili Hacı Muhtar'a teslim edilmesi gerektiği ifade edilmiştir.²¹²

²⁰⁷BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.33. s.91.

²⁰⁸BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.36. s.93.

²⁰⁹BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.38. s.160.

²¹⁰BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.44. s.120.

²¹¹BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.59. s.1.

²¹²BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.51. s.32.

3.1.2.Rumeli

Anadolu'da kişi-kişi belgeleri sayısı yirmi iken Rumeli'de bu sayı yirmi üçtür, nitekim her iki coğrafyada da belge sayısı birbiriyle doğru orantılıdır. Dolayısıyla kişilerin başka kişilerden borç alıp vermesi sadece bir bölgeye has bir durum değil, Osmanlı sınırları içerisinde yaygın görülen bir vaziyettir.

Rumeli'deki yirmi üç belgenin tarihsel dağılımına bakıldığında; 1815-20 aralığında 7, 1824-29 aralığında 1, 1835-39 aralığında ise 15 belgenin mevcut olduğu görülmektedir. Yine ilk dönemde Rumeli'ye gönderilen yedi belgeden dördü Selanik mutasarrıfına, ikisi Varna muhafızına, biri ise Tırhala mutasarrıfına hitaben yazılmıştır. İkinci dönemdeki tek belge ise Tırhala mutasarrıfına gönderilmiştir. Üçüncü dönemdeki on iki belgeden dokuzu Varna muhafızına ve kaymakamına, ikisi Selanik muhassılına, biri Selanik eski mütesellimine, ikisi Tırhala mutasarrıfına, diğeri de Tırhala mütesellimine hitaben yazılmıştır. Neticede Anadolu'da olduğu gibi Rumeli'de de alacak-verecek sorunlarının çözüme kavuşturulması için sancakların en büyük idari amirleri hitaba alınmıştır.

3.1.2.1.Selanik

Kişi-kişi belgelerinde Selanik'e gönderilen belge sayısı yedidir. Bunlardan dördü 1815-20 aralığında Selanik mutasarrıfına, ikisi 1834-39 aralığında Selanik muhassılına, biri ise Selanik eski mütesellimine hitaben yazılmıştır.

Mutasarrıfa gönderilen belgelerden ilkinde Ömer adındaki bir zâtın Tophane sakinlerinden olan El-hac Ömer Efendi'den 2.500 guruş alacağını tahsil edemediği için Ömer Efendi'nin Selanik'e kaçması sebebiyle arzuhal talebinde bulunmasını ve bu arzuhalde belirtilen meblağın tahsil edilmesi için yardımcı olunmasını konu edinmektedir.²¹³

Diğer belgede ise alacaklı konumunda bulunan İstanbul zimmilerinden Şalhi(?), bundan önce Selânikli İbrahim'e bir miktar borç vermiş ancak İbrahim borcunu

²¹³BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.194. s.36.

ödemeden vefat etmiştir. Bunun üzerine merkezden parasının tahsil edilmesi için yardım talebinde bulunmuştur. Neticede 20 Eylül 1815'te Selanik mutasarrıfına hitaben bir mektup kaleme alınmış ve 3.000 guruş alacağını İbrahim'in terekesinden tahsil olunması emredilmiştir.²¹⁴

3 Ekim 1815 tarihli başka bir belgede ise; Şehir emini Hayrullah Efendi'nin kabu çukadarı olan Ahmet Ağa'nın vekilharç hizmetinde olan Mehmet'ten 6.108 buçuk guruş alacağını tahsili için merkeze başvurması görülmektedir.²¹⁵

İlk dönemde Selanik'te görülen son belgede ise alacak-verecek meselesi bu defa bir para değil, topraktır. Dergâh-ı Âli kapucubaşlarından Seyid Abdurrahman Ağa Selanik Sancağında mutasarrıfı olduğu iki kıta çiftlik arazisine tasarruf etmekteyken, Linova köyü sakinlerinden olan Kalyoncu oğlu Ali, 1806'dan belgenin yazıldığı 1815'e kadar çiftliklerin belirli kısımlarını kendisi için kullanmıştır. Gönderilen kaimede daha önce kendisinin bu kullanımdan menedilmesine rağmen hala hakkı olmayan bir yerde hak iddia etmesinin şeriata aykırı olduğuna vurgu yapılarak, gereğinin yapılması emredilmiştir.²¹⁶

İleri tarihlerde Selanik muhassılına gönderilen belgelerin ilkinde Hacı Destan adlı bir kişinin Selanik tüccarlarından olan Ahmet Ağa'dan 28.000 guruş alacağını var olduğu iddası işlenmektedir. Öyle ki Hacı Destan bu parayı tahsil edemediği için, vasileri paranın Ahmet Ağa'dan tahsili için arzuhal yazmışlardır. Arzuhal üzerine Ahmet Ağa İstanbul'a getirilerek sual olunmuş ancak bu borç kanıtlanamamıştır. Aksine Ahmet Ağa ise Hacı Destan'dan 44.000 guruş kadar alacağını iddia etmiştir. Bu nedenle her iki iddianın da ispatlanamayacağından Ahmet Ağa'nın Selanik'e geri dönmesine müsaade edildiği bilgisi muhassıla verilmiştir.²¹⁷

Selanik muhassılına gönderilen diğer belgede ise Konya tüccarından Hacı Ahmet'in arzuhalindeki talebi yer almaktadır. 28 Nisan 1837 tarihli kaimeye göre; Hacı Ahmet 10.000 guruş değerinde 1.000 adet deriyi Yahudi taifesinden Selanikli Refail'e satmıştır. Bu satış esnasında Refail 10.000 guruştan 1.500'ünü ödemiş kalan 8.500'ü ödemeden derileri Yunan tüccar gemisi kaptanlarından Anastaski'nin gemisine

²¹⁴BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.194. s.41.

²¹⁵BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.194. s.59.

²¹⁶BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.194. s.2.

²¹⁷BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.231. s.75.

yükleyerek Selanik'e firar etmiştir. Bu olay üzerine Ahmet mallarını geri almak için Selanik'e gideceğini beyan etmiş ve bahsettiği geminin oraya ulaşmasıyla derilerin alıkonularak kendisi gelene kadar bekletilmesini talep etmiştir. İşte bu talep üzerine muhassıla belirtilen kaime yazılmış ve derilerin Ahmet'e geri teslim edilmesine yardımcı olması istenmiştir.²¹⁸

8 Aralık 1838'de Selanik eski mütesellimi Yusuf Beye gönderilen konuyla ilgili son kaimede, Yusuf Beyin rahmetli olmuş eski bir paşanın maiyetindeki nüzul eminliği döneminde bu paşaya verdiği 54.156 guruş borcun kendisine geri teslim edilmesi için verdiği arzuhal değerlendirilmektedir. Bu arzuhal üzerine bahsi geçen meblağın rahmetlinin varislerinden tahsil edilmesi için talimat verilmiştir.²¹⁹

3.1.2.2. Tırhala

Tırhala'da mevcut belge sayısı beştir. Tarihsel olarak belgelerin dağılımına bakıldığında ilk dönemde bir, ikinci dönemde bir, üçüncü dönemde ise üç belge mevcuttur.

İlk belge 21 Temmuz 1817'de Tırhala mutasarrıfına hitaben gönderilmiştir. Gönderilen mektupta Emine adındaki bir hatunun Yenişehir kazasındaki çiftliğini Halil adındaki birine satmış olduğu, bu satıştan bedel-i ferağ olan paranın bir kısmını almışsa da borç senedi ile verilmiş olan 8.000 guruşun kaldığı ifade edilerek bu meblağın adı geçen kişiden tahsil edilerek Emine Hatuna verilmesi gerektiği bildirilmiştir.²²⁰

5 Nisan 1826 tarihli yine Tırhala mutasarrıfına gönderilen bir başka mektupta ise Seyit Ahmet'in, Alasonya eski voyvodası rahmetli Bekir Efendi'den 6.300 guruş alacağını tahsilini yapamaması üzerine arzuhal vermesi konu edinilmiştir. Rahmetlinin ölmeden önce gelirleri olup olmadığı bilinemediğinden durumun araştırılması için Tırhala mutasarrıfına talimat verilmiştir.²²¹

²¹⁸BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.235. s.56.

²¹⁹BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.243. s.148.

²²⁰BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.194. s.79.

²²¹BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.205. s.67.

25 Mayıs 1834'te Tırhala Sancağı Mütessellimi Hacı Ömer Ağa'ya hitaben yazılan bir kaimede ise üç hatunun alacaklarının peşine düşmesi dikkat çekmektedir. Öyle ki Naile, Refika ve Gülsüm Hatunlar, İzdinli Halil Bey'e 53.000 guruş kadar borç vermişlerdir. Halil Bey vefat edince bu parayı tahsil edebilmek için Halil Bey'in varisi ve oğlu Tevfik Bey'e başvurmuşlar, haklarını teslim etmesini bildirmişlerdir. Ancak Tevfik Bey bu parayı ödemekte muhalefet gösterince adı geçen hatunlar arzuhal takdimiyle kendilerine yardım edilmesini talep etmişlerdir. İşte bu arzuhal üzerine merkez harekete geçmiş ve Tırhala mütessellimine hitaben yukarıda belirtilen kaimeyi kaleme alarak, hatunlara haklarının teslim edilmesi için yardımcı olunması emri verilmiştir.²²²

20 Haziran 1835 tarihli son belgede de benzer bir durum yaşanmıştır. Bu sefer hatunlar yerine İsmail adındaki bir kişi Yenişehir-i Fenâr Kazası sakinlerinden ve tüccarlarından Hüseyin'den temessük ile 17.700 guruş alacağını tahsil edemedi Hüseyin ölmüştür. Bunun üzerine oğlu ve varisi olan Molla Mehmet'ten bu parayı talep etmiş ancak Molla Mehmet buna yanaşmamıştır. Bu nedenle Tırhala mutasarrıfına bir kaime gönderilerek Hacı Ahmet adlı mübaşir vasıtasıyla belirtilen meblağın tahsil edilmesi istenmiştir.²²³

7 Nisan 1837 tarihli son belgede ise eski Rumeli Valisi Hamdi Paşanın vefat etmesiyle birlikte rahmetlinin mallarının alacaklılara ödemelerinin yapılmasından sonra varislerine terk edilmesi hususu zikredilmiştir.²²⁴

3.1.2.3. Varna

Rumeli'de konuyla ilgili en fazla belgenin yer aldığı sancak tam on bir belgeyle Varna'dır. Gönderilen belgelerin ikisi 1815-20 aralığında, dokuzu ise 1834-39 tarihlerinde gönderilmiştir.

23 Kasım 1818 tarihinde Varna muhafızına gönderilen mektupta Trapoliçe kazası sakinlerinden Emine Hatun'un, kardeşi Ahmet'ten alacağını tahsil edememesi ve

²²²BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.224. s.38.

²²³BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.229. s.96.

²²⁴BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.235. s.2.

merkeze başvurmasından bahsedilerek muhafızdan kendisine yardımcı olunması istenmiştir.²²⁵

29 Ekim 1819'da Varna muhafızına gönderilen mektupta şöyle bir olay cereyan etmiştir; Hâce-i Divân-ı Hümâyün'dan Ahmet Rasim Bey, Köstence Bina Emmini Silahşörân-ı Hassa'dan Hüseyin Ağa'ya bina işlerinde sarf etmek üzere 2.109 guruş vermiştir. Sonrasında kapan tüccarları vasıtasıyla bu parayı geri talep etmişse de Hüseyin Ağa bu parayı ödeyememiştir. Bunun üzerine merkez Varna muhafızına yukarıda belirtilen mektubu yazarak belirtilen meblağın mutlaka Hüseyin Ağa'dan tahsil edilerek Ahmet Rasim Bey'e ulaştırılması emredilmiştir.²²⁶

14 Ekim 1834'te Varna muhafızına gönderilen kaimede, Âsakir-i Mansûre-i Muhammediye alaylarından üçüncü taburunda nefer olan İsmail'in Varna'ya bağlı Balçık Kazasında mutasarrıfı olduğu değirmenin, Varna'da görevli imam olan Salih Efendi tarafından zapt edilmesi üzerine İsmail, değirmenin geri alınarak kendisine teslim edilmesi için arzuhal vermiştir. Bu talep üzerine gereğinin icrası için Varna muhafızına emir verilmiştir.²²⁷ Hem bir mal zaptı olarak suç teşkili hem de alacak-verecek problemine girmesine rağmen belgenin devamında olayın akıbeti belirtilmemiştir.

30 Ekim 1836 tarihli bir kaimede ise mektupçu hulefasından El-Hac Hüseyin Hüsni Efendi'nin Varna sakinlerinden Molla Salih oğlu Molla Mustafa'dan tahvil ile 1.093, tahvilsiz 140 guruş olarak toplam 1.233 guruş alacağı olduğu beyanıyla tahsiline yardımcı olunması istenmiştir.²²⁸

Bahr-ı Siyah Boğazı eski nazırı Mehmet Emin Ağa'nın da Varna sakinlerinden olan Âşıkzâde Mehmet Yazıcı'dan tahvil ile 5.347, kardeşi Molla Ahmet Yazıcı'dan ise 3.266 guruş alacağı vardır. Diğer belgelerde olduğu gibi Mehmet Emin Ağa bu alacakları tahsil edemeyerek, arzuhal vermiş ve kendisine yardım edilmesini istemiştir. Bu istek üzerine 17 Haziran 1838'de Varna muhafız kaymakamına hitaben bir kaime kaleme alınarak adı geçen merkulardan bahsedilen meblağın tahsil edilmesi, yine

²²⁵BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.195. s.16.

²²⁶BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.196. s.9.

²²⁷BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.225. s.129.

²²⁸BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.233. s.14.

muhalefet ederlerse kendilerinin İstanbul'a gönderilmeleri emredilmiştir.²²⁹ Yaklaşık bir ay sonra 8 Temmuz'da bu sefer Varna muhafızına gönderilen bir başka kaime de bu sorunun hala çözüme kavuşmadığı görülebilmektedir. Nitekim gönderilen kaime de bir kez daha Mehmet Emin Ağa'nın yukarıda adı verilen iki kişiden alacakları bildirildikten sonra bu paranın tahsilinin sağlanması, muhalefete devam ederse mallarının satılarak ödenmesi, yine muhalefet ederse ise mahkeme edilmek üzere İstanbul'a gönderilmesi gerektiği bildirilmiştir.²³⁰

Yukarıda verilen iki belgede görülmektedir ki alacaklılar bir kez daha arzuhal vererek kendi haklarına kavuşmak için ısrarcı olmuşlardır. Ancak bunun yanında devlet de ikinci bir yazı göndererek alacaklıların haklarına kavuşmasında etkili olmaya çalışmıştır. Sonrasında bu mevzu ile ilgili yeni bir belgenin olmaması, gönderilen son kaime den sonra problemin çözüldüğü sonucu çıkarmamıza neden olmaktadır.

Ertesi gün 9 Temmuz 1838'de yine Varna muhafızına bir başka alacak- verecek konusuyla ilgili yazı gönderilmiştir. Nêzâret-i Divân-ı Deâvi'den çıkan bu yazıya göre Münevver Hatunun oğlu Ahmet'in pederi vakti zamanında Varna sakinlerinden olan beş nefer zimmiye tahvil ile 805 guruş borç vermiştir. Babası ölünce bu meblağı tahsil edemeyerek arzuhal vermişlerdir. Bunun üzerine kaleme alınan kaime ile Varna muhafızından bahsi geçen meblağın tahsili için yardımcı olunması istenmiştir.²³¹

27 Temmuz 1838'de ise boşanmadan doğan nafaka mevzusuyla ilgili bir kaime yazılmıştır. Kaimeye göre İstanbul sakinlerinden olan Nefise Hatunun kocası Ahmet, birkaç sene önce hanımını boşamış, mahkemede üç yaşında olan evladı için aylık 45 guruş nafaka vermesi kararlaştırılmıştır. Fakat Ahmet Bey sonradan Varna'ya giderek iki yıldan beri belirlenen nafakayı ödememiştir. Bunun üzerine Nefise Hatun durumdan muzdarip olduğu belirterek bahsi geçen nafakanın kendisine ödenmesini istediğinden durum Varna muhafızına bildirilmiştir.²³²

²²⁹BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.241. s.158.

²³⁰BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.242. s.12.

²³¹BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.242. s.12.

²³²BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.242. s.56.

15 Ekim 1838'de Varna muhafızına gönderilen yeni bir kaimede de Hüseyin Ağa'nın belgede bahsi geçmeyen meblağın Ahmet Ağa ve onun oğlu İbiş'ten tahsili için yardım çağrısı yer almaktadır.²³³

Bunlar dışında kereste nakli ve alışverişinden dolayı da alacak-verecek sorunları görülmektedir. Çünkü Varna bir kereste memleketidir. Bundan faydalanmak isteyerek ticaretini yapanlar arasında birtakım problemler yaşanmıştır. Öyle ki 20 Aralık 1836'da Varna muhafızına gönderilen bir kaimede Hafız Mustafa adındaki kaptan Varna sakinlerinden olan Pedros Markor adlı zimminin İstanbul'daki ortağına göndermek üzere mukavele ile çeşitli kerestesini gemisine yükleyerek yola çıkmıştır. Ancak Pedros kontrat gereği olan 8.750 guruş gemi kirasını ve %3 guruş ikramiyesini Hafız Mustafa Efendi'ye teslim etmemiştir. Mustafa Efendi bunun üzerine arzuhal takdim ederek alacağının tahsilini talep etmiştir. İstanbul'daki Agop Efendi ise hem bu senedi hem de malları kabul etmemiş, keresteler gemide yüklü kalmıştır. Kerestelerin gemide kalması kaptan ve tayfasına eziyet olacağından Varna muhafızına, Gümrük nazırı aracılığıyla kerestelerin gemiden indirilerek müsait bir yerde muhafaza edileceği bilgisi verilmiş, kendisinden de durumun Pedros Markor'a ifade edilmesi istenmiştir. Aynı zamanda Pedros'un İstanbul'a gelerek kaptanın isteği olan kira parasının ödemesi gerektiği ifade edilmiştir.²³⁴

4 Mart 1838'de de İbrahim Ağa adındaki başka biri yine Varna taraflarında olan çeşitli kerestelerin nakli ve bazı kimselerde olan alacaklarının tahsili için Varna'ya geleceğini bildirerek, kendisine yardımcı olunmasını talep etmiştir. Durum Varna kaymakamında ifade edilerek gereğinin yapılması istenmiştir.²³⁵

Kişi-kişi görüşmelerinde belgeler daha çok alacaklının parasını tahsil edebilmesi üzerine odaklanmışken diğer kategorilerde de benzer sorunların varlığını tespit edebilmek ancak bu belgelerin de ortaya konmasıyla mümkün olabilecektir.

3.2.Kişi-Devlet

²³³BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.243. s.46.

²³⁴BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.233. s.118.

²³⁵BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.240. s.7.

Bu bölümde bazı kimselerin devletten veya müşir ile mültezim gibi devlet görevlilerinden alacak talebinde bulunması ele alınmıştır. Konuyla ilgili belirlenen tarih aralıklarındaki ayniyat kayıtlarında dokuz belge tespit edilebilmişken bu belgelerden sekizi Anadolu'ya biri ise Rumeli'ye gönderilmiştir.

3 Mart 1812'de Ankara mutasarrıfına hitaben gönderilen mektupta konuyla ilgili ilk kayıt ortaya çıkmıştır. Buna göre; Cavid oğlu Mustafa adındaki şahıs önceleri müşir hizmetindeyken kendisinden talep olunan 1.030 guruşu vermiş, geri almadan ölmüştür. Bunun üzerine Mustafa'nın yetimleri harekete geçerek bu paranın tahsili için arzuhal vermişlerdir. Arzuhal üzerine Ankara mutasarrıfına gönderilen bu mektupta, belirtilen meblağın yüz guruşunu teslim edildiği ancak eksik kalan dokuz yüz otuz guruşun da bahsi geçen kişilere teslim edilmesi gerektiği beyan edilmiştir.²³⁶

Benzer durum ileri tarihlerde yine Ankara'da ve Kütahya'da da yaşanmıştır. 20 Mart 1839 tarihli Ankara müşirine hitap edilen belgede yorgancı esnafından Arap Süleyman'ın müşirden alacağı olan 6.407 buçuk guruşu teslim alamadan vefat etmesi üzerine Süleyman'ın eşi Emine Hatun bu paranın tahsilini talep etmiş, bunun üzerine Ankara müşirine hitaben bahsi geçen borcun kapatılması için bir yazı kaleme alınmıştır.²³⁷

30 Ocak 1812'de Kütahya naibine ve mütesellimine yazılan ortak mektupta ise, alacaklı olan kişi eski Kütahya Mütesellimi Ahmet Ağa'dır. Ahmet Ağa, görevi başındayken memleket için harcadığı toplam 18.705 buçuk guruşu merkezden geri talep etmiştir. Bu meblağdan 5.622 guruşluk kısmı kendisine teslim edilmiş kalan 13.083 buçuk guruşun da tahsil ile Ahmet Ağa'nın kilercisine teslim edilmesi için emir verilmiştir.²³⁸

22 Nisan 1839'da ise Mehmet adındaki biri Kütahya'da oturan mültezim taifesinden olan Hüseyin Ağa'dan tahvil ile 600 guruş alacağını talep etmiştir. Talep Kütahya muhassılına aynen iletilmiştir.²³⁹

28 Mart 1812'de Bursa naibine ve mütesellimine hitaben yazılan ortak mektupta ise merkezin de kabul ettiği bir haksızlığın giderilmesi için talimat verilmiştir. Mektupta

²³⁶BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.1. s.63.

²³⁷BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.59. s.13.

²³⁸BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.1. s.20.

²³⁹BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.59. s.112.

ifade edildiğine göre Bursa sakinlerinden olan Hacı Ömer'den sebepsiz yere 122 guruş alınmış, o da parasını geri alabilmek adına bir arzuhal yazarak hakkını arama yoluna gitmiştir. Devlet, Hacı Ömer'i haklı bularak Bursa naibine ve mütesellimine hitap edilen bir mektup göndermiş ve bahsi geçen 122 guruşun Hacı Ömer'e geri iade edilmesini emretmiştir.²⁴⁰

Benzer bir durum Ocak 1815'de Ankara'da Evanis(?) adlı zimmi de yaşanmıştır. Bu zimmi vilayet işleri için Ankara mutasarrıfına verdiği meblağdan 13.799 guruş alacağı olduğunu ifade eden bir arzuhal takdiminde bulunmuştur. Bu arzuhal üzerine merkez, Ankara mutasarrıfından bahsi geçene meblağın tamamının Evanis adlı zimmiye geri ödemesi için talimat vermiştir.²⁴¹

10 Ocak 1826'da Ankara ve Çankırı mutasarrıfına gönderilen mektupta ise Limni kalesine koyulmak için ahaliden borç alınan 47.950 guruş ile yapılan peksimetten sonra borç veren ahali alacaklarını defaatle talep etmişlerse de iki seneden beri bir akçe dahi kendilerine teslim edilmediğinden 47.634 guruş alacaklarının kendilerine ödenmesini talep etmişlerdir. Bu borcun ödenmesi için bahsi geçen mektupla talimat verilmiştir.²⁴²

Eylül 1834'te Ankara mutasarrıfına hitap edilen kaimede de eski lonca âyanı Mehmet Ağanın 39.000 guruşluk alacağı talebi üzerine bu talebin ahaliye dokundurulmadan Mehmet Ağaya ödenmesi için emir verilmiştir.²⁴³

Rumeli'de Selanik ferikine hitaben gönderilen tek belgede ise daha farklı bir durum yaşanmıştır. Öyle ki bu sefer alacaklı olan bir sarraftır. Bu nedenle borcun miktarı da oldukça fazladır. Nebzal adındaki bu zimmi sarrafın, mültezim takımından olan Şekercizâde Mustafa'dan 35.000 guruşluk bir alacağı vardır. Mustafa bu meblağı ödemediği için Selanik'e firar etmiştir. Sonrasında Mustafa'nın yeri izi bulunmuş ve bir yıl içerisinde bu borcunu ödeyeceğine dair taahhüt alınmıştır. Fakat bir yıl geçmesine rağmen bir guruş dahi ödememesi üzerine sarraf Nebzal(?), Mustafa'nın borcunu ödemesi için İstanbul'a getirtilmesini talep etmiştir. Bunun üzerine Mustafa'ya bir yeni bir yazı gönderilerek ödemesi gereken 35.000'in yılda iki defada ödemesi için uyarıda

²⁴⁰BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.1. s.83.

²⁴¹BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.4. s.24.

²⁴²BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.12. s.69.

²⁴³BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.36. s.107.

ve kolaylık da bulunulmuştur. Aksi taktirde sahip olduğu şekerçi dükkanın satılmasıyla borcunun kapatılacağına bildirilmesi Selanik ferikinden istenmiştir.²⁴⁴

3.3.Kişi-Sarraf

Konuyla ilgili toplam beş belge varken bunlardan üçü Anadolu'ya ikisi ise Rumeli'ye gönderilmiştir.

Kişi-sarraf belgelerinde borçlular kişiler, alacaklılar ise tahmin edildiği üzere İstanbul'un zengin sarraflarıdır. Nitekim Osmanlı'da para vakıfları dışında borçlanabilecek önemli bir kurum olmadığı için kişilerin yüksek meblağlı borçları için başvurabilecekleri önemli kaynaklar arasında sarraflar belki de ilk sırayı alıyordu. Öyle ki konu ile ilgili mevcut olan belgelerde borç miktarlarının kişi-kişi belgelerine göre çok daha yüksek olduğu dikkat çekmektedir.

Aralık 1816'da Kütahya mütesellimine hitaben iki ayrı mektup gönderilmiştir. Mektupların ilkinde Karabet adlı sarrafın Kütahya ahalisinden olan bazı kimselerden 1.500 guruş alacağını talep etmesi konu edinilmiştir.²⁴⁵ İkinci mektupta ise yine sarraf taifesinden olan Avanos ve Seriki adındaki sarrafların Adalı kumarcı Abdullah'tan 10.500 guruş alacaklarını tahsil edememesi üzerine bu paranın tahsili için devletten yardım taleplerini bildirmektedir.²⁴⁶

Anadolu'da yine Kütahya mütesellimine hitap edilen ileri tarihli bir başka mektupta ise sarraf Camdurun adlı zimminin Turna oğlu Ahmet'ten 36.400 guruşluk alacağını tahsil etmek için yardım edilmesi iletilmiştir.²⁴⁷

Rumeli'ye gönderilen belgelerde de pek fazla farklılık yoktur. 5 Temmuz 1834 tarihli bir kaimede sarraf taifesinden Kelkel'in Karakarye sakinlerinden olan Yahni Efendi'den tahvil ile verilmiş olan 22.966 guruş alacağını tahsil edememesi nedeniyle

²⁴⁴BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.241. s.171.

²⁴⁵BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.3. s.38,39.

²⁴⁶BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.3. s.69.

²⁴⁷BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.9. s.4.

arzuhal vermesi üzerine Selanik muhassılına kendisine yardımcı olunması için talimat verilmesi konu edinilmiştir.²⁴⁸

Son belge ise Selanik ferikine hitaben yazılmıştır. Bu belgede de sarraf Avanos'un Selanik'te oturan Mehmet Bey'den tahvil ile 5.220 guruşluk alacağını talep etmesi yazılmıştır.²⁴⁹

3.4.Diğer

Diğer bölümünde kişilerin âyan, kadı, naip ve vakfa borçlanması, alacaklıların bu borçları tahsil edebilmek adına yardım talebinde bulunmalarına değinilmektedir. Konularla ilgili belgeler birer tane olduğu için "Diğer" kategorisi altında toplanması uygun görülmüştür.

İlk belge 5 Mart 1812'de Ankara mutasarrıfına hitaben yazılmıştır. Belgede; valide sultanın hizmetinde bulunan Ali Ağa, Ankara'daki Çubukabad Sancağı âyanı olan Ahmet Ağa'dan 1.750 guruş alacağı olduğunu ve bu alacağının tahsilinde kendisine yardımcı olunmasını ifade etmiştir.²⁵⁰

5 Eylül 1833 tarihli belgede ise Dergâh-ı Âli gediklilerinden Süleyman Ağa'nın müderris-i kiramdan Mehmet Efendi'nin kefil olmasıyla Şeyhülislamlık nezaretinde olan vakıflardan²⁵¹ birinden vade ve faizle almış olduğu 3.000 guruşla Domaniç tarafına gitmiştir. Geri ödemesi gereken süre geçmesine rağmen ödemeyi yapmadığından bahsi geçen meblağın tahsili için daha önce Domaniç voyvodasına yazılmışsa da henüz yazı gelmemiştir. Kefil olan Mehmet Bey bu parayı kendisi ödemek istemediğinden bir arzuhal sunarak Süleyman Ağa'dan paranın tahsil edilmesi için yardım istemiştir. Bunun üzerine Bursa mütesellimine bahsi geçen kaime gönderilmiştir.²⁵²

²⁴⁸BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.224. s.87.

²⁴⁹BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.241. s.43.

²⁵⁰BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.1. s.67.

²⁵¹Şeyhülislam onayıyla varlığını devam ettiren, şeriata rağmen faiz işleten para vakıfları üzerindeki tartışmalar hakkında bilgi sahibi olmak için bkz. E. Dumlulu (2015), XVI. Yüzyıl Osmanlı Uleması Arasında Para Vakıfları Etrafında Cereyan Eden Tartışmalar (Ebussuûd, İbn Kemal - Çivizâde, Birgivi), *İLTED*, Erzurum, S.44, 303-337. Osmanlı vakıflarıyla ilgili genel ve detaylı bilgi almak için bkz. A. Akgündüz (1988), *İslam Hukukunda ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesesi*, Ankara: OSAV.

²⁵²BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.33. s.7.

Son iki belge ise kadı-naip alacak vereceğidir. Her iki belge de Tırhala mutasarrıfına hitaben yazılmıştır. 18 Eylül 1834'te gönderilen kaimede eski Yenişehir-i Fenâr Kadısı Nazif Efendi'nin görev süresinin dolmasından sonra kaza masraflarından dolayı tarafına ait olan 12.308 buçuk guruşun, aynı kazanın naibi Nuri Bey'den tahsil edilmesi gerekmektedir. Bunun için harekete geçen merkez Tırhala mutasarrıfına emir göndererek bahsi geçen meblağın tahsil edilmesini ve eski kadı Nazif Efendi'ye ulaştırılmasını istemiştir.²⁵³ Ancak bir yıl geçmesine rağmen bu problem halledilememiş olduğundan 6 Kasım 1834'te Tırhala mutasarrıfına yeni bir kaime gönderilmiştir. Bu kaimede de Yenişehir kadısı Ahmet Nazif Efendi'nin kıstel-yevm²⁵⁴ hesabıyla beş aylık alacağını halen daha Yenişehir naibi olarak görev yapan Nuri Bey'in vermemesi üzerine yeni bir uyarı verilerek bahsi geçen 12.300 guruşun tahsili emredilmiştir.

3.5.Alacak-Verecek Sonuç

Alacak-verecek konularında altmış dört kadar belgenin mevcut olması ve bunların hemen hepsinde alacaklıların parasının peşinde koşması Osmanlı iktisadi kurumları ve kırsal borçlanmasıyla ilgili bir takım sonuçlar çıkarmamızı sağlamıştır.

1. Bir alacaklının birden fazla kaza ve kasabada alacaklarının olması hem tefeciliğin var olduğunu hem de halkın bunu kabullenerek borçlandığını dolayısıyla da devletin borçlanma kurumlarının yetersizliğini gözler önüne sermektedir. Nitekim bu yetersizlik neticesinde ortaya çıkan boşluktan yararlanan zengin kimseler kendileri adına rant sağlayabilmişlerdir.
2. Faiz meselesi; Malum olduğu üzere Osmanlı geleneksel bir imparatorluktur. Yukarıda verilen belgelerden anlaşılmaktadır ki kişiler borç verirken faizle vermişler, tahsil edemeyince de devletten yardım talebinde bulunmuşlardır. Devlet de buna karşı gelmeyip alacaklının parasını tahsil etmesinde yardımcı olmuştur.²⁵⁵ Bununla birlikte devletin faizi desteklediği ya da teşvik ettiği yargısı çıkarmak mümkün değildir.

²⁵³BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.225. s.74.

²⁵⁴Bir aylık maaşın bir güne isabet eden miktarı.

²⁵⁵ Öyle ki parçada sayfa 57'de de verildiği üzere belgelerde faiz kelimesi kullanılmış, faizli paranın tahsili için yardımcı olunmuştur. BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.33. s.23.

3. Alacaklılar bazen Müslümanlar bazen de gayrimüslim zimmiler olmuştur. Bu kişilerin hepsi arzuhal takdimiyle kendi alacaklarının tahsilinde devletten yardım talebinde bulunmuş, merkez de gerekli mektup ve kaimeleri göndermiştir. Dolayısıyla din, ırk ayrımı gözetilmemiştir.
4. Kişi-kişi belgelerinde borç verenlerden bir kısmının payitahtta görev yapan kimselerden olması dikkat çekmektedir. Bu kişiler ve görevleri tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8. Alacaklı olan merkez görevlilerinin konumu ve sayısı

Kapu kethüdası	1
Dergâh-ı Âli kapucibaşısı	2
Enderûn-ı Hü. Hademesi	1
Div. Hü. Kalemî Kâtibi	1
Terzibaşı	1
Toplam	6

Bu kişilerinde faizle borç verip paralarını işletmesi muhtemel gözükmemektedir.

5. Altmış dört belgenin tamamında problem aynıdır. Konu bazen borç para, bazen mal zaptı, bazen nafaka anlaşmazlığı, bazen de hizmet karşılığı bir hak edişin verilmeyişi olsa da hem Anadolu’da hem Rumeli’de tüm alacaklılar parasını tahsil edemediği için arzuhal takdim ederek devletten yardım istemektedir. Buna göre Osmanlı kırsal borçlanmasında kurum yetersizliğinin yanında diğer önemli bir sorunda borç ödemede yaşanmaktadır. Bunun iki temel nedeni olabilir; birincisi çok yüksek faizlerle borç verilmesi, ikincisi ise iktisadi bunalım. Her ikisinin de olması muhtemeldir. Ancak her belgede faiz net bir şekilde belirtilmediği için kesin bir yargıya varmak güçleşmektedir.
6. Son olarak dikkat edilmesi gereken bir konu da kişi-kişi borçlarının miktarlarıyla sarraflara olan borçların arasındaki meblağ farkıdır. Nitekim tablo 9’da iki kategorinin fiyat ortalaması verilmiştir.

Tablo 9. *Kişi-kişi ve kişi-sarraf borçlanmasındaki meblağların ortalamasını gösteren tablo*

Belgeler İçerisindeki Alacak Miktarları	Kişi-Kişi (Guruş)	Kişi-Sarraf (Guruş)
En Düşük	178	1.500
En Yüksek	60.000	36.400
Fiyat Sayısı (Belgelerde verilen borç sayısı)	36	5
Ortalama	8.558 guruş	15.317 guruş

Tablo 9’da görüldüğü üzere kişi-kişi belgelerinde belirtilmiş olan toplam borç sayısı otuz altıdır. Kayda geçen borçluluk ilişkisini gösteren, otuz altı adet fiyattan en düşük miktarlı borç 178, en yükseği ise 60.000 guraştır. Sarraf borçlanmalarında toplam miktar beştir. Beş fiyattan en düşüğü 1.500 guraş en yükseği ise 36.400 guraştır. Belge sayısında doğru orantı olmadığı için çok sağlıklı bir sonuç olarak görünmese bile sarrafa olan borçlanmalardaki miktarların fazlalığı sarrafların bu dönemde kırsal borçlanma üzerindeki etkisine ve nüfuzuna işaret etmektedir.

4.TALEPLER

Talepler bölümünde ahaliden bazı kimselerin yardım, hürmet, izin, iskân, ve istihdam gibi taleplerine yer verilmiştir. Konuyla ilgili toplam altmış dört adet belge mevcuttur. Bu sayı tüm belgeler için %13'lük bir dilime denk gelmektedir. Askeri belgelerin %18, Vergi belgelerinin %16 olduğu bu oranlar içerisinde taleplerin de ilginç bir şekilde oldukça yüksek bir oranda olduğu dikkat çekmektedir. Şeyhlerden, resmi görevlilere ve hatta ahaliye kadar birçok kimsenin ve devletin taleplerini içermesi şüphesiz bu oranın fazlalığında etkili olmuştur. Nitekim bölge bazında bakıldığında Altmış dört adet belgenin kırk dokuzu Anadolu'ya, geriye kalan on beşi ise Rumeli'ye aittir.

Tablo 10. “Talepler” bölümündeki belgenin konu bazlı dağılımı

TALEPLER	AA			TOPLAM	RA			TOPLAM
	1	2	3		1	2	3	
Hürmet Talebi	-	6	7	13	2	1	1	4
Yol İzni Talebi	-	-	4	4	1	-	1	2
İdari Talepler	2	3	2	7	5	1	-	6
Muhacir Talepleri	-	6	-	6	-	-	-	-
Yardım Talepleri	2	3	4	9	-	1	2	3
Af Talebi	-	-	2	2	-	-	-	-
İstihdam Talebi	-	-	8	8	-	-	-	-
TOPLAM	4	18	27	49	8	3	4	15

(1): 1.dönem: AA.1812-1818, RA. 1815-1820.

(2): 2.dönem: AA.1823-1828, RA. 1824-1829.

(3): 3.dönem: AA.1833-1838, RA. 1834-1839.

Yukarıdaki tablo incelendiğinde hürmet taleplerinin on yedi belgeyle ilk sırada geldiği görülmektedir. Onu on üç belgeyle yardım talepleri izlerken, üçüncü sırada ise yine on üç belgeyle idari talepler kategorisi yer almaktadır. Diğer bölümlerle ilgili belge sayısı birbirine yakın olmakla beraber en alt sırada yalnızca iki belgeyle af talepleri yer almaktadır.

4.1.Merkezin Hürmet Talepleri

Konuyla ilgili toplam belge sayısı on yedidir. Belgelerden on üçü Anadolu'ya, dördü ise Rumeli'ye gönderilmiştir.

Bölümde şeyhlerden, idari görevlilere kadar bir yerden ilgili sancağa gidecek olan kimseler için sancak idarecisine yazılmış belgelerde gereken hürmetin ve yardımın gösterilmesi gerektiği belirtilmektedir.

4.1.1.Şeyhlere hürmet

Genel itibariyle her coğrafyada tarikatlar, dini gruplar ile devlet arasında olumlu bir ilişki vardır. Her iki tarafta kendi konumlarını güçlendirmek amacıyla birbirlerini muhafaza etme yoluna gitmişlerdir.²⁵⁶ Nitekim Osmanlı kuruluştan itibaren dervişlerin yardımını alarak, her daim tarikatlara ve şeyhlerine gereken hürmeti gösterme yolunu tercih etmiştir. Bu hürmet sancak idarecilerine gönderilen belgelerde daha net görülebilmektedir. Öyle ki:

13 Temmuz 1823'te hem Ankara mutasarrıfına hem de Bursa mütesellimine hitap edilen ortak bir mektupta; Mevleviye Tarikatının şeyhlerinden İsmail Sıtkızâde Efendi'nin Kayseri'ye gideceği bildirilerek kendi şehirlerinden geçmesi halinde gerekli hürmetin gösterilerek ihtiyaçlarının karşılanması emredilmiştir.²⁵⁷

12 Nisan 1824'te Bursa mütesellimine ve âyanına hitaben yazılan bir diğer mektupta da Kalenderhâne Şeyhi Buharalı Ahmed Şah Efendi'nin önceden İstanbul'a geldiği şimdi ise Bursa'ya gideceği ifade edilerek, kendisinin Bursa'ya ulaşmasıyla gerekli hürmetin gösterilmesi ve ihtiyaçları için gerekli yardımın yapılmasının gerekliliği bildirilmiştir.²⁵⁸

1824'ün Mayısında kaleme alınan bir mektup ise tam üç farklı isme hitap etmektedir. Anadolu valisine, Ankara mutasarrıfına ve Bursa mütesellimine hitap edilen

²⁵⁶A. Aktaş (2016), Şeyhler ve Şahlar Osmanlı Toplumunda Devlet-Tarikat İlişkilerinin Gelişim ve Değişim Süreçleri, *Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C.3, S.1, s. 179.

²⁵⁷BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.9. s.77.

²⁵⁸BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.10. s.81.

bu mektupta Nakşibendi tarikatından olan Derviş Velî'nin vilayetine ulaşmak üzere o bölgelerden geçeceği ifade edilerek kendisine yardımcı olunması istenmiştir.²⁵⁹

16 Eylül 1833'te kaleme alınan bir mektupta da Medine-i Münevvere mücavirlerinden Şeyh Mehmed Mesgân Efendi'nin seyahat maksadıyla geldiği Anadolu'da gittiği her bölgede kendisine layıkıyla muamele yapılabilmesi için Aydın ve Kıbrıs muhassıllarına, Bursa, Karesi, Mentеше ve Saruhan mütesellimlerine tek bir mektupla ortak talimat gönderilmiştir.²⁶⁰

19 Eylül 1834'te Ankara mutasarrıfına gönderilen kaimede²⁶¹ Şeyh el-hac Mustafa Efendi'ye gerekli hürmetin gösterilmesiyle, 20 Nisan 1836'da Bursa mütesellimine hitap edilen kaimede Moralı Şeyh Ahmet Efendi'ye yardımcı olunması emri verilmiştir.²⁶²

Şeyhlere hürmet sadece Anadolu'da değil Rumeli'de de gösterilmiştir. Nitekim 25 Aralık 1838'de aslen Fas ahalisinden olup bir süredir Selanik'te ikâmet eden Şeyh Mehmet Efendi bir süreliğine İstanbul'a gelmiş olup şimdi yeniden oraya döneceğinden Selanik'e ulaşmasıyla kendisine gerekli yardımların yapılması istenmiştir.²⁶³

Yukarıda verilen belgelerde şeyhlere hürmet için bazen tek bir sancak idarecisine bazen de valiyle beraber birçok sancağın idarecisine hitaben mektup ve kaimeler kaleme alınarak şeyhlere hürmet gösterilmesi emredilmiştir. Bu durum tarikatlarla devlet arasındaki yakın ilişkiyi ve devletin şeyhlere verdiği değeri açıkça gözler önüne sermektedir.

4.1.2.Devlet görevlilerine hürmet

Hürmet taleplerinin ikinci kategorisi ise seyahat eden devlet görevlilerine, alimlere, müderrislere ve asker gibi devlet bünyesinde görev yapan isimlere hürmet gösterilmesidir. Öyle ki:

²⁵⁹BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.10. s.118.

²⁶⁰ BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.33. s.24.

²⁶¹ BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.36. s.108.

²⁶² BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.43. s.16.

²⁶³ BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.244. s.4.

7 Ekim 1817’de Selanik mutasarrıfına ve Eğriboz muhafızına hitap ediler ortak mektupta Selanik Sancağı kazalarından bedeliye tahsili için memur olarak görevlendirilen Hâcegân-ı Divân-ı Hümâyundan Mehmet Emin Efendi’ye lazım gelen riayetın gösterilerek, kendisine yardımcı olunması emredilmiştir.²⁶⁴

13 Kasım 1819’da ise mektupçu efendi hulefasından olup Selanik’e gitmiş olan Ali İlmî Efendi için, Selanik Mutasarrıfı Selim Paşa’dan gerekli hürmetin gösterilmesi istenmiştir.²⁶⁵

Varna muhafızına hitaben yazılan 4 Ağustos 1827 tarihli kaimede ise, bu tarihten önce bazı işleri dolayısıyla İstanbul’a gelmiş sonrasında İbrail’e gitmek üzere Varna taraflarına gidecek olan Hafız Ağaya gereken hürmet ve riayetın gösterilerek kendisine lazım olan her nevi araba ve edevâtın karşılanması için gerekli talimatlar verilmiştir.²⁶⁶

2 Mayıs 1824’te Bursa mütesellimine gönderilen mektupta ise bundan önce Bursa’da ikamet etmekte olan İbrahim ve Ragıp Paşalar ile emirlerindeki 22 neferin maaşlarının zamanında verilmediğinden, kendilerinin düşman esaretinden kurtulmuş şefkate layık kişiler oldukları belirtilerek gereken hürmetin gösterilmesi ve aylıklarının zamanında verilmesi emredilmiştir.²⁶⁷

Bursa müteselline ve Yalova ayanı Silahşör Mehmet Ağa’ya 1825’te gönderilen kaimede ise, Divân-ı Hümâyun hocalarından olan Mehmed Tahir Efendi’nin bazı hastalıkları nedeniyle Bursa kaplıcalarına gideceği ifade olunarak kendisinin hatırlı kişilerden olduğundan vardığı yerde istirahatının önemli olduğu vurgusu yapılmıştır. Kaimenin son kısmında konak ve levazımlarının hazır edilerek gereken hürmetin gösterilmesi emri verilmiştir.²⁶⁸

Ankara mütesellimine hitaben yazılan 12 Ağustos 1827 tarihli kaimede ise Silistre Valisi Vezir-i Mükerrerem Ahmet Paşa’nın validesi ile kardeşi Hüseyin Bey’in Ankara’ya geleceklerinden bahsedilerek, oraya ulaşmalarıyla kendilerine gerekli

²⁶⁴ BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.194. s.109.

²⁶⁵ BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.196. s.15.

²⁶⁶ BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.210. s.22.

²⁶⁷ BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.10. s.100.

²⁶⁸ BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.11. s.18.

hürmetin gösterilerek asayiş ve istihdamlarının sağlanması doğrultusunda Ankara mütesellimine talimat verilmiştir.²⁶⁹

22 Ekim 1834'te Çankırı sancağındaki Çerkes kazası hanedanından olan Hidayet Bey'in zevcesi ve yakın akrabalarına gereken hürmetin gösterilmesi için Ankara mutasarrıfına talimat verilmiştir.²⁷⁰

29 Ekim 1834'te ise aynı gün iki farklı kaime kaleme alınarak Kütahya ve Bursa mütesellimlerine gönderilmiştir. Bursa mütesellimine gönderilen kaimede²⁷¹ talebe-i ulumdan olan Hafız Mehmet Efendi'ye layıkıyla hürmette bulunulması istenmişken, Kütahya mütesellimine gönderilen kaimede²⁷² ise Mehmet Efendi'ye aynı hürmetin gösterilmesi gerektiği ifade edilmiştir.

Konuyla ilgili son belge 1 Nisan 1839'da Bursa muaccelat²⁷³ nazırına gönderilmiştir. Bu belgede de diğerlerinde olduğu gibi Bursa'da bulunan Murad-ı Sani Medresesi Müderrisi Hacı Salih Efendi'nin işlerine yardımcı olunması ve hürmet edilmesinin gerekliliği belirtilmiştir.²⁷⁴

4.2.Yardım Talepleri

Bu kategoride dokuzu Anadolu'da, dördü Rumeli'de bulunmak üzere toplam on üç belge mevcuttur. Belgelerde ahaliden, eski devlet görevlilerinden, vakıf idarecilerinden ve şeyhlerden bazılarının kendi işlerini halledebilmek için devletten yardım ricaları yer almaktadır.

Konuyla ilgili ilk belgede Bursa naibine hitap edilmiş ve kendisinden Bursa'daki Rüstem Paşa vakfı meskûkatından kaplıca keşfi için vakıf tarafından görevlendirilen Mehmet Seyit Efendi'ye yardımcı olması istenmiştir.²⁷⁵

²⁶⁹ BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.16. s.21.

²⁷⁰ BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.36. s.118.

²⁷¹ BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.36. s.135.

²⁷² BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.36. s.135.

²⁷³ 1835'ten itibaren bazı merkezlere tayin olunan evkaf müdürlerine verilen isimdir.

²⁷⁴ BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.59. s.48.

²⁷⁵ BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.2. s.28.

Hürmet talepleri bölümünde görülen şeyhlere itibarın bir neticesi olarak bu kişilerin kendi işleri için devletten çeşitli istekleri var olup, devlet de bu istekleri geri çevirmemiştir. Öyle ki,, Mevleviye Tarikatı dervişlerinden Şakir Dede, Mora muhacirlerinden olup beş evladiyla Bursa'da ikamet etmek zorunda kalmışken, kendisinin çaresiz ve zor durumda olduğu beyanıyla ailesini geçindirebilmesi için yardımcı olunmasını talep etmiştir. Bunun üzerine 23 Temmuz 1827'de bir mektup kaleme alınarak Bursa mütesellimine gönderilmiş ve gerekli yardımın yapılması emredilmiştir.²⁷⁶ 1 Temmuz 1835'te ise bu sefer Kütahya mütesellimine hitap edilen bir yazı kaleme alınarak; Şeyh Abdülkadir Efendi'nin eskiden Mora'da ikamet ediyorken bir süre önce Kütahya'ya geldiği ancak burada sıkıntı çektiği ifade edilerek, kendisinin temiz bir aileden geldiği belirtilerek yeterli miktarda aylığın kendisine tahsis edilmesiyle yardımcı olunması emri verilmiştir.²⁷⁷

Şeyhlerin dışında devletten yardım talep eden bir diğer grup da eski idareciler olmuştur. Devlet onların da taleplerini geri çevirmemiş, ilgili sancak idarecisine yazılar yazarak gereken yardımı yapmalarını istemiştir. Nitekim eski Rumeli valisi Mustafapaşazade Seyid Osman Bey'in Selanik'teki çiftliği perişan ve harap olduğundan merkezden yardım talebinde bulunmuştur. Merkez, Selanik mutasarrıfına hitaben yazdığı 12 Mayıs 1824 tarihli mektup ile Osman Bey'in hürmete şayan bir insan olduğu ifade edilerek, işlerini yoluna koyana kadar kendisine maaş tahsis edilmesini, çiftlikte çalışan hizmetçilerin himaye edilmesi talimatını vermiştir.²⁷⁸ 15 Kasım 1834'te Selanik muhassılına gönderilen kaimede ise eski Kudüs Kadısı Ali Râtib Bey Efendinin Selanik'te olan çiftliklerinin idaresi için o tarafta olan İsmail Ağa'ya yardımcı olması istenmiştir.²⁷⁹

Bunlar dışında ahaliden gelen yardım taleplerinde ise arşiv taramalarında şu örnekler karşımıza çıkmıştır; Aralık 1816'da Kütahya mütesellimine hitaben yazılan mektupta Hafız Hüseyin Efendi'nin Kütahya'da bulunan tarlalarının hüccet ile satılması için kendisine yardım edilmesini içeren talebi bahsi geçen mütesellime iletilmiştir.²⁸⁰

²⁷⁶ BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.15. s.127.

²⁷⁷ BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.39. s.48.

²⁷⁸ BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.202. s.36.

²⁷⁹ BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.226. s.58.

²⁸⁰BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.3. s.19.

21 Mayıs 1827'de Bursa ayanına hitaben yazılan mektupta ise durum biraz farklıdır. Öyle ki bu tarihten önce Mora ahalisinden olan Ragıp Paşanın damadı Hasan Bey'e bir aylık tahsis edilerek İnebahtı'na yerleştirilmiştir. Hasan Bey burada vefat edince aylığı kesilmiş, bunun üzerine Bursa'da yaşayan ailesi perişan olduklarını, parasızlıktan evden çıkarıldıklarını belirten bir arzuhal takdim etmiştir. Bu arzuhal üzerine Bursa ayanına yazılan bahsi geçen mektupta, Hasan Efendi ve ailesinin vatanlarından uzaklaşmış din kardeşlerimiz olduğu vurgusu yapılarak, memleketleri düşmandan kurtarılınca kadar münasip bir yerde iskanlarının sağlanması için emir verilmiştir.²⁸¹

3 Haziran 1828'de Bursa kadısına ve mütesellimine hitaben yazılan bir mektupta ise tam anlamıyla aile içi bir sorun ortaya çıkmaktadır. Öyle ki Seyid Mehmet Raşid Efendi'nin zevcesi Fatma Zehra Hatun sağır olan oğlunu eşine haber vermeden Bursa'ya göndermiş ve orada evlendirmiştir. Bunu haber alan Mehmet Raşit'in babası katiplerden Seyid Hasan Hüsnü Efendi bir arzuhal takdim ederek sağır olan oğlanın İstanbul'a getirtilmesini istemiştir. Bu durum evliyadan fetva alınarak çözümlenmiş ve oğlanın Bursa'dan alınarak İstanbul'a getirtilmesi için Divan çavuşlarından Esad Çavuş tayin edilmiştir.²⁸²

Bursa mütesellimine hitaben kaleme alınan 18 Temmuz 1835 tarihli kaimeye söz konusu yardım talebi maaştır. Nitekim, Bursa'da ikamete memur olan İbrahim adındaki bir zât devletin bazı mahallelerde aylık yardım yapması üzerine kendisi de bundan yararlanmak için arzuhal takdim etmiş, bu talebi neticesinde aylık 500 guruşun kendisine verilmesi kararlaştırılmıştır.²⁸³

Yine Bursa mütesellimine gönderilen başka bir kaimeye Nakşibendi Tarikatı şeyhlerinden olup Bursa'ya yerleşmiş olan Hacı Abdülkadir Efendinin aylık yer almaktadır. 5 Ağustos 1836'da tarihli bu kaimeye göre Abdülkadir Efendi, yaşlılığı dolayısıyla aldığı aylık yardımını Bursa mütesellimi değişince alamaz olmuştur. Bu nedenle arzuhal takdim ederek yeniden aylık isteyen Hacı Abdülkadir'in bu talebine

²⁸¹ BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.15. s.30.

²⁸² BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.17. s.93.

²⁸³ BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.39. s.111.

binaen kendisinin meşayihden olduğuna vurgu yapılarak gerekli yardımın yapılması için Bursa mütesellimine talimat verilmiştir.²⁸⁴

Bursa'daki Melami (?) Tekkesi şeyhlerinden olan Emin Efendi'nin zevcesi Fatma Hatun'un merkeze sunduğu bir arzuhal üzerine 18 Eylül 1837 tarihinde Bursa mütesellimine hitap edilen bir kaime kaleme alınmıştır. Kaimede, Fatma Hatundan eşi sağken vergi istenmemesine rağmen, eşi rahmetli olduktan sonra kendisinden on iki senelik salyane hassası olarak 1.000 guruş talep edildiğinden perişan olduğu ifade edilerek talep edilen bu paradan vazgeçilmesine dair emir verilmiştir.²⁸⁵

Yardım talepleri kategorisindeki son iki belge ise Varna muhafızına gönderilmiştir. Belgelerin ilkinde Dermiye adlı bir Hristiyan kale inşası esnasında Varna'ya getirilmiş, bina emini tarafından kendisine bir arsa verilmiştir. Ancak bu arsada bir başkasının dükkan açmasından dolayı Dermiye kendisine haksızlık yapıldığı ileri sürerek arzuhal takdimiyle kendisine yardımcı olunmasını talep etmiştir. Bunun üzerine Varna muhafızına hitaben bir mektup kaleme alınarak konunun araştırılması emredilmiştir.²⁸⁶

İkinci belge Çavuşbaşı tarafından Varna muhafızına hitaben 7 Kasım 1835'te yazılmıştır. Belgede; İstanbul'da olan Hacı Ahmet'in ortağı olan Varna sakinlerinden Seyit Mustafa'nın İstanbul'a getirilmesi talebi yer almaktadır. Bu talep olumlu karşılanmış ve Varna muhafızına bu yönde talimat verilmiştir.²⁸⁷

4.3.İdari Talepler

Saray ihtiyaçlarından kütüphane eksiklerinin tamamlanmasına, ahalinin müdür talebinden dergâh tamirine kadar konuları toplayan “idari talepler” bölümünde mevcut belge sayısı on üçtür. Belgelerin yedisi Anadolu'ya, altısı ise Rumeli'ye aittir. Belgelerde başlıca idari işlerde memur kimselerin ihtiyaçlarının karşılanması talepleri konu edinmişken, yukarıda bahsedilen diğer konular da yer almıştır.

²⁸⁴ BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.44. s.78.

²⁸⁵ BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.49. s.71.

²⁸⁶ BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.205. s.6.

²⁸⁷ BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.231. s.16.

23 Nisan 1812 tarihinde yazılıp Ankara mutasarrıfına gönderilen mektupta, bundan önce Ankara tarafına gönderilen Divân-ı Hümâyün hocalarından Seyid Selahattin Efendinin Ankara'daki memurluk işleri süresince görevini vaktiyle bitirebilmesi adına kendisine yardımcı olunması istenmiştir.²⁸⁸

29 Ekim 1815'te iki ayrı kaime kaleme alınarak iki farklı isime gönderilmiştir. İlk belge Tırhala mutasarrıfına hitaben yazılmış ve kendisinden bir uyarı yapması istenmiştir. Çünkü nüzul emini olarak görev yapmakta olan Abdullah Bey, Eflak tarafından toplamış olduğu zahireyi İslam memleketlerine naklederken Ada muhafızı voyvodası Derviş Bey'in yardımına muhtaç olmuş, fakat Derviş Bey bu yardımı esirgemştir. Bunun üzerine Tırhala mutasarrıfından Derviş Bey'i uyarması için istek de bulunulmuştur.²⁸⁹ Bunun haricinde Ada Muhafızı Derviş Bey'e hitap edilen yeni bir yazı daha kaleme alınarak, kendisine uyarılarda bulunulmuş ve gereken yardımı yapması emredilmiştir.²⁹⁰

11 Şubat 1818'de Ankara mutasarrıfına yazılan kaimde ise mutasarrıftan Anapa Kalesinde inşa olunan camiinin kütüphanesi için kitap gönderilmesi ve gönderilen kitapların durumunu tahkik etmesi talep edilmiştir.²⁹¹

26 Mart 1824'te Ankara mutasarrıfına gönderilen başka bir kaimede Ankara'da vezirlere mahsus olan sarayın eşyalarının düzenlenmekte olması dolayısıyla her bir mahalledeki ahaliden yalnızca birer yastıkla şilte²⁹² tertip edilmesi, bunun haricinde ahaliden ekstra eşya talebinde bulunularak fukaraya zarar verilememesi için emir verilmiştir.²⁹³

Yine Ankara ve Çankırı Mutasarrıfına hitap edilen diğer bir kaimede ise Çankırı'ya mütesellim olarak tayin olunan Hasan Ağa'nın tatarının at talebine yer verilmiştir.²⁹⁴

1835'in Haziran ayında kaleme alınarak Bursa mütesellime gönderilen kaimede de Suudiye Dergâhının tamiri için daha önce dergah şeyhinin arzuhal takdim ettiği

²⁸⁸ BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.1. s.112.

²⁸⁹ BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.193. s.76.

²⁹⁰ BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.193. s.76.

²⁹¹ BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.4. s.32.

²⁹² Yün döşek.

²⁹³ BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.10. s.68.

²⁹⁴ BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.10. s.87,88.

hatırlatılarak, 15.000 guruş olarak tespit edilen tamir parasının Bursa mütesellimince verilmesi ayrıca yemek parası olarak da aylık 20 guruşun adı geçen şeyhe teslim edilmesi istenmiştir.²⁹⁵

Bir başka talebi de Ankara'da ikamet eden eski Şeki ve Şirvan Hakimi Selim Han²⁹⁶ sunmuştur. Selim Han birkaç adamıyla beraber Hicaz tarafına gittiğinden, Ankara'da olan ailesine bakılmasını ve kendisine Devlet-i Aliyye'den tahsis edilmiş olan maaşının Zilkade ayına kadar olan kısmının 12.500 guruş olarak kendisine nakit verilmesini talep etmiştir. Bunların icrası için 28 Şubat 1826'da bir kaime kaleme alınarak Ankara mutasarrıfına talimat verilmiş, ayrıca padişah hediyesi olarak kendisine 12.500 daha gönderileceği ifade edilmiştir.²⁹⁷

Ankara'ya gönderilen son kaimenin başrolü ise Ankara Yabanabad Kazasına bağlı Doğan ve Birhayyan(?) köyleri ahalisidir. Nitekim Yabanabad'da bulunan bir yolun bozuk olması nedeniyle her sene bir çok hayvanın ve arabanın telef olduğunu beyan eden bahsi geçen ahali, masrafları kendilerinden karşılanmak üzere yolun düzeltilmesini talep etmişlerdir. Bu hususun hayırlı bir istek olması nedeniyle bozuk yolun zikrolunun karyelere düzeltilmesi için talimat verilmiştir.²⁹⁸

13 Mayıs 1824 tarihinde ise Makaryos adındaki rahip Selanik'e gideceği beyanıyla kendisinin himaye edilmesi talebinde bulunmuştur. Bunun üzerine Selanik mutasarrıfına hitap edilen bir mektup yazılara kurallara aykırı davranmadığı sürece rahibin himaye edilmesi istenmiştir.²⁹⁹

27 Eylül 1819'da Varna muhafızına gönderilen kaimedeki talep sahibi ise saraydır. Öyle ki Saltanat-ı Seniyye sakinlerinin zaruri ihtiyaçlarından olarak bahsedilen tavk³⁰⁰ ve çervişin³⁰¹ bugünlerde İstanbul'da bulunmaması nedeniyle Varna'dan dönecek olan kayıklara ve gemilere yüklenecek getirilmesi için emir verilmiştir.³⁰²

²⁹⁵ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.39. s.45.

²⁹⁶ Selim Han'ın, Osmanlı'dan iltica talebi ve Ankara'ya iskân edilmesiyle ilgili daha ayrıntılı bilgiye ulaşmak için bkz. Q. Şükürov (2018), Şeki Eski Hakimi Selim Han'ın Osmanlı Devleti'ne İlticası, Erzurum: *ETÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, III/7.

²⁹⁷ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.12. s.118.

²⁹⁸ BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.59. s.12.

²⁹⁹ BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.202. s.36.

³⁰⁰ Gerdanlık.

³⁰¹ Sığır eti ve yağı.

³⁰² BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.195. s.183.

3 Ekim 1815 tarihli kaime Selanik mutasarrıfına hitaben yazılmış ve onun mütesellim talebi reddedilmiştir. Öyle ki bu tarihten önce Selanik mutasarrıfı, Devlet-i Aliyye'den birinin mütesellim olarak Selanik'e görevlendirilmesini içeren bir yazıyı merkeze sunmuştur. Merkez ise verdiği cevapta Selanik Sancağının şu ana kadar olduğu üzere aynı şekliyle yönetilip bundan sonrada benzeri görülmemiş usullerin uygulanmasından kaçınılması gerektiği ifade edilerek, bilinen usul üzere idareye devam edilmesi gerektiği bildirmiştir.³⁰³ Bir yöneticinin başka bir idareciyi merkezden talebi bu bağlamda oldukça ilginçtir. Merkez de bu talep karşısında olumlu tavır takınmayarak bilinen usullerden vazgeçilmemesi gerektiğini belirterek net bir cevap vermiştir.

Son belgede ise bu sefer ahali kendileri için merkezden müdür talebinde bulunmuştur. Yenişehir-i Fenâr Kazası ahali takdim ettikleri arzuhalde bir süreden beri memleketlerinde müdür olmadığından bazı iş bilmez kişilerin vilayet işlerine karıştıklarını bu durumdan perişan olduklarını ifade ederek, belde içinde idari işlere layık kimse olmadığından Devlet-i Aliyye'den birinin müdür tayin edilmesini talep etmişlerdir. Bu talep üzerine 16 Şubat 1820'de Tırhala mutasarrıfına hitaben bir kaime kaleme alınmış ve mutasarrıftan Yenişehir'de idare işlerine muktedir birinin var olup olmadığını araştırması istenmiştir.³⁰⁴ Ancak sonrasında bu talebin yerine getirilip getirilmediğine dair bir kayıt maalesef ayniyat defterlerinde mevcut değildir. Belgeden anlaşıldığı üzere resmi bir görevlinin olmaması, kaza içinde fırsat kollayan kişilerin ön plana çıkmasına ve ahaliye zulmetmesine sebep olmuş olmalıdır ki ahali durumu merkeze bildirerek müdür talebinde bulunmuştur.

4.4.Muhacir Talepleri

Bölümde bahsi geçen muhacirler Mora'dan gelen kişilerdir. Malum olduğu üzere Yunanlılar 1821 yılında Mora'da bir isyan başlatmış, bu isyan Avrupalı devletlerinde dâhil olmasıyla farklı bir boyut kazanmıştır. İsyân neticesinde 1827

³⁰³ BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.193. s.61.

³⁰⁴ BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.196. s.65.

yılında Navarin faciası yaşanmış ve Yunanlılar bağımsızlıklarına kavuşmak için büyük bir adım atmıştır.³⁰⁵

Mora'da ortaya çıkan bu isyan Müslüman halkın yaşadığı toprakları bir bir terk edip Anadolu'ya dönmelerine sebep olmuştur.³⁰⁶ Yersiz, yurtsuz kalan bu kimseler geçimlerini sağlayabilmek adına devletten yer ve maaş gibi taleplerde bulunmuşlardır. Devlet de bu taleplere olumlu dönüş yaparak, muhacirlerin sıkıntı çekmemesi için taşra idarecilerine talimatlar göndermiştir.

Nitekim Mora'da vaki olan isyan nedeniyle Anadolu'ya gelip Kütahya'ya yerleşen Trablîçe muhacirlerinden Şerif Abdülhâlik ve evlatları için Anadolu Valisi Derviş Paşa nafaka vermekteyken bu nafaka kesilmiştir. Bunun üzerine Abdülhâlik, sefil ve avare oldukları beyanıyla eskiden olduğu gibi kendilerine verilen nafakanın devam etmesini talep etmiştir. Bu talep neticesinde merkez, 28 Kasım 1825'te Kütahya mütesellimine hitaben bir mektup yazarak Abdülhâlik ve ailesinin din kardeşlerimiz olduğu vurgusuyla zor duruma düşmemeleri için kendileri adına tahsis edilmiş olan tayinat ve nafakanın aynı şekliyle verilmesine devam edilmesi emredilmiştir.³⁰⁷

24 Temmuz 1827'de yazılan mektupta da yine Mora'daki Trablîçe muhacirlerinden olup Kütahya'da ikâmet eden Hasan ve beş evladının yardım talebine yer verilmiştir. Mektupta, Hasan'ın muzdarip bir halde emsalleri gibi yardım istediği ifade edilerek, yine din kardeşliği vurgusu yapılmış ve bu kişilerin memleketlerine dönene kadar geçinmeleri için gereken yardımın yapılması talimatı Kütahya mütesellimine verilmiştir.³⁰⁸

Yaklaşık bir ay sonra yine Kütahya mütesellimine hitaben yeni bir muhacir talebini ileten mektup gönderilmiştir. Mora'daki isyan sonrası Şerife Cemile Hatun kızı ve teyzesi ile Kütahya'ya gelmiş ve kendilerinin geçindirilmesini talep etmiştir. Bu kişilerin istila görmüş muhacirler olduğu beyanıyla uygun bir yere iskân ettirilmeleri ve nafakalarının verilmesi emredilmiştir.³⁰⁹

³⁰⁵ Karal, 2017, **a.g.k.** s.118.

³⁰⁶ Muhacir talepleri bölümünde mevcut olan beş belgenin tamamı Anadolu'ya gönderilmiştir. Dolayısıyla Mora'dan Rumeli'ye iskân edilen bir muhacir belgesine rastlanmamıştır.

³⁰⁷ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.12. s.12.

³⁰⁸ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.15. s.128.

³⁰⁹ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.16. s.17.

5 Mart 1828'de yazılan mektupta da bir kez daha Kütahya mütesellimine hitap edilmiştir. Mektupta; Mora, Trablçe muhacirlerinden olan otuz sekiz erkek ve kadının nafaka maksadıyla Kütahya gönderildiği, ancak bugünlerde kendilerine verilen nafakanın kesildiğinden sıkıntı çektikleri belirtilerek yapılan yardımın aynen devam edilmesi gerektiği bildirilmiştir. Buna gerekçe olarak da istilaya uğrayıp mal ve emlaklarını kaybetmeleri gösterilmiştir.³¹⁰

Muhacir talepleriyle ilgili olan altı belgeden dördünün Kütahya'ya gönderilmesi muhacirlerin büyük bölümünün o bölgeye iskân ettirildiğini göstermektedir.³¹¹ Öyle ki diğer iki belge de aynı bölgede yer alan Bursa mütesellimine hitaben yazılmıştır.

4 Eylül 1827'de Bursa mütesellimine gönderilen belgede ise; Mora İsyanı sırasında Trablçe sakinlerinden olan Fatma Hatun'un düşmana tutsak olup bundan dört yıl önce kurtarıldığı ve İstanbul'a getirtilmiştir. Sonrasında düşman esaretinde kalan oğluyla kızı da kurtarılmıştır. Oğlu ve kızı önce İzmir'e ardından da Bursa'ya gelmişlerdir. Bu durum kendisine haber verilince Fatma Hatun da Bursa'ya gideceğini beyan etmiş ve kendilerine yardım edilmesini talep etmiştir. Talep üzerinde Bursa mütesellimine hitaben bahsi geçen mektup yazılarak mal ve emlaklarını kaybetmiş bu din kardeşlerimize yardımcı olması talimatı verilmiştir.³¹²

Yine Bursa mütesellimine hitaben yazılan diğer mektupta da Mora muhacirlerinden İsmail'in iki akrabasıyla beraber Bursa'ya iskân edilmeleri talebi görülmektedir. Bu talep neticesinde mütesellimden gerekli yardımların yapılarak bu kişilerin zorluk çekmemesinin sağlanması istenmiştir.³¹³

Hem Kütahya'ya hem de Bursa'ya gelen muhacirler Mora'daki Trablçe bölgesinden hicret etmiştir. Bu muhacirlerin her türlü yardım taleplerine olumlu karşılık verilerek memleketlerine dönünceye kadar umuduyla yer, aylık ve diğer ihtiyaçları karşılanmıştır.

³¹⁰ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.17. s.2.

³¹¹ Nitekim Metin Menekşe, ortaya koyduğu araştırmasında Mora muhacirlerinin büyük bölümünün Kütahya'yı da kapsayan Batı Anadolu bölgesine iskân ettirildiği belirtmektedir. M. Menekşe (2020), Mora Müslümanlarının Hazin Hikâyesi: İsyân, Zorunlu Göç Ve İskân (1821-1832) Sürecine Genel Bir Bakış, *Tarih Okulu Dergisi*, S. XLV, s.784.

³¹² BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.16. s.54.

³¹³ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.11. s.64.

4.5.İstihdam Talepleri

İstihdam talepleriyle ilgili mevcut belge sayısı sekizdir. Belgelerim tamamı Anadolu'dan seçili sancaklara gönderilmiştir.

Konuyla ilgili ilk belge 8 Mart 1835'te Kütahya mütesellimine hitaben yazılmıştır. Dolayısıyla bu tarihten önce çeşitli kişilerin istihdam taleplerini bildiren bir belge mevcut değildir. Bahsi geçen belgede Mora muhacirlerinden olan Hasan Bey'in önceden Kütahya müteselliminin hizmetindeyken, İstanbul'daki hanesi yanmış olduğundan İstanbul'a gittiği ancak yine Kütahya'ya dönüp aynı hizmetinde istihdam edilmeye devam etmek istediği belirtilerek, Hasan Bey'in istihdamının sağlanması emri verilmiştir.³¹⁴

Bu tarihten kısa bir süre sonra Temmuz 1835'te yine Kütahya mütesellimine gönderilen başka bir kaimede de Hâcegân-ı Divân-ı Hümâyundan Sultanzâde Ahmet Bey'in halazâdesi Mustafa Efendi'nin Kütahya müteselliminin hizmetine girme arzusu olduğundan, bu kişinin haline uygun bir katiplik hizmetiyle istihdam olunması için talimat verilmiştir.³¹⁵ Yani böylelikle bir nevi iltimas ve ayrıcalık gösterilerek istihdam sağlanmıştır.

29 Şubat 1836'da ise Bursa Mütesellimi Halil Kamili Paşa'ya hitaben iki ayrı kaime kaleme alınarak iki farklı kişinin dairesinde istihdam edilmesi için emir verilmiştir. Bunlardan biri Hacı Hasan Ağa³¹⁶, diğeri ise Hacı Yusuf Ağa'dır.³¹⁷ 14 Mart 1836'da gönderilen başka bir kaimede ise Halil Rıfat Paşanın da tavsiyeleriyle Hafız Süleyman Ağa'nın Bursa mütesellimi emrinde istihdam olunması gerektiği ifade edilmiştir.³¹⁸

5 Haziran 1836'da kaleme alınan kaime ile Eski Rodos Muhafızı Şakir Paşa'nın adamlarından olup şimdilerde Kütahya muhassılı hizmetinde istihdam olunmak isteyen Moralı İbrahim'in münasip bir hizmette istihdam edilmesi için Kütahya muhassılına

³¹⁴ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.38. s.116.

³¹⁵ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.39. s.92.

³¹⁶ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.42. s.62.

³¹⁷ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.42. s.62.

³¹⁸ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.42. s.104.

emir verilmiştir.³¹⁹ Mayıs 1839’da gönderilen kaimede ise yine Kütahya muhassılımn dairesinde Ahmet Ağa’nın istihdam edilmesi istenmiştir.³²⁰

Ankara ferikine hitaben yazılan 22 Nisan 1839 tarihli kaimede ise Bozok’ta Teke mahallesinde oturan Katırcı Ahmet’in oğlu Osman ikinci taburun borazan çavuşu iken annesine kalan miras işleri için izin alıp İstanbul’a gitmiştir. İzni bitmesine rağmen işlerini halledemediğinden geri dönmek de geç kalmış, bu nedenle bir arzuhal takdim ederek eskiden olduğu gibi aynı mevkide istihdamına devam etmek istediğini ifade etmiştir. Bu talep üzerine Ankara ferikine hitaben bir kaime kaleme alınarak Osman hakkında rencide vukua getirilmeyerek, eskiden olduğu gibi aynı hizmette istihdamına devam edilmesi gerektiği ifade edilmiştir.³²¹

4.6.Yol Yardım Talepleri

Bu kategoride kişilerin yola çıkacakları beyanıyla kendilerine müsaade edilmesi ve yol esnasındaki yardım taleplerine yer verilmiştir. Konuyla ilgili belge sayısı altıdır. Belgelerin üçü Bursa’ya, biri Ankara’ya, diğer ikisi de Varna’ya gönderilmiştir.

22 Ekim 1834’te Ankara ve Çankırı mutasarrıfına hitap edilen ilk belgede, Çankırı’daki Kalecik Kazası eski hanedanlarından Hacı Ahmet Bey’in zevcesinin şimdye kadar İstanbul’da ikamet ediyorken şimdiden sonra yeniden Çankırı’ya döneceği belirtilerek kendisinin Kalecik’te iskân edilmesine müsaade edildiği beyanıyla yardımcı olunması istenmiştir.³²²

Bursa mütesellimine hitaben yazılan ilk belgenin tarihi 17 Aralık 1834’tür. Üsküdarlı Mustafa Aziz Ağa, Surre-i Hümâyün Emni Hafız Ağa’nın hizmetinde olduğundan çoluk çocuğuyla beraber Bursa’ya gitmiş sonrasında İstanbul’a dönerek Üsküdar’a yerleşmişlerdir. Ancak eşyaları Bursa’da kaldığından onları da İstanbul’a getirtebilmek için izin talep etmiştir. Kendisi Üsküdar sakinlerinden olduğundan bu

³¹⁹ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.43. s.67.

³²⁰ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.59. s.198.

³²¹ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.59. s.113.

³²² BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.36. s.117.

talep yerinde bulunmuş ve Bursa mütesellimine hitaben bir kaime yazılarak bilgilendirilmiştir.³²³

Bursa'ya gönderilen ikinci belgede ise Dergâh-ı Âli kapucubaşlarından Nuri Beyin kethüdası Ethem Ağa'nın Bursa'da Nasip Paşa Mahallesiindeki hanesini satacağından İstanbul'a dönmek için izin ve yardım talep etmesinden bahsedilmiştir. Bu talep üzerine Bursa naibine ve mütesellimine hitaben 1 Nisan 1839'da bir kaime gönderilerek hususun icrası istenmiştir.³²⁴

Bursa mütesellimine ve naibine hitap edilen son belgede de eski Şam Valisi Veli Bey'in zevcesi Hatice Hatun'un bir süreden beri Bursa'da ikâmet ediyorken bundan sonra İstanbul'da ikamet edeceğini bildirmiş ve eşyasının getirilmesi için izin talep etmiştir.³²⁵ Belgenin mütesellimle beraber naibe de gönderilmesi yol izin belgelerinde naibin de bir görevi olduğunu göstermektedir.

Varna'ya gönderilen belgelerde de benzerlikler göze çarpmaktadır. Öyle ki 15 Ekim 1817'de kaleme alınan bir mektupta, Hâce-i Divân-ı Hümâyundan Akif Beyzâde Ali Rıza'nın, vefat eden annesinin eski Varna âyanı Ahmet Bey'in elinde olan eşyasını almak için bundan önce Varna'ya gittiğinden orada kendisine yardımcı olunması ve dönüşüne müsaade edilmesi gerektiği yazılmıştır.³²⁶

Son belgede de Zeynep Hatun'un memleketi olan Silistre'ye gitmek için kendisine yardımcı olunması talebi yer almaktadır. Bu talep kabul görmüş hem kendisine müsaade edilmesi hem de oradayken yardımcı olunması için Varna muhafızına talimat verilmiştir.³²⁷

Bu belgelerde mürur tezkireleriyle ilgili bir ifade geçmediğinden ve daha çok şehre giriş yerine yol esnasında devletten yardım talep edilmesinden dolayı "mürur tezkireleri" bölümüne dahil edilmeyerek talepler bölümünde değerlendirilmiştir.

4.7.Af Talepleri

³²³ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.38. s.18.

³²⁴ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.59. s.47.

³²⁵ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.57. s.32.

³²⁶ BOA. BEO. AYN.d Rumeli Adi. No.194. s.118.

³²⁷ BOA. BEO. AYN.d Rumeli Adi. No.237. s.113.

Talepler kategorisinin son bölümünde iki adet af talebi dikkat çekmektedir. Her ikisi de Bursa mütesellimine hitaben aynı tarihte yazılan bu belgelerde zorunlu iskâna tâbi tutulan kişilerin ailelerinin talepleri yer almaktadır.

Tütüncü esnafından olup bundan önce Bursa'ya gönderilmiş olan Mustafa'nın affedilmesi için zevcesi Fatma bir arzuhal takdim ederek, kocasından ayrı kaldıklarından perişan ve ziyan olduklarını belirtmiştir. Tütüncü esnafı ve mahalle ahalisi de duruma kefil olduklarından Mustafa'nın affına karar verilmiş, 23 Haziran 1835'te bir yazı kaleme alınarak durum mütesellime bildirilmiştir.³²⁸

Aynı tarihteki diğer belgede de aslen Bursalı olup İstanbul'da oturan Hacı Ahmet, bundan önce Bursa'ya gönderilmişse de validesi ve çocuklarının perişanlıklarını bildirdikleri bir arzuhali takdim etmeleriyle, mahalle halkının da kefil olmasıyla yaptıkları af talebi kabul edilmiştir.³²⁹

4.8.Talepler Sonuç

“Talepler” kategorisinde ahalinin ve hatta sarayın çeşitli talepleri yukarıda bölümler halinde verilmiştir. Bu taleplerin tamamı incelendiğinde konuyla ilgili bir takım sonuçlar çıkarmak mümkün olabilmıştır.

1. En fazla talep hürmet, gerekli ihtimamın gösterilmesi konusunda olmuştur. Nitekim konuyla ilgili en fazla belge on beş ile hürmet bölümündedir. Peki kimlere neden hürmet gösterilmesi talep edilmiştir? Verilen belgelerde bu sorunun cevabının iki ana seçenek olduğu ortaya çıkmaktadır. Bunlardan birincisi ve daha fazla olanı tarikat üyeleri, ikincisi ise devlet görevlileridir. Devlet görevlileri, belirli bir vazife için ilgili sancağa gittiğinde ona layığıyla hürmet edilip gereken yardımların yapılması için sancak idarecisine talimat verilmesi olağandır. Ancak tarikatların şeyhlerinden dervişlerine kadar olan hemen her üyesi için de aynı hürmet gösterilmiştir. Bunun temel nedeni ise din

³²⁸ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.39. s.60.

³²⁹ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.39. s.60.

ile devlet arasındaki yakın ilişkidir.³³⁰ Kuruluşundan bu yana şeyh ve dervişlerin desteğini alarak tam bir İslam devleti şekline bürünen Osmanlı, 1826'ya değin Bektaşılık de dahil olmak üzere şeyhlere her zaman hürmet göstererek, bu sınıfı yanında tutmayı amaçlamıştır. Bu sebeple de çeşitli taleplerinin yerine getirilmesi için taşra idarecilerine mektup ve kaimeler göndermiştir.

2. Özellikle “muhacir talepleri” bölümünde yer alan belgeler ile II.Mahmud döneminde siyasi alanda yaşanan Rum İsyanının sosyal alandaki etkisi görülebilmektedir. Öyle ki isyan sırasında ve neticesinde yerlerini yurtlarını kaybeden ahali Batı Anadolu'ya göç etmiş, devletten kendileri için yardım taleplerinde bulunmuşlardır. Hem Bursa hem de Kütahya'nın sancak amirlerine hitap edilen yazılarla muhacirlerle “din kardeşliği” ön plana çıkarılmış ve hiçbir sıkıntı çekmemeleri adına aylık maaş verilmesi talimatları verilmiştir. Devlet, ahalisini açıkta bırakmayarak, ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik faaliyetlerde bulunmuştur.
3. Af taleplerinde, affın kabul edilmesi için aranan kefil şartı bir başka dikkat çeken noktadır. İltizam sistemi başta olmak üzere hemen her alanda uygulanan kefillik burada da mahallelinin onayını alarak uygulanmıştır.
4. Gerek devlet görevlilerinin, gerek şeyhlerin gerekse ahalinin taleplerinin hemen hepsi olumlu karşılık bulmuştur. Ancak konunun tam anlaşılmadığı durumlarda ilgili sancağın idarecisinden mevzunun tam anlamıyla araştırılması istenmiştir.

³³⁰ Osmanlı'nın din-devlet ve tarikatlar ile merkezi yönetim arasındaki ilişkileriyle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. R. Özdemir (1994), Osmanlı Devletinin Tarikat, Tekke ve Zaviyelere Karşı Takip Ettiği Siyaset, *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, S.5, Ankara, s.s.259-310.

5.SUÇLAR VE CEZALAR

İslam hukukunun hâkim olduğu Osmanlı topraklarında işlenen suçlar çoğu zaman karşılığını bulmuştur. Çünkü İslam hukuku ırz, namus ve malının korunması ilkesini benimsemiştir.³³¹

Ayniyat kayıtlarında yaptığımız araştırmalar sonucunda II.Mahmud döneminde meydana gelen suçlar ve cezaları saptanabilmiştir. Bu çalışma kapsamında suçlar ve cezalarıyla ilgili mevcut belge sayısı kırk bir olarak tespit edilmiştir. Belgelerin otuz dördü gibi büyük bir bölümü Anadolu'ya, yedisi ise Rumeli'ye aittir. Tablo 11'de belgelerin suç ve cezalara göre tasnifi verilmiştir.

Tablo 11. *Belge sayısına göre suç ve cezaları gösteren tablo*

SUÇLAR-CEZALAR	AA			TOPLAM	RA			TOPLAM
	1	2	3		1	2	3	
Sürgün	1	6	7	14	1	-	-	1
Cinayet	-	1	8	9	-	-	-	-
Hırsızlık	-	-	2	2	-	-	-	-
Dolandırıcılık	-	-	-	-	-	1	2	3
Yağmacılık	-	-	3	3	-	-	-	-
Diğer	1	2	3	6	-	1	2	3
TOPLAM	2	9	23	34	1	2	4	7

(1): 1.dönem: AA.1812-1818, RA. 1815-1820.

(2): 2.dönem: AA.1823-1828, RA. 1824-1829.

(3): 3.dönem: AA.1833-1838, RA. 1834-1839.

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü üzere “sürgün” dışında kalan tüm bölümler suçtur. Bir ceza olan sürgünün ayrıca tasniflenmesinin iki temel sebebi vardır. Birincisi belgelerde sürgün cezası verilen kişinin temelde ne suç işlediğinin belli olmaması. İkincisi ise sürgün cezalarının diğer cezalara oranla daha fazla olması. İşte bu nedenlerle “sürgün”ün ayrı bir bölümde incelenmesi ihtiyacı hissedilmiştir.

Tabloda bir başka dikkat çeken husus ise Anadolu'daki belge fazlalığına oranla Rumeli'deki belge azlığıdır. Bu durum akıllara şu soruları getirmektedir; Rumeli'de suç işlenmiyor muydu? Yoksa Anadolu'da işlenen suçların ortaya çıkması ya da kayıtlara

³³¹ A. Akşin, E. Maral (2016), Osmanlı Devletinde Irza Ve Namusa Yönelik İşlenen Suçlar Ve Uygulanan Cezalar (1789-1850), *II. Türk Hukuku Tarihi Kongresi Bildirileri*, C.1, İstanbul, s.819.

geçmesi daha mı olanaklıydı? Bu soruların cevapları ancak belgeler verildiğinde, Rumeli’de hangi suçların daha çok görüldüğü tespit edildiğinde, Anadolu-Rumeli kıyasıyla cevaplanabilecektir.

5.1.Sürgün

Toplam on dört belgeli “Sürgün” bölümü temelde iki alt başlık halinde incelenmiştir. İlk başlık “Sürgün Cezalarıdır”. Bu başlık altında çeşitli suçlar neticesinde verilen sürgün cezalarına yer verilmiştir. Başlık dâhilinde mevcut belge sayısı yedidir. Belgelerin biri Varna’ya, dördü Ankara’ya, biri Kütahya’ya, diğeri de Bursa’ya gönderilmiştir. İkinci alt başlık ise “Sürgün Cezasının Affı Talepleridir”. Bu başlık dâhilindeki belge sayısı ise dokuzdur. Belgelerin altı tanesi Ankara’ya, üç tanesi ise Bursa’ya gönderilmiştir.

Sürgün³³², kelime anlamıyla birini ceza maksadıyla bulunduğu yerden başka bir yere göndermek demektir. Tarihin ilk çağlarından itibaren çeşitli kavim ve medeniyetlerce uygulanmış olan³³³ sürgün cezası Osmanlılarda da sık başvurulan bir ceza yöntemi olmuştur.³³⁴

Peki, Osmanlılar Sultan Mahmud döneminde hangi suçlar karşılığında sürgün cezasını kullanmışlardır? Bu sorunun cevabı için sürgünle ilgili belgeler vermek yeterli olacaktır.

5.1.1.Sürgün cezaları

Sürgün cezasıyla ilgili gönderilen on dört belgeden sadece bir tanesi Rumeli’deki Varna Muhafızı Salih Paşa’ya hitaben yazılmıştır. 5 Temmuz 1820 tarihli bu kaime Varna bina emini Lütfullah’ın Varna naibi, Varna ileri gelenlerinden olan Hacı Hasanzâde Ahmet Ağa ve Varna âyanıyla beraber sancak idaresinde problem

³³² Belgelerde “nefy” olarak geçmektedir.

³³³ N. Bozkurt (2010), Sürgün, *DİA*, C.38, İstanbul, s.166.

³³⁴ Öyle ki çalışmamız için kullandığımız 41 belgeden 16 tanesinin sadece sürgünle ilgili olması bunu kanıtlar niteliktedir.

çıkarma ihtimalleri olduğundan, aynı zamanda bu kişilerin hareketleri memleket için fesatlık çıkaracağından Varna âyanı görevinden azledilerek Varna'dan sürgün edilmiştir. Ahmet Ağa da emsallerine de örnek olması için Sinop'a sürgün edilmişken, bina emini Lütfullah Ağaya ise şiddetli bir tembihname gönderilerek uyarılmıştır.³³⁵

Anadolu'ya gönderilen belgelerden ilki 11 Nisan 1812'de Ankara Sancağı mutasarrıfına hitaben yazılmıştır. Mektupta, Tabanlı Aşireti ahalisinden olan Musa Bey ve Hacı Osman'ın uygunsuz hareketleri sebebiyle çıkarılan emr-i âli gereğince Limni Adasına sürgün edilmeleri kararı mutasarrıfa bildirilerek gereğini yapması emredilmiştir.³³⁶

5 Mayıs 1823'te kaleme alınan kaimedeki durum ise yukarıdakilere nazaran daha ciddidir. Öyle ki Bundan önce Tosya'da meydana geldiği bildirilen bir karışıklığa sebep olanlardan Canalzâde Mustafa, refiki Abdurrahman, Cemal oğlu Mehmet ve Kara Ömer adındaki eşkıyalar derhal yakalanarak Ankara'da hapis edilmişlerdir. 5 Mayıs'ta Ankara mutasarrıfına yazılan bu kaimede bu grubun idam edilmesi gerektiği yazılmıştır. Kaimenin devamında aynı fesatlığa katılan Şabanzade İbrahim ve iki arkadaşının ise birkaç ay daha Ankara'da hapislerine devam edilerek akıllanacaklarının umut edildiği ifade edilmiştir.³³⁷ Neticede aynı suça karışan iki farklı gruba verilen cezalar birbirinden farklıdır. Bu farklılığın temel nedeni hem suça bulaşma oranı hem de suçluların davranışları olmalıdır.

Ankara'da meydana gelen bir başka olayda ise; Cihanbeyli Mir Aşiretinden olan Mustafa ile Musa adındaki şahısların aykırı hareketleri³³⁸ nedeniyle Sivas'a sürülmelerine karar verilmiştir. Sürgün için gönderilen mübaşirle beraber Mustafa götürülmüştür ancak Musa yol esnasında firar etmiştir. Bu firar üzerine 18 Nisan 1824'te Ankara mutasarrıfına bir kaime gönderilerek Musa hakkında tahkikat yapılarak yakalanması ve sürgün yeri olan Sivas'a gönderilmesi emredilmiştir.

Ankara'ya gönderilen 28 Aralık 1825 tarihli son belgede; Diyarbekir Valisi Salih Paşa, Diyarbekir mütesellimi olarak bulunan Şihzâde Hâkidi Mehmet Bey'in uygunsuz bir adam olduğundan def edilerek sürgün edilmesi gerektiğini bildirmiştir. Bu

³³⁵ BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.197. s.21.

³³⁶ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.1. s.99.

³³⁷ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.9. s.24.

³³⁸ Belgede hilâf-ı rıza olarak yazılmıştır. (BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.10. s.88.)

bildiri üzerine fesat olanların “edeplenmeleri” için çıkarılan irâde-i aliyye-i mülükâne gereği Mehmet Bey’in bir çavuş aracılığıyla Ankara’ya sürüleceği haberi Ankara mutasarrıfına verilmiştir. Mehmet Bey’in Diyarbekir ileri gelenlerinden olduğundan akrabalarıyla haberleşmemesi gerektiği ifade edilerek kendisinin uygun bir yerde iskân edilerek bu hususa önem verilmesi gerektiği yazılmıştır.³³⁹

Kütahya mütesellimine gönderilen bir kaimede de, Kütahya’daki Çal Kazası eski âyanlarından Yusuf Ağa’nın oğlu Seyid Ali’nin Çal sebebi belirtilmeksizin Çal Kazasında ikametinin caiz olmadığı belirtilerek memleketine ayak basmamak üzere başka yerlerde ikametinin sağlanması gerektiği ifade edilmiştir.³⁴⁰

Konuyla ilgili son belge ise Bursa mütesellimine hitaben 13 Mart 1835’te gönderilmiştir. Kale-i Sultaniye’de inşa edilen kışlak-ı hümayun için gerekli kerestenin temin edilmesi görevi Bayramiç Kazası ileri gelenlerinden olan Hacı Hüseyin Ağa’ya verilmiştir. Bu sıralarda redif-i mansure taburu Bayramiç’e gitmiş ve Hacı Hüseyin Ağa hakkında bazı şikâyetleri haber olarak merkeze iletmıştır. Bu şikâyetler üzerine Hacı Hüseyin Ağa’nın sürgününe karar verilmiş ve sürgünü gerçekleştirmek üzere yanına bir çavuş verilmiştir. Hacı Hüseyin Ağa, sürgüne giderken bir yolunu bulup firar etmiş ve Bahr-ı Sefid Boğazı Muhafızı Mehmet Raif Paşa’ya iltica etmiştir. Mehmet Raif Paşa merkeze haber verdiği yazısında, Hacı Hüseyin Ağa’dan ahalinin hoşnut olduğu ve sürgünü gerektirecek bir durumun olmadığını ifade etmiştir. Ardından merkez, Bursa mütesellimine hitaben ilgili kaimeyi kaleme alarak durumun ne olduğunun kendisi tarafından izah edilmesi istenmiştir.³⁴¹ Neticede bu karmaşık olayda Hüseyin Ağa önce sürgün edilmiş, ardından firar etmiş, nihayetinde de affedilmesi hususu araştırılır olmuştur.

Birkaç eşkıyalık hareketi dışında verilen sürgün cezalarının ortak sebebi belli değildir. “Hilâf-ı rıza” veya “rızây-ı mugâyir” olarak belirtilen uygunsuz davranışlar neticesinde sürgün cezaları verilmiş, suçun ayrıntısından çoğu zaman kaçılmıştır. Aynı zamanda son verilen belgede olduğu üzere tahkikat yapılmadan cezaların verildiği de olmuş, yaşanan firarlar neticesinde yeniden soruşturmalar açılmıştır.

³³⁹ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.12. s.58.

³⁴⁰ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.33. s.31.

³⁴¹ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.38. s.124.

5.1.2.Sürgün cezasının affi talepleri

Daha önce işlemiş olduğu herhangi bir suçtan dolayı sürgünle cezalandırılmış olan kimselerin bazen aileleri, bazen de kendileri Bâb-ı Âli'ye arzuhaller takdim ederek aflarını talep etmişlerdir.

Bu kimselerden biri olan kapu kethüdalarından Hacı Hüseyin Efendi, görevinin başındayken bulunduğu kazalarda aylaklara zamlar yapmış, ahaliye zulmetmiştir. Bunların yanında taşra ahalisini yalan dolanla dolu sahte dilekçelerle kandırmaya cesaret etmesi sebeplerinden dolayı padişah iradesiyle Çankırı'ya sürgün edilmiştir. Hacı Hüseyin Efendi sürgünün üzerinden çok geçmeden nefsinin ıslah ettiğini belirten bir arzuhal kaleme alarak affını talep etmiştir. Bu talep üzerine 18 Nisan 1823'te Ankara mutasarrıfına hitaben yazılan kaimeye sürgün emrinin daha yeni verildiği ifade olunarak, şimdilik affın mümkün olmadığı bildirilmiştir.³⁴²

1 Aralık 1825'te Ankara mutasarrıfına hitaben yazılan başka bir kaime ise; Koçhisar Kazası ahalisinden olan Ali Alemdar, yalancılığından dolayı edeplessnessi için Konya'ya sürgün edilmiştir. Sonrasında Ali Alemdar sefil ve merhamete muhtaç olduğunu belirterek affını istemiş, Yeniçeri Ağası da kendisine iltimas etmiştir. Bu talep ve iltimas üzerine merkez, Ankara mutasarrıfından durumun araştırılmasını, Ali Alemdar'ın affedilmesinde bir sakınca yoksa affına karar verilmesini istemiştir.³⁴³

Sürgün cezası yedikten sonra affını talep edenlerde bir başkası da Çankırı ahalisinden olan Hacı Mehmet ve Hafız Mehmet'tir. Bu iki şahıs sürgünleri süresince evlatlarının memleketlerinde sefil olduklarını beyan ederek, bundan sonra memleket işlerine karışmayacaklarını temin etmişler ve aflarını talep etmişlerdir. Bâb-ı Âli bu taleplerini uygun görerek aflarına karar vermiştir.³⁴⁴

Ceza yiyenlerin ailelerinden gelen af talepleriyle ilgili ilk belge yine Ankara'ya gönderilmiştir. 17 Mayıs 1828 tarihli belgede, Toygar Ali adındaki şahsın bu tarihten önce Ankara'daki Meşeli köyüne sürgün edildiği, ancak zevcesinin dört evladıyla beraber sefalet çekmesi sebebiyle eşinin affını talep etmesi üzerine bu af talebinin

³⁴² BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.9. s.5.

³⁴³ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.12. s.19.

³⁴⁴ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.39. s.95.

uygun görüldüğü yazmaktadır. Ankara mütesellimine durum haber verilerek adı geçen şahsın tahliye edilmesi talimatı verilmiştir.³⁴⁵

12 Ağustos 1834'te Bursa mütesellimine hitaben yazılan kaimede de yine benzer bir durum yaşanmıştır. Öyle ki İstanbul sakinlerinden olup bundan önce Bursa'ya sürgün edilmiş olan Mehmet'in zevcesi, evlatlarıyla beraber sefil olduklarını beyan ederek kocasının affını talep etmiştir. Talep üzerine Serasker Paşa tarafından Mehmet'in durumu araştırılmış, mahallesi sakinleri onun iyi haline şahitlik etmişlerdir. Aynı zamanda Serasker Paşanın da Mehmet'in affını istemesi nedeniyle bu gerekçeler göz önüne alınarak affına karar verilmiş, Bursa müteselliminden ise Mehmet'in tahliye edilmesi ve eline tezkire verilerek İstanbul'a yollanması istenmiştir.³⁴⁶

Bursa mütesellimine gönderilen başka bir kaimede de, aslen Ispartalı olup Mudanya'da ikamet eden Osman adındaki şahsın uygunsuz hareketleri neticesinde Kale-i Sultaniye'ye sürgün edilmiştir. Ancak evlatları kendilerinin Mudanya'da bir başlarına sefil olduklarını belirterek babalarının aflarını istemişlerdir. 11 Ocak 1836'da yazılan kaime ile Bursa müteselliminden durumun araştırılması istenmiştir.³⁴⁷

Birkaç gün öncesinde 6 Ocak 1836'da Ankara mutasarrıfına gönderilen belgede ise Ankara'da oturan Ömer Efendinin uygunsuz hareketleri neticesinde Karahisar-ı Sâhip'e sürgün edildiği ifade edilmiş, ardından oğullarının babalarının affını istedikleri aktarılmıştır. Neticede Ömer Efendinin sürgün süresi boyunca hayli dikkatli olup merhamete şâyân olduğundan, bir daha memleket işlerini karışmaması şartıyla affına müsaade edildiği bildirilmiştir.³⁴⁸

Yine Ankara'ya gönderilen bir başka belgede, daha önce sürgün edilmiş olan Ankaralı Esat ve Selahattin Efendilerin sürgün süresince hayli dikkatli davranmaları ve nefislerini terbiye etmeleri sebebiyle, bundan sonra memleket meselelerine karışmamak şartıyla affedildikleri belirtilmiştir.³⁴⁹

Konuyla ilgili son belge 19 Nisan 1836'da Bursa mütesellimine hitaben gönderilmiştir. Kaimeye göre; İstanbul, Galata sakinlerinden olan Ömer, Bursa'ya

³⁴⁵ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.17. s.34.

³⁴⁶ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.36. s.38.

³⁴⁷ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.42. s.14.

³⁴⁸ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.42. s.11.

³⁴⁹ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.42. s.62.

sürgün edilmiş ancak zevcesi İstanbul'da kendisinin perişan olduğunu ifade ederek kocasının affını istemiştir. Ömer'in mahallesi ve esnaf kethüdası sorgulandıktan sonra ahalinin kendisine kefil olmasıyla Ömer'in affedildiği belirtilmiştir. Bursa müteselliminden de Ömer'e İstanbul'a gelmesi için mürur tezkiresini vermesi emredilmiştir.³⁵⁰

5.2.Cinayet

Bu bölümde cinayet suçu işlemiş olan kimselerin soruşturmaları ve aldıkları cezalara değinilecektir. Konuyla ilgili belge sayısı dokuzdur. Belgelerin tamamı Anadolu'daki seçili sancaklara gönderilmiştir. Beşi Bursa'ya, üçü Ankara'ya, biri de Kütahya'ya gönderilen belgelerde ilgili sancakların mutasarrıfına veya mütesellimine hitap edilmiştir.

Belgelerden ilki 18 Ağustos 1825 tarihinde Ankara mutasarrıfına hitaben yazılmıştır. Bahsi geçen mektupta iddiaya göre; Çerkeş Kazası sakinlerinden olan İbrahim köyünde iken bir kişiyi katletmiştir. Katledilen kişinin kardeşleri İbrahim'i ihbar ederek katilin o olduğunu iddia etmişlerdir. Bu iddialar karşısında Bâb-ı Âli Ankara mutasarrıfına hitaben bir mektup kaleme alarak durumun iyice araştırılmasını, İbrahim'in gerçekten adı geçen kişiyi öldürdüğünün sorgulanması, bunu gerçekten yapmışsa nasıl ve nereden cesaret aldığının da tahkik edilmesi istenilerek, olayın perde arkası anlanmaya çalışılmıştır.³⁵¹

13 Ekim 1833'te Bursa mütesellimine hitap edilen kaimede, Hüdavendigâr Sancağındaki Mihalıççık Kazası Voyvodası tarafından Sekiveren Köyüne gönderilen Derviş Mehmet'i ahaliden Molla oğlu Ali'nin öldürmesi üzerine şeriat gereği kısasa kısas cezasının uygulanması için ilam verilmesi ve ibret için kısasın yerine getirilmesi için verilen talimat yer almaktadır.³⁵²

31 Mart 1834'te Karaman valisine ve Ankara mütesellimine gönderilen kaimede ise cinayet ve kan parası mevzusu bulunmaktadır. Öyle ki, Hatmanlı(?) Aşireti Beyi

³⁵⁰ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.43. s.16.

³⁵¹ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.11. s.4.

³⁵² BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.33. s.68.

Molla Hüseyin'in aşiretinden olan Gaffar ve Hüseyin adındaki şahıslar Şam'dan memleketlerine dönerken Haymana Kazası Ulu karyesinden sarraf Kosyar adlı zimmiyi gasp edip öldürmüşlerdir. Öldürülenin oğlu bundan önce arzuhal takdim ederek durumu Serasker Paşaya bildirmiş adı geçenlerin cezalandırılmasını talep etmiştir. Sonrasında katil olarak suçlanan Gaffar ve Hüseyin babasını öldürmelerinden dolayı oğluna 3.000 gurus kan parası teklif etmişlerse de zımminin oğlu 42.000 gurus talep etmiştir. Neticede durum bu haliyle Karaman valisine ve Ankara mütesellimine bildirilmiş ve bahsi geçen paranın tahsili istenmiştir.³⁵³

İstanbul'da meydana gelen başka bir olayda da yine cinayet şüphesi vardır. Öyle ki İstanbul'un Seyit Ömer Mahallesi sakinlerinden olan Mehmet, yaşlı bir kadın olan Emine Hatunu ücret ile bakmak için hanesine almış ancak hemen sonrasında Emine Hatun vefat etmiştir. Mehmet'in bazı kabahatlere cüret ettiği belirtilerek bu olayın ardından bir iki süreyle Bursa'ya sürgün edilmiştir. Sürgünün üzerinden bir yıl geçmesinin ardından Mehmet'in zevcesi Ayşe Hatun İstanbul'da sefil olduklarını beyan ederek kocasının affını talep etmiştir. Şüpheler havada kaldığı, cinayet işlenip işlenmediği tespit edilemediğinden Mehmet'in affına karar verilmiş, durum 6 Mart 1835'te yazılan bir kaime ile Bursa mütesellimine bildirilmiştir.³⁵⁴

Bu tarihten iki gün sonra Kütahya mütesellimine gönderilen başka bir cinayet olayında ise katillerin kim olduğu bulunamamıştır. Nitekim Ula Kazası eski naibi Bosnalı İbrahim Levent Efendi mahkemede ölü bulunmuş ancak katillerin tespit edilmesi için yapılan tahkikattan netice alınamamıştır.³⁵⁵

31 Mayıs 1835'te Bursa mütesellimine gönderilen kaimede ise, Bursa'da oturan Mehmet Emin'in zevcesinin evinde kurşunlanarak bulunması üzerine yapılan tahkikata yer verilmiştir. Cinayetin ardından yapılan soruşturmada katil suçunu itiraf etmiş ve kısasa kısas kararı alınmıştır. Ancak katil daha küçük bir çocuk olduğundan buluşa erip ermediğinin tespit edilebilmesi için velisinin İstanbul'a çağrılarak mahkeme olunması gerektiği Bursa mütesellimine bildirilerek gereğinin yapılması emredilmiştir.³⁵⁶

³⁵³ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.34. s.42.

³⁵⁴ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.38. s.113.

³⁵⁵ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.38. s.116.

³⁵⁶ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.39. s.7.

Temmuz 1835'te Ankara'da gelişen büyük çaplı eşkıyalık olaylarında da çok sayıda kişi kürek cezasına çarptırılmıştır. Olay şöyle gelişmiştir; Ankara Yabanabad ahalisinden Zeylan adlı şahıs ile ortakları ahaliye zulmetmiştir. Bu zulüm üzerine katil olanlardan on üçüne kıyas yapılması diğer otuz üç kişiye ise kürek cezası verilmesi kararlaştırılmıştır.³⁵⁷

16 Temmuz 1835'te Bursa mütesellimine gönderilen kaimede ise aile içi gelişen bir cinayet vakası gözler önüne serilmektedir. Öyle ki Bursa sakinlerinden olup bundan önce zevcesini öldüren Mehmet Emin hakkında şeri hukukun gereğinin icra edilmesi için durumunun araştırılması gerektiği mütesellime bildirilmiştir. Aynı zamanda henüz buluş çağına ermemiş olan kız çocuklarının da akrabaları Hatice Hatun ile İstanbul'a gönderilmesi emredilmiştir.³⁵⁸

Yine Bursa mütesellimine gönderilen konuyla ilgili son belgede, Mudanya ahalisinden olan Yorgi ve Dimon adlı zımmilerin darp ve adam öldürme suçlarıyla cezalandırılmak üzereyken Dimon'un firar etmesi sebebiyle yeniden yakalanması, Yorgi'nin ise edeplendirilmesi için kürek cezasına çarptırılmak üzere İstanbul'a gönderilmesi için Bursa mütesellimine talimat verilmiştir.³⁵⁹

5.3.Yağmacılık

Konuyla ilgili mevcut üç belge olup, bu belgelerden ikisi Ankara mutasarrıfına bir tanesi ise Ankara müşirine hitaben yazılmıştır.

Konuyla ilgili ilk belgede Kalecik muhtarı Ahmet Bey'in mallarının gasp ve yağma edilmesinden bahsedilmiştir. Ahmet Bey'in Kalecik'te vefat ettiği sıralarda bir takım şahıslar gelerek hem kendisinin hem de zevcesinin 100.000 guruştan fazla mal ve eşyasını yağmalamışlardır. Rahmetlinin varisleri bu meblağın geri ödenmesi için mahkemeye başvurunca 88.000 guruşu yağmacılardan kalan kısmının da Kalecik

³⁵⁷ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.39. s.100.

³⁵⁸ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.39. s.109.

³⁵⁹ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.59. s.62.

ahalisinden tahsil edilmesine karar verilmiş, durum 8 Şubat 1835'te kaleme alınan bir kaime ile Ankara mutasarrıfına bildirilmiştir.³⁶⁰

Aynı tarihte yine Ankara mutasarrıfına hitaben başka bir kaime de kaleme alınarak, yeni bir yağma olayından bahsedilmiştir. Öyle ki, Ali adındaki biri memleketi olan Niğde'ye giderken yol esnasında eşkıyanın biri tarafında gasp ve yağmaya maruz kalmış, 2.000 guruştan fazla parası çalınmıştır. Bu parayı geri alabilmek için Ali, arzuhal takdiminde bulunmuş, bunun üzerine Ali'nin zayıtatının şeriat aracılığıyla tahsil olunarak Ali'ye verilmesi kararlaştırılmıştır.³⁶¹

15 Mayıs 1837'de Ankara müşirine gönderilen son kaimede ise, Erhanis adlı zımmının Ankara'nın Ayaş Kazasındaki uğradığı saldırı sonucu çaldığı 9.000 guruşu geri talep etmesine yer verilmiştir. Ancak olayı gerçekleştiren eşkıya firar ettiğinden firarının köyde kalan mal ve emlakının satılarak 9.000 guruşun tahsil edilmesi ve sahibine verilmesi emredilmiştir.³⁶²

5.4.Dolandırıcılık

Dolandırıcılık suçuyla ilgili olarak mevcut olan toplam üç belgenin tamamı Selanik'e gönderilmiştir. Her üç belge de kaime niteliğinde yazılmış olup ikisi Selanik muhassılına biri ise mutasarrıfına hitaben yazılmıştır.

İlk belgenin tarihi 16 Şubat 1826'dır. Selanik'te oturan Bâni adındaki bir zımmi elinde ayarı bir bozuk bir altın ile Drama'da yakalanmış, durum Drama nazırına aktarılmıştır. Olayın ardından adı geçen zımmi önce hapse atılmış ardından kardeşleri ve yoldaşlarının da sorgulanması için Bâni de dâhil olmak üzere hepsinin İstanbul'a gönderilmesi talimatı Selanik mutasarrıfına verilmiştir. Ayrıca yolda firar etme olasılıklarını sıfıra düşürmek için yanlarına adam verilmesi emri bildirilmiştir.³⁶³

29 Mart 1837'de Selanik muhassılına yazılan başka bir kaimede ise kalpazanlık soruşturması yer almaktadır. Siroz kazasının reayasından olan Huşman adlı zımminin

³⁶⁰ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.38. s.76.

³⁶¹ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.38. s.77.

³⁶² BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.46. s.61.

³⁶³ BOA. BEO. AYN.d Rumeli Adi. No.205. s.13.

elinde 297 adet Filip Beşliği bulunduğundan kendisi sorguya çekilmiş ancak herhangi bir netice alınmamıştır. Filip beşlikleri de Darphâne-i Âmireye teslim edilmiş kendisinin de kalpazan olup olmadığının araştırılması için muhassıla talimat verilmiştir.³⁶⁴

Dolandırıcılıkla ilgili son belgede konu para değil mürur tezkiresidir. Bir iç pasaport niteliğinde olarak yurt içinde bir yerden başka bir yere gitmek için alınan izin kağıdı olan mürur tezkiresini sahtesini kullanan bir kişi Siroz yakınlarında yakalanarak Esmâ Sultan tarafından gönderildiğini söylemiştir. Bu kişinin aynı anda yakalanan arkadaşı ise İngiltere tebaasından olduğunu ifade ederek güya Selanik'teki bir zımmiden alacağını tahsil etmek üzere geldiğini beyan etmiştir. Bu kişi İngiltere konsoloslukuna teslim edilmiş olup, bunlara sahte mürur tezkiresi veren kişilerin de yakalanması ve cezalandırılması için Selanik muhassılına emir verilmiştir.³⁶⁵

5.5.Hırsızlık

Hırsızlıkla ilgili belge sayısı yalnızca ikidir. Belgelerden bir Ankara mutasarrıfına diğeri ise Bursa mütesellimine gönderilmiştir.

Ankara mutasarrıfına gönderilen ilk belgede Kalecikli olup önce Bozcaada'ya sürgün edilen, affedildikten sonra memleketlerine dönüş izni verilen Seyid Mehmet ve biraderi Hacı Mehmet Sait Efendi'nin malları çalındığından, çalınan mallarının kendilerine geri iade edilmesi için arzuhal vermişler, bu arzuhal üzerine de durumun araştırılması için Ankara mutasarrıfına talimat verilmiştir.³⁶⁶ Nitekim bu belgede hırsızların ve ne tür bir ceza aldıkları belli değildir.

18 Mart 1839'da Bursa mütesellimine gönderilen diğer kaime ise hırsızlıkla suçlanan kişilere kürek cezası verilmiştir. Öyle ki, Bursa'daki Doğan Bey Mahallesi sakinlerinden olan Ahmet, Abdurrahman ve kalfası Mustafa'nın hırsızlığa yeltenmeleri

³⁶⁴ BOA. BEO. AYN.d Rumeli Adi. No.234. s.107.

³⁶⁵ BOA. BEO. AYN.d Rumeli Adi. No.234. s.108.

³⁶⁶ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.38. s.102.

üzerine kürek cezasının verilmesi uygun görülerek İstanbul'a gönderilmeleri gerektiği Bursa mütesellimine bildirilmiştir.³⁶⁷

5.6.Diğer

Bu bölümde cinayet, hırsızlık, yolsuzluk ve yağmacılık dışında kalan suçlar ile hangi suçu işlediği belli olmayıp ceza yemiş vakalar verilmiştir. Bölümdeki toplam belge sayısı dokuzdur. Belgelerin altısı Anadolu'ya, üçü ise Rumeli'ye gönderilmiştir.³⁶⁸

İlk belge 11 Ağustos 1818 tarihinde Ankara Sancağı Mutasarrıfı Galip Paşa'ya hitaben yazılmıştır. Mektupta; Ankara'da bulunan Kılşehri kasabası sakinlerinden olan bir zımminin bazı fesatlıklarla uğraşmakta olup, ahaliden bazılarını valiye gammazlayıp ceza almalarını sağlamış olduğu ortaya çıkınca, onun zulmüne maruz kalmış beş hane kendisinden şikayetçi olmuş ve ıslah edilmesi için gerçek vatanına gönderilmesini talep etmişlerdir. Arzuhal üzerine Bâb-ı Âli olayın iyice tahkik edilerek araştırılması için Galip Paşa'ya talimat vermiştir.³⁶⁹

28 Ocak 1824'te Ankara mutasarrıfına gönderilen başka bir kaimede suçlu olan ise bir âyandır. Öyle ki Ankara'daki Kargır(?) kazasında âyan olan Gafil oğlu Ahmet kaza ahalisine zulmedince âyanlıktan azledilmiştir. Ancak görevden azline rağmen kendisi âyan gibi davranmaya devam edince kaza ahalisi durumu arzuhalle bildirmişlerdir. Bunun üzerine durumun araştırılarak işin aslının öğrenilmesi için talimat verilmiştir.³⁷⁰

Nisan 1824'te Ankara'ya gönderilen başka mektupta ise Ankara kazasından edepdenmesi için bekletilen kişi eski bir naiptir. Seyid Mustafa Tefvik adındaki bu kişi harac-ı devletten dolayı naiplik döneminden kalan mallarının tahsil olunmasını istemiş, bunun icrası için Ankara mütesellimine bilgilendirme yapılmıştır.³⁷¹

³⁶⁷ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.59. s.7.

³⁶⁸ Anadolu'da Ankara'ya beş, Bursa'ya bir, Rumeli'de ise Varna, Selanik ve Tırhala'ya birer belge gönderilmiştir.

³⁶⁹ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.4. s.103.

³⁷⁰ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.10. s.15.

³⁷¹ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.10. s.88.

9 Nisan 1834'te Bursa Mütessellimi Hafız Paşa'ya gönderilen kaimede ise; bir süreden beri Seferihisar Kazasında ortalığı karıştırmaya cesaret eden başçavuş ile yardımcısının kaza voyvodası tarafından yakalandığı belirtilerek bu kişilerin edeplendirilmesi için kürek cezasına çarptırılmak üzere İstanbul'a gönderilmeleri istenmiştir.³⁷²

18 Mart 1835'te kaleme alınan bir kaimeye göre Karahisar âyanı olarak görev yapan Süleyman Ağa, Moscalı Aşiretinden kendisi için fazladan vergi alarak ahaliye zulmettiğinin anlaşılmasıyla, Süleyman Ağanın icabına bakılmak üzere müşir tarafından bilgi geldikten sonra gereğinin yapılması için Ankara mutasarrıfına talimat verilmiştir.³⁷³

7 Ocak 1836'da Ankara mutasarrıfına hitap edilen başka bir kaimede ise uygunsuz hareketlerde bulunan kimselere memleketleri dışında zorunlu iskân cezası verilmiştir. Belgede ismi zikredilen kişilere önce kürek cezası verildiği ancak çocuklarının merhamete şâyan olması hasebiyle sefalet çekmemeleri için hepsinin, memleketleri olan Yabanabad'a geri dönmemeleri şartıyla İznik'te ikametlerinin uygun görüldüğü ifade edilmiştir.³⁷⁴

Rumeli'deki belgelerde ise bir suçtan ve bu suçun cezasından çok bir suçun önlenmesi için alınana tedbirler ve soruşturmalar dikkat çekmektedir. Nitekim, 16 Haziran 1824'te Selanik mutasarrıfına hitaben yazılan bir kaimede; İstanbul'daki Nemçeli tüccar ve tebaanın yasak olan hallerden kaçınması için Nemçe konsolosuna bir yazı verildiğinden bahsedilmiştir.³⁷⁵

Varna muhafızına gönderilen 24 Mart 1838 tarihli kaimede de eski Varna Muhafızı Necip Paşanın kapu sarraflığı hizmetinde bulunan Pedros adlı zımminin bazı sual ve cevapları için İstanbul'a gönderilmesi talimatı verilmiştir.³⁷⁶

29 Kasım 1836'da yazılan konuyla ilgili son belge ise Tırhala mutasarrıfına gönderilmiştir. Kaimeye göre; Bundan önce Rumeli'de bulunan bazı reis ve şahıslar uygunsuz hareketlerde bulunmuşlardır. Eski Rumeli valisi Hamdi Paşa bu kimselere güç

³⁷² BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.34. s.59,60.

³⁷³ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.38. s.134.

³⁷⁴ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.42. s.11.

³⁷⁵ BOA. BEO. AYN.d Rumeli Adi. No.202. s.38.

³⁷⁶ BOA. BEO. AYN.d Rumeli Adi. No.241. s.2.

yetiremediğinden bunları maiyetine alarak tayinatlarını vermiş ve bazı mahallelerde iskan etmiştir. Ancak Hamdi Paşa ölünce yeni Rumeli valisinin çabalarına rağmen bu kişiler yeniden uygunsuz hareketlere yönelmişlerdir. Bunun üzerine yeni vali gereğinin yapılması için Bâb-ı Âli'ye başvurmuştur. Buna göre bunlardan ikisinin İstanbul'a gönderilmesi, memleketlerine dönmelerinde sorun olmayacakların memleketlerine döndürülmesi, kalanının ise maiyette istihdam edilmeleri için karar alınmıştır.³⁷⁷

5.7.Suçlar ve Cezalar Sonuç

Suçlar ve cezalarını gösteren belgeleri verdikten sonra hangi suça hangi cezanın daha çok verildiğini net bir şekilde görebilmek için tablo 12'de suç ve cezaları belge sayısına göre verilmiştir.

Tablo 12. *Suç ve ceza dağılımını gösteren tablo*

Suçlar/Cezaları	Sürgün	Hapis	İdam	Kürek Cezası	Tahkikat	Kan Parası	Toplam
Cinayet	1	-	3	2	3	1	10
Hırsızlık	-	-	-	1	1	-	2
Yağmacılık	-	-	-	-	3 ³⁷⁸	-	3
Dolandırıcılık	-	1	-	-	2	-	3
Uygunsuz Har. ³⁷⁹	17	1	1	1	3	-	23

Tablo 12'de görüldüğü üzere en fazla verilen ceza 18 belge ile sürgün olmuştur. Rıza dışı, yalancılık, ahaliye zulüm gibi “uygunsuz olarak” nitelendirilen suçların cezası büyük oranda sürgün olurken, sürgünün yanında istisnai olarak da olsa suçun kesinliğine göre hapis, idam ve kürek cezaları da verilmiştir. Cinayetlerde ise verilen ceza ya kısas ya da kan parasının ödenmesidir. Bunun yanında bir tane de olsa sürgün cezasının verildiği de görülmüştür. Yağmacılık, dolandırıcılık ve hırsızlık suçlarında ise failin kim olduğu bilinemediğinden daha çok faili bulmaya yönelik soruşturma

³⁷⁷ BOA. BEO. AYN.d Rumeli Adi. No.233. s.71.

³⁷⁸ Yapılan tahkikatlar neticesinde yağmacıların, aynı parayı geri ödemesine karar verilmiştir.

³⁷⁹ Belgelerde “hilâf-ı rıza” veya “rızây-ı mugayir” olarak nitelendirilen bu suçların ayrıntıları verilmemiş, uygunsuz davranışlar olarak yüzeysel belirtilmiştir. Bunlar dışında yalancılık ve zulüm kategorileri de “Uygunsuz Hareket” başlığında verilmiştir.

gerçekleştirilmiş, bir kürek bir de hapis cezası haricinde diğer cezalar belgelerde yer almamıştır.

Bu sonuçlarla denilebilir ki Sultan Mahmud döneminde gerçekleşen suçların büyük bölümü sürgünle cezalandırılmıştır. 41 belgeden 18 tanesinin sadece sürgün olması bu kanıyı destekler niteliktedir. Bunun yanında cinayet hariç olmak üzere idama başvuru olan bir suç, bir istisna hariç neredeyse yoktur. Dolayısıyla işlenen suç cinayet dışında her ne olursa olsun daha çok sürgün ve kürek cezalarıyla kişilerin “edeplendirilmesi” yolu tercih edilerek, bu kişilerin kazanılmasına çalışılmıştır.

Bu sonuçların yanında dikkat çeken bir diğer husus ise suç dağılımında Anadolu'nun özellikle de Ankara'nın başrolü oynamasıdır. Nitekim suçların sancaklara göre dağılımı tablo 13'te verilmiştir.

Tablo 13. Suçların seçili sancaklara göre dağılımını gösteren tablo

SUÇLAR/SANCAKLAR	Anadolu			TOPLAM	Rumeli			TOPLAM
	Ank	Bur	Küt		Sel	Tır	Var	
Cinayet	3	4	1	8	-	-	-	-
Hırsızlık	1	1	-	2	-	-	-	-
Dolandırıcılık	-	-	-	-	3	-	-	3
Yağmacılık	3	-	-	3	-	-	-	-
Uygunsuz Hareket	15	5	1	21	1	1	2	4
TOPLAM	22	10	2	34	4	1	2	7

Suçlar ve cezalarıyla ilgili seçili sancaklar özelinde ve belirtilen tarih aralıklarında mevcut toplam 41 belgeden 22'sinin Ankara'ya gönderilmesi son derece dikkat çekmektedir. Burada toplanan suçlara bakıldığında on beşinin uygunsuz hareketler olduğu, üçünün cinayet, üçünün yağmacılık ve birinin de hırsızlık olduğu yukarıda verilen tabloda görülmektedir. Ankara'nın %50.5'lik gibi yüksek bir suç oranına sahip olmasının sebepleri arasında merkeze olan uzaklığı ve Ankara'da bulunan suç işlemeye meyilli aşiretler görülebilir. Bunun yanında ters orantılı bir şekilde Rumeli'ye gönderilen belgelerdeki azlık da ayrıca dikkat çekmektedir. Yağmacılık ve uygunsuz hareketler dışında kalan suçların Rumeli'deki belgelerde hiçbir şekilde görülmemesi Rumeli'de hiç suç işlenmediği anlamına da gelmemelidir. Bu suçların ayniyat kayıtlarına işlenmemesi, veya merkeze bildirilmeden yerel idarecilerce çözümlenmiş olması belge azlığındaki muhtemel bir sebep olarak gözükmektedir.

6.MÜRUR TEZKİRESİ

Osmanlı'da, imparatorluk içi seyahatlerde hem seyahat eden kişinin korunması, hem de iç göçün önlenmesi gibi sebeplerle 16.yy'da "yol hükmü"³⁸⁰ adıyla verilmeye başlanan mürur tezkirelerinin önemi 19.yy'da özellikle Yeniçeri Ocağının ilgasından sonra daha fazla artmıştır. Nitekim ayniyat kayıtlarında tez çerçevesi içerisinde mevcut belge sayısı yirmi altı iken bu belgelerden yirmi biri 1826 sonrasında kayıt altına alınmıştır. Bu tarihten önce mürur tezkireleriyle ilgili sadece beş belge mevcuttur. Yirmi altı belgeden yirmi birinin belirtilen tarihlerde yazılması bir rastlantı değildir. Alta verilecek olan belgelerden de anlaşılacağı üzere bu dönemde verilen mürur tezkireleriyle hedeflenen asıl amaç İstanbul'un güvenliğinin sağlanması, eşkıya ve serseri takımının payitahttan uzak tutulmasıdır. Bununla beraber 1826 öncesi belgelerinde de serseri takımının İstanbul'a girmesinin yasak olduğu belirtilmiş, ona göre önlem alınması gerektiği yazılmıştır.

Konuyla ilgili en erken tarihli belge 7 Ağustos 1820'de Varna muhafızına hitaben yazılmıştır. Divan Katibi Halil Efendi bundan önce Rüştü Paşanın Silistre valiliği sırasında maiyetinde bulunma arzusuyla ailesini de alarak Varna'ya gitmiştir. Sonrasında ailesiyle beraber İstanbul'a dönmek isteyince hepsine izin verilmiş ancak bir kerimesine müsaade edilmemiştir. Bunun üzerine kerimesini yabancı bir hatuna teslim ederek İstanbul'a dönmüşlerdir. Sonrasında yazdığı arzuhalle kerimesini almak üzere Varna'ya gitmesine engel olunmaması, kerimesinin de aslen İstanbullu olduğundan geri dönmesine müsaade edilmesini talep etmiştir. Bu talep uygun görülerek, kendilerinin başıboş serseri takımından olmaması sebebiyle izin verildiği ifade edilmiştir.³⁸¹

7 Temmuz 1823'te Bursa mütesellimine gönderilen mektupta ise, Dersaadet sakinlerinden olan Hatice Hatun, validesi, hemşiresi ve kardeşi ile beraber bir yıl önce hava değişikliği için Bursa'ya gitmişler, ancak geri dönmek istediklerinde izin alamamışlardır. Bunun üzerine arzuhal takdim etmişler ve kendilerinin Dersaadet sakinlerinden olması hasebiyle izni hak ettikleri ancak serseri takımına müsaade edilmemesi gerektiği Bursa mütesellimine iletilmiştir.³⁸²

³⁸⁰ M. Küttükoğlu (2006), Mürur Tezkiresi, *DİA*, C.32, İstanbul, s.60.

³⁸¹ BOA. BEO. AYN.d Rumeli Adi. No.197. s.31.

³⁸² BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.9. s.71.

Aynı tarihlerde yine Bursa mütesellimine hitap edilen bir başka mektupta da, Anabolu Kalesi ahalisinden olup koğuşbaşı olarak bulunan Yusuf ve Ali Beyler Bursa'da ikamet ediyorken İstanbul'a gelmek için müsaade istemişlerdir. Bu kişiler vatanlarında kopmuş, istila görmüş kimseler olduğundan Bursa'da ikamet etmelerinin onlara sefalet getirebileceği sebebiyle İstanbul'a gelmelerine müsaade edilmesi emredilmiştir.³⁸³

Yine İstanbul sakinlerinden olup hava değişikliği sebebiyle bir yıl önce Bursa'ya giden Rukiye Hanım, kocası İbrahim, annesi Hava ve oğlu Osman'ın dönüşlerine müsaade edilmeyince arzuhal vererek geri dönebilmeleri için izin istemişlerdir. Bu arzuhal üzerine Bursa mütesellimine hitaben 15 Eylül 1825'te bir mektup kaleme alınarak konuyla ilgili tahkikat yapması ve gerçekten hava değişikliği için mi gittiklerinin öğrenilmesi istenmiştir.³⁸⁴ Bu sorgulama talebi İstanbul'un güvenliğine verilen önemi de ortaya koymaktadır.

7 Ekim 1825'te Bursa naibine yazılan bir mektupta ise; bundan önce birkaç zımmi ile nasrâninin sürgün amacıyla Bolu'ya gönderildiği, sonrasında affedilmelerine rağmen bu kişilerin kendi istekleriyle Bolu'da kalmaya devam ettikleri belirtilmiştir. Devamında bu kişilerin Bolu mahkemesinden aldıkları tezkireyle önce Bursa'ya ardından İstanbul'a gelecekleri ancak Bursa'dan geçişlerine müsaade edilmediği yazılmıştır. Bu nedenle Bursa naibine talimat verilerek ellerinde olan tezkirelerle birlikte bu kişilerin salıverilmeleri istenmiştir.³⁸⁵

Yeniçeri Ocağının kaldırılmasının akabinde Bursa naibine gönderilen ilk mektupta, Divân-ı Hümâyün hocalarından Zehdi Beyin kız kardeşi Kamile Hanım, bir takım işlerinin halletmek için Bursa'ya gitmiş ancak dönmek istediğinde kendisine mürur tezkiresi verilmeyerek mani olunmuştur. Bunun bildirilmesi üzerine 29 Nisan 1827'de bir mektup kaleme alınarak, kendisinin aslen İstanbul sakinlerinden olduğundan Kamile Hanıma mürur tezkiresinin verilmesi, bununla birlikte serseri takımının gönderilmesine zinhar müsaade edilmemesi gerektiği bildirilmiştir.³⁸⁶

³⁸³ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.9. s.55.

³⁸⁴ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.11. s.44.

³⁸⁵ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.11. s.82.

³⁸⁶ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.15. s.1.

25 Haziran 1827’de yine Bursa mütesellimine hitap edilen başka bir mektupta ise Hassa silahşörlерinden olan Aziz Ağa, memleketi olan Bursa’ya gittikten sonra İstanbul’a geri gelmesi gerekince izin talebinde bulunmuştur. Talebi üzerine kendisine ve haremine müsaade edilmiş ancak bununla beraber başıboş serserilerin gelmesinin önüne geçilmesi için Bursa mütesellimine tembihler yapılmıştır.³⁸⁷

Aynı tarihte Ankara mütesellimine gönderilen mektupta ise izin almadan yola çıkan kişiler konu edinilmiştir. Öyle ki, Ahmet adındaki biri Erzurum’da ikamet ediyorken İstanbul’a gelme ümidiyle zevcesi, üç kerimesi ve bir zımmi hizmetkârıyla birlikte izin almadan yola çıkmıştır. Ankara’ya kadar gelmişlerse de Ankara’dan yola tekrar çıkmalarına müsaade edilmemiştir. Bunun üzerine Ahmet yola devam edebilmek için izin talebinde bulunmuş, eşinin ve kerimelerinin Edirnekapı civarındaki Kasımağa Mahallesinde oturduklarını belirtmiştir. Neticede mahalle ahalisine yapılan sorgulamadan sonra ahalî, Ahmet ve ahalisinin o mahalleden olduğuna şehadet edince mürurlarına izin verilmiştir. Ancak Ankara mütesellimine sıkı tembihler yapılarak bu vesile ile serseri takımının kesinlikle İstanbul’a salıverilmemesi emredilmiştir.³⁸⁸

Temmuz 1827’de Hassa silahşörlерinden olan Halil Kamil Ağa önceden Kütahya Sancağındaki Şeyhlu Kazası voyvodalığını alma gayretindeyken, bu amaçla İstanbul’daki ailesini Bursa’ya getirmiştir. Sonrasında tekrar İstanbul’a götürmek isteyince buna müsaade edilmediğinde bir arzuhal takdim ederek mürurları için izin istemiştir. Bunun üzerine Bâb-ı Âli, 15 Temmuz 1827’de Bursa mütesellimine hitaben bir mektup kaleme alarak, Halil Ağanın ailesinin aslen İstanbullu olması sebebiyle mürurlarına müsaade edilmesi, ancak bu vesile ile serseri takımının zinhar salıverilmemesi talimatı verilmiştir.³⁸⁹

1826 öncesi belgelerde de serseri takımının İstanbul’a gelmesi istenmemiş, ancak her belgede bunun üzerinde durulmamıştır. Şimdiye kadar verilen 1826 sonrası mektuplarında ise serseri takımının kesinlikle salıverilememesi için sancak idarecilerine defalarca tembihlerde bulunulmuş hatta “zinhar” kelimesiyle bu vurgu daha kuvvetli yapılmıştır. Nitekim 18 Temmuz 1827’de Bursa nabinine hitaben yazılan mektupta da bunu görmekteyiz. Öyle ki, eski Şam valisi Veli Paşanın Divan katibi Seyyid Ali

³⁸⁷ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adı. No.15. s.74.

³⁸⁸ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adı. No.15. s.74.

³⁸⁹ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adı. No.15. s.108.

Efendi, iki haremi ve bir cariyesiyle beraber önce hacca gitmiş, sonrasında Bursa'ya gelmiştir. Hareminin İstanbul'a gitmesi için ruhsat verilmesini talep eden Ali Efendi'ye hareminin aslen İstanbullu olması sebebiyle izin verilmiş ancak serseri takımının geçişine mani olunması konusunda Bursa naibine tembih yapılmıştır.³⁹⁰

Aynı yıl içerisinde yani 1827'de aynı konulu belgeler başta Bursa olmak üzere Anadolu'ya ve Rumeli'ye gönderilmeye devam edilmiştir. 18 Ağustos'ta Kütahya mütesellimine gönderilen belgede de, Tophane sakinlerinden olup bundan önce hacca gitmiş, dönüşte de akrabalarını ziyaret amacıyla Kütahya'ya gelmiş olan Hediye Hatuna geri İstanbul'a dönme izni verilmeyince, bir arzuhal yazarak durumu beyan etmiştir. Durum İstanbul kadılığına havale edilmiş, yapılan araştırmalar sonucu Tophane'deki Karabaş mahallesi sakinleri Hediye Hatuna kefil olmuştur. Bu kefillik neticesinde Hediye Hatunun İstanbul'a geri dönmesine müsaade edilmiş fakat yine Kütahya mütesellimine serseri takımı hakkında tembihlerde bulunulmuştur.³⁹¹

Eylül 1827'de kaleme alınan bir mektupta da yine hacca giden, dönüşte Bursa'ya uğrayan ancak Bursa'dan çıkışına müsaade edilmeyen Ahmet Efendi'nin mürur izin talebi yer almaktadır. İstanbul kadılığınca yapılan araştırma neticesinde mahalle ahalisi Ahmet'in Mekke'ye gitmek üzere mürur tezkiresi aldığını beyan etmiştir. Ahmet Efendi'nin yolda hırsızlığa uğrayıp parasını ve tezkiresini kaybetmiş olduğu ortaya çıkınca kendisine İstanbul'a dönüşü için ruhsat verilmiş ancak Bursa mütesellimine serserilerin salıverilememesi için bildiri yapılmıştır.³⁹²

Mürur tezkiresi ile ilgili belgeler sadece Müslümanları ve mahallelisini değil aynı zamanda zımmileri de kapsamaktadır. Müslümanların İstanbul'da ikamet ettiklerini kanıtlaması için mahalle ahalisi ve imamından kefillik aranırken, zımmilerde ise cemaat liderlerinin kefaleti aranmıştır. Öyle ki, 15 Eylül 1827'de Bursa'ya gönderilen bir mektupta, Üsküdar sakinlerinden olan Sandalhi Avanos ile karısı Ferina adlarındaki zımmilerin bazı işleri için Bursa'ya gittikleri ancak geri dönmek istediklerinde izin verilmediğini belirten bir arzuhal yazarak kendilerine müsaade edilmesini talep ettikleri yazılmıştır. Ermeni Patriği bu kişilerin Üsküdar sakinleri olduğuna dair beyan

³⁹⁰ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.15. s.117.

³⁹¹ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.16. s.32.

³⁹² BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.16. s.80.

vermesiyle kendilerine müsaade edilmesi ancak serserilere dikkat edilmesi gerektiği yazılmıştır.³⁹³

21 Eylül 1827'de Bursa mütesellimine hitap edilen kaimede ise bir alışveriş için İzmir'e giden ancak geri dönüşüne izin verilmeyen, aslen İstanbul Eğrikapı sakinlerinden olan Fatma Hatun'un arzuhal talebi ve onun bu talebine verilen olumlu cevap yer almaktadır. İstanbul kadısına havale edilen talep üzerine yapılan araştırmalar neticesinde mahalle imamının ve ahalisinin kefil olmasıyla Fatma Hatunun dönüşüne izin verilmiştir.³⁹⁴

İstanbul kadısına havale edilen başka bir arzuhal ise İstanbul Kalanderhane mahallesi sakinlerinden olup, Bursa'ya gitmiş ancak mürur tezkirelerini kaybetmeleri sebebiyle dönüşlerine müsaade edilmemiş olan Hatice Hatun ile kızı Fatma vermiştir. Kadılığın yaptığı tahkikat neticesinde mahalle imamının kefil olmasıyla geri dönüşlerine izin verilmiş, durum Bursa mütesellimine bildirilerek bu vesile ile serserilerin geçişine müsaade edilmemesi tembihlenmiştir.³⁹⁵

20 Mayıs 1828'de Bursa mütesellimine hitaben yazılan bir mektupta ise Üsküdar'da oturan Seyyid Ahmet Efendinin eline mürur tezkiresi verilerek Bursa'ya sürülmesi, akabinde günahının olmadığına anlaşılmasıyla geri dönmesine müsaade edilmesi yazmaktadır.³⁹⁶

Aynı tarihlerde bu tarz mektuplar Rumeli'deki Varna muhafızına da gönderilmiştir. Öyle ki 23 Eylül 1827'de yazılan mektupta, bu tarihten önce İstanbul sakinlerinden dülger³⁹⁷ esnafından olan Nikola adlı zımminin Varna'daki kale inşası için bina eminiyle beraber ailesini de yanına alarak Varna'ya gittiği ancak dönmek isteyince izin talebinde bulunması yer almıştır. Talep üzerine durum hassa mimarı ağa tarafından sual olunmuş ve Nikola'nın hakikaten aslen İstanbullu olduğu, Varna Kalesinde bir seneden fazladır istihdam edildiği anlaşıldıktan sonra zevcesinin ve beş evladının dönüşüne müsaade edilmiştir. Bununla beraber Varna muhafızına serseri

³⁹³ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.16. s.77.

³⁹⁴ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.16. s.74.

³⁹⁵ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.16. s.113.

³⁹⁶ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.17. s.78.

³⁹⁷ Kaba ağaç ustası.

takımının “zinhar ve zinhar” vurgusuyla İstanbul’a doğru salıverilmemesi gerektiği tembihlenmiştir.³⁹⁸

Yine Varna muhafızına aynı gün yazılan başka bir mektupta ise; Kavas tayfasından Katırcıoğlu Mustafa bundan önce İstanbul’dan çıkarılan serseri takımıyla beraber Varna’ya gönderilmiş, ancak kendisi âmâ olması nedeniyle perişan olduğunu ifade ederek Bolu’ya dönebilmek adına izin talebinde bulunmuştur. Âmâlîği nedeniyle Varna’da kalmasının ona büyük zulüm getireceğinden memleketine dönmesi için kendisine mürur tezkiresi verilmesi gerektiği Varna muhafızına bildirilmiştir.³⁹⁹

Çalışmamızın ilerleyen dönemlerinde de mürur belgeleri aynı şekliyle kayıtlarda yer almaya devam etmiştir. Nitekim 18 Eylül 1833’te Bursa mütesellimine gönderilen kaimede Âsâkir-i Hâssay-ı Şâhane’nin emekli yüzbaşlarından Mustafa Ağa’nın bacanağı olan tütüncü esnafında Raşid ile zevcesi Bursa’da olup İstanbul’a gelmeleri için izin istemilerdir. Bu kişilere izin verilmiş ancak serseri takımının İstanbul’a doğru salınmaması için tembihlerde bulunulmuştur.⁴⁰⁰

Ankara mütesellimine hitaben yazılan 14 Mayıs 1834 tarihli kaimede ise özel bir rica yer almaktadır. Bâb-ı Hazret-i Seraskeri’de tercüme hizmetinde müstahdem olan Madveraki’nin akrabası olup Ankara’da ikâmet eden Pedros vefat edince beş evladı kimsesiz kalmış ve İstanbul’a gelmek için izin istemişlerdir. Seraskeriye’den izin için ek bir talep gelince, Bâb-ı Âli bu kişilerin normalde İstanbul’a gelmelerinin yasak olduğunu ancak adı geçen kişinin özel bir hizmette müstahdem olması ve beş çocuğun kimsesiz kalması sebebiyle ruhsat verildiğini, bu nedenlere kendilerine mürur tezkiresi verilerek İstanbul’a gönderilmeleri gerektiğini Ankara mütesellimine bildirilmiştir. Kaimenin son kısmında ise diğer yasaklı olanların salıverilememesi için tembih yapılmaktan kaçınılmamıştır.⁴⁰¹

28 Mayıs 1837’de de Kayseriye Sancağında oturan iki zimminin Kudüs’e gidip geri Kayseriye’ye dönebilmek için izin istemeleri ve bu talebe verilen olumlu yanıtla,

³⁹⁸ BOA. BEO. AYN.d Rumeli Adi. No.210. s.116.

³⁹⁹ BOA. BEO. AYN.d Rumeli Adi. No.210. s.119.

⁴⁰⁰ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.33. s.27.

⁴⁰¹ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.34. s.119.

Ankara ferikine bu fırsattan yararlanmak isteyen başka kimsenin salıverilmemesi için talimat verilmesinden bahsedilmektedir.⁴⁰²

21 Mayıs 1834'te Bursa mütesellimine gönderilen kaimede ise yine hacca gidip dönüşte Bursa'ya gelmiş olan Hacı Mehmet İzzet Ağa aslen İstanbullu olduğunu, evi ve ulufesi olduğunu bildiren bir arzuhalle Dersaadet'e giriş için izin istemiştir. Arzuhali üzerine İstanbullu olduğunun anlaşılmasıyla kendisinin İstanbul'a girişine müsaade edilmiştir.⁴⁰³

Bursa mütesellimine gönderilen başka kaimede ise İstanbul'da Koca Mustafa Paşa Mahallesi sakinlerinden olan beş kişinin bundan önce Bursa'ya sürgün edilmelerine rağmen İstanbul'da kalan teyzeleri çaresiz ve perişan olunca aflarını talep etmiş, bunun üzerine bahsi geçen kişilerin mürur tezkireleriyle birlikte İstanbul'a gönderilmeleri için Bursa mütesellimine talimat verilmiştir.⁴⁰⁴

İstanbul sakinlerinden olan Şerife Hanımın oğlu Mehmet Kamil, babasını Bursa'ya götürmüş ancak geri gelmesine izin verilmemiştir. Verdiği arzuhal üzerine İstanbullu olduğundan gelmesine müsaade edildiği yine Bursa mütesellimine bildirilmiştir.⁴⁰⁵

Mansure ordusunun kurulmasından sonra orduda görevli dördüncü onbaşı Ali, Çankırı'da kalan iki küçük kardeşinin İstanbul'a gelmesi için izin istemiş, bunun üzerine merkez tarafından Ankara mutasarrıfına hitaben bir kaime kaleme alınarak kardeşlerin tezkireleriyle beraber İstanbul'a gönderilmeleri için bildiride bulunmuştur.⁴⁰⁶

7 Ağustos 1834'te Kütahya mütesellimine gönderilen kaimede yurt içinde hiç kimsenin tezkiresiz gezmemesi için genel bir talimat verilmiş, ayrıca bu tarihten bir ay önce her bir tarafa gönderilen irâde-i aliyyeler ile kesin bir şekilde tezkiresiz gezintinin yasaklandığı ifade edilmiştir. Buna riayet edilerek tezkiresiz gezmeye kalkışanlara kesinlikle müsaade edilmemesi gerektiğinin üzerinde durulmuştur.⁴⁰⁷

⁴⁰² BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.46. s.57.

⁴⁰³ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.34. s.133,134.

⁴⁰⁴ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.38. s.103.

⁴⁰⁵ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.49. s.90.

⁴⁰⁶ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.42. s.44.

⁴⁰⁷ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.36. s.26.

6.1.Mürur Tezkiresi Sonuç

Yeniçeri Ocağının kaldırılmasından önce de uygulamada olan ancak özellikle 1826 sonrası dönemde belgelerin sayıca artmasıyla daha da yaygınlaştığı düşünülen mürur tezkireleriyle ilgili yukarıda verilen belgeler ışığında birkaç sonuç çıkarabilmek mümkün olmuştur.

İlk olarak mürur tezkiresi belgelerinin tarihsel dağılımına bakmak da fayda vardır. Çünkü belgelerin oranları daha çok 1826'nın hemen sonrasında yoğunlaşmaktadır. Belgelerin tarihsel dağılımını gösteren tablo 14 aşağıda verilmiştir.

Tablo 14. *Mürur belgelerinin yıllara göre dağılımı*

Yıl	Belge Sayısı
1820	1
1823	2
1825	2
1827	12
1828	1
1833	1
1834	3
1835	1
1836	1
1837	2
Toplam	26

Tablo 14'te de görüldüğü üzere mürur belgelerinin Yeniçeri Ocağının ilgasından hemen sonraki yıl olan 1827'de ciddi bir şekilde yoğunlaştığı görülmektedir. Toplam yirmi altı belgenin yarısına yakın olan kısmı 1827'de toplanmıştır. Bunun en önemli sebebi İstanbul'dan sürgün edilen sayıları yaklaşık on bine⁴⁰⁸ ulaşan yeniçeri ve taraftarlarının gerisin geriye İstanbul'a dönmelerini engellemektir. Nitekim tarih itibariyle 1826 sonrasına denk gelmesi ve Sultan Mahmud'un yeniçeri konusunda hassasiyeti göz önüne alınırsa belgelerde geçen "serseri ve başıboş takımlarından" kasıt

⁴⁰⁸ Çelik, 2013, a.g.k., s.260.

yeniçerilerin olma ihtimali yüksektir. Öyle ki Sultan Mahmud yeniçeri adının zikredilmesini dahi yasaklamış⁴⁰⁹ olduğundan belgelerde yeniçeri yerine serseri tanımı kullanılmış ve zinhar salıverilmemeleri hususunda sancak idarecilerine defaatle tembihlerde bulunulmuştur.

Verilen belgelerde dikkat çekici olan ikinci husus ise Bursa'ya gönderilen belgelerdeki yüksek orandır. Belgelerin seçili sancaklara göre dağılımı tablo 15'te verilmiştir.

Tablo 15. *Mürur tezkiresi belgelerinin sancaklara göre dağılımı*

Sancak	Belge Sayısı
Bursa	17
Ankara	4
Kütahya	2
Selanik	-
Tırhala	-
Varna	3
Toplam	26

Yukarıda verilen tabloda da görüldüğü üzere yirmi altı belgenin on yedisi Bursa'ya gönderilmiştir. Bunun yanında Rumeli'ye gönderilen belge sayısı ise yalnızca üçtür. Diğer sancaklarda belgelerin bu kadar az sayıda olmasına rağmen Bursa'nın ters oran göstermesinin en önemli sebebi İstanbul'a olan yakınlığıdır. Nitekim verilen belgelerde görüldüğü üzere mürur tezkiresinin asıl verilme nedeni İstanbul'a girişlerin kontrol altına alınmasıdır. Bursa'dan, Ankara'dan veya diğer sancaklardan gelecek olan kişilerin izin talepleri karşısında İstanbullu olup olmadıklarının araştırılması, mahalle imamından ve ahalisinden kefalet alınması bu kanının en bariz destekleyicisidir. Aynı zamanda hac için yola koyulan kimselerin İstanbul'a girmeden önce Bursa'ya gitmelerinin ardında yatan sebep de İstanbul'a girmelerine müsaade edilmesini bekleyecekleri ona yakın olan bir şehirde konaklama ihtiyacıdır. Bu nedenlerle Bursa'ya gönderilen belge oranı Anadolu'daki ve özellikle Rumeli'deki diğer sancaklara göre çok daha fazladır.

⁴⁰⁹ Karal, 2017, **a.g.k.**, s.149.

Nihayetinde eskiden beri uygulanmakta olan ancak Yeniçeri Ocağının ilgasından sonra daha fazla önem kazanan mürur tezkiresi uygulamasının en temel nedeni İstanbul'un, dolayısıyla da sarayın güvenliğidir. Sultan Mahmud, yüzyıllardan beri her türlü yeniliğin ve ıslahatın karşısında duran yeniçerilerden kurtulmuşken, sürgün edilenlerin en ufak bir olay çıkarmasına, İstanbul'a giriş yapmalarına müsaade etmeyerek mürur tezkiresi uygulamasını yaygınlaştırmış, hükümeti aracılığıyla sancak idarecilerine sık sık tembihlerde bulunarak güvenlik tedbirlerini en üst derecede tutmaya çabalamıştır.

7.EŞKIYA/ZULÜM

Eşkîya/Zulüm kategorisinde mevcut toplam belge sayısı yirmi üçtür. Belgelerin on altısı Anadolu'ya kalan yedisi ise Rumeli'ye gönderilmiştir. Sancak bazında ise belgelerin on tanesi Ankara'ya, üç tanesi Bursa'ya üç tanesi Kütahya'ya, dört tanesi Selanik'e, iki tanesi Tırhala'ya ve bir tanesi de başta Rumeli, Bosna ve Silistre valileri olmak üzere birçok idareciye hitaben gönderilmiştir. Bu belgelerde çeşitli eşkıyaların ahaliye yaptıkları zulümlere karşın hükümetin aldığı önlemlere yer verilmiştir.

7.1.Eşkîya Zulmü

Anadolu'da konuyla ilgili ilk belge Ankara mutasarrıfına gönderilmiştir. 9 Şubat 1812'de kaleme alınan bu mektupta Küçük Ali adındaki bir delilbaşının⁴¹⁰ ahaliye yaptığı zulme yer verilmiştir. Mektupta, Küçük Ali'nin Ankara taraflarda bulunup fukaranın acizlerine zarar eylemiş olduğu belirtildikten sonra mazlumların güvence altına alınması gerektiği bildirilerek Küçük Ali'nin o taraflardan uzaklaştırılması için Ankara mutasarrıfına talimat verilmiştir.⁴¹¹ Aynı tarihte aynı konuyla ilgili ikinci bir mektup ise Kütahya mütesellimine hitaben gönderilmiştir. Yazılan mektupta, Küçük Ali'nin Ankara taraflarında olup ahaliye zulüm ettiği belirtilerek, Kütahya müteselliminin de gerekli tedbirleri alması gerektiği ifade edilmiştir.⁴¹²

Nihayetinde 10 Mart 1812'de Ankara mutasarrıfına gönderilen bir mektupla Küçük Ali'nin ve adamlarının bertaraf edildiği anlaşılmaktadır. Öyle ki Küçük Ali maiyetindeki adamlarıyla beraber Ankara Sancağındaki Köyler Köyünde misafirlik üzereyken müşir tarafından gönderilen süvari ve sekbanlar köyü basmış ve Küçük Ali'nin maiyetini bertaraf etmiştir. Eşkîyalardan otuza yakını yaralı otuz kadarı da ölü olarak ele geçirilmiş, mal ve silahlarına el konulmuştur. Küçük Ali'nin ahaliden çalıp çırparak yağma ettiği bu malların padişahın emriyle hiçbir eksik kalmaksızın sahiplerine geri iade edilmesi kararlaştırılmıştır. Bunun icrası için Ankara mutasarrıfına talimat

⁴¹⁰ Hafif süvari askerlerinin başı.

⁴¹¹ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.1. s.29.

⁴¹² BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.1. s.29,30.

verilmiştir.⁴¹³ Yaklaşık altmış adamıyla birlikte eşkıyalığa cesaret eden, ahalinin mallarını yağmalayarak zulme yeltenen Küçük Ali ve adamları yapılan bir askeri harekâtla etkisiz hale getirilmiştir. Belgede ölü ve yaralı sayıları verilse de Küçük Ali'nin akıbetinden bahsedilmemiştir.

11 Ağustos 1818'de Ankara ve Çankırı Sancakları Mutasarrıfı Galip Paşa'ya hitap edilen bir kaimede ise eski mutasarrıf zamanında Ankara'da bozgunluk çıkaran eşkıyalara karşı yürütülen mücadeleye değinilmiştir. Buna göre bahsi geçen eşkıyalar Ankara'nın eski mutasarrıfı Hüseyin Paşa döneminde Ankara'da bir ihtilal çıkarmışlar, bunlara karşı yürütülen askeri harekâtla eşkıyaların bazısı öldürülmüş bazısı da hapsedilmiştir. Olay esnasında firar eden Mehmet adındaki eşkıya ise Karaman valisi tarafından yakalanarak hapsedilmiştir. Sonrasında firar eden bu kişinin idam edilmesi için Karaman valisine talimat verilmiş, mektupta da şimdiye kadar bu infazın gerçekleşmiş olması dileğinde bulunulmuştur.

Aynı mektupta bahsedilen ikinci bir husus ise, Şerik Şorba Kazası naibi Enver oğlu Veli Abdullah'ın dönemin mutasarrıfı Hüseyin Paşa'ya karşı giriştiği mücadeledir. Enver oğlu Veli adındaki bu şahıs Hüseyin Paşanın huzurunda atıp tutmuş, kötü hakaretlerde bulunmuştur. Buna karşın mübarek günler hürmetine bu kişiye kötü muamele yapılmamış sadece korkutularak cemiyeti dağıtılmıştır. Ancak Enver oğlu Veli yine cemiyetini toplayıp silah tedarikine yeltenince bunu haber alan Hüseyin Paşa askerleriyle birlikte Veli'nin üzerine giderek cemiyetini dağıtmıştır. Hüseyin Paşa bu kişilerden bir kaçını idam ettirmiş, kimisini sürgün etmiş, firar edenleri de yakaladıkça suçlarına göre cezalandırmıştır. Hüseyin Paşa yaptığı tahkikatlar neticesinde Ankara'da vuku bulan bu fesatlık hareketinin asıl sorumlusunun daha önce Ayaş Kazasına da gelmiş olan Mesut Ağa ve taraftarları olduğunu tespit etmiştir. Ancak bu sıralarda Hüseyin Paşa tesadüf eseri görevinden azledilince onun yerine geçen Galip Paşa'ya soruşturmanın kaldığı yerden devam etmesi, bu işe karışan her kim var ise tamamının tespit edilmesi için talimat verilmiştir.⁴¹⁴

5 Mayıs 1823'de yine Ankara mutasarrıfına yazılan başka bir kaime de bu tarihten önce Tosya'da meydana gelen eşkıyalık hareketine dâhil olanlardan Ankara Kalesinde mahpus durumda olan eşkıyaların bir kısmının idam edilmesi diğer grubun

⁴¹³ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.1. s.71.

⁴¹⁴ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.4. s.103,104.

ise hapse devam etmeleri hususunda talimat verilerek, gereğinin yapılması istenmiştir.⁴¹⁵

Ankara ve Çankırı Sancakları mutasarrıfına hitaben yazılan 12 Haziran 1824 tarihli mektupta ise Haymana Kazasında yaşanan bir eşkıyalığı kaza ahalisinin bildirmesi yer almaktadır. Öyle ki Kanlı Aşireti eşkıyaları çeşitli köylere giderek zorla beygir vs. hayvanları gasp ederek ahaliye zulmetmekte iken Haymana Kazası ahali bir olup arzuhal takdim ederek gasp edilen hayvanların sahiplerine geri verilmesi ve eşkıyaların bertaraf edilmesi talebinde bulunmuşlardır. Bu arzuhal üzerine bahsi geçen mektup kaleme alınarak mutasarrıftan gereğinin yapılması ve bir daha böyle olayların ortaya çıkmasına müsaade edilmemesi için gayret göstermesi gerektiği ifade edilmiştir.⁴¹⁶

23 Kasım 1825'te kaleme alınan bir kaimede Küçük Ali örneğindeki gibi delil cemaatinden olan bazı eşkıyalar ile Terkanlı(?) eşkıyalarının işbirliğine karşı girişilen mücadeleden bahsedilmiştir. Adı geçen iki eşkıya grubu birlik olup Ankara başta olmak üzere çevre kazalara illet olarak zalimlikler yapmışlardır. Durumu haber alan müşir hazretleri tehlikeyi merkeze bildirmiştir. Bunun üzerine kaleme alınan kaime ile Ankara'dan, Kayseri, Sivas ve Karaman vilayetlerine gidip gelen eşkıya ortaklığının üzerlerine gidilip yok edilmesi için Karaman ve Sivas valileriyle Ankara ve Kayseri mutasarrıflarının haberleşerek işbirliğinde bulunmaları gerektiği bildirilerek fukaranın gözetilmesi istenmiştir.⁴¹⁷

Ankara'da vuku bulan başka bir hadisenin başrolü ise Ankara Yabanabad ahalisinden olan Kırmızıoğullarından Zeylan adlı eşkıyadır. Zeylan başka kişilerle ittifaklık kurup eşkıyalığa yeltenmiş ancak çok geçmeden bu kişiler derdest edilmiştir. Ele geçirilen kırk altı kişiye başta kürek cezası olmak üzere çeşitli cezalar verilerek bu kişilerin edep lenmesi umudu güdülmüştür. Ankara mutasarrıfından da bundan sonra bölge ahalisinin istirahat ve rahatlarını sağlaması için çalışması emredilmiştir.⁴¹⁸

Ankara mutasarrıfına gönderilen başka bir kaimede ise El Hac Ali Ağanın rıza dışı hareketlerle zulme yönelmesi üzerine hakkında soruşturma açılması talimatı

⁴¹⁵ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.9. s.24.

⁴¹⁶ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.10. s.130.

⁴¹⁷ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.12. s.8,9.

⁴¹⁸ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.39. s.100.

verilerek olayın ayrıntılarına inilmeye çalışılmıştır.⁴¹⁹ Ancak buradaki olay münferittir. Başka bir münferit olay ise 1824'te yaşanmıştır. Seyit Abdülkadir Efendi adındaki bir kişi bazı hususlar için İstanbul'dan Ankara'ya gelmek üzereyken Ankara yakınlarında altı kişinin saldırısına uğramış 200 guruşluk mal ve eşyası kaptırmıştır. Durumu arzuhalde bildirince eşkıyaların ele geçirilerek mallarının geri alınması için Ankara mutasarrıfına talimat verilmiştir.⁴²⁰

19 Ağustos 1838'de Divân-ı Deavi Nezareti'nden Ankara ferikine hitaben kaleme alınan kaimede âsakir-i mansure emeklilerinden Hüseyin'in Bozok'taki mutasarrıfı olduğu tımarına Abdülfettah ve ortakçılarının dadanması sebebiyle bunların defedilmesi için Hüseyin Bey arzuhal yazmış, durum bahsi geçen ferike bildirilerek eşkıyalığa yeltenenlerin def edilmesi emredilmiştir.⁴²¹

Anadolu'daki konyla ilgili son belge ise 20 Mart 1839'da Kütahya muhassılına hitaben yazılmıştır. Bu kaimeye göre Karahisar tüccarlarından İsmail ile kardeşi İbrahim arasındaki ortaklık dolayısıyla İbrahim'in İsmail'e gönderdiği mallar Bilecik tüccarının mallarıyla Karamürsel'de karışarak iki tarafın malı da Karahisar'a gitmiştir İsmail karışan bu malları da kendi malı gibi satmışsa da Bilecik tüccarı olayı fark edince satılan malların değerini İstanbul fiyatı üzerinden hesap ederek 5.391 guruş talep etmiştir. İsmail bu parayı ödemeyi kabul etmeyerek yolsuzluğa yönelince merkez duruşma yapılarak hakkın yerini bulması için emir vermiştir.⁴²²

Anadolu'da durum böyleyken Rumeli'de de eşkıya zulmü ve eşkıyalara karşı verilen mücadele benzer şekilde devam etmiştir. Öyle ki 11 Ağustos 1815'te Selanik mutasarrıfına hitaben kaleme alınan bir kaimede İngiliz tüccar gemisine saldıran eşkıyalardan bahsedilmektedir. İzbandit⁴²³ eşkıyasının düzenlemiş olduğu saldırı neticesinde İngiliz tüccar gemisi eşkıyaların eline geçmiştir. Durumu Selanik'te bulunan İngiltere konsolosuna bildiren geminin kaptanı, yine aynı konsolosluk tarafından sorgulanmış ve kaptanın ifadesiyle gemi ve mallar eşkıyalar tarafından Eskiroz Adasına çıkarılmıştır. Diğer mürettebatından da kaptanı onaylaması üzerine Selanik mutasarrıfına talimat verilerek Eskiroz'daki mallar her kimin elindeyse ortaya

⁴¹⁹ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.3. s.78.

⁴²⁰ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.10. s.131.

⁴²¹ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.55. s.116.

⁴²² BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.59. s.12,13.

⁴²³ Osmanlılarda Rum deniz eşkıyasına verilen ad, haydut.

çıkarılması emredilmiştir.⁴²⁴ Selanik'in coğrafyasından faydalanan bu eşkıya grubu sadece köylere ve kasabalara illet olmamış, korsanlığa yeltenerek İngiltere gibi dönemin en büyük güçlerinden olan bir devletin tüccar gemisini gasp etmeye cesaret etmişlerdir. Buna karşın İngiltere konsoloslğunun önderliğinde yapılan sorgulamalar neticesinde Bâb-ı Âli gasp edilen malların geri alınması için çabalamak durumunda kalmıştır.

28 Eylül 1815'te Selanik mutasarrıfına gönderilen diğer bir kaimede ise de yine İzbandit eşkiasının Akdeniz'deki korsanlıklarına yer verilmiştir. Bahsi geçen izbanditlerden bir kaçı tedarik ettikleri iki küçük kayıkla bir yolcu gemisini gasp etmişlerdir. Gaspçı izbanditlerin üzerine karadan ve denizden asker gönderilmişse de adalar arasına çekilerek izlerini kaybettirmeyi başarmışlardır. Durum Kaptan Paşaya bildirildikten sonra eski fırkatanın donatılarak Selanik İskelesine yollanması ve alınacak tedbirlerle firarilerin ele geçirilip yakalanması için mücadele edilmesi için Selanik mutasarrıfına talimat verilmiştir.⁴²⁵

29 Kasım 1836'da Tırhala mutasarrıfına gönderilen kaimede ise Tırhala'da mevcut, aykırı davranışlarıyla sivrilmiş olan eşkıya grubunun Tırhala'dan başka memleketlere dağıtılmasından bahsedilmiştir.⁴²⁶

21 Temmuz 1820'de Tırhala mutasarrıfına gönderilen kaime de ise vergi gelirlerini çalan bir eşkıya olayı mevcuttur. Nitekim, Esmâ Sultanın uhdesinde olan Alasonya mukataası için Süleyman Paşa'nın buyrulduyuyla voyvoda seçilen Hacı Ahmet Ağa mukataa gelirlerini tahsil etmeden hemen önce, Alasonya Kazası kocabaşlarından İnşitaş adlı zımmi 40-50 sekban ile beraber, vergi gelirlerini toplamakla kendisinin görevlendirildiğini ileri sürerek tahsilatı yapmış ve 25.000 guruşla beraber Yanya taraflarına firar etmiştir. Neticede kaleme alınan kaime ile Tırhala mutasarrıfından durumun araştırılarak merkeze bildirilmesi istenmiştir.⁴²⁷

Konuyla ilgili son belge ise Selanik mutasarrıfına gönderilmiştir. Kaplaban(?) Karyesi sakinlerinden olan Ali Yazıcı adlı eşkıyanın yaptığı zulme karşın kendisinin Yenice-i Vardar ahali tarafından ihbar edilmesi üzerine Yusuf Bey tarafından

⁴²⁴ BOA. BEO. AYN.d Rumeli Adi. No.193. s.24.

⁴²⁵ BOA. BEO. AYN.d Rumeli Adi. No.193. s.54.

⁴²⁶ BOA. BEO. AYN.d Rumeli Adi. No.233. s.71.

⁴²⁷ BOA. BEO. AYN.d Rumeli Adi. No.197. s.25.

yakalanarak idam edilmiştir. Durum Selanik mutasarrıfı tarafından merkeze bildirilmiş, verilen cevapta gösterdiği yararlılıklardan bahsedilmiştir.⁴²⁸

7.2.İdareci Zulmü

Osmanlı'da ahaliye zulmeden tek grup eşkıyalar değildir, zaman zaman ahalinin başına yönetici olarak görevlendirilmiş veya seçilmiş idarecilerin de zalimliklerde buldukları bilinen bir şeydir. Bu dönemde zalimlikleriyle ön plana çıkan görevliler ise voyvodalar olmuştur. Öyle ki 29 Ekim 1838'de Bursa mütesellimine gönderilen bir kaime, Karahisar voyvodası olan Hacı Mehmet Bey, ahalden çoğunun babalarından kalan arazi ve emlaklarını senetsiz olarak zapt ederek ahaliye zulmetmiş, ayrıca yılda iki defa düzenlenen tevzi' defterlerine başka isimle akçe sokmuştur. Bu davranışları üzerine ahali haklarını geri alabilmek adına mübaşir tayin edilmesini talep etmişlerdir. Yapılan tahkikatlar neticesinde ahalinin söylediklerinin doğruluğu tasdik edilmiş ve durum Maliye Nazırı Paşaya havale edilmiştir.⁴²⁹

Konuyla ilgili diğer bir belge 2 Kasım 1838'de Bursa mütesellimine ve naibine hitaben gönderilmiştir. Kaime, Kızılca Tuzla(?) voyvodası olan Lütfullah Bey hakkında ahaliye zulüm yaptığı iddiasıyla açılan soruşturma neticesinde konuyu değerlendirmek üzere bölgeye Halil Ağa mübaşir olarak tayin edilmiştir. Neticeden adı geçen voyvodanın ahali ve kaza naibinin ortak ifadeleriyle zulüm yaptığı anlaşılmış, bu nedenle kendisinin İstanbul'a gönderilmesi için Bursa mütesellimine talimat verilmiştir. Aynı zamanda mübaşire verilmesi gereken hizmet-i mübaşiriye bedelinin de tahsil edilmesi emredilmiştir.⁴³⁰

İdareci zulümlerini veren belgelerden biri ise yine Bursa mütesellimine gönderilmiştir. Gemlik Kereste Nazırı Kapıcıbaşı Hacı Hasan Ağa'dan hoşnut olmayan, kendilerine zulüm yaptığını ileri süren ahalinin talebiyle Hacı Hasan Ağa, görevinden azledilmiş yerine Dergâh-ı Âli kapucibaşlarından Mustafa Bey görevlendirilmiştir.⁴³¹

⁴²⁸ BOA. BEO. AYN.d Rumeli Adi. No.193. s.83.

⁴²⁹ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.57. s.31,32.

⁴³⁰ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.57. s.38.

⁴³¹ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.42. s.43.

Bu zulümleri önlemek için zaman zaman devlet taşra idarecilerine uyarı bazlı yazılar göndermiştir. Nitekim bu belgelerden biri olan, 1 Aralık 1819'da kaleme alınarak başta Rumeli, Mora, Bosna ve Silistre valileri olmak üzere Selanik, Tırhala, Çirmen, İnebahtı, Yanya ve Üsküp gibi sancakların mutasarrıflarıyla, Eğriboz, Vidin ve Belgrad gibi muhafızlıkların muhafızlarına gönderilen ortak kaimede bazı mutasarrıfların uygunsuz hareketlerde bulunduğuna dikkat çekilerek halka zulüm ettiğinden zaman zaman tembihnâmeler yazıldığı ifade edilerek, bütün yöneticilerin idaresi altındaki fukaraya zulüm ve şiddetten kaçınmaları için çaba göstermeleri emredilmiştir.⁴³²

21 Ekim 1834'te Selanik muhassılına gönderilen kaimede de fukaranın himaye edilmesi Padişah hazretlerinin isteği olduğundan bu hususa önem verilerek zulümvârî hareketlerden uzak durularak kimler tarafından zulüm yapılırsa önüne geçilmesi emri verilmiştir.⁴³³

7.3.Eşkıya/Zulüm Sonuç

Belgeler verilirken de fark edildiği üzere özellikle eşkıya zulümlerinde Ankara'ya gönderilen belge sayısı çok daha fazladır. Kategoriyile ilgili mevcut olan yirmi belgenin dokuzu Ankara'ya gönderilmiştir. Ankara'nın Anadolu'daki diğer seçili sancaklara oranla payitahta daha uzak olması, eşkıyalar için zulüm olanağını daha yüksek hale getirmiştir. Bunun dışında yine Ankara'daki aşiretlerin varlığı asayişin kontrol edilmesini zorlaştırmıştır.

Eşkıyalara karşın ahalinin verdiği tepki, durumu merkeze bildirmesi ve hakkını araması da 19.yy. Osmanlı köylüsünün aktifliğini göstermektedir. Çoğu zaman zulme sessiz kalmayan ahali, bazen münferit olarak bazen de toplu hareket ederek gerek eşkıyaya gerekse doğrudan idarecisine karşı durmayı bilmiş ve Osmanlı hükümetinin açtığı yol sayesinde arzuhaller kaleme alarak durumu merkeze bildirmiştir. Merkez de çoğu zaman ahalinin hakkını teslim ederek, onun istekleri ve talepleri doğrultusunda hareket etmeye gayret etmiştir. Öyle ki bu talepler doğrultusunda, eşkıyalara karşı

⁴³² BOA. BEO. AYN.d Rumeli Adi. No.196. s.27.

⁴³³ BOA. BEO. AYN.d Rumeli Adi. No.226. s.8.

askeri hareketler düzenlenmiş, sancak idarecilerine yazılan mektup ve kaimelerle eşkıyalara karşı birlik içinde kalmaları emredilerek mücadele edilmesi istenmiştir. Ayrıca sancak idarecilerine özel mektuplar yazılarak yöneticilerin de zalimlikten uzak durması talimatları verilmiştir. Nitekim, 18 Nisan 1812'de Kütahya kadısına ve mütesellimine hitaben iki ayrı mektup kaleme alınarak bu doğrultuda emirler verilmiştir. Mektuplarda tüm zamanlarda ve özellikle bugünlerde ifadeleriyle bütün idarecilerin zalimlikten uzak durmalarının devletin isteği olduğu belirtilerek halkın himaye edilip doyurulup gözetilmesi ve reayaya zulmün önlenmesi için çalışılması gerektiği bildirilmiştir.⁴³⁴

Neticede devlet, gerek eşkıyadan gerekse kendi idarecisinden gelen her türlü eşkıyalığa karşı mücadele ederek tebaasını korumayı amaçlamıştır. Bunu yaparken de ahalinin talepleri doğrultusunda adımlar atmaya özen göstermiş, sancak idarecilerine tembihler yaparak zulme kesinlikle müsaade edilmemesi gerektiğinin altını çizmiştir.

⁴³⁴ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.1 s.106.

8.İSTANBUL'UN İAŞESİ

19.yy'da nüfusu yarım milyona yaklaşan İstanbul'un iâşesi, sarayın ve devlet merkezinin asayîşi sebebiyle oldukça önemliydi. Nitekim İstanbul'da meydana gelecek açlık ve susuzluk halkı isyana teşvik edebilir bu da sarayın can güvenliğini tehlikeye atabilirdi. Öyle ki 17.yy.'da İstanbul'da elçilik yapan De Breves, Fransa kralına yazdığı raporda Osmanlı'yı yıkmak için Mısır ve Tuna'dan İstanbul'a gelen yiyeceğin durdurulmasının gerekliliğini belirterek İstanbul'un iâşesinin ne denli önemli olduğunu belirtmekteydi.⁴³⁵

19.yy'da İstanbul'da bir kişinin yıllık buğday ihtiyacı ortalama 250 kg. ya da 8 kileydi. Böylesine büyük bir ihtiyaç karşısında, iâşe temininde yüzyıllardan beri başrol oynayan kapan tüccarı geri plana düşmüş, devlet ise daha etkin bir rol oynamasını gerektiren sebepler neticesinde 1793 yılında Zahire Nezaretini kurarak iâşe kontrolünü doğrudan ele almak durumunda kalmıştı.⁴³⁶ Bu amaçla kurulan Zahire Nezaretinin en önemli görevi ise her bölgeden zahirenin İstanbul'a gönderilmesini sağlamak, yabancılara zahire satışını yasaklamaktı.⁴³⁷

Zahire ihtiyacının böylesine fazla olduğu II.Mahmud döneminde tez sınırları içerisinde konuyla ilgili belge sayısının toplamı otuzdur. Belgelerden altı tanesi Anadolu'ya, yirmi dört tanesi ise Rumeli'ye gönderilmiştir.

8.1.Arpa ve Buğday

8.1.2.Arpa ve Buğday Mübayaası

Buğday ve arpa temel gıda maddeleri olmaları sebebiyle Osmanlı'nın iâşe temininde başrolü oynamışlardır. Yirmi belgeden on dördünün buğday ve arpa mübayaasıyla ilgili olması bunun en bariz göstergesidir.

⁴³⁵ M. Camgöz (2017), *Ekmek, Buğday ve Şehir 19. Yüzyıl Osmanlı İstanbul'unda İâşe Meselesi*, İstanbul: Kitabevi Yayınları, s.18.

⁴³⁶ T. Güran (1986), İstanbul'un İâşesinde Devletin Rolü (1793-1839), *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, C.44, S.1-4, İstanbul, s.247.

⁴³⁷ Güran, 1986, **a.g.k.**, s.248.

Konuyla ilgili ilk belge 21 Şubat 1812’de Ankara mutasarrıfına hitaben gönderilmiştir. Belgede 1809, 1810 ve 1811 senelerine mahsuben İstanbul’un iâşesi için Ankara’dan aynen temin edilmesi gereken malum miktarda buğdayın tahsili mümkün olmayınca, değeri olan 185.527 buçuk guruşun tahsil edilerek Zahire Hazinesine teslim edilmesi için Ankara mutasarrıfına emir verilmiştir.⁴³⁸

Aslında öncelik her zaman zahirenin aynen temin edilmesiydi. Ancak yukarıdaki örnekte olduğu gibi üç senelik zahirenin halen temin edilememesi durumunda mecburen bedele çevriliyordu. Bununla beraber bu çeviri yapılırken tespit edilen fiyat mübayaa için belirlenen fiyatın çok üstünde oluyordu.⁴³⁹

Ekim 1833’te Kütahya’dan yapılan zahire mübayasında ise buğdaylar kalitesine göre üçe ayrılmıştır. Öyle ki İstanbul için gerekli buğdayın temininde Kütahya’dan âlâ, evsat ve ednâ olarak her kilde aralarında 6,5 guruş fark ile buğdayın mübayaasına karar verilmiştir. Ancak mübayayı ucuza mâl etmek isteyen Osmanlı hükümeti, Kütahya ahalisinin geçmişteki hatalarını su üzerine çıkarmış, çoğu ambar sahibinin zahireyi depoladığını ileri sürerek bu kişiler, mültezimler ve bölgenin ileri gelenlerinin ellerindeki buğdayın her bir İstanbul kilesine 30 guruş verilerek satın alınması emredilmiştir.⁴⁴⁰

Genel itibariyle devlet zahireyi piyasa değerinden çok daha ucuza satın alarak iâşe teminini gerçekleştirmiştir. Yani devlet, piyasa değerini ifade eden rayiç fiyat üzerinden değil kendisinin belirlediği miri fiyat üzerinden satın alım işlemlerini gerçekleştirme yoluna gitmiştir.⁴⁴¹ 1815’in Ekim ayında İstanbul sakinlerinin geçimi amacıyla Selanik’ten yapılan buğday ve arpa mübayasında da miri mübayaa tercih edilmiştir. Her İstanbul kilesi için 60 akçe olmak üzere toplam 49.000 kile buğday, her kili 30 akçe olmak üzere 18.500 kile de arpa mübayası için belirtilen miri fiyat üzerinden satın alımların gerçekleştirilmesi amacıyla Selanik mutasarrıfına talimat verilmiştir.⁴⁴²

⁴³⁸ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.1 s.49.

⁴³⁹ Güran, 1986, **a.g.k.**, s.253.

⁴⁴⁰ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.33 s.53.

⁴⁴¹ Çoğu zaman Rumeli’den yapılan hububat mübayalarında tercih edilen miri mübayada devlet önce temin edilecek olan zahire miktarını bölgeler arasında üretim kapasitelerine göre paylaştırıyor, ardından bölge halkından devlet tarafından belirlenmiş olan miri fiyat üzerinden, merkez tarafından görevlendirilmiş mübayacılar teslim etmesini istiyordu. (Güran, 1986, **a.g.k** s.249)

⁴⁴² BOA. BEO. AYN.d Rumeli Adi. No.193. s.62.

10 Mayıs 1817’de kaleme alınan bir mektup ise doğrudan Selanik mübayaasına hitaben yazılmıştır. Bu tarihten önce mübayaacıdan miri fiyat üzerinden 120.000 kile buğday ile 60.000 kile arpanın satın alınması, rayiç fiyat üzerinden ise 10.000 kile arpanın tahsil edilmesi emredilmiştir. Ancak bu emrin üzerinden haylice vakit geçmesine rağmen miri olarak 44.015 buçuk, arpadan ise 12.976 buçuk kile temin edilip Ambar-ı Âmire’ye teslim edilmesi üzerine, istenilen rakamların çok altında kalan bu hububatlarla ilgili olarak, miri fiyat üzerinden eksiklerin mutlaka tamamlanması, bununla birlikte rayiç fiyattan istenilen arpanın affi hususu zikredilerek gereğinin yapılması istenmiştir.⁴⁴³

5 Ağustos 1817’de Tırhala mutasarrıfına hitap edilen bir mektupla, Tırhala’daki Galos İskelesine bağlı kazalardan arpa ve buğday mübayaası için Dergâh-ı Âli kapucubaşlarından Memiş Ağa’nın görevlendirildiği, buna göre 120.000 kil buğday ve 35.000 kil arpanın miri fiyat üzerinden, 50.000 kil buğday ile 20.000 kil arpanın ise rayiç fiyat üzerinden satın alınması gerektiği ifade edilmiştir.⁴⁴⁴

Aynı tarihte Selanik mutasarrıfına hitaben de ayrı bir kaime kaleme alınmış 120.000 kile arpanın miri fiyat üzerinden, 10.000 kile arpa ile 60.000 kile buğdayın da rayiç fiyat üzerinden bu iş için görevlendirilmiş olan Ahmet Tevfik Beyle birlikte mübaya edilmesi ve kış gelmeden gemilere yüklenerak İstanbul’a gönderilmesi gerektiği yazılmıştır.⁴⁴⁵

İlerleyen tarihlerde 1834 yılında Tırhala mutasarrıfına gönderilen bir kaime ile 1833 yılına ait her bir İstanbul kilesi buğday için 8,5 guruş ödendiği, 1834 yılında ise 1 guruş zam yapılarak 9,5 guruş üzerinden mübaya yapılacağı belirtilmiştir. Ayrıca Tırhala mutasarrıfına verilen talimatla mümkün olan en yüksek miktarda buğdayın ve 50.000 kile arpanın temin edilerek Ambar-ı Âmire’ye teslim edilmesi emredilmiştir.⁴⁴⁶

7 Kasım 1836’da Selanik muhassılına gönderilen kaimede ise, 1836 yılına için rayiç fiyat üzerinden 70.000 kile buğday ile 25.000 kile arpanın mübayaası ve Ambar-ı Âmire’ye teslim edilmesi istenmiştir. Ancak Selanik’te istenilen arpanın mevcut olmadığına merkeze bildirilmesi üzerine arpa tahsilinden vazgeçilmiş ancak belirtilen

⁴⁴³ BOA. BEO. AYN.d Rumeli Adi. No.194. s.47.

⁴⁴⁴ BOA. BEO. AYN.d Rumeli Adi. No.194. s.87.

⁴⁴⁵ BOA. BEO. AYN.d Rumeli Adi. No.194. s.87.

⁴⁴⁶ BOA. BEO. AYN.d Rumeli Adi. No.225. s.46.

miktardaki buğdayın gönderilen gemilere eksiksiz konularak gönderilmesi gerektiği ifade edilmiştir.⁴⁴⁷

8.1.2.Arpa ve Buğday Nakli

Hububatın temini kadar sağ salim İstanbul'a Ambar-ı Âmire'ye nakli hususu da oldukça önem arz etmektedir. Yukarıda bahsedilen sebepler neticesinde merkezi yönetim nakil işine ayrı bir hassasiyet göstermiştir. Öyle ki 8 Haziran 1817'de Varna Muhafızı Salih Paşa'ya gönderilen bir mektupla kendisinden, temin edilen zahirenin nakli hususuna önem göstermesi, adamlar tayin ederek zahirenin iskelelere sevk edilmesini ve İstanbul'a gönderilmesi istenmiştir.⁴⁴⁸ İlerleyen günlerde yine Varna muhafızına yeni bir mektup gönderilmiş ve yola çıkan zahirenin miktar ve diğer bilgilerini içeren defterin geldiği ifade edilerek zahirenin kaptan gemilerine ulaştıktan sonra İstanbul'a ulaşmasında her türlü yardımı yapması emredilmiştir.⁴⁴⁹

15 Kasım 1834'te Tırhala mutasarrıfına yazılan kaimede de Tırhala'dan gönderilecek olan zahirenin gönderiminin peyderpey yapılarak, bu işe önem verilmesi gerektiği yazılmıştır.⁴⁵⁰ 9 Ocak 1836'da yine Tırhala mutasarrıfına yazılan bir mektupla meblağı belli olan zahirenin peyderpey gemilere yüklenerek, Zilhicce'ye kalmadan gönderilmesi için talimat verilmiştir.⁴⁵¹

19 Aralık 1834'te Selanik Muhassılı İbrahim Paşa'ya gönderilen kaimede ise o taraftan gönderilecek olan 100.000 kile arpanın Selanik'te bulunan ve İstanbul'dan da gönderilecek olan gemilere yüklenerek gönderilmesi istenmiştir.⁴⁵²

Son olarak Selanik mutasarrıfına yazılan bir kaime ile de o taraftan gönderilecek olan 8.000 kile buğday ve 4.000 kile arpanın nakli hususuna ehemmiyet gösterilmesi emredilmiştir.⁴⁵³

⁴⁴⁷ BOA. BEO. AYN.d Rumeli Adi. No.233. s.27.

⁴⁴⁸ BOA. BEO. AYN.d Rumeli Adi. No.194. s.60.

⁴⁴⁹ BOA. BEO. AYN.d Rumeli Adi. No.196. s.61.

⁴⁵⁰ BOA. BEO. AYN.d Rumeli Adi. No.226. s.57.

⁴⁵¹ BOA. BEO. AYN.d Rumeli Adi. No.231. s.84.

⁴⁵² BOA. BEO. AYN.d Rumeli Adi. No.226. s.126.

⁴⁵³ BOA. BEO. AYN.d Rumeli Adi. No.196. s.36.

Ancak bütün önlem, uyarı ve hassasiyete rağmen zahirenin telef olduğu da görülmüştür. Nitekim Aralık 1818'de Mücaneli Kebiryazı adındaki reis Selanik İskelesinden gemisine yüklediği 4.270 kile miri zahireyi İstanbul'a getirirken Bozcaada yakınlarında kaza yapmış ve zikrolunan zahirenin tamamı telef olmuştur. Bundan sonra zahirenin kıymetini ödemek üzere zahirenin telef olmasından sorumlu reisin tüm emlak ve eşyası fermân-ı âli ile zapt edilerek satılmış, 12.500 guruş tahsil edilebilmiştir. Fakat bu meblağ zahire bedelini tam karşılamadığı için sorumlu kişinin hapsine devam edilmiştir. Ailesinin reisin tahliye edilmesi yönündeki talebi üzerine dahi hapis cezası devam etmiş, bu meblağın tamamen tahsil edilmesine kadar cezaya devam edileceği bildirilmiştir.⁴⁵⁴ Talepler bölümünde af taleplerinin çoğunun olumlu karşılanmasına rağmen zahireyi telef eden kişinin affedilmemesi iâşe teminindeki önemi ön plana çıkarmaktadır.

21 Mart 1825'te Tırhala mutasarrıfına, Yenişehir nüzul eminine ve Preveze nüzul eminine gönderilen ortak kaimede ise Preveze, Galos gibi yerlere sevk edilmekte olan buğday, un, arpa ve peksimetin teslimi sırasında arpa ve undan eksikler çıkması üzerine soruşturma açılmış ve durum Zahire Nazırına havale edilmiştir. Arpadan iki-üç kile eksik çıkmış, unda ise hayli fazla eksik olduğu görülmüştür. Unun dökülüp saçılabilmesi göz önüne alınsa da yine de bu kadar fazla eksik olmaması gerektiği belirtilerek sorunun kaynağının iyi tartılamamasından olabileceği saptanmıştır. Bu nedenle zahirenin büyük bir özenle kantar edilerek miktarından fazla veya eksik çıkarsa merkeze bildirilmesi gerektiği ifade edilmiştir.⁴⁵⁵

1838 yılında da Selanik İskelesinde olan mübayaa ambarı harap olmuş ve 14.000 kile buğday suya akıp telef olmuştur. Eğer ambar tamir edilmezse geriye kalan zahirenin de telef olacağından endişe duyulsa da ambarın tamir masrafının 24.000 guruş çıkmasıyla durum Zahire nazırına havale edilmiştir. Bunun yanında İstanbul'dan gelen gemilerin kaptanlarıyla Selanik'teki Zahire Memuru Kamil Beyin ifadeleri çelişki göstermiş, ne kadarının suya akıp telef olduğunun anlaşılması için Selanik ferikinden tahkikat yapması istenmiştir.⁴⁵⁶

⁴⁵⁴ BOA. BEO. AYN.d Rumeli Adi. No.195. s.33.

⁴⁵⁵ BOA. BEO. AYN.d Rumeli Adi. No.203. s.34.

⁴⁵⁶ BOA. BEO. AYN.d Rumeli Adi. No.239. s.41.

8.2.Un

Buğday ve arpadan sonra İstanbul'da ekmek imali için gerekli olan bir diğer tedarik malzemesi ise undur. Ekmekçilerin ekmek yapımında kullandıkları un zaman zaman kâfi gelmeyince un tedarikine girişilmiştir. Öyle ki 1827 yılında ekmekçi fırınlarında pişirilen ekmek için değirmenlerde öğütülen un yeterli miktarda olmayınca Karadeniz'deki Varna ve Bergos vesair iskelelerinden un temini için girişimlerde bulunularak peyderpey İstanbul'a gönderilmesi için emirler gönderilmiştir. Yazılan mektuplarda İstanbul halkının meşakkat çekmemesi için un temininde bulunulmasının gerekliliği de ifade edilmiştir.⁴⁵⁷

5 Eylül 1833'te Bursa mütesellimine, Gemlik kereste nazırına ve Mihaliç voyvodasına gönderilen ortak kaimede, geçen günlerde İstanbul'da Cebe Ali taraflarında ortaya çıkan hırsızlık olayında yanmış olan değirmenlerin yeniden inşasına girişilmesi, bu inşa tamamlanana kadar da Osmanlı memleketlerindeki münasip yerlerden un tedarikinin lazım geldiği ifade edilmiştir. Bursa ve Mihaliç bölgesinde un ticaretiyle uğraşan kimselerin sayıca fazla olduğu bilindiğinden bu kişilerin İstanbul'a gönderilerek un satmaya teşvik edilmesi için çaba gösterilmesi emredilmiştir.⁴⁵⁸

8.3.Pirinç

Osmanlı'da pişirilen ve tüketilen yaygın yiyeceklerden biri olan pirincin temininde ise Ankara'dan faydalanılmıştır.

29 Ekim 1825'te Ankara mutasarrıfına gönderilen bir kaimede, şu sıralar İstanbul'dan çok az pirinç bulunmasından dolayı Tosya'dan pirinç sevk edilmesi ve bu sevk esnasında gerekli olan işlerin halledilmesi talimatı verilmiştir.⁴⁵⁹

25 Ocak 1835'te yazılan bir başka kaime ile yine Ankara'da imal edilen pirincin tüccarlar ile İstanbul'a sevk edilmesi için Ankara mutasarrıfına emir verilmiştir.⁴⁶⁰

⁴⁵⁷ BOA. BEO. AYN.d Rumeli Adi. No.210. s.165.

⁴⁵⁸ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.33. s.6.

⁴⁵⁹ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.11. s.104.

⁴⁶⁰ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.38. s.60.

8.4.Zahire İhracı Yasağı

İhracat, Osmanlı'da bir hedef değildi. Öncelikli olan kaza içinde yapılan üretimin o kazaya yetmesi, fazlasının ise ordu, saray ve İstanbul'un iaşesinde kullanılmasıydı.⁴⁶¹ Bu nedenlerle özellikle temel gıda maddeleri olan hububatların ihracına kesinlikle müsaade edilmiyor, sancak idarecilerine bu doğrultuda emirler gönderiliyordu.

Konuyla ilgili olarak, 20 Mayıs 1817'de Varna muhafızına gönderilen bir kaimede her sene İlkbahar aylarında Varna'dan İstanbul'a çeşitli zahirenin gönderilmesinin adet olduğu belirtilmiş ancak bu sene Varna'daki hububattan peksimet yapılarak gemilere satıldığına ihbar alındığı ifade edilmiştir. Bu zahireye İstanbul ahalisinin ihtiyacı olduğundan peksimet yapılarak satılmaması ve derhal İstanbul'a gönderilmesi için emirler verilmiştir.⁴⁶²

12 Aralık 1818'de Tırhala mutasarrıfına hitap edilen bir kaimede ise bu konudaki genel yasaktan bahsedilmiştir. Öyle ki, Osmanlı memleketlerinde meydana gelen zahirenin başka yerlere geçirilmesi yasakken 1816 yılında hala Trabzon valisi olan Koca Hüsrev Paşa'nın kaptan-ı deryalığı esnasında Bahr-ı Sefid taraflarında iken Rusya tüccar kaptanlarından Kostandi Bâni adlı kaptanın zabiti, Hüseyin adlı bir kişiden 4.000 kile zahire mübayaa ederek gemisine yüklemiştir. Ancak gemi kaptanı 4.000 kile olması gereken zahirenin 3.556 kile olduğunu fark edince durumu İstanbul'daki Rusya elçisine bildirmiştir. Gemi kaptanı verdiği paranın kendisine geri iade edilmesini talep etmiştir. Bunun ortaya çıkması üzerine paranın tahsil edilebilmesi için Tırhala'da ikamet eden Hüseyin aranmış ancak bulunamamıştır. Bu nedenle paranın yarısı olan 13.500'ün Tersâne-i Âmire Hazinesinden, diğer yarısının ise kapu kethüdarları tarafından tahsil edilerek adı geçen kaptana teslim edilmesine karar verilmiştir. Tırhala mutasarrıfından da idaresi altındaki kişilerin emirlere aykırı davranmalarının önüne geçmesi için uyarı yapılmıştır.⁴⁶³ Hem ihraç yasağını delen hem de dolandırıcılık yapan Hüseyin'in devlete verdiği mali zarar karşısında sonrasında yakalanıp yakalanmadığı ise maalesef belli değildir.

⁴⁶¹ M. Genç (2000), *Osmanlı İmparatorluğunda Devlet ve Ekonomi*, Ankara: Ötüken Yayınları, s.43.

⁴⁶² BOA. BEO. AYN.d Rumeli Adi. No.194. s.50.

⁴⁶³ BOA. BEO. AYN.d Rumeli Adi. No.195. s.26.

17 Temmuz 1834'de Selanik muhassılına, naibine ve Ksendire Voyvodası Gedikli Mustafa Paşa'ya gönderilen tezkirede Selanik Sancağı kazalarında meydana gelen zahirenin İstanbul'a lüzumundan dolayı dışarıya satılmamasının üzerinde durulmuştur.⁴⁶⁴

25 Eylül 1834'te Tırhala mutasarrıfına gönderilen kaimede, normalde zahirenin ihtiyaç fazlasının dışarıya satılmasının mümkün olduğu ancak bu sene askerlerin tayinatı için külliyetli miktarda zahire gerektiği ifade edilerek Tırhala Sancağı mahsullerinden bir dirhem dahi zahirenin dışarıya satılmasının caiz olmadığı ifade edilmiştir.⁴⁶⁵

15 Kasım 1834'te gönderilen yeni bir kaimede de bir kile dahi zahirenin satışına kimsenin cesaret edememesi için gerekli tedbirlerin alınması hususunda Tırhala mutasarrıfına emir verilmiştir.

Yine Tırhala mutasarrıfına hitaben yazılan 9 Ocak 1836 tarihli kaimede de dışarıya zahire satımının men edilmesi için uyarılarda bulunulmuştur.⁴⁶⁶

15 Kasım 1836'da Varna muhafızına gönderilen kaimede ise Yinderli (?) Kazasında zahirenin kıt olması sebebiyle Varna ve Balçık iskelelerinden 10.000 İstanbul kilesi erzak mubayaasına müsaade edilmesi için arzuhal yazılmıştır. Arzuhal üzerine normalde İstanbul'dan başka bir yere zahire naklinin yasak olmasına rağmen bahsedilen kaza ve civar kazalarda zahire olmaması sebebiyle ahalinin yiyecek ihtiyacı için rayiç fiyat üzerinden zahire mubayaasına izin verilmiştir.⁴⁶⁷ Neticede ancak zaruri durumlarda, açlık ve sefaletin önlenmesi için İstanbul dışındaki yerlerin zahire mübayaasında bulunmalarına müsaade edildiği ortaya çıkmaktadır.

1838'in Mart ayında Selanik kaymakamına ve mubayaacısına gönderilen kaimede ise Belgrad Muhafızı Yusuf Paşa'nın Selanik'te olan çiftliklerinin hasılatından meydana gelen zahireden miri ve rayiç mübayaası hisseleri ödenerek haylice zahire mevcut olduğundan ihtiyaç fazlasının taşraya satılmasına izin verildiği bildirilmiştir.⁴⁶⁸

⁴⁶⁴ BOA. BEO. AYN.d Rumeli Adi. No.224. s.102.

⁴⁶⁵ BOA. BEO. AYN.d Rumeli Adi. No.225. s.90.

⁴⁶⁶ BOA. BEO. AYN.d Rumeli Adi. No.231. s.84.

⁴⁶⁷ BOA. BEO. AYN.d Rumeli Adi. No.233. s.43.

⁴⁶⁸ BOA. BEO. AYN.d Rumeli Adi. No.240. s.5.

8.5.İstanbul'un İaşesi Sonuç

Mehmet Genç'in Devlet ve Ekonomi adlı eserinde belirttiği üzere Osmanlı ekonomisinde iâşe temini önemli bir rol oynamaktaydı. Kazaların ve sancakların önce kendine yetebilmesi ardından başta ordu ve saray olmak üzere İstanbul'un iâşesinin noksansız yapılabilmesi hem sarayın hem de devletin bekâsı için son derece önemliydi. Nitekim iâşe temininde devlet garantici davranır, önceden ihtiyacı belirleyerek iâşenin temin edileceği bölgelere tanzim ederdi. Belirlenen miktarları iki ayrı fiyat üzerinde mübayaa etmek amacıyla mübayacılar tayin ederdi. Bunlardan ilki miri fiyattı, genellikle piyasa değerinin çok altında kalan miri fiyatı devlet belirler mübayaa işlemini bu fiyat üzerinden gerçekleştirirdi. Diğer ve daha az tercih edilen yöntem ise piyasa değeri olan ancak aslında piyasa değerinin çok altında kalan rayiç fiyattı.⁴⁶⁹ Rayiç fiyat da gerçek değerinden çok uzak olmasına rağmen yukarıda verilen belgelerde de fark edileceği üzere devletin ilk tercihi miri fiyattı.

İster miri ister rayiç fiyat üzerinden belirlenen miktarda zahirenin temini için bölge idarecilerine kaime ve mektuplar gönderilerek eksiksiz tamamlanması ve sağ salim gemilere yüklenerek İstanbul'a gönderilmesi için emirler verilirdi. Buna rağmen dönemin şartlarında ilgili bölge belirlenen miktarı karşılayamayacağını belirtirse rayiç fiyatlı olan mübayaa affedilebilir ancak miri mübayanın tamamlanması için üstelenirdi. Bununla beraber yine de ihtiyaç karşılanmazsa bu sefer istenilen miktarın değerinden çok daha fazla olarak bedeli talep edilirdi. Öncelik her zaman aynen tahsil olsa da bunun mümkün olamadığı durumlarda bedelen tahsilat ikinci bir seçenek olarak hazırda durmaktaydı.

Ordunun ve İstanbul'un başta olmak üzere ahalinin temel gıda maddeleri kabul edilen zahirenin ihracını önlemek için tercih edilen yol ise yine sancak idarecilerine hitaben yazılar kaleme alarak dikkatli olmaları konusunda tembihler yapılmasıydı. Bunun yanında İstanbul'da külliyetli miktarda zahireye ihtiyaç varken dışarıya ihraç edilmesinin caiz olmadığı da belirtilerek İslam'a göre uygunsuzluğu da belirtiliyordu.

Dikkat çeken diğer bir husus ise Rumeli'deki belge sayısının fazlalığıdır. Anadolu'da yalnızca altı adet belge varken, Rumeli'de bu sayının yirmi dört olması İstanbul'un iâşesinde Rumeli'nin önemini ortaya çıkarmaktadır. Öyle ki her üç sancak

⁴⁶⁹ Güran, 1986, a.g.k., s.251.

da zahire teminin de aktif olarak kullanılmıştır. Hatta Varna muhafızına hitap edilen 22 Temmuz 1817 tarihli belgede Varna için “Dersaadet’in Kileri” tabiri kullanılarak Varna’nın zahire teminindeki rolü ortaya konmuştur. Bu rolü dolayısıyla Varna’da zahirenin korunması için ambarlar inşa edilmesi için emirler verilmiştir.⁴⁷⁰

⁴⁷⁰ BOA. BEO. AYN.d Rumeli Adi. No.194. s.80.

9.MİRAS VE MUHALLEFAT ZABTI

Bu bölümde miras ve muhallefat zabtı başlıkları iki ayrı konu halinde incelenmiştir. İlk bölümde miras meseleleri ve mirasın varisler arasında paylaşılması mevzuları, ikinci bölümde ise vefat eden veya idam edilen kişilerin mallarına devletçe el konulması demek olan muhallefat zaptları verilmiştir. İlk bölümdeki miras meseleleriyle ilgili mevcut belge sayısı dokuzdur. Belgelerin dördü Anadolu'ya beşi ise Rumeli'ye gönderilmiştir. Muhallefat zaptlarıyla ilgili mevcut belge sayısı ise yedidir. Bunlardan altısı Anadolu'ya, biri Rumeli'ye gönderilmiştir.

9.1.Miras

Miras meseleleriyle ilgili ilk belge 12 Nisan 1812'de Bursa naibine hitaben gönderilmiştir. Mektupta Bursa sakinlerinden olan Hacı Ali, Hacı Aydın ve Hacı Said Efendilerin vefatlarından sonra mallarının varislerine terk edilmesi için mal tespiti yapmak üzere mübaşir görevlendirildiğinden bahsedilmiştir.⁴⁷¹

11 Şubat 1817'de Selanik kadısına hitaben yazılan kaime de ise, Selanik ileri gelenlerinden olup geçenlerde vefat etmiş olan Küçük Yusuf Bey'in şimdiki kadar merkeze gönderilmesi gereken defter-i kassamı⁴⁷² gönderilmediğinden malların varislere paylaştırılmadığı ve alacak-verecek hesabının yapılamadığı ifade edilerek, problemin çözülmesi ve gereğinin yapılması için kadıya talimat verilmiştir.⁴⁷³

27 Mayıs 1820'de Selanik mutasarrıfına hitaben gönderilen mektupta da, Selanik sakinlerinden olup geçenlerde vefat eden İskele Ağası Said Efendinin terekesinin tahriri için adam tayin edildiği bildirilerek, bu işin halledilmesi istenmiştir.⁴⁷⁴

Ağustos 1820'de Selanik ve Tırhala mutasarrıflarına hitap edilen kaime de, Tırhala'nın eski mutasarrıfı olan Süleyman Paşa'nın Selanik'e giderken vefat etmesi

⁴⁷¹ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.1. s.99.

⁴⁷² Mal paylaşım defteri.

⁴⁷³ BOA. BEO. AYN.d Rumeli Adi. No.194. s.32.

⁴⁷⁴ BOA. BEO. AYN.d Rumeli Adi. No.197. s.7.

nedeniyle tüm mal ve eşyalarının tahrir edilerek iki oğluna teslim edilmesi için talimat verilmiştir.⁴⁷⁵

17 Haziran 1824'de yine Selanik mutasarrıfına gönderilen başka bir kaimede ise idam edilen bir kişinin mal ve eşyasının tahrir edilmesi emri verilmektedir. Öyle ki bu kişi Selanik mutasarrıfının maiyetine kasapbaşı olarak tayin edilen ancak tahammüle sığmaz derecedeki hareketleri nedeniyle idam edilen Memiş Efendidir. Memiş Efendi idam edildikten sonra bütün mal ve eşyaları varislerine terk edileceğinden, mirasının tahrir edilerek merkeze gönderilmesi için emir verilmiştir.⁴⁷⁶

1825'in Haziran ayında Tırhala mutasarrıfına ve Yenişehir-i Fenâr kadısına hitaben yazılan kaimedeki konu öncekilere nazaran daha kapsamlıdır. Öyle ki Mektupçu Efendi Baş Halifesi Ali Raif Efendi'nin Yenişehir-i Fenâr'da ikamet eden halası bu tarihten önce vefat etmiştir. Ali Raif Efendiden başka kimsesi olmayan bu hatun öldüğünde yalnız olduğu için bütün malları kapanın elinde kalmış, hatta Arif Efendi adındaki bir zât vesayet iddiasıyla malları alıp satmıştır. Rahmetlinin güya 15.000 guruşluk malı tespit edilerek kalan mallarının yağma edilmesi üzerine, Ali Raif Efendi halasının külliyetli miktarda mücevherat, emlak ve nakdi olduğunu ifade ederek terekesinde külliyetli şeyler olması gerektiğini savunmuştur. Bunun üzerine merkezden adı geçen idarecilere gönderilen kaime ile bahsi geçen bütün mallarının eksiksiz bir şekilde İstanbul'a gönderilerek tanzim edilmesi için emir verilmiştir.⁴⁷⁷

Anadolu'da Ankara ve Çankırı Sancakları Mutasarrıfına hitaben yazılan 13 Ağustos 1823 tarihli mektupta varisler arasında yaşanan miras kavgası konu edinilmiştir. Çankırı Sancağı Karacaören Kazası sakinlerinden olan Hüseyin Alemdar Efendi ölünce malları üç kızı Ayşe, Fatma ve Zeliha'ya kalmıştır. Ayşe ve Fatma Hatunların farklı yerlerde yaşamalarını fırsat bilen Zeliha Hatun, kendi payından başa merhumun oturduğu kasabadaki çiftlik, bahçe vs. mülkü de zapt etmiştir. Bunun üzerine Ayşe ve Fatma Hatun konuyu bildirerek kendi üzerlerine düşen malları da talep etmişlerdir. Bu talep doğrultusunda şeri muamele ile mirasın pay edilmesi için mutasarrıfa talimat verilmiştir.⁴⁷⁸

⁴⁷⁵ BOA. BEO. AYN.d Rumeli Adi. No.197. s.36.

⁴⁷⁶ BOA. BEO. AYN.d Rumeli Adi. No.202. s.37.

⁴⁷⁷ BOA. BEO. AYN.d Rumeli Adi. No.203. s.83.

⁴⁷⁸ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.9. s.99.

18 Eylül 1834'te Ankara mutasarrıfına yazılan kaimede, Hâcegân-ı Divân-ı Hümâyundan El-Hac Veliyüddin Rüştü Efendinin vefatı sebebiyle ailesi Ankara'da kalan para, mal ve eşyalarının İstanbul'a getirilmesi için izin talep etmiştir. Bunun üzerine Ankara mutasarrıfına yazılan kaime ile kendisinden malların hiçbir zayıat verilmeden mahkeme siciline kaydedilmesi ve İstanbul'a gönderilmesi istenmiştir.⁴⁷⁹

Konuyla ilgili son kaime Kütahya muhassılına hitaben 2 Kasım 1838'de kaleme alınmıştır. Dahiliye kalemi hulefasından olan Hacı İsmail Bey'in vefat etmesiyle toplam 9.590 buçuk guruş değerinde miras bıraktığı anlaşılmıştır. Bu meblağdan 1.768 guruş masraflar için ayrılmış, kalan 7.822 buçuk guruş ise varislerine verilmiştir. Varisler, bundan başka kalan eşyaların da aynen gönderilmesini talep ettiğinden bu doğrultuda Kütahya muhassılına talimat verilmiştir.⁴⁸⁰

9.2.Muhallefat ve Müsadere

Muhallefât, Osmanlı döneminde vefat eden kimselerin geride bıraktıkları mal varlıklarını ifade eden bir terimdir.⁴⁸¹ Müsadere ise Osmanlı'nın mali sıkıntılar çektiği dönemlerde çoğu zaman mali kaynak yaratmak amacıyla devlet adamları başta olmak üzere hayatını kaybeden kimselerin mal varlıklarına el konulması demektir.⁴⁸²

Klasik dönemde daha çok zengin devlet adamlarının malları müsadere ediliyorken, II. Mahmud döneminde bir âyanın veya varlıklı bir kimsenin vefatı müsadere için uygulanması için yeterli olmaktaydı. Öyle ki Şubat 1812'de İnegöl ahalisinden Hamzabeyli Emin ile Bursa sakinlerinden Kurşunlu Kara Hacı Said Beylerin vefatlarıyla mal varlıklarının devletçe zapt edilmesi için padişah iradesine ilişkin olarak Divân-ı Hümâyün hocalarından Mehmet Efendi mübaşir olarak tayin edilmiştir.⁴⁸³

24 Ocak 1819'da Selanik mutasarrıfına gönderilen bir kaime ise, bu tarihten önce idam edilmiş olan eski Orhisar Ayanı Şehbender oğlu Süleyman'ın bütün mal ve

⁴⁷⁹ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.36. s.107.

⁴⁸⁰ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.57. s.39.

⁴⁸¹ T. Özcan (2005), Muhallefât, *DİA*, C.30, İstanbul, s.460.

⁴⁸² T. Ögün (2006), Müsadere, *DİA*, C.32, İstanbul, s.67.

⁴⁸³ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.1. s.43,44.

eşyalarının zapt ve tahriri için Siroz Ayanı Yusuf Bey ile gönderilecek olan başka bir mübaşir aracılığıyla zaptı emri verilmiştir.⁴⁸⁴

30 Nisan 1823'te Ankara mutasarrıfına gönderilen mektupta ise müsadereyi yapan müşir, malları geri isteyen ise varislerdir. Öyle ki Bursa Sancağı Mudanya Kazasından Mora taraflarına alemdar olarak görevlendirilen Ahmet Ağa geçen sene vefat etmiş kalan mallarından 3.850 guruşu müşir zapt etmiştir. Ancak Ahmet Ağanın hanımı Şerife Hatun ile kardeşi Fatma Hatun bir arzuhal takdim ederek müşir tarafından zapt edilen malların kendilerine geri iade edilmesini talep etmişlerdir. Bunun üzerine Ankara mutasarrıfından bahsi geçen malların iade edilmesi emredilmiştir.⁴⁸⁵

23 Ekim 1825'te Kütahya mütesellimine ve naibine hitap edilen ortak kaime, Kütahya sakinlerinden olan çavuşlar kethüdası Hacı Mustafa Ağanın vefatıyla bütün mal ve eşyaları devlet tarafından müsadere edilmiştir. Ancak varisleri, rahmetlinin iyi biri olduğundan mallarının kendilerine bırakılmasını ifade eden bir arzuhal takdim etmişlerdir. Bu arzuhal üzerine Anadolu valisinin de iltimas göstermesiyle kalan malların varislere terk edilmesi için talimat verilmiştir.⁴⁸⁶

18 Nisan 1824'te Ankara mutasarrıfına yazılan kaime, eski Ayaş müfettişi Hasan Efendi vefat edince kalan mallarının tamamının devlet tarafına geçirilmesi için emr-i âli çıkarılmış, müsadere için Derviş Mehmet Seyit Efendi mübaşir olarak tayin edilmiştir.

Aynı tarihlerde Ankara mutasarrıfına gönderilen bir kaime ile de Ankara eski ayanı Dervişzâde Emin Efendinin mallarının müsadere edileceğinden mal tespitinde bulunması için bir katip gönderileceği bildirilmiştir.⁴⁸⁷

Konuyla ilgili son belgenin tarihi ise 8 Mart 1826'dır. Bursa naibine hitap edilen bu belgede Bursa sakinlerinden olan Hacı Mustafa'nın 17.000 guruşluk malının zaptı için çavuş gönderileceği ifade edilmiştir.⁴⁸⁸

Bu tarihten sonra tez sınırları içerisinde ayniyat kayıtlarında müsadereyle ilgili hiçbir belgeye rastlanmamıştır. Çünkü II.Mahmud, Yeniçeri Ocağının ilgasından sonra

⁴⁸⁴ BOA. BEO. AYN.d Rumeli Adi. No.195. s.57.

⁴⁸⁵ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.9. s.18.

⁴⁸⁶ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.11. s.99.

⁴⁸⁷ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.12. s.7.

⁴⁸⁸ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.12. s.125.

17 Haziran 1826'da ilan ettiği fermanla “bundan böyle saltanatın millet için bir dehşet, bir korku kaynağı değil bir destek olmasını istiyorum. Bunun için kişinin malına devletçe el konulması geleneğini kaldırıyorum” diyerek müsadere usulünü kaldırmıştır.⁴⁸⁹ Ancak bununla beraber müsaderenin tamamen kaldırılması Tanzimat yıllarını bulmuştur.

⁴⁸⁹ C. Baysun (1960), Müsadere, *MEB İslam Ansiklopedisi*, C.9, İstanbul, s.672.

10.MAHALLİ ATAMALAR VE SEÇİMLER

Voyvodalık, ihtisap memurluğu, jurnal katipliği, mütesellimlik, metropolit atamaları ile âyan ve muhtar seçimlerinin yer aldığı bu bölümdeki toplam belge sayısı yirmi dördttür. Belgelerin on beş tanesi Anadolu'ya dokuz tanesi ise Rumeli'ye gönderilmiştir. Bu belgelerde II.Mahmud dönemiyle özdeşleşmiş olan âyanların nasıl göreve geldiklerinden sonraki dönemdeki muhtar seçimlerine ve diğer mahalli atamalara yer verilmiştir.

10.1.Âyan Seçimleri

Tezin bu bölümde ayniyat kayıtları ışığında âyanların göreve geliş biçimlerinden ve âyan tayinlerinde bölge ahalisinin oynadığı role yer verilmiştir. Konuyla ilgili mevcut belge sayısı altıdır. Belgelerden beşi Anadolu'ya biri ise Rumeli'ye gönderilmiştir

Klasik dönemden itibaren yıllar geçtikçe devletin merkezi otoriteyi kaybetmesine bağlı olarak güç kazanan âyanlarla ilgili yapılan çalışmalar daha çok belli bir âyan ailesinin özelinde, bu ailenin imparatorluk içindeki yükselişlerini konu almaktadır.⁴⁹⁰ Bununla beraber devletin resmi görevlileri statüsündeki âyanların hangi şekilde iş başına geldikleri, görevlerinin ne oldukları ve hangi durumlarda görevlerinden azlediklerini belirten çalışma sayısı ise oldukça azdır.⁴⁹¹

⁴⁹⁰ Bu tarz çalışmalar arasında şu örnekler gösterilebilir: M. Ak (2013), *Osmanlı Devletinde Bir Ayanlık Örneği: Yılanlıoğulları*, Antalya: Sahil Kitap; K. Arapyan (1943), *Rusçuk Ayanı Alemdar Mustafa Paşanın Hayatı ve Kahramanlıkları*, Çev. Esat Uras, Ankara, TTK; F. M. Emecen (2011), *Osmanlı Taşrasında Yerel Güçlerin Yükselişi: Kethüdazadeler Örneği, Osmanlı Klasik Çağında Hanedan, Devlet ve Toplum*, İstanbul, 341-363; M. K. Erdoğan, M. Bayrak Ferlibaş, K. Çolak (2009), *Tirsiniklizade İsmail Ağa ve Dönemi (1796-1806): Rusçuk Ayanı*, İstanbul: Yeditepe Yayınevi; R. Karagöz (2009), *Haznedar Süleyman Paşa: Karadeniz'de Bir Hanedan Kurucusu*, Samsun: Etüt Yayınları; Y. Nagata (1997), *Tarihte Ayanlar: Karaosmanoğulları Üzerinde Bir İnceleme*, Ankara: TTK; İ. H. Uzunçarşılı (2010), *Meşhur Rumeli Ayanlarından Tirsinikli İsmail, Yıllıkoğlu Süleyman Ağalar ve Alemdar Mustafa Paşa*, Ankara: TTK; C. Erdönmez (2002), *Ayanlıktan Kaza Müdürlüğüne Abdülcebbarzadeler ve Yolsuzlukları, Türk Dünyası Araştırmaları*, S. 140, 183-190.

⁴⁹¹ Âyan seçimleriyle ilgili ortaya konulan çalışmalardan bazıları için bkz. V. Mutaftçieva (1997), XVIII. Yy'ın Son On Yılında Ayanlık Müessesesi *Tarih Dergisi*, S.31, İstanbul, 163-182; Ö. Mert (1991), *Âyan, DİA*, C.4, 195-198; M. Akdağ (1974), *Osmanlı Tarihinde Âyanlık Düzeni Devri 1730-1839, Ankara Üniversitesi DTCF Tarih Araştırmaları Dergisi*, 8-12, S.14-23, 51-61.

Devletin resmi âyanları yerel halkın ittifakıyla yani seçimiyle iş başına gelmektedir. Öyle ki 15 Mart 1812’de Bursa naibine hitaben gönderilen bir mektupta “cem’i kaza ve kasabâтта fukara ve ahali her kimi ihtiyar ederler ise onun âyan nasb olunması âyanlık şurutundandır...”⁴⁹² ifadesiyle biz anlıyoruz ki âyanlık seçimlerinde seçmen olarak ahali görülmektedir. Bu görüşü destekleyici nitelikteki bir başka belge de Ankara mutasarrıfına gönderilmiştir. Ocak 1818’de gönderilen kaimede “bilcümle memâlikte âyan nasbı vücûh ve ahalinin ihtiyar ve intihâblarıyla olmak şurûtundan olup...”⁴⁹³ ifadesinde yine seçimlerin hem ahalinin hem de vücuhun yani mahallin ileri gelenlerinin yapması gerektiği ayan seçilme şartı olarak belirtilmiştir. Konuyla ilgili 20 Ocak 1812’de Bursa naibine hitaben gönderilen başka bir kaimede ise mevcut âyan Hüsamettin Efendi’nin âyanlıktan ihraç edildiği bildirildikten sonra “Yerine ahalinin ihtiyar eyledikleri her kim ise onun nasbı muktezây-ı irade-i kâtiadan olup...”⁴⁹⁴ şeklinde devam eden ifade ile bir kez daha ahalinin ayan seçimlerinde etkin bir rol oynadıkları görülebilmektedir.

Bununla birlikte Mutaççieva’ya göre bu seçim âyanların birbirleriyle iktidar için mücadeleye girişmesinden sonra kalan âyanlar arasında korunmasına muhtaç olduğu ayanı seçmek şeklindedir. Mutaççieva bunu şöyle ifade etmiştir “Halk, zorba iki âyandan daha az kötü olanı seçerek, ayanlar arasındaki mücadelelere faal bir şekilde katılmak zorunda kalmış idi.”⁴⁹⁵ Yani Mutaççieva’ya göre bahsi geçen bu seçimler bir demokrasi örneği değil, ahali üzerine yapılan bir baskının sonucudur. Ancak böyle dahi olsa ahalinin kendisini temsil edecek kişinin tayininde rol oynaması dönemin şartları içinde değerlendirildiğinde oldukça önemlidir. Ayniyat kayıtlarında ise âyan seçimleriyle ilgili seçim yapılmasına işaret eden ve yukarıda verilen belgelerde bu seçimlerin nasıl yapılacağı ile ilgili, yani seçimin niteliğini vurgulayan bir bilgi mevcut değildir.

Âyan seçimleriyle ilgili olarak Varna Muhafızı Salih Paşaya hitaben yazılan 5 Temmuz 1820 tarihli kaimede ise Varna âyanının bozukluk çıkarma eğiliminde olması

⁴⁹² BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.1. s.75-76.

⁴⁹³ BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.4. s.5.

⁴⁹⁴ BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi, No.1. s.9.

⁴⁹⁵ Mutaççieva, 1997, **a.g.k.**, s.172.

nedeniyle görevinden azledilerek Varna'dan sürgün edildiğinden yerine ahalinin ihtiyar eylediği birinin tayin edilmesi için talimat verilmiştir.⁴⁹⁶

Bu tarihten sonra âyan seçimleriyle ilgili tek belge 14 Mart 1836'da Ankara mutasarrıfına hitaben gönderilmiştir. Bu belgede Çankırı'daki Çerkeş Kazası âyanı olarak bulunan İsmail Ağa'nın görevinde ayrılması hasebiyle kaza ahalisinden birkaç kişinin zorla kendilerini âyan seçtirmek için zulümde bulunmalarının ortaya çıkmasıyla bunların Serasker Paşa tarafından sorguya çekileceklerinden bahsedilmiştir.⁴⁹⁷

Verilen belgeler ışığında görülüyor ki âyan seçimlerinde ahali dışarıda tutulmamış, bizzat seçimlerde etkili olmuş hatta âyan seçilme şartı olarak ahalinin ortak kanaatinin gözetilmesi gerektiği yukarıdaki belgelerde belirtilmiştir. Ancak bu seçim ne kadar objektif ve ne kadar demokrattır orası tartışma konusudur. Fakat yine de bu yargıyla eskiden beri söylenegeldiği üzere ahali sadece tarımını yapan, vergisini veren pasif bir konumda değildir. Kendisini idare ve devlet katında temsil edecek kişilerin seçiminde belirleyici bir rol oynamıştır.

Verilen belgelerin özellikle 1820'ye kadar olan bölümde yoğunlaşması, âyanların azil ve ölümlerinden sonra yerlerine yine âyan seçimi yapılması için talimatlar gönderilmesi, âyan tasfiyesinin 1820'den sonra yoğunlaştığına işaret etmektedir. Özellikle de Yeniçeri Ocağının ilgasından sonraki tarihte yalnızca bir belgenin mevcut olması ve bu belgenin de âyan azliyle ilgili olması tasfiyelerin 1820'lerde yaşandığını göstermektedir. Bu tasfiyenin Sultan Mahmud'un saltanatının hemen başında yapılmamasının temel sebepleri arasında yeni padişahın henüz otoritesinin tesis edememesi ve taşra idaresinde âyanlardan yararlanılması yer almaktadır. Nitekim taşradaki düzenin sağlanmasında ve devlet işlerinin görülmesinde çok uzun zaman önce kendilerini sisteme dahil ettiren âyanların bir anda bu sistem dışına çıkarılması mümkün olmamıştır. Ayniyat kayıtlarında âyanların görevleriyle ilgili bilgiler bulunmasa da şehir ve esnaf için gerekli malların temininin sağlanması yani bulunduğu mahallin iaşesi, orduya asker ihtiyacının sağlanması, asayişin sağlanması, vergilerin toplanması, eşkıyalara karşı ahalinin korunması, kamu binalarının inşa ve tamiri gibi idari, askeri ve mali konularda âyanlardan yararlanılmıştır.⁴⁹⁸

⁴⁹⁶ BOA. BEO. AYN.d Rumeli Adi. No.197. s.21.

⁴⁹⁷ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.42. s.103.

⁴⁹⁸ Mert, 1991, a.g.k., s.196.

10.2.Muhtar Seçimleri

II.Mahmud döneminde getirilen yeniliklerden biri olan muhtarlık ilk olarak 1829'da İstanbul'da uygulanmaya başlamıştı. Bu şekildeki muhtarlar merkezde tayin olunarak görev başına gelmişlerdi. Sistemin taşrada da duyulması üzerine âyanlık yerine düşünülerek ilk defa 1833'te Kastamonu'da Hacı Ömer adlı âyan yerine sancağın mütesellimi tarafından bölge halkı içinden iki kişiyi muhtar seçmesiyle uygulamaya konulmuş oldu.⁴⁹⁹ Sistemin halk tarafından benimsenmesiyle başta Ankara ve Sivas olmak üzere taşrada yaygınlaştırılmaya çalışıldı. Nitekim 14 Mayıs 1834'te Sivas valisine ve Ankara mütesellimine gönderilen kaimede bu bölgelerdeki muhtar seçimlerine ve teşkilatın uygulanmasına dair bazı bilgiler mevcuttur. Kaimede, İstanbul'da uygulanan ve iyi bir netice alınan muhtarlığın her bir eyalet, sancak, kaza ve mahallelerde uygulanacağı belirtilerek şimdilik Sivas'taki mahallelere muhtarlar seçilip, seçilen muhtarlar ile imamların isimlerinin kaydedildiği defterlerin düzenlenmesi emri verilmiştir.⁵⁰⁰

Bu uygulama kısa zaman içerisinde Rumeli'ye doğru da genişletilmiştir. 3 Eylül 1834'te Tırhala mutasarrıfına gönderilen kaimede bu tarihte hem Müslüman ahalisinin hem de gayrimüslim ahalinin kendilerine ait muhtarları olduğu anlaşılmaktadır. Kaimede; bundan önce irade-i seniyye ile verilen karar gereği Tırhala Sancağının Yenişehir-i Fenâr Kazasının kasaba nüfusu ile muhtarlarının tespit edilerek defterlerinin Ceride Nazırına gönderilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Ayrıca gayrimüslimlerin de gerek köylerde gerek mahallelerde kocabaş ve papaz gibi söz sahiplerinin tayiniyle ellerine mühür verilerek bir nevi muhtarlık işini yürütmeleri gerektiği bildirilmiştir. Müslüman ahalisinin evvel ve sâni tabiriyle ikişer adet muhtar seçilmesi, iki muhtar seçiminin mümkün olmadığı durumlarda ise bir kişinin seçilmesinin gerekliliğinde bahsedilerek bu kişilerin defterlerinin tanzim edilmesi emredilmiştir.⁵⁰¹

Neticede gerek islam mahallelerinde evvel ve sâni olmak üzere iki muhtar, gerek de gayrimüslim mahallelerinde kocabaş ve papazlardan olmak üzere muhtar seçildiği

⁴⁹⁹ A. Akyıldız (2006), Muhtar, *DİA*, C. 31, İstanbul, s.52.

⁵⁰⁰ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.34. s.119.

⁵⁰¹ BOA. BEO. AYN.d Rumeli Adi. No.225. s.43.

yukarıdaki belgelerden anlaşılmaktadır. Seçilen muhtarların isimleri defterlere kaydedildikten sonra Ceride Nezaretine gönderiliyor sonrasında padişah onayıyla birlikte mühürleri hazırlanıyordu. Belgelerde ayrıca belirtilmese de seçilmiş olan bu muhtarların başlıca görevleri mahallelerinin güvenliğini sağlamak ve vergi tevziine yardımcı olmaktı.⁵⁰²

10.3.Mütesellim Tayinleri

Merkezden alınan onay ile atanan mütesellim tayinleriyle ilgili mevcut olan iki belgeden ilki 16 Haziran 1817'de Selanik mutasarrıfına gönderilmiştir. Kaimede, Kavala mütesellimi Mehmet Ağa'nın fukaraya olan zulmünden dolayı Kavala'dan Bursa taraflarına sürgün edilmesiyle birlikte Kavala ve bereketli kazalarının Mehmet Ağa'nın kardeşi Pravişte çorbacısı Halil Ağa'nın idaresine bırakıldığı ifade edilerek Selanik mutasarrıfı tarafından kendisine verilmesi gereken mütesellimlik buyrulduğunun kendisine verilmediğinin haber alındığı bildirilmiştir. Selanik mutasarrıfı bu buyrulduyu merkeze haber vermeden Yusuf Ağa'ya vermiş bunun üzerine merkez, Halil Ağa'dan ahalinin hoşnut olduğunu belirterek mütesellimlik buyrulduğunun Halil Ağa'ya verilmesini emretmiştir.⁵⁰³ Dolayısıyla mütesellim tayininde son söz Bâb-ı Âli'nin olmuştur.

Konuyla ilgili diğer belge ise 11 Eylül 1834'te Bursa mütesellimine hitaben yazılmıştır. Belgede Bursa mütesellimliğinin Dergâh-ı Âli kapucubaşlarından El-Hâc Ahmet Ağa'ya verildiği ifade edilerek mevcut mütesellimin yeni mütesellim gelinceye kadar uygun birini yerine bırakması ve İstanbul'a gelmesi gerektiği bildirilmiştir.⁵⁰⁴ Merkezden verilen bu emrin sebebi, Bursa'nın 1829'da Mukataat Hazinesi bağlanmasıyla birlikte merkezden atanan mütesellimlerce idare edilmesindedir.⁵⁰⁵

⁵⁰² Akyıldız, 2006, **a.g.k.**, s.52.

⁵⁰³ BOA. BEO. AYN.d Rumeli Adi. No.194. s.61.

⁵⁰⁴ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.36. s.93,94.

⁵⁰⁵ Emre Satıcı (2008), *19.Yüzyılda Hüdavendigâr Eyaleti*, Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.15,16.

10.4.Voyvoda Tayinleri

Vergi gelirlerini toplamakla yükümlü olan ve 18.yy'da mutasarrıf vekili olarak da görevlendirilen voyvodaların tayinleriyle ilgili ilk kaydın tarihi 27 Aralık 1817'dir. Ankara mutasarrıfına gönderilen bu yazıda Darphâne-i Âmire tarafından idare olunan mukataalardan Ankara Yabanabad'da bulunan mukataanın gelirlerini toplamak üzere Darphane tarafından tayin edilen Osman Ağa'nın bilgisi verilmiş, ayrıca Osman Ağa'nın kazayı zapt ve idaresi için görevine devam etmesi gerektiği ifade edilmiştir.⁵⁰⁶

9 Nisan 1834'te Ankara mütesellimine hitaben yazılan kaimede ise Arabson(?) Voyvodası Mehmet Bey'in ahali ile kaynaştığı ve ahalinin kendisinden hoşnut olduğunun haber alınmasına rağmen bazı kötü niyet sahiplerinin adı geçen voyvodanın azlini istediklerini ifade etmişlerdir. Arabson mukataası Mukâtaat Hazinesi tarafından idare edildiğinden Mehmet Bey'in hakkında durumunun ne olduğu bilinemediğinden Ankara müteselliminden durumu araştırması istenmiştir.⁵⁰⁷

30 Nisan 1834'te gönderilen kaimede de Mehmet Bey yerine Abdurrahman Ağa'nın kaza voyvodalığına getirildiği ancak ahaliye kötü davranması ve ahalinin eski voyvoda Mehmet Bey'i istemesi dolayısıyla voyvodalığın yeniden Mehmet Bey'e veya başka sert olmayan birine verilmesi gerektiği ifade edilerek ahalinin emniyet ve asayişinin sağlanması talimatı verilmiştir.⁵⁰⁸

10.5.Jurnal Katibi Tayinleri

II.Mahmud döneminin yeniliklerinden bir diğeri de memleket ahvalini öğrenmek amacıyla oluşturulmuş olan Jurnal Teşkilatıdır. İlgili bölgelerde günlük olayları kaydederek merkeze bildirmek amacıyla da jurnal katibi adı verilen görevliler atanmıştır.

1835'ten itibaren faaliyet gösteren jurnal teşkilatında görevli katipler aylıklarla çalışmışlardır. 1836 yılının Haziran ayında Bursa mütesellimine gönderilen kaimede

⁵⁰⁶ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.4. s.17.

⁵⁰⁷ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.34. s.58.

⁵⁰⁸ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.34. s.96.

Hüdavendigâr Sancağındaki Kepsut Kazasında aylık 100 guruş ile jurnal katibi olan Hafız İbrahim Efendi'nin uygunsuzluğu nedeniyle bu görevden azledildiği yerine yine 100 guruş aylık ile Ali Efendi'nin tayin edildiği ifade edilmiştir.⁵⁰⁹

Yine 26 Nisan 1837'de Selanik muhassılına hitaben kaleme alınan kaimede, Selanik muhassılı tarafından yapılan öneriyle Selanik Sancağındaki 400 guruş maaşla jurnal katipliği görevini yürütürken vefat eden Ahmet Resa Efendi yerine yine aynı maaşla Vatarzâde Mehmet Efendi'nin liyakat sahibi olarak göreve gelmesi talebinin uygun görüldüğü ifade edilmiştir.⁵¹⁰

Art arda verilen iki kaydın arasındaki yıl farkı ile coğrafya farkı jurnal katiplerinin farklı maaşlarda çalıştıklarını göstermektedir. Hem de bu maaş farkı bir diğerinin dört katı kadar fazla olabilmektedir.

24 Ocak 1838'de Kütahya muhassılına hitaben yazılan kaimede de Kütahya'ya bağlı Dağardı Kazasında jurnal katibi olarak bulunan Mustafa Efendi'nin görevinden azledildiği onun yerine hizmetinde çalışan Mehmet Efendi'nin tayin edildiği bildirilmiştir.⁵¹¹

Bu katipler amacıyla günlük olayları takip etmeyi amaçlayan merkezin nihai hedefi ise bölgede çıkabilecek bir isyan ve huzursuzluğun önceden tespit edilerek önlenmesi, zalimlik ve zulmün önüne geçilebilmesiydi.

10.6. Metropolit Tayinleri

Ortodoks mezhebinde patrikten sonra gelen, bir bölgenin din işlerindeki en yetkili makamında bulunan kişilere verilen unvan demek olan metropolitler, İstanbul'daki Rum Patriği tarafından görevlendirilirlerdi.

11 Ağustos 1827'de kaleme alınan bir yazıda Vidin ve Yenice-i Vardar metropolidi olan Kirdos adındaki rahibin uygunsuz hareketleri neticesinde görevinden azledildiği, onun yerine ise bölge halkının Ansemov adındaki rahibi metropolit olarak görmek istedikleri belirtilmiştir. Ancak Rum Patriği Ansemov'u metropolitliğe uygun

⁵⁰⁹ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.43. s.68.

⁵¹⁰ BOA. BEO. AYN.d Rumeli Adi. No.235. s.55.

⁵¹¹ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.51. s.63.

görmediğinden diğer metropolitlerle yapılan müzakereler neticesinde Kirdos yerine Könice metropolidi olan Militos'un görevlendirildiği bildirilmiştir.⁵¹²

2 Kasım 1835'te Tırhala mutasarrıfının Yenişehir metropolidinin hakkında bazı uygunsuz davranışlarını içeren tahrirati merkeze iletilmesiyle metropolidin görevden azledilmesi ve yerine Konya metropolidinin görevlendirilmesi gerektiği ifade edilerek azledilmiş olan metropolidin İstanbul'a gönderilmesi için emir verilmiştir.⁵¹³

10.7.Diğer Mahalli Atamalar

17 Mart 1812'de Ankara mutasarrıfına gönderilen bir yazıyla Ankara civarındaki miri mukataaların 1812 yılına dair zapt ve idaresinin Hassa Silahşörlere Osman Ağa'ya bırakıldığı bildirilmiştir.⁵¹⁴

15 Ekim 1827'de Bursa mütesellimi ve baş âyanına gönderilen kaimede ise Bursa ihtisanına memur Şakir Efendi'nin memurluğu süresince göstermiş olduğu sadakat ve gayret neticesinde Harameyn mukataacılığı payesiyle Divân-ı Hümâyun hocalığına tayin edildiği ifade edilmiştir.⁵¹⁵

1823'ün bahar aylarında eski Tosya âyanı Hayalzâde Mustafa ile yöre müftüsünün de katıldığı bir bozgunculuk faaliyeti neticesinde Hayalzâde Mustafa idam edilmiş, suçlularından bir kısmı hapsedilirken, bahsi geçen müftü de görevden alınarak Niğde'ye sürülmüştür. Bu nedenle yeni bir müftü ihtiyacı doğduğundan bölgede müftülüğe uygun ve yetkin birinin olup olmadığını sorularak, var ise isim ve şehrinin merkeze bildirilmesi emredilmiştir.⁵¹⁶

Konuyla ilgili diğer belgede de 12 Eylül 1834'te Selanik muhassılına hitaben kaleme alınmıştır. Selanik Naibi Muhibbîzâde Hafidi Ali Eşref Efendi'nin iyi hali ve bütün ahalinin kendisinden hoşnut olması nedeniyle Selanik muhassılı, Ali Eşref Efendi'nin görevine devam etmesi ve kendisine mevleviyet payesi verilmesini kapsayan bir yazıyı merkeze sunmuştur. Verilen cevapta, görevinde kalmasına iltimas edileceği

⁵¹² BOA. BEO. AYN.d Rumeli Adi. No.210. s.39,40.

⁵¹³ BOA. BEO. AYN.d Rumeli Adi. No.231. s.3.

⁵¹⁴ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.1. s.76.

⁵¹⁵ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.16. s.114.

⁵¹⁶ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.9. s.3.

ifade edilmiş ancak mevleviyet hususunda henüz netice olmadığı lâkin bundan da güzel bir haber çıkacağına ümit edildiği ifade edilmiştir.⁵¹⁷

26 Kasım 1834'te Tırhala mutasarrıfına gönderilen kaimede ise Yenişehir-i Fenâr'a bağlı İnacatlı(?) Karyesi imamı İsa Efendi'nin Yenişehir'e nakledilmesi üzerine adı geçen karyenin ahalisi İsa Efendi'nin köylerinde kalmasını isteyen bir arzuhal sunmuşlardır. Bu arzuhal üzerine İsa Efendinin görevine aynı karyede devam etmesi kararı alınarak Tırhala mutasarrıfına bildirilmiştir.⁵¹⁸

16 Haziran 1824'de kaleme alınan kaimede ise Kavala Kalesi bina eminliğine tayin olunan Hacı Ali Bey'in Kavala'a olan uzaklığı sebebiyle yerine evlâd-ı fâtihan zabiti Ahmet Bey'in görevlendirilmesi karar verildiği ifade edilmiştir.⁵¹⁹

⁵¹⁷ BOA. BEO. AYN.d Rumeli Adi. No.225. s.63.

⁵¹⁸ BOA. BEO. AYN.d Rumeli Adi. No.226. s.84.

⁵¹⁹ BOA. BEO. AYN.d Rumeli Adi. No.202. s.52.

11.VAKIF

Toplam on iki belgenin yer aldığı “Vakıf” kategorisindeki başlıca konu başlığı dergah, tekke, zaviye gibi imaretlerin eksiklerinin tamamlanması ve tamirleriyle ilgilidir. Bunun haricindeki diğer bir konu başlığı ise vakıf idaresidir.

11.1.Vakıf İhtiyaçları ve Tamiri

Vakıf tamirleriyle ilgili olarak Bursa mütesellimine hitaben gönderilen bir kaimede Mudanya’daki han tamirinden bahsedilmektedir. Buna göre 7 Nisan 1834’te Mudanya’da olan bir han harap olup tamire muhtaç hale gelmiştir. Hanın tamir ettirilebilmesi için baş muhasebe katiplerinden Hacı Hüseyin görevlendirilmiştir. Han’da mevcut olan kiracıyla uzlaşarak hanın tamir ettirilmesi için karar alınmış ve durum Bursa mütesellimine bildirilmiştir.⁵²⁰

Yine Bursa mütesellimine gönderilen başka bir kaimede ise Eşrefzâde Şeyh Muhiddin Efendinin şeyhlik vazifesinde olduğu Bursa’daki dergahın harap olması sebebiyle tamir edilmesi hususu yer almaktadır. Kaimede, bahsi geçen dergahın tamirine başlandığı ifade edilerek tamir işlerinin güzelce yapılması ve durumdan haberdar edilmesi için Bursa mütesellimine talimat vermiştir.⁵²¹

21 Mayıs 1836’da Kütahya muhassılına gönderilen kaimede ise Şeyh Abdülkadir Efendinin şeyhi olduğu Kütahya’da bulunan tekkenin tamirinden bahsedilmektedir. Tamir ve inşaatın tamamlanmasıyla bu tekkeye aylık 150’şer guruş yemek parası verilmesi ve bunun da sicil-i mahkemeye kaydedilmesi için emir verilmiştir.⁵²²

Bu tarihten bir yıl sonra da aylık yemek parasının 150 guruş olarak devam ettiğini Kütahya muhassılına gönderilen 4 Haziran 1837 tarihli belgeden anlamaktayız. Buna göre kaimede, Şeyh Abdülkadir Efendinin şeyhi olduğu Kütahya’daki Mevlevi dergahına Kütahya muhassıllığından verilmesi gereken aylık 150’şer guruş

⁵²⁰ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.34. s.53.

⁵²¹ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.39. s.95.

⁵²² BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.43. s.27.

taammiyenin dergaha teslimi için emr-i âli çıktığı ifade edilerek her ay bu paranın Abdülkadir Efendiye teslim edilmesi gerektiği bildirilmiştir.⁵²³

11.2.Vakıf İdaresi

Bu bölümde vakıfların genel işleyişi ya da idaresinden değil, ayniyat kayıtlarında yer alan vakıfların idaresiyle ilgili belgelerden bahsedilecektir.

Konuyla ilgili ilk belgede yüz yıldan beri Vidin’de yemek veren bir Mevlevihane’ye para veren köyün 1825 yılında vermek istememesi üzerine Mevlevihane Şeyhinin durumu Bâb-ı Âli’ye bildirmesi yer almaktadır. Yenice-i Vardar, Gümülcine ve Siroz’da bulunan Evrenos Gazi Bey’in vakıflarından olan ve günlüğü 15 akçe karşılığında Vidin’deki Mevlevihane’de kalan Şeyh Mustafa Efendi icâzetnâme ve berât-ı âlişân ile postnişin olduktan sonra sorumluluğundaki bu Mevlevihane’ye bağlı Sarkop adındaki köy ahalisinin 1825 yılında vermesi gereken meblağı vermemek için muhalefet ettiklerinden durumu merkeze bildirmiştir. 16 Nisan 1825’te verilen cevâbi yazıda Selanik mutasarrıfına talimat verilerek adın geçen köyün vermesi gereken meblağın ödettirilmesi emredilmiştir.⁵²⁴

Bursa naibine ve mütesellimine gönderilen kaimede ise Bursa Pınarbaşı’ndaki Kalenderhâne Zaviyesi Şeyhi Rahmetli Ahmet Şah’ın vefatıyla mirası ve şeyhliği oğlunun henüz buluş çağına ermemiş olmasından dolayı fukara ve dervişlerin talebiyle Nakşibendi Tarikatından El-Hac Said Efendi’nin vekil tayin edilmesine karar verilmiştir. Said Efendi’nin Bursa’ya ulaşmasıyla kendisine gerekli hürmetin gösterilmesi için Bursa naip ve mütesellimine talimat verilmiştir.⁵²⁵

Kütahya muhassılına hitaben yazılan kaimede ise Seyyid Hafız Mehmet’in berât-ı âli ile Şeyh Muallim Zaviyesine mutasarrıfken zaviye işlerine bazı kimseler tarafından müdahale edilmesi üzerine bu kişilerin men edilmesi için Hafız Mehmet

⁵²³ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.46. s.112.

⁵²⁴ BOA. BEO. AYN.d Rumeli Adi. No.203. s.57.

⁵²⁵ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.39. s.7.

arzuhal takdim etmiştir. Bu nedenle muhassıla emir verilerek gerekenlerin yapılması emredilmiştir.⁵²⁶

Kütahya mütesellimine gönderilen başka bir kaimede ise, Çal Kazasındaki Öküz Baba Zaviyesi hizmetine mutasarrıf olan Aşan Kazası sakinlerinden Osman, bu hizmeti terk ederek kazayı terk etmiştir. Bu sebeple zaviye hizmeti Seyyid Hacı Hasan Efendi'ye tevcih edilmiştir. Zaviye hizmetinin diğer bölümüne mutasarrıf olan kişiler ölünce oğulları hak talep ederek hizmet ücretini talep edince durum Mukataat Nazırına havale olunmuştur. Ancak zaviyenin Mukataat Hazinesinden zaptına dair bir kayıt bulunamadığından durum 16 Nisan 1834'te kaleme alınan bir yazıyla Kütahya mütesellimine sorulmuştur.⁵²⁷

Selanik muhassılına gönderilen bir kaimede ise, Rahmetli Hasan Paşa'nın kerimleri olan Kamile ve Udviye Hanımların Evkâf-ı Hümâyun'a eklenmiş vakfa ait Selanik Sancağındaki Gülger mezarası ve buranın hasılatı olan 3.500 guruşu tahsil edemediklerinden tahsili ve bu meblağın kendilerine teslimini arzuhal ile talep etmişlerdir. Durum Mukataat Nazırına bildirilmiş ve kendileri vezirzâde olduklarından taleplerinin yerine getirilmesi talimatı verilmiştir.⁵²⁸

31 Mart 1834 tarihinde kaleme alınan kaimede ise Bursa'daki Sultan Alaaddin Vakfından günlük 4 akçe vazife ve senede bir miktar arpa ve buğday ile vakfa mutasarrıf olan Seyyid Mehmet, kendinden önceki vakfın mutasarrıfı Hüseyin'in ölmesiyle bu vakıf üzerinde oğlu Salih hak iddia etmiş bu nedenle Seyyid Mehmet ve Salih mahkemede karşı karşıya geldiklerinden bahsedilmektedir. Ancak netice alınmadığından iki tarafından katılacağı Evkâf-ı Hümâyun Mahkemesinde yeni bir duruşma yapılmasına karar verilerek taraflar İstanbul'a çağırılmıştır.⁵²⁹ Bununla birlikte sonraki dönemde bu olayla ilgili yeni bir bilgi olmadığından neticenin nasıl sonuçlandığı bilinmemektedir.

Son olarak 17 Aralık 1834'te Kütahya mütesellimine gönderilen bir kaimede yine benze bir hususun yaşandığı görülmektedir. Öyle ki Şeyh Ahmet Kasıf(?) Efendinin Kütahya, Toşutlu(?) Kasabasında inşa ettiği tekke, medrese ve

⁵²⁶ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.44. s.96.

⁵²⁷ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.34. s.77.

⁵²⁸ BOA. BEO. AYN.d Rumeli Adi. No.224. s.4.

⁵²⁹ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.34. s.41.

kütüphanesiyle birlikte olan vakıf, kendisinin ölmesiyle miras olarak oğlu Şeyh Hamid Efendi'ye bırakılmıştır. Ancak kasabanın bakkalı olan Ali oğlu Hacı Suudullah bu vakıf üzerinde hak iddia edince kendisinin esnaf gürühundan olduğundan medreselik hizmetinde bulunabilecek bir liyakat ve hakkının olmadığı tespit edilerek bu hak talebi reddedilmiştir.⁵³⁰

11.3.Vakıf Sonuç

Türk-İslam tarihinde bayındırlık, barınma, eğitim, öğretim, ibadet gibi birçok alanda yapılan imar faaliyetlerinde başrol oynayan vakıflarla ilgili ayniyat kayıtlarındaki belgeler vakıf idaresinde ortaya çıkan ihtilaflar ve anlaşmazlıklarla, vakıflara bağlı imarların tamir ve inşaat ihtiyaçlarını ortaya koymaktadır. Buna göre vakıflara bağlı olsa da imaretlerin tamir ve inşaatlarında devlet desteğine başvurulduğu ortaya çıkmaktadır. Özellikle tekke, zaviye ve hanlardan faydalanacak yolcular için hazırlanan yemeklerin ücretlerinde “taamiye” adıyla sancak idarelerinde aylık ücret bağlandığı görülmektedir.

Bunlarla beraber vakıf idareleriyle ilgili belgelerde geçen ve öne çıkan diğer husus ise vakfa mutasarrıf olan kişinin vefatıyla yerini kimin alacağı meselesidir. Bu konularda çoğu zaman hak iddia eden varisler olsa da problemler hemen çözülememiş ve vakıflar idaresini ele alarak 1826'da kurulan Evkâf-ı Hümâyün Nezaretinin mahkemelerine yönlendirilmiştir. Neticede burada söz konusu olan belgeler vakıfların işleyişi veya faaliyetleri hakkında bilgi vermekten ziyade vakıf idaresindeki ihtilaflar ve vakıf tamirleri üzerine yoğunlaşmıştır.

⁵³⁰ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.38. s.18,19.

12.DİĞER

Yukarıda verilen konu başlıkları haricinde kalan belgeler “diğer” kategorisindeki idari ve sosyal başlıkları altında incelenmiştir. “Diğer” bölümündeki belge sayısı otuz üçtür. Belgelerin on altısı Anadolu, on yedisi ise Rumeli sancaklarına gönderilmiştir.

12.1.İDARİ

Osmanlı idaresindeki nüfus sayımları, Bâb-ı Âli toplantıları, uluslararası meseleler, muhacir iskanları, yeni para basımları ve idari usullerdeki değişiklikler başta olmak üzere farklı konuların bir araya toplandığı “İdari” kategorisindeki mevcut belge sayısı yirmi beştir. Belgelerin on beş tanesi Anadolu’ya on tanesi ise Rumeli’ye gönderilmiştir.

12.1.2.Nüfus sayımları

Malum olduğu üzere gerçek manada ilk nüfus sayımı Yeniçeri Ocağının ilgasından sonra askere alınabilecek kişilerin sayısını tespit edebilmek maksadıyla 1829’da önce İstanbul’da, 1830 yılında ise Anadolu ve Rumeli genelinde yapılmış⁵³¹, bu tahrirde müslim ve gayrimüslim erkek nüfusun tespiti için çalışılmıştır. Yine aynı tarihte nüfus sayımlarını organize etmek ve değişiklikleri gözlemlemek amacıyla Ceride Nezareti kurulmuştur.⁵³²

Bu tarihten sonra Ceride Nezareti öncülüğünde dönem dönem müslim ve gayrimüslim erkek nüfusun tespiti için çalışmalar sürdürülmüştür. Ayniyat kayıtlarına yansıyan 1834 yılındaki nüfus tahriri de buna bir örnek teşkil etmektedir. Nitekim, 4 Eylül 1834’te Kütahya mütesellimine gönderilen kaimede bu sayımın bazı detayları da ortaya çıkmaktadır. Buna göre, Kütahya Sancağındaki kazalarda mevcut olan müslim ve gayrimüslim erkek nüfusun tespiti için çıkarılan emr-i âli gereğince yapılan tahrirat

⁵³¹ S. Bingöl (2004), İstanbul’da 1829 Nüfus Sayımı ve Bazı Mahallelerin Müslüman Nüfusu Üzerine Bir İnceleme, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, C.23, S.36, s.45.

⁵³² C. Küçük (1993), Ceride Nezâreti, *DİA*, C.7, İstanbul, s.409.

işlemi sonucunda kaleme alınan tahrirat defterleri Ceride Nezaretine ulaştırılmıştır. Nezaretin önceki defterlerle yaptığı kıyaslamalar sonucunda eski defterlerde var olan mahallelerin bazılarının hiç yazılmadığı, bazı mahallelerde ise Müslüman nüfusun kaydedilip, gayrimüslim nüfusun kaydedilmediği anlaşılmıştır. Bu nedenlerle nahiyelerin, mahallelerin, küçük, büyük Müslüman ve zımmilerin bir tanesinin bile eksik kalmayacak şekilde yeniden tahrir edilerek defterlere kaydedilmesi ve zamanında merkeze gönderilmesi için Kütahya mütesellimine emir verilmiştir.⁵³³ Dolayısıyla 1834 yılında yapılan tahrirat da önceki tahrirlere nazaran eksikler olduğundan yeniden sayım işlemlerinin yürütüldüğü görülmektedir. Bu nüfus sayımı da tabii olarak vergi veren ve askerliğe elverişli erkek nüfusun tespitine yönelik yapılmıştır.

Aynı tarihteki tahriratla ilgili olarak Bursa mütesellimine gönderilen başka bir kaimede ise, tahrirat işlemlerini yürüten nüfus kayıt memurlarının maaşlarıyla ilgili bilgiler yer almaktadır. Öyle ki, Kepsut Kazasında nüfus kayıt memuru olarak görev yapan Hafız İbrahim Sâfi Efendiye tahsis edilmiş olan 1.800 guruş maaş kendisine yetmediğinden maaşının iki katına çıkarılarak 3.600 guruşluk bir maaş talep etmiştir. Zam miktarının Kepsut ahalisinden çıkacak olması sebebiyle bu talebinin reddedildiği bildirilmiştir.⁵³⁴ Son cümleden de anlaşıldığına göre tahrir amacıyla görevlendirilen nüfus kayıt memurlarının maaşları da mübaşir bedelleri gibi bölge ahalisinden tahsil edilmektedir. İki katı bir maaş ahaliye fazla yük getireceğinden zam talebinin reddedilme nedeni olarak gösterilmiştir.

Yine 1834'te bu sefer Ankara mütesellimine hitaben yazılan başka bir kaimede ise Ankara Sancağına bağlı kazaların ahalisinin diğer yerlerde uygulandığı üzere emlaklarının yazılması için memur tayin edildiği bildirilmiştir.⁵³⁵ Dolayısıyla burada yapılan tahriratla mal sayımı ortaya konulacaktır. Bunun da temel nedeni vergi tespiti olmalıdır.

4 Eylül 1837'de Kütahya muhassılına gönderilen kaimede ise Karahisar-ı Sahip nüfusunun tespiti için yapılacak olan tahriratın ertelenmesi yer almaktadır. Kütahya muhassılından merkeze gönderilen yazıda yapılacak olan tahrirat işlemlerinin, sancakta var olan bir hastalık nedeniyle ertelenmesi talebi yer almaktadır. Buna verilen cevabi

⁵³³ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.36. s.71,72.

⁵³⁴ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.36. s.16.

⁵³⁵ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.34. s.119.

yazıda ise Allah'ın tüm İslam beldelerini koruması ümit edilerek, hastalık sebebiyle tahriratın sırası olmadığı ifade edilmiş ve ertelenmesine karar verildiği bildirilmiştir.⁵³⁶

11 Mayıs 1837'de Kayseri naibi tarafından merkeze sunulan i'lamda Kayseri'deki sakin ve mütemekkin olan müslim ve gayrimüslim ahalinin ellerinde bulunan emlak ve arazilerinin kıymetlerine göre her bir guruştan herkesin hassasına isabet eden meblağ paylaşılacak üzere yapılan bütün erkek nüfusun emlak ve arazisiyle tahririnin üzerinden iki yıl geçtiği ifade edilmiş olduğundan bazı emlak sahiplerinin vefatları, bazısı malların el değiştirmesi gibi nedenlerle yeniden sayım yapılması talep edilmiştir. Ankara ferihine hitaben 11 Mayıs 1837'de kaleme alınan cevabi yazıda ise bu tarihten önce Ceride Nezareti tarafından memur edilen Saadallah Efendi tarafından Kayseri Sancağındaki bütün nüfusun emlak ve arazisinin araştırılmış olduğu bildirilmiştir. Bu araştırma neticesinde Kayseri Sancağındaki bütün müslim ve gayrimüslim ahalinin emlaklarının kıymetinin 133 yük 78.149 guruşa tekabül ettiği de bahsi geçen kaimede ayrıca belirtilmiştir.⁵³⁷ Yani bu tarihten önce yapılan sayımda zaten hem bütün erkek nüfus hem de bu nüfusun emlaklarının kaydedildiği ifade edilmiştir.

Ancak yaklaşık bir yıl sonra 26 Ekim 1838'de Ankara ferihine gönderilen başka bir kaimede ise Bozok, Kırşehir ve Kayseri Sancaklarının gelirlerinin layığıyla araştırılarak mümza defterlerine kaydedilmesi için yeni bir emir verilmiştir.⁵³⁸

Yukarıda verilen belgelerdeki nüfus sayım işlemlerinin hepsi Anadolu'ya aittir. Bu tarihlerde Rumeli'de yapılan bir tahriratla ilgili herhangi bir kayıt tez için çizilen sınırlar içerisindeki ayniyat defterlerinde mevcut değildir. Bununla beraber nüfus tahrir işlemlerinin Rumeli'de de yapıldığı bilinmektedir.⁵³⁹

12.1.3.Uluslararası meseleler

⁵³⁶ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.49. s.41.

⁵³⁷ BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.46. s.10.

⁵³⁸ BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.57. s.18.

⁵³⁹ E. Z. Karal (1997), *Osmanlı İmparatorluğunda İlk Nüfus Sayımı 1831*, Ankara: Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası, s.13.

Üçü Anadolu'ya üçü de Rumeli'ye gönderilen toplam altı belgede Osmanlı'nın diğer devletlerle olan ilişkileri ile ilgili bazı ipuçları bulunmaktadır.

27 Temmuz 1817'de Varna muhafızına gönderilen mektupta Prusya elçisinin Varna'dan geçeceği haberi verilmiştir. Mektupta, İstanbul'da ikamet etmekte olan Prusya elçisinin devleti tarafından geri çağrılmasından dolayı ailesi ve maiyetiyle beraber İstanbul'dan deniz yoluyla Varna İskelesine oradan da kara yoluyla Eflak ve Boğdan sınırına gideceği belirtilerek, kendisinin yolculuğu esnasında kullanacağı atların hazır edilmesi gerektiği emri verilmiştir.⁵⁴⁰

25 Temmuz 1823'te Ankara mutasarrıfına gönderilen kaimede ise Rusya'da meydana gelen çekirge istilası sebebiyle Osmanlı'dan sığırcık suyu istemesi yer almaktadır. Eskilerden beri çekirge istilasına karşı ya kuşlar kullanılmış ya da kutsal olduğuna inanılan fare ve çekirgeleri yok eden sulardan faydalanılmıştır.⁵⁴¹ Bu istilada da Rusya, Osmanlı'dan sığırcık suyu isteyerek çekirgelere karşı koymayı amaçlamıştır. Bu nedenle Bâb-ı Âli'den Ankara mutasarrıfına hitaben bir kaime kaleme alınarak sığırcık suyunun Rusya'ya gönderilmek üzere, Rusya'nın gönderdiği Tatar taifesinden dört kişiye teslim edilmesi emredilerek, bu durumun Rusya ile olan barışın sürdürülmesindeki önemine dikkat çekilmiştir.⁵⁴²

İngiltere ile olan iyi ilişkilerin sürdürülebilmesi için de İstanbul'da ikamet etmekte olan İngiltere devlet elçisinin hastalığı fırsata çevrilmiştir. Elçinin hastalığı sebebiyle tedavi maksadıyla Bursa'daki kaplıcalara gideceğini bildirmesiyle Bursa mütesellimine hitaben bir mektup kaleme alınmış ve iyi ilişkilerin devamlılığı için o tarafa gelecek olan elçi ve maiyetinin layıkıyla ağırlanması, kendilerine iyi davranılması için talimat verilmiştir.⁵⁴³

18.'yy'da Safevi Devletinin otoritesini kaybetmesiyle birlikte doğan hanlıklardan biri olan Şeki Hanlığı 1743 senesinde Hacı Çelebi öncülüğünde kurulmuştur. Selim Han döneminde Rusya ile yapılan savaşı kaybeden Şeki'lerin hanı Selim Han, belli bir süre sonra Osmanlı'ya iltica etmiştir. Önce Erzurum'a sonrasında

⁵⁴⁰ BOA. BEO. AYN.d Rumeli Adi. No.194. s.81.

⁵⁴¹ A. Demir (2014), Osmanlı Devleti'nde Haşerelere Karşı Bir Önlem: Çekirge Suyu, *Erdem*, S.67, Ankara, s.37.

⁵⁴² BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.9. s.85.

⁵⁴³ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.10. s.100.

ise Ankara'ya yerleşen Selim Han'a seraskerlik payesi de verilmiştir.⁵⁴⁴ 28 Şubat 1826'da kaleme alınan bir kaime Ankara'da ikamet üzere olan Şâki Şirvan Hakimi Selim Han'a hitaben gönderilmiştir. Kaimede Selim Han'ın 1826'da birkaç adamıyla beraber Hicaz'a gideceği için kendisine tahsis edilmiş olan maaşında 3-5 aylığını peşin olarak istemesi ve Ankara'da kalacak olan ailesinin himaye edilmesi talepleri yer almaktadır. Bu talepler doğrultusunda kendisine 5 aylık maaşı olan 12.500 guruş ile padişah hediyesi olan bir 12.500 guruşun daha olmak üzere toplam 25.000 guruşun gönderileceği ifade edilerek, ailesinin asayiş ve istirahatı için Ankara mutasarrıfına tavsiyede bulunduğu ifade edilmiştir.⁵⁴⁵ Yani Selim Han'ın her iki talebi de kabul görmüştür.

Ermeniler, Osmanlı Devleti içinde kendi cemaat ve patriklerine sahip olan bir millet olarak ön plana çıkmaktadırlar. Varna muhafızına hitaben 2 Mart 1827'de kaleme alınan kaimede İstanbul'daki patrik tarafından Varna'daki Ermeni milleti çorbacılarına gönderildiği iddia edilen sahte bir mektup yer almaktadır. Buna göre, gönderilen mühürsüz sahte mektubun içeriğinde her ne kadar ayinlerle ilgili nasihatler yer alsada da bu gibi sahte kağıt yazımına cesaret edenlerin cezalandırılması ilkesini benimseyen Osmanlı, konuyu araştırma yoluna gitmiştir. Soruşturma esnasında Varna'daki patrik vekilinin oğlu ile birkaç çorbacı hapsedilmiş, bunların patrikhane tarafından sorgulanması amacıyla İstanbul'a gönderilmeleri talimatı verilmiştir.⁵⁴⁶

7 Ağustos 1820 tarihinde Selanik mutasarrıfına hitaben yazılan kaimede ise pasaport mevzusu ana bahis olmuştur. Devlet-i Aliyye reayasından Selanik'te ikamet eden ve diğer ülkelerden patenta⁵⁴⁷ almış olan kişilerin pasaport kağıtlarının düzenlenmesi için bildiri yapılmıştır.⁵⁴⁸

12.1.4.Bâb-ı Âli'de toplantı

Rumeli'den ve Anadolu'dan birçok vilayet ve sancak idarecisine yönelik kaleme alınan ortak metinlerde Bâb-ı Âli'de yapılacak olan toplantı için davetlerde bulunulmuştur.

⁵⁴⁴ Şükürov, 2018, **a.g.k.**, s.114,116.

⁵⁴⁵ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.12. s.119.

⁵⁴⁶ BOA. BEO. AYN.d Rumeli Adi. No.207. s.70.

⁵⁴⁷ Tabiiyet ve himaye tezkiresi.

⁵⁴⁸ BOA. BEO. AYN.d Rumeli Adi. No.197. s.32.

16 Haziran 1834'te kaleme alınan ilk yazıda Karaman ve Rumeli valilerine, Çirmen, Tırhala, Selanik ve Aydın mutasarrıflarına, Silistre valisine, Vidin, Varna ve Boğaz muhafızlarına, Siroz müdürüne, Ahmet Hulusi ve İzzet Paşalara, Müşir Paşaya, Damad-ı Hazret-i Şehriyâri Paşaya ve son olarak Kaptan Paşa'ya hitap edilerek “bazı madde-i mühimme müzakeresi” ifadesiyle önemli konularda müzakere etmek amacıyla Perşembe günü Bâb-ı Âli'de yapılacak olan Meclis-i Şura'ya katılmaları istenmiştir. Saat beşte Bâb-ı Âli'ye teşrif etmeleri için ihtimama göstermeleri gerektiği de ayrıca vurgulanmıştır.⁵⁴⁹

24 Haziran 1834'te yine aynı kişilere hitaben kaleme alınan ikinci bir yazıda da yine bazı husuların müzakeresi için yarın ki Çarşamba günü saat beşte Bâb-ı Âli'de yapılacak olan toplantıya katılımın olması emredilmiştir.⁵⁵⁰

Neticede bir hafta ara ile yapılan iki toplantıya da benzer bir çağrı mektubu düzenlense de mühim meseleler hakkında müzakere edileceğinin bildirilmesiyle yetinilmiş ancak ayrıntıya girilmemiştir. Dolayısıyla taşradan bir çok vilayet ve sancak idarecisinin katılımıyla yapılan bu geniş çaplı toplantının içeriğinin öğrenilmesi ayniyat kayıtlarında mümkün olmamıştır.

12.1.5.Yeni para darbı

Giriş bölümünde özetlenen siyasi olaylar ile yeni ıslahatların cereyan ettiği II.Mahmud döneminde ekonomik problemleri çözebilmek amacıyla izlenen başlıca yol yeni para basımları olmuştur.⁵⁵¹ Yeni para darpları ile paraların içerisindeki değerli maden oranı düşürülmektedir Böylelikle paranın üzerinde yazan değerinin aynı kalması ancak içerisinde bulunan gümüş veya altın oranının düşürülmesi sağlanmaktadır.

M. Esat Sarıcaoğlu'nun ifadesiyle “1808-1830 yılları arasında altın sikke 35 ve gümüş sikke 37 kere tağış edilmiştir.⁵⁵² Paranın değeriyle bu kadar fazla oynandığı bu

⁵⁴⁹ BOA. BEO. AYN.d Rumeli Adi. No.224. s.56.

⁵⁵⁰ BOA. BEO. AYN.d Rumeli Adi. No.224. s.61.

⁵⁵¹ M. E. Sarıcaoğlu (2002), II.Mahmud Dönemi Para Politikaları, *Türkler Ansiklopedisi*, Yeni Türkiye Yayınları, C.14 Osmanlı, s.409.

⁵⁵² Sarıcaoğlu, 2002, **a.g.k.**, s.408,409.

dönemdeki ayniyat kayıtlarında da “Hayriye” ve “Memduhiye” adlı paraların darbı ile ilgili ayrıntılar yer almaktadır.

Hayriye altını Sultan Mahmud’un 21. Cülus yılında çıkartmış olduğu altın bir paradır. Paranın asıl çıkarılma nedeni ise İzmir, Sivas, Karaman, Adana, Erzurum, Halep, Kayseri, İznik, Bursa, Kütahya, Bolu, Kastamonu, Bozok, Tokat, Amasya, Suriye, Ankara, Şam, Çanakkale ve Maraş’ın idari amirleriyle Bahr-ı Sefid Boğazı muhafızı ve Maden eminine gönderilen ortak kaimede yer almaktadır. Bu kadar geniş yelpazeli olan bu kaime ile hedeflenen, yeni çıkarılan paranın tüm Osmanlı memleketlerinde duyulmasını ve eski paraların da toplanmasını sağlamaktır.

24 Mart 1828 tarihli bu kaimede⁵⁵³ Hayriye altınının basım nedeni özetle şöyle açıklanmıştır; Bu tarihten önce darpedilen 12’lik altının kırılarak değerinin düşürülmesi nedeniyle birkaç defa değiştirme heyeti oluşturulmuş ancak yine taklit edilmiş ve bu taklit para alınıp verilmeye başlanmıştır. Bu durumu düzeltmek için zikredilen 12’lik altının basımının tamamen durdurulması ve “Hayriye” adıyla 40, 20 ve 10’ar guruşluk üç cins yeni sikkenin basılması kararlaştırılmıştır. Eski para olan 12’lik altının tamamen yok edilmesi kararlaştırıldığından eski para ile kim alış veriş yaparsa önce parayı veren adamın zabitanlarca sorguya çekilmesi, kabahatlıların hapsedilmesi kararlaştırılmıştır. Ayrıca bu 12’lik altını 3 guruştan fazla alıp verenler olursa onların da hapsedilmesinin gerekli olduğu bildirilmiştir. Son olarak bu eski paraların İslam diyarlarından alıp devşirip başka diyarlara götürmeye cesaret edenlere de dikkat edilmesi talimatı verilmiştir. Hayriye altınının muhafaza etmek için herkesin çaba göstermesi gerektiği de ifade edilerek eski paraların yeni parayla değiştirilmesi için Darphane-i Âmire memurlarından yardım alınması gerektiği ifade edilmiştir.

22 Eylül 1833’te Bolu, Viranşehir, Kastamonu, Ankara, Çankırı mütesellimleriyle başka başka kimselere hitap edilen ortak kaimede ise bu sefer “Memduhiye” altınının darbindan bahsedilmektedir. Kaimede, padişah tarafından çıkartılan irade gereğince Darphâne-i Âmire’de basımına başlanan 10’luk ve 20’lik “Memduhiye” adlı paraların tedavüle girmesiyle eski paraların belirlenen fiyat

⁵⁵³ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.17. s.19,20.

üzerinden Darphane tarafından satın alınması için bilgilendirme yapılması emredilmiştir.⁵⁵⁴

24 Ekim 1833'te Ankara mutasarrıfına gönderilen kaimede de mutasarrıfına yeni paradan sermaye olarak 50.000 guruş talebine verilen olumlu cevap yer almaktadır.⁵⁵⁵

Netice itibariyle ekonomik problemlerin önüne geçebilmek için sık başvurulmuş bir yöntem olan yeni para darpları Sultan Mahmud döneminin başlıca ekonomik kalkınma girişimlerinden biri olmuştur. Eski paraların ucuzdan alınması ve yeni paraların tedavüle girmesiyle kazanç sağlayan Osmanlı idaresi eski paraların kullanımına devam edilmesini ve hatta dış ülkelere kaçırılmasının da önüne geçmek için çabalamıştır. Bu çabayı da taşra idarecilerine gönderdiği yazılarla belirtilen hususa dikkat edilmesi ve suçluların cezalandırılması konusundaki talimatlarla göstermiştir.

12.1.6.Diğer idari

Yukarıdaki konu başlıkları dışında kalan idari mevzular ise belge tarihine göre sırasıyla verilmiştir. Buna göre ilk belgenin tarihi 7 Ağustos 1815'dir. Selanik Sancağı mutasarrıfına hitaben yazılan bu kaimede Tekelioğullarına maaş tahsisi meselesi konu edinilmiştir.

Anadolu Eyaleti'nin bir sancağı olan Teke, merkezi otoritenin yitirilmesiyle birlikte uzun süreden beri Tekelioğulları olarak anılan nüfuzlu bir aileden tayin edilen mütesellimle yönetilmekteydi. 1812'de ailenin reisi ve Teke sancağının mütesellimi olan Hacı Mehmet Ağa vefat edince yerine oğlu İbrahim mütesellim olmak maksadıyla isyana kalkıştı. Koca Hüsrev Paşa'nın çabalarıyla isyan 1814 yılında bastırıldı ve İbrahim infaz edildi. Aile üyelerinin yine Teke'de kalması yeni bir isyan doğurabileceğinden tüm hanedanın Selanik'e sürgün edilmesi kararlaştırıldı. Neticede aileden tam elli bir kişi Selanik'e sürgün edildi.⁵⁵⁶ Bu sürgün sonrasında Tekelioğlu ailesinin içindeki bazı çocuk ve kadınların merhamete şayan olmalarından dolayı kendilerine maaş tahsisinde bulunulması kararlaştırılmıştır. Buna göre günlük altmış

⁵⁵⁴ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.33. s.32.

⁵⁵⁵ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.33. s.87.

⁵⁵⁶ Çelik, 2013, **a.g.k.**, s.102,107,121,123.

para ödenmesi için bir karar alınmış, aileden gerçek ihtiyaç sahiplerinin tespit edilebilmesi için Selanik mutasarrıfından araştırması istenmiştir.⁵⁵⁷

27 Kasım 1818'de Tırhala mutasarrıfına hitaben gönderilen kaimede ise Tırhala'yı terk eden reyanın geri döndürülmesi için gösterilen çaba yer almaktadır. Nitekim olay şöyle cereyan etmiştir; Fermân-ı âli ile devletçe talep edilen miri mübayaayı vermeye takaati olmayan reaya Portarbe(?) ve Kadiçar(?) adlı köylerini terk etmiştir. Bu köyler padişahın evkâf-ı celilesinden olduğundan köy ahalisinin rahat ve istirahatlerine ekstra özen gösterilmektedir. Köylerde yaşanan yokluk ve istenilen mübayayı veremeyen ahalinin yeniden köylerine iskan edilebilmeleri için zahire ve diğer malların köylere getirilmesi, şehir ve pazara giden yolların açılması gibi faaliyetlerle yokluğun giderilmesine çalışılmış, reyanın istirahati için Tırhala mutasarrıfına talimat verilmiştir.⁵⁵⁸

26 Mayıs 1823'te Ankara ve Çankırı mutasarrıflarına hitaben gönderilen kaimede, Tosya muktesibi İsmail Efendi ile Tosya ahalisinden olan Seyyid Mehmet Habip Efendiye fütüvvet işlerinin ihalesi hususunda mübaşir tarafından ulaştırılan yazı üzerine Mehmet Habip Efendi'ye fütüvvet işlerinin ihale edilmesi kararının alındığı bildirilmiştir.⁵⁵⁹

26 Ocak 1824'te Ankara mutasarrıfına yazılan kaimede, Çerkeş Kasabasındaki isimleri belirtilemeyen malum kişiler olarak nitelenenler hakkındaki şikayetler üzerine gereğinin yapılması talimatı verilmiştir.⁵⁶⁰

13 Şubat 1826'da Varna muhafızına, naibine ve ayanına gönderilen mektupta ise İstanbul'da odun ve kömür naklinde kullanılmak üzere çember yapılması, yapılan çemberlerin bir an önce bitirilerek durum hakkında bilgilendirme yapılması istenmiştir.⁵⁶¹

31 Aralık 1826'da Selanik mutasarrıfına hitaben kaleme alınan kaimede ise bu tarihten önce İstanbul'da çıkan yangın nedeniyle bazı hane ve dükkanların yanmasıyla bu dükkan ve hanelerin olduğu arsaların mübayaası işlemlerine başlanmıştır. Ancak

⁵⁵⁷ BOA. BEO. AYN.d Rumeli Adi. No.193. s.22.

⁵⁵⁸ BOA. BEO. AYN.d Rumeli Adi. No.195. s.17.

⁵⁵⁹ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.9. s.40.

⁵⁶⁰ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.10. s.11.

⁵⁶¹ BOA. BEO. AYN.d Rumeli Adi. No.205. s.9.

Kadri Ağanın kız kardeşi Emine Hanım Varna'da olduğundan o taftan birini vekil göndermesi için bildirim yapılmıştır.⁵⁶²

23 Ağustos 1834'te Selanik muhassılına gönderilen kaimede Selanik Sancağındaki on altı nefer reayanın takdim ettikleri arzuhal yer almaktadır. Arzuhalde 1822'de başka bir diyardan gelip Selanik'e yerleştikleri ancak şimdilerde bazı kimseler tarafından vatanlarına döndürülmek istendiklerini ifade eden bu kişiler geri dönmek istemediklerini, hem hane-i avarıza kayıt olduklarını ifade etmişlerdir. Durum ceride nazırına iletdikten sonra bu kişilerin hangi mahallede sakin olup nereden geldikleri bilinemediğinden ve arzuhalde de belirtilmediğinden muhassıldan bu hususun etraflıca araştırılarak merkezi bilgilendirmesi için talimat verilmiştir.⁵⁶³

11 Eylül 1834'te kaleme alınan kaimede ise Edincik Voyvodası Abdülaziz Ağa'nın Bursa'da mutasarrıfı olduğu konakta ikamet eden eski Karaman Valisi Şehla İbrahim Paşa'nın kira ücretinin ödemeyerek, ücreti devletin ödeyeceğini ifade etmesi üzerine Abdülaziz Ağa durumu merkeze bildirmiştir. Bunun üzerine Bursa mütesellimine hitaben bir kaime gönderilerek gereğinin yapılması ve Abdülaziz Ağa'ya parasının ödenmesi gerektiği yazılmıştır.⁵⁶⁴

12 Haziran 1835'te kaleme alınan kaimede de Varna Muhafızı Dilaver Paşa'ya hitap edilerek Mora muhacirlerinden olup çıkarılan irade-i seniyye gereği iskan maksadıyla Varna'ya gönderilen Lalvet(?) taifesinin uygun mahallelere iskanlarının sağlanarak, asayişlerinin gözetilmesi ve hiçbir yere salıverilememeleri hususunda emirler verilmiştir. Ancak Varna Muhafızı Dilaver Paşa bu taifeinin hepsinin Varna'ya yerleştirilmesinin hem Varna halkına hem de kendilerine külfet olacağından Pazarcık, Prevedi ve Balçık kazalarına da yerleştirilmesi önerisini kabul etmeyen bahsi geçen taifenin bu tutumu üzerine Dilaver Paşa durumu merkeze bildirmiştir. Merkezden gönderilen cevapta bu taifenin muhacir ve zayıf olduklarından merhamete şayan oldukları, bu nedenle uygun yerlerde iskanlarının gerektiği ifade edilerek bahsi geçen dört yerde kabile kabile iskan edilmelerinin uygun olacağı bildirilerek sefaletten

⁵⁶² BOA. BEO. AYN.d Rumeli Adi. No.207. s.2.

⁵⁶³ BOA. BEO. AYN.d Rumeli Adi. No.225. s.17.

⁵⁶⁴ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.36. s.92,93.

kurtarılmaları ve başka bir yere salıverilmemeleri için çaba gösterilmesi gerektiği emredilmiştir.⁵⁶⁵

12.2.SOSYAL

Bu bölümde başta ailevi meseleler olmak üzere, kişiler arasındaki anlaşmazlıklar ile paylaşılabilen araziler hakkında ayniyat defterlerine kaydedilmiş belgeler incelenmiştir.

12.2.1.Ailevi meseleler

Ailevi meseleler mevzusunda daha çok boşanma ve nafaka vakaları yer almaktadır. Öyle ki 1825 yılında cereyan eden bir olayda İstanbul'da oturan Emine Hatunun kocası bundan beş sene önce Selanik'e giderek evlenmiş, o tarihten bu yana da Emine Hatuna nafakasını dahi vermemiştir. Bu nedenle Emine Hatun sefalet çektiğini ifade eden bir arzuhal sunarak eski eşinden beş yıllık nafakasının tahsil edilerek kendisine teslim edilmesini talep etmiştir. Bunun üzerine 8 Temmuz 1825'te kaleme alınan bir kaime ile Selanik mutasarrıfından bahsi geçen meblağın eski eşten tahsil etmesini ve mehr-i müeccelenin de alınarak kapu kethüdarlarıyla gönderilmesi istenmiştir.⁵⁶⁶

Benzer bir durum 1838'de Kütahya'da da yaşanmıştır. Buna göre Divân-ı Hümâyün çavuşlarından Hüseyin, zevcesi Ümmiye Hatunu kefil göstererek 1.500 guruştan fazla eytam akçesi alarak Kütahya Sancağındaki Urgaban(?) Karyesine gitmiş, orada bir başkasıyla evlenmiş üstelik parayı da geri ödememiştir. Bu durum karşısında Ümmiye Hatun, paranın tahsil edilmesi için Hüseyin'in İstanbul'a gönderilmesi talep etmiş olması nedeniyle Kütahya muhassılına hitaben 13 Ocak 1838'de bir kaime kaleme alınmış ve Hüseyin'in İstanbul'a gönderilmesi emredilmiştir.⁵⁶⁷

⁵⁶⁵ BOA. BEO. AYN.d Rumeli Adi. No.229. s.77.

⁵⁶⁶ BOA. BEO. AYN.d Rumeli Adi. No.203. s.100.

⁵⁶⁷ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.51. s.37.

27 Temmuz 1838'de Bursa mütesellimine gönderilen kaimede ise boşanma talebinde bulunan bir hatunun arzuhaline verilen cevap yer almaktadır. Bursa sakinlerinden olan Ayşe Hatun kocası İbrahim Hüsrev Bey ile aralarında geçim olmadığı ifade ederek boşanmak istediğini ifade etmiş ancak kocasının boşanmak istememesi üzerine şeriatın icrası ile talebinin icrası için arzuhal vermiştir. Merkez tarafından Bursa mütesellimine yazılan cevabi kaimede İbrahim Hüsrev Beye bir kez daha boşanmak isteyip istemediğinin sorulması, boşanmaktan kaçınırsa tarafların mahkeme edilmek üzere İstanbul'a gönderilmeleri gerektiği bildirilmiştir.⁵⁶⁸

Son olarak 16 Kasım 1838'de Bursa mütesellimine hitaben yazılan kaimede de yine boşanma ve mal paylaşım meselesi yer almaktadır. Öyle ki İstanbul'un Cibâli Mahallesi sakinlerinden olan Ümmiye Hatun bundan on beş sene evvel Lefke Kazası sakinlerinden Mehmet Bey ile evlenerek Lefke'ye yerleşmiştir. Toplam üç çocuğu olan çift bir süre sonra anlaşamayınca kocası Mehmet Bey, eşini ve bir çocuğunu İstanbul'a göndermiştir. Bunun üzerine Ümmiye Hatun Lefke'de kalan iki evladyla mal ve eşyalarının kendisine verilmesi için mahkeme istemiştir. Bu nedenle Mehmet Bey'in İstanbul'a gönderilerek mahkeme edilmeleri gerektiği Bursa mütesellimine bildirilmiştir.⁵⁶⁹

12.2.2.Diğer sosyal

Sosyal alanda ahalinin kendi aralarında yaşadığı problemleri içeren bu kategoride mevcut beş belgenin dördü Anadolu'ya biri Rumeli'ye gönderilmiştir.

20 Aralık 1836'da Varna muhafızına gönderilen kaimede hayvan otlatmaktan kaynaklanan bir problem dikkat çekmektedir. Öyle ki Eflak tarafından Malikota(?) taifesinden birkaç kişi kış günlerinde koyunlarını Dobruca Ovasındaki merada otlatmak için Silistre valisinde ruhsat almışlardır. Ancak bu kişiler fukaranın bağ ve bahçeleriyle yasaklı olan bölgelerde de otlatma yapınca bölge ahalisi şikayette bulunmuştur. Bunun üzerine Varna muhafızından adı geçen kimselere tembihler yapılarak sadece izin verilen

⁵⁶⁸ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.55. s.24.

⁵⁶⁹ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.57. s.78.

yerlerde otlatma yapılabileceğini bildirmesi emredilmiştir. Son olarak fukaraya zinhar ve zinhar zarar verilmemesi gerektiği de eklenmiştir.⁵⁷⁰

Benzer bir durum 1839'un bahar aylarında Ankara'da da yaşanmıştır. İki aile arasında yaşanan olayda Eylevend(?) adındaki biri Hacı Latif'in İçel Sancağındaki tarlasında hayvanlarını otlatarak ekini telef etmiştir. Bunun üzerine Hacı Latif zararın ödenmesi için talep de bulunmuş ve talep olumlu görülerek Ankara ferihane hitaben bir yazı kaleme alınmış ve paranın adı geçen kişiden tahsil edilerek Hacı Latif'e teslim edilmesi için emir verilmiştir.⁵⁷¹

18 Mart 1835'te Bursa Yenişehir Voyvodası Nuri Bey'e gönderilen kaimede de tartışma konusu olan bir arazinin paylaşılabilmesi sorundur. Divân-ı Hümâyün mektupçularından İsmail Efendi'nin Yenişehir'deki tasarrufunda bulunan Mestoz(?) Çiftliğinin hayvanlarıyla etraftaki ahalinin hayvanlarının otlaması için öteden beri izin verilen bir merada hak iddia eden Behram adlı bir zatın bu iddiası karşısında durum merkez tarafından sorgulanmıştır. Sorgu neticesinde bahsi geçen merada şimdiye kadar alışla geldiği üzere Mestoz Çiftliği hayvanlarıyla çevre ahalinin hayvanlarının burada otladığı saptanmış, Yenişehir voyvodasından da bu gibi olayların bir daha yaşanmaması için çaba göstermesi istenmiştir.⁵⁷²

21 Mart 1836'da Kütahya muhassılına hitaben kaleme alınan bir kaimede ise konu bambaşkadır. Öyle ki Mekke mücavirlerinden⁵⁷³ olan Seyyid Ahmet Efendi, Mekke'den dönünce Kütahya'ya yerleşmiştir. Bir süre sonra kendisinden tekalif-i hassa talep olunca kendisinin mal ve arazisi olmamasına rağmen böyle bir talepte bulunulmasından dolayı rencide olduğunu beyan etmiştir. Bunun üzerine merkezden verilen cevapta kendisinin rencide olmaması gerektiği, emlak ve arazisinin olmadığını anlaşıldığı ifade edilerek bahsi geçen verginin Ahmet Efendi'den talep edilmemesi için muhassıla talimat verilmiştir.⁵⁷⁴

Son olarak Ankara müşirine hitaben 26 Ekim 1838'de kaleme alınan kaimede Çankırı Sancağındaki Kurşunlu Kazasına bağlı Küret Karyesi sakinlerinden ve kayıkçı

⁵⁷⁰ BOA. BEO. AYN.d Rumeli Adi. No.233. s.117.

⁵⁷¹ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.59. s.198.

⁵⁷² BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.38. s.134.

⁵⁷³ Mekke'ye yerleşen veya bir süre ikamet eden kimse anlamında terim. Ayrıntılı bilgi için bkz. N. Bozkurt (2006), Mücavir, *DİA*, C.31, İstanbul, 445-446.

⁵⁷⁴ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.43. s.27.

esnafından Demirciođlu Hüseyn ve Ahmet adındaki kişilerin sulh maksadıyla Ankara'ya gelecekleri bildirilerek sulhun gerçekleşmesi için çaba gösterilmesi talimatı verilmiştir.⁵⁷⁵

Sosyal konularda insan ilişkileriyle birlikte aile içi meseleler de yer almış, II.Mahmud dönemindeki aile yapısı ile kadınlar tarafından yapılan boşanma taleplerinin ne derecede yanıt bulduğu ayniyat kayıtlarında görülebilmiştir. Bunun dışında Osmanlı taşrasındaki ahalinin sosyal ilişkilerinde hayvancılık ve hayvanların otlatılmasından doğan mera problemleri de kayıtlara girmiştir. Buna göre taşrada iki önemli geçim kaynağı olarak kabul edilen tarım ve hayvancılıkla ilgili ahali arasında yaşanan sorunların hangi şekillerde çözüldüğu ya da çözülmeye çalışıldığı merkezin taşra idarecilerine gönderdiği mektup ve kaimelerde ortaya çıkmıştır.

⁵⁷⁵ BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.57. s.18.

İKİNCİ BÖLÜM: ANKARA, BURSA, KÜTAHYA, SELANİK, VARNA, TIRHALA

Giriş bölümünde zikredilen ve birinci bölümdeki belgelerde verilen Ankara, Bursa, Kütahya, Selanik, Tırhala ve Varna Sancaklarının ayniyat kayıtları doğrultusunda II.Mahmud dönemindeki siyasi, sosyal ve ekonomik durumlarının incelenmesi amacıyla oluşturulan bu başlık altında her bir sancak ayrı ayrı olmak üzere ele alınmıştır. Bölümde sancakların geçirdiği idari değişim ve Sultan Mahmud döneminde Anadolu ve Rumeli’de yer alan bu sancaklardaki yaşanılabilirlik ifade edilmeye çalışılarak güvenlik, asayiş ve refah durumları konu başlıkları nezdinde ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anadolu’dan seçilen Ankara, Bursa ve Kütahya ile Rumeli’den seçilen Selanik, Tırhala ve Varna Sancaklarına gönderilen toplam belge sayısı 500’dür. Hangi sancağa kaç adet belgenin gönderildiği tablo 16’da verilmiştir.

Tablo 16. Tez için seçilen sancaklara gönderilen belgelerin sayısal dağılımını gösteren tablo

Sancaklar/Tarih	1812-1839
Ankara	117
Bursa	109
Kütahya	64
Selanik	97
Tırhala	66
Varna	64
TOPLAM	517 ⁵⁷⁶

Tablo 16’ya göre Anadolu’da en fazla belgenin gönderildiği sancak 117 belgeyle Ankara’dır. Onu 109 belgeyle Bursa takip etmekteyken Kütahya ise 64 belge ile sınırlı kalmıştır. Rumeli’de en fazla belgenin gönderildiği sancak Selanik iken, ikinci sırada 66 belgeyle Tırhala, üçüncü sırada da az bir farkla 64 belgeyle Varna gelmektedir. Hangi

⁵⁷⁶ Tezde faydalanılan belge sayısının toplam 500 olmasına rağmen tablo 16’da 517 sayısının çıkmasının sebebi bazen tek bir belgede iki veya daha fazla sancağa hitaben yazı kaleme alınmasından kaynaklıdır.

sancağa neden daha fazla belge gönderildiği, sancakların hangi konularda öne çıktığı ve hangi alanlarda etkisiz kaldığı sancaklar için açılan özel başlıklar altında incelenmiştir.

Klasik dönemde kadı, sancakbeyi, beylerbeyi şeklinde merkezden atanan görevlilerce idare edilen taşra idari birimleri, tımar sisteminin zayıflamasıyla paralellik gösteren gelişmelere bağlı olarak 17.yy'dan itibaren vezir rütbeli paşalara arpalık olarak tahsis edilerek idare olunmaya başlanmıştı. Bu şekilde birden fazla sancağı idare eden paşalar o sancağa tasarruf eden anlamında "mutasarrıf" olarak nitelendirilmişlerdi. Ancak birden fazla sancakta aynı anda bulunamayacaklarından yerlerine "mütesellim" tabiriyle tanımlanan vekiller görevlendirerek sancağın idaresini sağlıyorlardı. 18.yy'da iyice kullanılır hale gelen bu uygulama Sultan Mahmud döneminin taşrasında da yaygın bir şekilde icra edilmekteydi. Bununla beraber Sultan Mahmud döneminde yapılan yeni düzenlemelerle birlikte feriklik, müşirlik gibi yepyeni terimler de taşra literatürüne girmişti. Nitekim bu bölümde taşranın geçirdiği bu dönüşüm her sancağa ayrılan özen başlıklar altında ayrıntılarıyla verilerek gösterilmeye çalışılmıştır.

1.ANKARA

Osmanlı egemenliğine girdikten sonra Anadolu Eyaletinin merkez sancağı olarak merkezden atanan sancak beyleri tarafından idare olunan Ankara, 18.yy'dan itibaren mutasarrıflık şeklinde idare edilmekteyken, 1807'den sonra Ayniyat kayıtlarına da yansıyan ifadelerle bazen Karahisar-ı Sahip, Kayseri ve Çankırı Sancaklarıyla birlikte vezir rütbeli paşalara arpalık olarak tahsis edilerek idare edilmiştir.⁵⁷⁷

1812-1838 tarihleri aralığında inceleme yapılan Ayniyat Defterlerinden Anadolu bölgesinde seçilen üç sancaktan biri olan Ankara'ya gönderilen belge sayısı 117'dir. Bu sayı tüm sancaklar içerisinde en fazla belge sayısına karşılık gelmektedir. Dolayısıyla Ankara'nın Osmanlı sınırları içerisindeki temel yükümlülüklerinin anlaşılması ve Ankara ahalesinin yaşadığı problem ve sorunların tespit edilebilmesi olasılığı belge sayısına bağlı olarak artmıştır. Konuyla ilgili olarak Ankara'ya gönderilen 117 belgenin hangi tarih aralıklarında kimlere hitaben kaleme alındığının tespiti ile de ilgili sancağın geçirdiği idari dönüşüm görülebilmektedir. II.Mahmud döneminde sancak statüsünde

⁵⁷⁷ R. Özdemir (1991), Ankara, *DİA*, C.3, İstanbul, s.207.

mutasarrıf, mütesellim ve feriklerce idare olunan Ankara'nın idari amirlerine gönderilen belgelerin dağılımı ile belge sayısına göre konu dağılımı tablo 17'de verilmiştir.

Tablo 17. Ankara Sancağına gönderilen belgelerin konu ve idari amirlere göre dağılımı

KONU/TARİH	Ankara			TOPLAM	Ankara			
	1812-18	1823-28	1833-38		Mut.	Müt.	Fer.	Müş.
VERGİ	3	6	4	13	10	-	3	-
EŞKİYA/ZULÜM	5	7	7	19	15	1	2	1
ASKERİ	2	5	9	16	8	-	5	3
VAKIF	1	-	-	1	1	-	-	-
ATAMALAR VE SEÇİMLER	2	1	4	7	5	2	-	-
İSTANBUL'UN İAŞESİ	2	1	1	4	4	-	-	-
ALACAK-VERECEK	2	4	8	14	10	1	1	2
TALEPLER	1	4	3	8	6	1	-	1
MİRAS, MUHALLEFAT	3	4	1	8	8	-	-	-
SUÇLAR VE CEZALAR	2	5	5	12	10	2	-	-
MÜRUR TEZKİRESİ	-	1	4	5	2	2	1	-
DİĞER	-	5	5	10	6	2	1	1
TOPLAM	23	43	51	117	85	11	13	8

Tablo 17'deki Ankara'nın idari amirlerine gönderilen belgelerin dağılımına bakıldığında da özellikle mutasarrıflara gönderilen yazıların fazlalığı taşrada idari değişimin bir göstergesiydi. 1812-38 arasında seçilen 117 belgeden 85'inin Ankara mutasarrıfına hitaben gönderilmesi Sultan Mahmud döneminde Ankara'nın büyük ölçüde vezir rütbeli mutasarrıflarca idare edildiğini göstermektedir. Bunun yanında paşaların yerlerine tayin ettikleri mütesellimlere hitaben yazılan belge sayısı ise yalnızca 11'dir. Ancak mutasarrıf ve mütesellim idaresinin birbiri içine geçtiği hatta aynı zamanda mevcut görevlerinde buldukları dahi belgelerin tarihlerinden anlaşılmaktadır. Buna göre ayniyat defterlerinin tutulmaya başlandığı 1812'den 1824'e kadar olan bölümde kayıtlar Ankara mutasarrıfına hitaben gönderilmiştir. 18 Nisan 1824'te kaleme alınan iki ayrı belgede⁵⁷⁸ ise hem mutasarrıfa hem de mütesellime hitap

⁵⁷⁸BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.10. s.88. "Ankara Mutasarrıfı Hazretlerine" ve BOA. BEO. AYN.d Anadolu Adi. No.10. s.88. "Ankara Mütesellimi Kapucubaşısı Asım Bey'e".

edilmesi aynı anda iki görevlinin de mevcudiyetini göstermektedir. 1824-26 aralığında belgeler yine Ankara mutasarrıfına hitaben kaleme alınmışken 1827'de mütesellime, 1828'de mutasarrıfa, 1828-34 tarihlerinde mütesellime, 1834-36 yıllarında ise tekrar mutasarrıflara gönderilmiştir. Dolayısıyla taşrada tam bir idari karmaşa vardır. Yaklaşık bir yıl dahi dolmadan sık sık mutasarrıf ve mütesellim arasında gidip gelen idari amirler taşradaki idari düzensizliğin bir nevi göstericisidir.

Ayrıca Yeniçeri Ocağının ilgasından sonra kurulan Âsakir-i Mansure-i Muhammediye ordusuyla birlikte askeri bir rütbe olarak teşkil edilen feriklik ve müşirlik makamları daha sonraları mülkiye memurlarına da verilmeye başlanmış, nitekim bu kişiler ferik ve müşir sıfatlarıyla taşraya idareci olarak atanmışlardır.⁵⁷⁹ Neticede Ankara'da da 1837'den sonra ferik ve müşirlerin belgelerde yer aldığı görülmektedir. Ayniyat kayıtlarında yer alan belgelerde Ankara ferikine hitaben gönderilen ilk belgenin tarihi 11 Mayıs 1837'dir. Bu tarihten sonra 12 Mayıs 1839'daki son belgeye kadar bütün belgeler ferik ve müşire hitaben kaleme alınmıştır.

Konu bakımından Ankara'nın hangi olaylarda öne çıktığının tespiti için ise tablo 17'de verilen konu başlıklarını incelemek yeterlidir. Tabloya göre Ankara'nın öne çıktığı konular eşkıya/zulüm, askeri, alacak-verecek, vergi ve suç ile cezalardır. Vergi ve askeri konuların hemen her sancakta yüksek sayıda görülmesi muhtemeldir. Çünkü tez için seçilen ayniyat kayıtlarında totalde en fazla konu bu iki alana aittir. Bunun dışında Ankara'da dikkat çeken asıl konu hem eşkıya-zulüm, hem de suç ve ceza belgelerinin yüksek sayıda olmasıdır. Bunun sebepleri arasında diğer sancaklara oranla merkeze yani merkezi otoriteye daha uzak olması ve Ankara'daki aşiretlerin fazlalığı yer almaktadır. Diğer seçili sancaklara kıyasla bu oran o kadar fazladır ki birinci bölümde verilen suçlar ve cezalar bölümü adeta başlı başına Ankara'daki olaylarla var olmuştur. Dolayısıyla asayiş bakımından oldukça problemlili olan Ankara, bu dönem içinde ahalinin can ve malının rahatla güvence altında yaşayabileceği bir yer değildir.

Bunun dışında Ankara'da cereyan eden en az sayılı konular ise vakıf, mürur tezkiresi ve İstanbul'un iaşesidir. Vakıfsal konularla ilgili totaldeki belge sayısı zaten 12'dir, mürur tezkiresiyle ilgili belge sayısı da totalde 26'dır. Bunun 5'si Ankara'ya ait olduğu için her iki konunun da sayısal azlığı olduğu söylenemez. Ancak İstanbul'un iaşesiyle ilgili toplam belge sayısı 30 iken Ankara'da konuyla ilgili sadece 4 belge

⁵⁷⁹Z. Türkmen (2006), Müşir, *DİA*, C.32, İstanbul, s.160.

mevcuttur. Bunun temel sebebi de tamamen coğrafya ile ilgilidir. İç Anadolu'nun bozkırında bulunan Ankara'da üretim kısıtlı olduğu için iaşenin temini ve sevki konusunda geri kalmıştır.

2.BURSA

Osmanlı idaresi altında Anadolu Eyaletine bağlı olan Hüdavendigâr Sancağının merkez kazası olarak bulunan Bursa, 1832'de müstakil bir sancak olarak yeni teşkil edilen Hüdavendigâr Eyaletine bağlanmış ve bu eyaletin merkez sancağı olmuştur.⁵⁸⁰

Bursa'ya gönderilmiş belge sayısı 109'dur. 109 belgenin Bursa'daki hangi idareciye hangi konuyla ilgili yazıldığı bilgisi tablo 18'de verilmiştir.

Tablo 18. Bursa Sancağına gönderilen belgelerin konu ve idari amirlere göre dağılımı

KONU/TARİH	Bursa			TOPLAM	Bursa			Diğer ⁵⁸²
	1812-18	1823-28	1833-38		Müt.	Naip/ Kadı ⁵⁸¹	Müt. ve naip	
VERGİ	-	2	4	6	5	-	1	-
EŞKİYA/ZULÜM	-	-	3	3	2	-	1	-
ASKERİ	1	4	3	8	7	-	-	1
VAKIF	-	-	7	7	5	-	2	-
ATAMALAR VE SEÇİMLER	3	2	6	11	7	2	-	2
İSTANBUL'UN İAŞESİ	1	3	1	5	4	1	-	-
ALACAK-VERECEK	2	-	7	9	7	1	1	-
TALEPLER	1	7	10	18	13	1	3	1
MİRAS, MUHALLEFAT	2	-	1	3		1	-	2
SUÇLAR VE CEZALAR	-	1	11	12	11	1	-	-
MÜRUR TEZKİRESİ	-	13	5	18	15	3	-	-
DİĞER	-	3	6	9	8	1	-	-
TOPLAM	10	35	64	109	84	11	8	6

⁵⁸⁰H. İnalçık (1992), Bursa, *DİA*, C.6, İstanbul, s.449.

⁵⁸¹Kadı ve naibe gönderilen toplam belge sayısı 11'dir. Bu belgelerin 10 tanesi naibe gönderilmişken, sadece bir tanesi kadıya hitaben gönderilmiştir.

⁵⁸²Bursa muacelât nazırına, âyana ve Bursa civarında olan kişilere gönderilen belgeler "Diğer" kategorisinde verilmiştir.

Bursa ile ilgili dikkat çeken önemli bir ayrıntı 1823 yılına değin mütesellim veya mutasarrıfa hitaben bir belgenin kaleme alınmamış olmasıdır. 1812-18 arasında Bursa'ya gönderilen sınırlı sayıdaki belgenin muhatabı naiptir. Ancak 1823'ten sonra 1839'a kadar tam 84 belge Bursa mütesellimine hitaben kaleme alınmıştır. Emre Satıcı, "19.Y.y'da Hüdavendigâr Eyaleti" adıyla hazırladığı doktora tezinde Bursa'nın her ne kadar 1812'den 1829'a değin Aziz Ahmet Paşa idaresinde mutasarrıflık merkezi olarak idare edildiği ifade etmekteyse⁵⁸³ de ayniyat kayıtlarında Bursa'ya gönderilen belgelerde hiçbir suretle mutasarrıfa hitap edilmemesi oldukça ilginçtir. Aynı çalışmada Bursa'nın 1829'da Mukataat Hazinesine bağlanmasıyla merkezden tayin edilen mütesellimlerce idare edilmeye başlandığı⁵⁸⁴ ifadesi ise bizim çalışmamızla ortak bir noktada buluşmaktadır. Bunlarla beraber ilk paragrafta da belirtildiği üzere Halil İnalçık Hocanın ifadeleriyle Bursa'nın bu dönemde merkez kaza olarak varlığını sürdürmesi, belgelerin neden mütesellim veya mutasarrıfa hitaben değil de naibe hitaben yazıldığı sorusuna bir cevaptır.

1829'dan itibaren merkezden atanan mütesellimlerce idare edilen Bursa'da mürur tezkiresi, atamalar ve seçimler ile talepler konuları ön plana çıkmaktadır. Mürur tezkiresiyle ilgili mevcut olan toplam 26 belgeden 18'inin Bursa'ya gönderilmesinin temel sebebi Bursa'nın İstanbul'a girişte bir sınır kapısı gibi hal almasından kaynaklıdır. 1826'dan sonra Anadolu ve Rumeli'de yaygın hale getirilen mürur tezkiresi uygulamasıyla İstanbul'a girişleri kontrol altına almak isteyen Osmanlı yönetimi, Anadolu'dan İstanbul'a gelenleri Bursa'da bekletmiş, gerekli izinler verildikten sonra İstanbul'a girişlerine müsaade etmiştir. Nitekim bu dönemde hac vazifesi ile kutsal topraklara giden hacıların dönüşte Bursa'da bekletilmesi de bunun bir kanıtıdır. Bu nedenlerle mürur tezkiresi konusunda Bursa başrolü oynamıştır. Atamalar ve seçimler bölümünde Bursa'nın ön plana çıkmasının sebebi ise âyan seçimleri ile merkezden tayin edilen mütesellimlerdir. Bunun dışında diğer mahalli atamalarda da Bursa'nın adının sık geçmesi bu kategoride ön plana çıkmasına sebebiyet vermiştir. Tarikat liderlerinden, muhacir taleplerine kadar geniş bir yelpazede ele alınan ve toplam 49 belgenin mevcut olduğu Talepler bölümünde Bursa'ya gönderilen belge sayısı ise 18'dir. Yani total ile

⁵⁸³Satıcı 2008 , a.g.k., s.14.

⁵⁸⁴Satıcı, 2008, a.g.k., s.15,16.

Bursa'ya gönderilen belge sayısı arasında yüksek bir oran yoktur. Diğer sancaklarda olduğu gibi Bursa'da yaşayan tekke ve zaviye şeyhleriyle, muhacirler, din adamları ve idareciler başta olmak üzere çeşitli kimseler taleplerini merkeze iletmış bu taleplerin cevapları da aynı şekilde ilgili sancaklara gönderilmiştir.

Bursa'ya gönderilen belgelerden konu bakımından en az ilgili olanlar ise Ankara'yla ters orantılı olarak eşkıya-zulüm ve miras-muhallefat kategorileridir. Eşkıya-zulüm alanında Ankara'da yer alan 19 belgeye karşın Bursa'da sadece 3 belgenin mevcut olması merkezi otoritenin daha hissedilebilir derecede İstanbul'a olan yakınlığıyla ve doğrudan merkezden atanan mütesellimlerce idare edilmesiyle alakalıdır. Mürur tezkiresi hususunda da zikredildiği üzere Bursa, uzun yıllardan beri Osmanlı hakimiyetine girmiş, başkentlik yapmış ana merkezlerden biri olarak güvenliği de aynı ölçüde önemlidir. Çünkü Bursa'da vuku bulacak bir hadise İstanbul'un dolayısıyla da padişahın güvenliğini tehdit edebilecek bir vaziyet alabilir. Bu nedendir ki Bursa'nın güvenliği ve idaresi son derece önem arz etmektedir. Bu denetimli idare de eşkıyalık faaliyetlerinin oldukça alt düzeyde seyretmesine olanak vermiştir. Miras-muhallefat konusundaki belge azlığı da yine totaldeki belge sayısının az olmasıyla ilgilidir. Konuyla ilgili toplamda 16 belge varken Bursa'ya 3 belgenin gönderilmesi bu sayının sadece rakamsal anlamda az olduğunu göstermektedir.

Neticede denilebilir ki Bursa, bu dönemde güvenliği ile ön plana çıkmıştır. Hem mürur tezkiresi konusunda İstanbul'a girişlerdeki kontrolün sağlanması hem de eşkıyalık olaylarının minimum düzeyde cereyan etmesi Bursa'nın güvenli bir konumda olduğuna işaret etmektedir. Aynı zamanda atamalar ve seçimlerdeki belge sayısıyla bu dönemde de idari önemini koruyan Bursa'nın idari işleri de merkezden tayin edilen mütesellimler tarafından yürütülmüştür.

3.KÜTAHYA

1451'den 1832'ye değin Anadolu Eyaletinin merkez sancağı olarak bulunan Kütahya 1833'te Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın ordusunun istilasına uğramışsa da,

Mehmet Ali Paşa'yla yapılan anlaşma sonrasında işgalden kurtarılarak 1842'ye kadar muhassıllarca idare edilmeye başlanmıştır.⁵⁸⁵

Sultan Mahmud döneminde yukarıda bildirildiği şekliyle idare olunan Kütahya'ya gönderilen ve tezde kullanılan toplam belge sayısı 64'tür. Bu belgelerin kimlere hitaben hangi konularla ilgili olarak kaleme alındığı tablo 19'da gösterilmiştir.

Tablo 19. Kütahya Sancağına gönderilen belgelerin konu ve idari amirlere göre dağılımı

KONU/TARİH	Kütahya			TOPLAM	Kütahya			
	1812-18	1823-28	1833-38		Müt.	Muh.	Naip ve müt.	Diğer ⁵⁸⁶
VERGİ	9	1	2	12	8	1	2	1
EŞKİYA/ZULÜM	3	-	-	3	2	-	-	1
ASKERİ	2	3	3	8	5	1	1	1
VAKIF	-	-	5	5	2	3	-	-
ATAMALAR VE SEÇİMLER	-	-	1	1	-	1	-	-
İSTANBUL'UN İAŞESİ	-	-	1	1	1	-	-	-
ALACAK-VERECEK	5	1	6	12	6	5	1	-
TALEPLER	1	4	7	12	10	2	-	-
MİRAS, MUHALLEFAT	-	-	1	1	-	1	-	-
SUÇLAR VE CEZALAR	-	-	2	2	2	-	-	-
MÜRUR TEZKİRESİ	-	1	1	2	2	-	-	-
DİĞER	-	1	4	5	2	3	-	-
TOPLAM	20	11	33	64	40	17	4	3

Tablo 19'da da görüldüğü üzere Kütahya da aynı Bursa gibi 1812-38 tarihleri içerisinde mutasarrıflar tarafından değil büyük ölçüde mütesellimler eliyle idare olunmuştur. Mevcut olan 64 belgeden 1836'ya kadar olan bölümünde 40 tanesinin mütesellimlere hitaben kaleme alınması bu durumu göstermektedir. Mütesellim dışında hem naip hem mütesellime hitap edilen 4 belgeyle, 2 adet kadıya hitaben yazılan belge de yer almaktadır. Kütahya'da Ankara'nın aksine idari manada bir düzen göze

⁵⁸⁵İ. H. Uzunçarşılı (1932), *Kütahya Şehri*, Ankara: Devlet Matbaası, s.103,104.

⁵⁸⁶Diğer bölümünde gönderilen üç belgenin ikisi 1812-18 aralığında Kütahya kadısına, biri ise 1833-38 arasında Kütahya kaymakamına hitaben yazılmıştır.

çarpmaktadır. Öyle ki 1812-1835 tarihlerinde gönderilen belgeler Kütahya mütesellimine hitaben kaleme alınmışken 1836-39 tarihlerinde gönderilen belgeler ise muhassıllara hitaben kaleme alınmıştır. Yani ince bir geçiş söz konusu olup bir karmaşa mevcut değildir. Fakat buradaki muhassıllık Tanzimat sonrası uygulanan muhassıllıkla karıştırılmamalıdır. Sultan Mahmud döneminde taşrada görevli olan muhassıllar, bir sancağa mutasarrıf olarak tayin edilen kimselere memuriyet unvanı olarak verilmiştir.⁵⁸⁷ Yani aslında bu dönemdeki muhassıllardan kasıt mutasarrıflardır da denilebilir. Tanzimat'ın ilanıyla birlikte ise muhassıllar kimlik değiştirerek başka bir konuma evrilmiştir.⁵⁸⁸

Konu bakımından Kütahya'da öne çıkan üç husus ise 12'şer belgeyle vergi, alacak-verecek ve talepler olmuştur. Vergi konusunda hizmet-i mübaşiriyeden haraç-ı imzaya kadar çeşitli vergilerin tahsillerinde yaşanan problemleri gidermek için gönderilen belgeler birinci bölümde ayrıntılarıyla verildiği için bu bölümde bir kez daha üzerinde durulmayacaktır. Talepler bölümünde dikkat çeken husus ise Mora muhacirlerinin yardım talepleri olmuştur. Mora İsyanı sonrasında adadan kaçan veya çıkarılan Osmanlı ahali Batı Anadolu'da Kütahya ve Bursa başta olmak üzere çeşitli merkezlere yerleşerek, ihtiyaçlarının giderilmesi için devletten çeşitli taleplerde bulunmuşlardır. Devlet de genel olarak bu talepler karşılığında Mora muhacirleriyle olan din kardeşliğine vurgu yaparak tüm ihtiyaçlarının karşılanması için sancak idarecilerine talimatlar vermiştir. Alacak-verecek hususu ise II.Mahmud döneminde başlı başına bir sorun olan, borç alınabilecek kurum yetersizliği sebebiyle tefeciliğin de kendisini gösterdiği bir problem olarak Kütahya'da da fazlasıyla hissedilmiştir. Gerek kişi-kişi gerekse diğer alacak-verecek hususlarından doğan anlaşmazlıkların çözümü için devlete başvuran ahalinin anlaşmazlıklarının çözümlenmesi için gönderilen mektup ve kaimelerde Sultan Mahmud döneminin taşrasındaki sosyal problemler de görülebilmektedir.

En az problemlerin yaşandığı konu başlıklarıysa birer belgeyle atamalar ve seçimler, İstanbul'un iaşesi ve miras-muhallefat hususları olmuştur. İkişer belgeyle mürur tezkiresi ve suçlar-cezalar konuları da yine Kütahya'da fazla görülmeyen konular

⁵⁸⁷A. V. Sayın (1999), *Tekâlif Kavâidi (Osmanlı Vergi Sistemi)*, Ankara: Maliye Bakanlığı Araştırma Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı, s.186.

⁵⁸⁸Tanzimat sonrası uygulanan muhassıllıklarla ilgili ayrıntılı bilgi almak için bkz. A. Efe (2002), *Muhassıllık Teşkilatı*, Doktora Tezi, Eskişehir Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

arasında yer almaktadır. Sonda belirtilen iki konunun Kütahya'da az olması suç oranının Kütahya'daki düşüklüğüne işaret etmektedir. Bunun tabii nedeni ise Kütahya'nın bu tarihlerde Anadolu Eyaletinin merkezi olarak paşa sancağı konumunda bulunmasıdır.⁵⁸⁹ Eyalet merkezi olan bir sancak da böylesine büyük problemlerin yaşanması devletin acziyetini ifade edeceğinden güvenlik konularında sıkı tedbirler alınmıştır. Bununla beraber Paşa'nın kapusunun burada bulunması da yine suç oranının düşüklüğündeki temel sebeplerden olması muhtemeldir.

İstanbul'un iâşesi hususunda Selanik ve Tırhala başta olmak üzere İstanbul'a yakın, verimli toprakları bulunan Karadeniz'e komşu olan sancaklardan faydalandığı için Kütahya'daki belge sayısı ikiyle sınırlı kalmıştır. Bu belgelerde de Kütahya'dan hububat temini yapıldığı birinci bölümdeki İstanbul'un İâşesi kısmında görülebilmektedir.

İdari anlamda merkezden yapılan tayinleri, ayan seçimlerini, metropolit tayinleri gibi atamaları kapsayan atamalar ve seçimler kategorisinde de Kütahya'ya sadece bir belge gönderilmiştir. Gönderilen tek belgede Kütahya'ya tayin edilen bir jurnal katibinden bahsedilmektedir.

Son olarak miras-muhallefat hususu sosyal alanda yer alan bir konu olması sebebiyle sancaklardaki belge çokluğundan veya azlığından ziyade dikkat edilmesi gereken husus işleyişin nasıl olduğu, hangi problemlerin yaşandığı ve bu problemlerin çözümü için atılan adımları incelemektir. Bu husus da yine birinci bölümde tüm ayrıntılarıyla verilmiştir.

Netice itibariyle ayniyat kayıtları ışığında Sultan Mahmud döneminde Kütahya, başta Mora muhacirlerinin talepleri olmak üzere çeşitli taleplerin merkeze iletiildiği, sosyal ve vergi alanında problemlerin görüldüğü, bununla beraber asayiş sorununun hissedilmediği bir görüntü vermektedir.

4.SELANİK

⁵⁸⁹ Fazıla Akbal'ın yapmış olduğu idari taksimat çalışmalarında Kütahya'nın 1831'de halen Anadolu Eyaleti'nin paşa sancağı olarak bulunduğu görülmektedir. Bkz. F. Akbal (1951), 1831 Tarihinde Osmanlı İmparatorluğunda İdari Taksimat Ve Nüfus, *Belleten*, C.XV S.60, Ankara: TTK, s.619-620.

Osmanlı hakimiyetine girdikten sonra Rumeli Eyaletinin merkez sancağı olarak idare edilen Selanik, 1826 sonrası idari alanda yapılan değişikliklerin ardından Rumeli Eyaleti'nin lağvedilmesinden sonra müstakil bir eyalet haline getirilmişti. Yeni teşkil edilen Selanik Eyaletinin merkez sancağı ise yine Selanik'ti.

Selanik'e gönderilen toplam belge sayısı 97'dir. 97 belgenin 61'i Selanik mutasarrıfına hitaben kaleme alınmıştır. Mutasarrıfa gönderilen belgelerin bu denli fazla olmasının sebebi ayniyat kayıtlarında ortaya çıkmıştır. Nitekim bu kayıtlarda 1815'ten 1834'e kadar sancağın mutasarrıflar vasıtasıyla idare edildiği görülmektedir. 1834'ten itibaren Selanik'e gönderilen belgeler mutasarrıfa değil muhassıla hitaben gönderilmeye başlanmış, dolayısıyla da bu dönemde mutasarrıfın yerinin muhassıllar almıştır. 1834-37 tarihlerinde tez için kullanılan belgelerde muhassıllara hitap edilen mektup ve kaime sayısı ise 25'tir. Ancak daha önce de belirtildiği üzere bu muhassıllar bir nevi mutasarrıflara verilen unvandan ibarettir. Nitekim muhassıllara gönderilen 25 belgede askeri hususlarla ilgili 10 adet belge gönderilmişken, vergi konusunda sadece 5 belge gönderilmiştir. 1837'den sonra 1839'a değin Selanik'e gönderilen belgelerin muhatabı ise feriktir. Müşirlik teşkilatının yaygınlaştırılmasıyla birlikte Selanik'te de uygulanmaya konulan bu yeni düzenle birlikte Selanik, ferikler tarafından idare edilmeye başlanmıştır. Tezde kullanılan belgelerde feriklere hitaben yazılan belge sayısı ise 6'dır. Hem muhassıllara hem de mutasarrıf ve feriklerle, diğer isimlere gönderilen belgelerin sayısı ve konu dağılımı tablo 20'de verilmiştir.

Tablo 20. Selanik Sancağına gönderilen belgelerin konu ve idari amirlere göre dağılımı

KONU/TARİH	Selanik			TOPLAM	Selanik			
	1815-18	1824-29	1834-39		Mut.	Muh.	Ferik	Diğer ⁵⁹⁰
VERGİ	4	7	7	18	12	5	1	-
EŞKİYA/ZULÜM	3	-	1	4	3	1	-	-
ASKERİ	7	6	12	25	14	10	-	1
VAKIF	-	1	-	1	1	-	-	-
ATAMALAR VE SEÇİMLER	2	1	1	4	3	1	-	-
İSTANBUL'UN İAŞESİ	4	-	6	10	4	3	1	2
ALACAK-VERECEK	4	-	5	9	4	-	3	1

⁵⁹⁰Diğer bölümünde gönderilen beş belgenin biri 1815-20 aralığında kadıya hitaben, geriye kalan dördü ise 1834-39 aralığında mübayaacı ve vücuttan kimselere hitaben gönderilmiştir.

TALEPLER	4	3	1	8	7	-	1	-
MİRAS, MUHALLEFAT	3	1	-	4	3	-	-	1
SUÇLAR VE CEZALAR	-	1	2	3	2	1	-	-
MÜRUR TEZKİRESİ	-	-	1	1	-	1	-	-
DİĞER	3	3	4	10	7	3	-	-
TOPLAM	34	23	40	97	61	25	6	5

[Tablo 20 (Devam) Selanik Sancağına gönderilen belgelerin konu ve idari amirlere göre dağılımı]

Tablo 20’de görüldüğü üzere Selanik’e gönderilen 97 belgeden 25 tanesi sadece askeri konuları kapsamaktadır. Belgelerin yaklaşık 4/1’inin askeri alanda yazılması Selanik’in asker tedarikinde, iaşesinde, yeni orduların kuruluşu ve gelişiminde büyük bir rol oynadığı anlamına gelmektedir. Selanik’ten ordu için asker talebinde bulunulmasının yanı sıra aynı zamanda bir liman kenti olması sebebiyle tersanede inşa edilen gemiler için kereste tedarikinde, piştov mübayaasında, Âsakir-i Mansure ordusu için kıyafet imalatında ve tüfenkhanede istihdam sağlanmasında gibi çok geniş yelpazede yararlanılmıştır.

Diğer bir husus ise vergidir. Vergi tahsillerini, vergi tahsillerinde yaşanan problemleri ve tevzi defterlerinin düzenlenmesiyle ilgili bilgilerin yer aldığı vergi belgelerinde Selanik’e tam 18 belge gönderilmiştir. Mektup ve kaime niteliğinde kaleme alınan bu belgelerin 12 tanesi mutasarrıfa, 5 tanesi muhassıla, 1 tanesi de ferike gönderilmiştir. Yani ilk paragrafta da bildirildiği üzere bu dönemdeki muhassıl mali sorumluluğundan çok idari anlamda sorumludur. Mutasarrıfa gönderilen vergi belgelerinin fazlalığı bunu kanıtlar niteliktedir.

Selanik liman kenti özelliğiyle iaşe temininde ve iaşenin naklinde oynadığı rol sebebiyle İstanbul’un iaşesi hususunda da ön plana çıkmaktadır. Konuyla ilgili 10 adet belgenin gönderildiği Selanik’ten özellikle iaşenin İstanbul’a nakledilmesi hususunda yararlanılmıştır.

Selanik’e gönderilen belgelerden en az olan konular ise mürur, vakıf ve suç-ceza oranlarıdır. Mürur tezkiresi ve vakıf alanında yalnızca birer belge gönderilen Selanik’te suç-ceza belgeleri de 3 ile sınırlı kalmıştır. Mürur, suç-ceza ve eşkıya-yolsuzluk belgelerinin sayıca az olması aynı Kütahya’da olduğu gibi Selanik’in de emniyetli bir vaziyette bulunduğunu göstermektedir.

Neticede Selanik, Sultan Mahmud döneminde liman kenti olmasının da etkisiyle vergi, askeri ve İstanbul'un işesinde oynadığı rollerle ön plana çıkan, güvenlik ve eşkıya olayları konusunda önemli bir problemi olmayan bir sancak olarak mevcudiyetini korumuştur. Mutasarrıf, muhassıl ve feriklerce idare olunan Selanik, eyalet merkezi olması hasebiyle olsa gerek mütesellimler eliyle idare edilmemiştir. Ya da en azından tez sınırları içerisindeki yıllarda ve tezde kullanılan belgelerde Selanik mütesellimine hitaben kaleme alınan hiçbir belge mevcut değildir.

5.TIRHALA

Osmanlı hakimiyetine girdikten sonra Rumeli Eyaletine bağlı sancak statüsünde yer alan Tırhala, ilk dönemlerde sancakbeyleri tarafından idare olunmuştur. 18.yy'ın başlarından itibaren ise merkezden tayin edilen vezir rütbeli mutasarrıflarca idare edilmeye başlanan Tırhala, Sultan Mahmud döneminin tamamında yine mutasarrıflar tarafından idare edilmeye devam edilmiştir. Nitekim bu dönemde tez için kullanılan 66 adet belgeden 65 tanesi Tırhala mutasarrıfına hitaben kaleme alınmıştır. Sadece 25 Mayıs 1824'teki bir belge Tırhala Sancağı Mütesellimi Hacı Ömer Ağa'ya hitaben gönderilmiş, sonrasında yine Tırhala mutasarrıfı hitaba alınmıştır. Kısacası Tırhala, Sultan Mahmud dönemi boyunca istikrarlı bir şekilde, değişikliğe uğramaksızın mutasarrıflar eliyle idare edilmiştir. II.Mahmud dönemi boyunca Tırhala'ya gönderilen 66 adet belgenin konu ve hitap makamı tablo 21'de verilmiştir.

Tablo 21. *Tırhala Sancağına gönderilen belgelerin konu ve idari amirlere göre dağılımı*

KONU/TARİH	Tırhala			TOPLAM	Tırhala	
	1815-18	1824-29	1834-39		Mut.	Müt.
VERGİ	8	11	4	23	23	-
EŞKİYA/ZULÜM	2	1	-	3	3	-
ASKERİ	2	1	8	11	11	-
VAKIF	-	-	-	-	-	-
ATAMALAR VE SEÇİMLER	-	-	2	2	2	-
İSTANBUL'UN İŞESİ	4	3	4	11	11	-
ALACAK-VERECEK	2	1	5	8	7	1

TALEPLER	1	-	1	2	2	-
MİRAS, MUHALLEFAT	-	1	-	1	1	-
SUÇLAR VE CEZALAR	-	-	1	1	1	-
MÜRUR TEZKİRESİ	-	-	-	-	-	-
DİĞER	-	-	4	4	4	-
TOPLAM	19	18	29	66	65	1

[Tablo 21 (Devam) *Tırhala Sancağına gönderilen belgelerin konu ve idari amirlere göre dağılımı*]

Yukarıda da bahsedildiği üzere Sultan Mahmud dönemi boyunca mutasarrıflar eliyle idare edilen Tırhala'ya gönderilen belgelerin bir tanesi hariç tamamı mutasarrıfa hitaben gönderilirken kadı, naip ve âyan gibi görevlilere 66 belgeden hiçbir tanesinin dahi gönderilememesi ilginçtir.

Tırhala'nın konu bakımından öne çıktığı alan sayısı üçtür. Bunlar vergi, askeri ve İstanbul'un iaşesidir. Vergiyle ilgili 23, askeri ile ilgili 11, İstanbul'un iaşesiyle ilgili de 11 belgenin gönderildiği Tırhala, bir Rumeli Eyaleti olarak aynı Selanik gibi iaşenin temini ve naklinde ön plana çıkmaktadır. Vergilerin tevzii, tahsili ve hazineye gönderilmesiyle ilgili olarak da birçok belgenin görüldüğü Tırhala'da askeri anlamda ise özellikle Redif teşkilatının kurulmasından sonra redif birliklerinin talimleri, düzen ve tertipleriyle ilgili bilgiler ile redif teşkilatı öncesi askerlerin temin ve sevkiyle ilgili bilgiler öğrenmek mümkün olabilmektedir.

Vakıf ve Mürur tezkireleriyle ilgili tez çerçevesi içerisinde Tırhala'ya gönderilen hiçbir belge mevcut değilken, miras-muhallefat ile suçlar-cezalar kategorileriyle ilgili birer belge, atamalar ve seçimler ile taleplerle ilgili ikişer belge, eşkıya-yolsuzluk hareketleriyle de ilgili üç belge mevcuttur. Aslına bakılacak olursa üst paragrafta zikredilen konulara ilave olarak alacak-verecek kategorisi de dahil edilirse bu dört kategori dışında Tırhala'ya gönderilmiş önemli bir konu yoktur.

Neticede Tırhala, vergi tahsil ve problemleri, asker tedarik ve sevki, İstanbul'un iaşesi için erzak temini ve taşıması ile alacak-verecek konularında başrol oynamış, bu konularla ilgili elde edilen ehemmiyetli bilgiler birinci bölümde ayrıntılarıyla verilmiştir. Bunların dışında diğer kategorilerde yer alan belge azlığından gerek ahalinin gerekse devletin yaşadığı önemli bir problemin bu dönemde Tırhala'da yaşanmamış olduğu kanısına varılabilir.

6.VARNA

Varna, diğer sancaklardan farklı olarak Rus sınırında sağlam kuleleri ve kalesi olan muhafızlık şeklinde teşkilatlandırılmış, dolayısıyla da muhafızlar tarafında idare olunmuştur. Varna'nın tez sancakları içerisinde seçilmesinin temel nedeni de budur. Varna sayesinde Rus Savaşlarının Osmanlı memleketlerindeki etkisi ve askeri alanda atılan adımların daha net görülebilmesi amaçlanmıştır. Nitekim Varna'ya gönderilen ve tez içinde kullanılan toplam 64 belgenin 26'sının askeri alanda olması bu amacın nihayete ermesinde önemli bir katkı sağlamıştır.

Sancak statüsündeki muhafızlık şekliyle Silistre Eyaletine bağlı olarak idare edilen Varna, 1828-29 Osmanlı-Rus Savaşı neticesinde bir süreliğine Osmanlı hakimiyetinden çıkıp Rus hakimiyetine girmişse de Edirne Antlaşmasının akabinde geri alınarak yeniden teşkilatlandırılarak imar edilmiştir.⁵⁹¹

Varna'ya gönderilen belge sayısı 64'tür. Belgelerin 53 tanesi birinci dereceden idareci olan Varna muhafızına, 7 tanesi Varna bina eminine, 2 tanesi Varna ayanına, 2 tanesi de Varna kaymakamına hitaben kaleme alınmıştır. Dolayısıyla Sultan Mahmud'un saltanatı boyunca Varna hep muhafızlar eliyle idare olunmuştur. 1815-20, 24-29 ve 34-39 aralığından seçilen bu belgelerin tamamı tablo 22'de hangi isme hitaben hangi konuyla alakalı olduğunu açıklayacak şekilde verilmiştir.

Tablo 22. Varna Muhafızlığına gönderilen belgelerin konu ve idari amirlere göre dağılımı

KONU/TARİH	Varna			TOPLAM	Varna			
	1815-18	1824-29	1834-39		Muhafız	Bina Emin	Ayan	Kaymakam
VERGİ	-	-	-	-	-	-	-	-
EŞKİYA/ZULÜM	2	-	-	2	2	-	-	-
ASKERİ	11	5	10	26	16	7	2	1
VAKIF	-	-	-	-	-	-	-	-
ATAMALAR VE SEÇİMLER	-	-	-	-	-	-	-	-
İSTANBUL'UN İAŞESİ	4	1	1	6	6	-	-	-
ALACAK-VERECEK	1	-	10	11	10	-	-	1
TALEPLER	2	1	2	5	5	-	-	-

⁵⁹¹M. Kiel (2012), Varna, *DİA*, C.42, İstanbul, s.526.

MİRAS, MUHALLEFAT	1	-	-	1	1	-	-	-
SUÇLAR VE CEZALAR	-	-	1	1	1	-	-	-
MÜRUR TEZKİRESİ	-	2	-	2	2	-	-	-
DİĞER	1	4	5	10	10	-	-	-
TOPLAM	22	13	29	64	53	7	2	2

[Tablo 22 (Devam), *Varna Muhafızlığına gönderilen belgelerin konu ve idari amirlere göre dağılımı*]

Yukarıdaki tablo incelendiğinde askeri mevzuların açık ara farkla ilk sırada yer aldığı görülmektedir. Bunda Varna'nın konumu ve muhafızlık şeklinde teşkilatlandırılmasının payı bir hayli fazladır. İlk paragrafta da bahsedildiği üzere 1828-29'da yaşanan Rus Savaşından sonra yeniden imar edilen Varna'da bina eminine gönderilen 7 belgede kalenin tamir ve inşası için gerekli malzemelerin tamamlanmasından, sürecin nasıl ilerlediğine kadar bilgiler mevcuttur. Kale, kışla ve gümrük binalarının inşalarıyla birlikte Varna'dan faydalanılan asıl askeri mevzu ise asker talimleri, tedariki, sevki ve yeni ordular için asker teminleridir. Bunların yanında liman kenti olması hasebiyle askeri mühimmatının taşınması hususunda da Varna'dan epeyce yararlanılmıştır.

Askeri meselelerin tam aksine vergi hususunda Varna'ya ait bir belge olmaması ise ayrıca dikkat çekmektedir. Varna hakkında idari düzenini inceleyen kapsamlı bir çalışma mevcut olmadığı için bu konuda net bir fikir sahibi olabilmek pek mümkün değildir. Bununla birlikte Varna'nın muhafızlık şeklinde idare edilmesi ve askeri düzenin ön planda tutulmasının önemli bir etmen olduğu düşünülebilir. Vergi dışında, vakıf ile atamalar-seçimler konusunda da herhangi bir belge mevcut değildir.

SONUÇ

Ayniyat defterleri ışığında hazırlanan bu tez ile ayniyat kayıtlarının 19.yy çalışmalarına ışık tutan önemi ortaya konmaya çalışılmıştır. Bununla beraber temelde Sultan Mahmud döneminin merkez-taşra ilişkilerini belirleme amacı güdülürken, tez özelinde bahsi geçen ilişkilerin açığa çıkarılması yine ayniyat kayıtlarıyla mümkün olmuştur. Öyle ki ayniyat defterlerinde vergiden askeriye, sosyal hayattan vakıflara kadar geniş bir yelpazedeki konular ile merkezin taşraya karşı tutumu görülebilmektedir.

Bununla birlikte kayıtlarda belli başlı içerikler olsa da işleyişle ilgili eksiklikler bulunmaktadır. Mesela âyan seçimleriyle ilgili bir seçimin mevcut olduğu taşraya gönderilen belgelerde tespit edilebilmişse de bu seçimlerin nasıl gerçekleştiği ile ilgili bir yazı bulunamamıştır. Dolayısıyla belgelerdeki bu ve benzeri eksiklikler literatürdeki çalışmalarla tamamlanmaya çalışılmıştır. Kayıtların düzensiz tutulmasına ve bazı bilgi eksiklerine rağmen ayniyat kayıtları 19.yy'ın taşrasını aydınlatması açısından son derece önemli kaynaklar olarak ön plana çıkmaktadır.

Tezde, düzensiz bir şekilde belirli bir sistematik yürütülmeden kayıt altına alınan ayniyat defterlerinden Ankara, Bursa, Kütahya, Selanik, Varna ve Tırhala'ya hitaben gönderilen mektup ve kaimeler tespit edilerek mevcut belgeler okunmuş ve konularına göre tasnif edilmiştir. Bu tasnifin ardından yukarıda verilen konu başlıkları tespit edilerek Sultan Mahmud döneminin, taşraya karşı tutumu, yapılan ıslahat ve düzenlemelerin taşraya yansımalarının açığa çıkarılması için çaba gösterilmiştir. Bu çaba neticesinde denilebilir ki merkez taşradan talepkârdır. Vergi başta olmak üzere asker tedariki, iaşe temini ve hürmet talepleri dahil olmak üzere devlet sürekli taşradan bir şeyler talep etmiştir. Bu taleplerin karşılık bulmadığı durumlarda sancaklara gönderilen mektup ve kaimelerde taleplerin kabul ettirilmesine yönelik merkezin aldığı tutum da ortaya çıkmıştır. Bu tutum konulara göre farklılıklar göstermektedir. Özellikle hürmet talepleri gibi daha ılımlı bölümlerde olumlu tavır daha fazla hissedilir olmuştur. Nitekim “talepler” bölümünde, merkezin verdiği cevaplar bunu göstermektedir. Ancak suç, eşkıyalık, yolsuzluk, vergi tahsili, asker temini, firari askerlere yaptırımlar gibi

durumlarda merkezin tavrı tabii olarak daha sert olmuştur. Özellikle idarecilerin, ahaliye yaptığı zulümler karşısında tehdide varan mektup ve kaimeler gönderilerek zulmün sonlandırılması için de çaba sarf edilmiştir. İlk dönemlerde merkezi otoritenin çok da güçlü olmadığı zamanlarda bu uyarıcı yazıların daha fazla olduğu anlaşılmaktadır. Hem merkezi otoritenin tam tahsis edilememesi hem savaşlarla iç ve dış problemlerin yoğun olması merkezin taşrada vuku bulan bu hususlar konusunda uyarıcı, tehdit edici yazılar yazmaktan başka çare bulamamasında etkili olmuştur. Bütün bu uyarıcı veya daha ılımlı tutumların, zulme karşın yöneticilere sert tavır takınılmasının temel sebebi talepkarlıktır. Devlet yönetiminin eksiksiz yürümesi için taşradan gelecek olan askere, iaşeye, vergiye vs. ihtiyacı olan merkez bunu taşradan sorunsuz bir şekilde temin edebilmek için farklı yollar denemiştir.

Merkezileşme siyasetinin taşraya yansması en çok idari anlamda kendini göstermiştir. Sürekli bir isim-makam karmaşası olduğu gözlemlenen taşrada aynı yıl aynı sancak içerisinde belgelerin bir mutasarrıfa bir mütesellime, birkaç yıl sonra ferike ya da müşire, başka bir sancakta muhassıla hitaben gönderilmesi bunun açık bir delilidir. Mesela idari değişimler sonrası tezde kullanılan sancaklardan Ankara ve Selanik'te müşirlik uygulamasına geçilirken Kütahya'da muhassıllar, Bursa'da mütesellimler, Tırhala'da mutasarrıflar görev yapmışlardır. Varna'da ise özel statüsü dolayısıyla 1815'ten 1839'a kadar her daim muhafızlar idareyi üstlenmişlerdir. Her sancakta farklı bir ismin mevcut olması belirli bir düzenin halen oturtulamadığına da işaretidir. Merkezileşme adımlarıyla taşrada yeni bir düzen kurmak isteyen Sultan Mahmud ordu alanında yaptığı ıslahatları idari alana da taşımaya gayret edince yukarıda belirtilen karmaşalar yaşanmıştır. Merkezileşme siyaseti ile bir yandan taşradaki yerel hanedanların hegemonyasına son vermek için çaba gösterilirken diğer yandan bu hanedanların yerlerini alacak merkeze bağlı yeni makamlar oluşturularak taşranın idaresi tamamen merkeze bağlanmaya çalışılmıştır.

Bu makamlardan askeri manada ehemmiyetli olan ve merkezileşme çabalarının başlıca göstergelerinden olan feriklik-müşirlik uygulaması Ankara ve Selanik'te uygulanmaya konmuştur. Her iki sancağa da 1837'den 1839'a kadar olan dönemde gönderilen belgeler sadece ferik ve müşirlere hitaben kaleme alınmış, dolayısıyla yeni uygulamaya tam anlamıyla geçilmiştir. Bununla birlikte belirtilen sancaklarda daha

önce var olan asayiş başta olmak üzere İkinci Bölümde ifade edilen problemler bir anda son bulmamış, Sultan Mahmud'un saltanatının sonuna kadar sürmüştür.

Diğer sancaklarda ise feriklik uygulaması başlatılmayarak mevcut düzen korunmuştur. Özellikle Tırhala'da mütesellime gönderilen bir belge hariç belgelerin tamamının mutasarrıfa hitaben kaleme alınması bu sancakta idari manada önemli bir değişiklik yapılmadığının göstergesidir. Yine Varna'da da kale statüsünden dolayı önemli bir değişiklik yapılmamış, muhafızlar eliyle idare edilmeye devam edilmiştir. Bursa'da da 1812'den 39'a değin mütesellimler idareyi yürütmekteyken, Kütahya'da 1836 öncesi mütesellimlik uygulaması mevcuttur. Bu tarihten itibaren isim olarak muhassıllığa geçiş söz konusudur. Ancak daha önce de belirtildiği üzere bu uygulama Tanzimat'la birlikte uygulamaya konan muhassıllıkla aynı değildir.

Netice itibariyle merkezileşme siyaseti 1839'a değin belli sancaklar başta olmak üzere sürmüştür. Ancak bugünkü anlamda her bir vilayet ve sancakta aynı uygulamanın yürütüldüğü bir merkezileşme adımı taşrada uygulanamamıştır.

II.Mahmud dönemine ait merkez taşra ilişkilerini genel manada ve ayniyatlar özelinde inceleyen bir çalışma bugüne kadar mevcut olmadığı için, hazırlanan tez ile bir nebze olsun merkezin taşraya karşı tutumu ve ıslahatlarla geçen bir dönemin taşraya yansımaları aydınlatılmaya çalışılarak, Anadolu ve Rumeli'deki yaşanılabilirlik tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu anlamda önemli bir boşluğu doldurmak için küçük de olsa bir adım atılmıştır. Bu adımla birlikte ileriki yıllarda ortaya konacak yeni çalışmalarla dönemin taşrası daha fazla ayrıntıya kavuşabilecektir.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR VE MAKALELER

- Ahmad, F. (2014). *Modern Türkiye'nin oluşumu*. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Akdağ, M. (1974). Osmanlı tarihinde âyanlık düzeni devri 1730-1839. *Ankara Üniversitesi DTCF Tarih Araştırmaları Dergisi*, 8-12, S.14-23, 51-61.
- Akdağ, M. (2018). *Türkiye'nin iktisadi ve içtimâi tarihi*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Akkuş, Y. (2017). Osmanlı maliyesi literatüründe ihmal edilmiş bir tartışma: tevzi' defterlerinden vergi-i mahsûsaya geçiş. *Tarih Dergisi*, S.65, 29-61.
- Akşin, A., Maral, E. (2016). Osmanlı devletinde ırza ve namusa yönelik işlenen suçlar ve uygulanan cezalar (1789-1850). *II. Türk Hukuku Tarihi Kongresi Bildirileri*, 1, 819-829.
- Aktaş, A. (2015). Şeyhler ve şahlar Osmanlı toplumunda devlet-tarikat ilişkilerinin gelişim ve değişim süreçleri. *Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 3, 179-182.
- Aktaş, N. (1991). Ayniyat defteri. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 4, 277-278.
- Akyıldız, A. (2006). Muhtar. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 31, 51-53.
- Akyıldız, A. (2018). *Osmanlı bürokrasisi ve modernleşme*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Altundağ, Ş. (1988). *Kavalalı Mehmet Ali Paşa isyanı, Mısır Meselesi (1831-1841)*. Ankara: TTK.
- Baykara, T. (1994). II. Mahmud'un ıslahatında iç temeller: 1826-1839 arasında Anadolu. *Tanzimat'ın 150. Yıldönümü Uluslararası Sempozyumu*, 263-270.
- Baykara, T. (1995). Osmanlı reformlarının ilk zamanları: yeniçeri ocağının kaldırılması ve ilk tatbikat. *Ege Üniversitesi Tarih İncelemeleri Dergisi*, X, 1-11.
- Baysun, C. (1960). Müsadere. *MEB İslam Ansiklopedisi*, IX, 669-673.

- Berkes, N. (2003). *Türkiye’de çağdaşlaşma*. İstanbul: YKY.
- Beydili, K. (2003). Mahmud II. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 27, 352-357.
- Bingöl, S. (2004). İstanbul’da 1829 nüfus sayımı ve bazı mahallelerin müslüman nüfusu üzerine bir inceleme. *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 23, S.36, 43-60.
- Bozkurt, N. (2010). Sürgün. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 38, 166-167.
- Camgöz, M. (2017). *Ekmek, buğday ve şehir 19. yüzyıl Osmanlı İstanbul’unda iâşe meselesi*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Çadircı, M. (1970). II. Mahmut döneminde mütesellimlik kurumu. *AÜDTCF*, XXVIII, 287-296.
- Çadircı, M. (1970). Türkiye’de muhtarlık teşkilatının kurulması üzerine bir inceleme. *Bellekten*, XXXIV, 409-420.
- Çadircı, M. (1975). Anadolu’da redif askeri teşkilatının kuruluşu. *AÜDTCF; Tarih Araştırmaları Dergisi*, S.VIII-XII, 63-75.
- Çadircı, Musa. (2008). *Osmanlı İmparatorluğunda askere almada kura usulüne geçilmesi (1846 tarihli askerlik kanunu), Tanzimat Sürecinde Türkiye Askerlik*. İstanbul: İmge Yayınları.
- Çadircı, M. (1983). Osmanlı ordusunda yeni düzenlemeler (1792-1869). *Birinci Askeri Tarih Semineri, Bildiriler*, 2, 85-98.
- Çadircı, M. (1987). Tanzimat’ın ilanı sıralarında Türkiye’de yönetim (1826-1839). *Bellekten*, CLI, S.201, 1215-1240.
- Çadircı, M. (1989). Türkiye’de kaza yönetimi (1840-1876). *Bellekten*, C.LIII, 237-257.
- Çadircı, M. (1993). Tanzimat döneminde çıkarılan men-’i mürur ve pasaport nizamnameleri. *Belgeler*, XV, 169-182.
- Çadircı, M. (1997). *Tanzimat döneminde Anadolu kentlerinin sosyal ve ekonomik yapısı*. Ankara: TTK.
- Çadircı, M. (1999). Tanzimat döneminde idari reform. *Osmanlı Ansiklopedisi*, 6, 181-237.

- Çelik, Y. (2008). Asâkir-i mansûre ordusu'nda talim sisteminin değişmesi ve avrupa'lı uzmanların rolü (1826-1839). *Türk Kültür İncelemeleri Dergisi*, S.19, 87-118.
- Çelik, Y. (2013). *Şeyhü'l- vüzerâ Koca Hüsrev Paşa II.Mmahmud devrinin perde arkası*. Ankara: TTK.
- Değirmenci, O., Karakurumer, A. (2020). Askeri ceza kanunu'nda düzenlenen firar suçlarının Osmanlı'dan günümüze tarihsel gelişimi. *Adalet Dergisi*, S.64., 297-330.
- Demir, A. (2014). Osmanlı Devleti'nde haşerelere karşı bir önlem: çekirge suyu. *Erdem*, S.67, 33-45.
- Efe, A. (2002), *Muhassıllık teşkilatı*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Efe, A. (2004). Ayniyat defterleri ışığında 1839-1845 döneminde Eskişehir. *I.Uluslararası Eskişehir Sempozyumu siyasal, ekonomik, sosyal ve kültürel yapı içinde* (55-67). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Ertaş, M.Y. (2007). *Sultanın ordusu*. İstanbul: Yeditepe Yayınevi.
- Gencer, A.İ. (2001). *Bahriye'de yapılan ıslahat hareketleri ve bahriye nezaretinin kuruluşu*. Ankara: TTK.
- Genç, M. (2000). *Devlet ve ekonomi*. Ankara: Ötüken Yayınları.
- Genç, M. (2000). İltizam. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 22, 154-158.
- Gökmen E., Özdemir Ö.Y. (2018). *Ayniyat defterleri ışığında Aydın vilayetinin idari, iktisadi ve sosyal durumu (1866-1880)*. İstanbul: Libra Yayıncılık.
- Güran, T. (1986). İstanbul'un iaşesinde devletin rolü (1793-1839). *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 44, 245-275.
- Halaçoğlu, Y. (2004). Menzil. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 29, 159-161.
- İnalcık, H. (1992). Bursa. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 6, 445-449.
- İnalcık, H. (2018). *Devlet-i 'Aliyye Osmanlı imparatorluğu üzerine araştırmalar I*. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.

- İşbilir, Ö. (2007). Nüzul. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 33, 311-312.
- Kara, H., Çatma, B. (2017). Osmanlı devleti'nin askere alma kanunlarında bedelli askerlik. *JASS*, S.64, 2017, 355-371.
- Karal, E.Z. (1997). *Osmanlı imparatorluğunda ilk nüfus sayımı*. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Yayınları.
- Karal, E.Z. (2017). *Osmanlı tarihi V*. Ankara: TTK.
- Kiel, M. (2012). Varna. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 42, 524-527.
- Küçük, C. (1993). Ceride nezareti. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 7, 409-410.
- Kütükoğlu, M. (1982). Sultan II. Mahmud devri yedek ordusu: redif-i asakir-i mansure. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi*, S.12, 127-158.
- Kütükoğlu, M. (1985). Redif kıyafetlerinin maliyetine dair. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 41, 283-299.
- Kütükoğlu, M. (1994). Osmanlı diplomatiğinde birbiri yerine geçen belgeler: ariza-kaime, tahrirat-şukka. *Osmanlı Türk Diplomatiği Semineri, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi*, 91-112.
- Kütükoğlu, M. (1994). *Osmanlı belgelerinin dili (diplomatik)*. İstanbul: Kubbealtı Akademisi Kültür Ve Sanat Vakfı Yayınları.
- Kütükoğlu, M. (2006). Mürur tezkiresi. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 32, 60-61.
- Kütükoğlu, M. (2011). Temessük. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 40, 413-414.
- Lewis, B. (1991). *Modern Türkiye'nin doğuşu*. (Çev. M. Kıratlı). Ankara: TTK.
- Memiş, Ş. (2016). *Osmanlı taşra toplumu ve vakıf kurumu: kudüs, 1703-1831*. Doktora Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Menekşe, M. (2020). Mora Müslümanlarının hazin hikâyesi: isyan, zorunlu göç ve iskân (1821-1832) sürecine genel bir bakış. *Tarih Okulu Dergisi*, S. XLV, 784-832.

- Mert, Ö. (1991). Âyan. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 4, 195-198.
- Mert, Ö. (2002). II.Mahmud döneminde taşradaki merkezîyetçilik politikası. *Türkler*, XIII, 720-729.
- Mutaf, A. (1996). Osmanlı arşivindeki ayniyat defterleri. *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 7, 385-391.
- Mutafçieva, V. (1977). XVIII. yy'ın son on yılında ayanlık müessesesi. *Tarih Dergisi*, S.31, 163-182.
- Mutlu, Ş. (1994). Yeniçeri ocağının kaldırılışı ve II.Mahmud'un Edirne seyahati: Mehmet Dâniş Bey ve eserleri. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Ortaylı, İ. (2018). *İmparatorluğun en uzun yüzyılı*. İstanbul: Kronik Kitap.
- Okumuş, E. (2002). II.Mahmud dönemi yenileşme çabaları. *Türkler*, XIV, 647-655.
- Öğün, T. (2006). Müsadere. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 32, 67-68.
- Örenç, A. F. (2019). Kalyoncu, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. EK-2, 10-13.
- Özcan, A. (1991). Âsâkir-i mansûre-i muhammediye. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 3, 457-458.
- Özcan, A. (1995). II. Mahmud ve reformları hakkında bazı gözlemler. *Tarih İncelemeleri Dergisi*, X, 13,39.
- Özcan, T. (2005). Muhallefât. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 30, 406-407.
- Özdemir, R. (1991). Ankara, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 3, 204-209.
- Özdemir, R. (1994). Osmanlı devletinin tarikat, tekke ve zaviyelere karşı takip ettiği siyaset, *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*. S.5, 259-310.
- Öztuna, Y. (2006). *II. Sultan Mahmud*. İstanbul: Babıali Kültür Yayıncılık.
- Sami, Ş. (2015). *Kâmûs-ı Türkî (Latin Harfleriyle)*. İstanbul: İdeal Kültür Yayıncılık.

- Sarıcaoğlu, M.E. (2001). *Mali tarih açısından Osmanlı devletinde merkez taşra ilişkileri: II.Mahmud döneminde Edirne örneği*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Sarıcaoğlu, M.E. (2002). II.Mahmud dönemi para politikaları. *Türkler Ansiklopedisi, Yeni Türkiye Yayınları*, 14, 407-415.
- Satıcı, E. (2008). *19.Yüzyılda Hüdavendigâr eyaleti*. Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sayın, A. V. (1999). *Tekâlif kavâidi (osmanlı vergi sistemi)*. Ankara: Maliye Bakanlığı Araştırma Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı.
- Şükürov, Q. (2018). Şeki eski hakimi Selim Han'ın Osmanlı devleti'ne ilticası. *ETÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, III/7, 113-129.
- Tabakoğlu, A. (2000). İmdadiyye. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 22, 221-222.
- Torun, H. (2001). *961 nolu Karesi ayniyat defteri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Türkmen, Z. (2006). Müşir. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 32, 160-161.
- Uzunçarşılı, İ.H. (1932). *Kütahya şehri*. Ankara: Devlet Matbaası.
- Uzunçarşılı, İ.H. (1954). Asâkir-i mansure'ye fes giydirilmesi hakkında sadr-ı âzam takriri ve II. Mahmud'un hatt-ı hümayunu. *Belleten*, XVIII, 223-230.

ARŞİV BELGELERİ

- BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.1
- BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.2
- BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.3
- BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.4
- BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.9

BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.10
BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.11
BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.12
BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.15
BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.16
BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.17
BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.33
BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.34
BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.36
BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.38
BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.39
BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.42
BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.43
BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.44
BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.46
BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.49
BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.51
BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.55
BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.57
BOA. BEO. AYN.d. Anadolu Adi. No.59
BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.193
BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.194
BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.195
BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.196

BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.197
BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.202
BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.203
BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.205
BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.207
BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.209
BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.210
BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.224
BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.225
BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.226
BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.228
BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.229
BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.231
BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.233
BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.234
BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.235
BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.237
BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.239
BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.240
BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.241
BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.242
BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.243
BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.244
BOA. BEO. AYN.d. Rumeli Adi. No.245

EKLER

EK 1- Tezde Kullanılan Bütün Belgelerin Künyesini Gösteren Tablo

Sayı	Defter	Tarih	Yazışmanın Niteliği	Kime gönderilmiş	Başka Kime	Konusu
1	Anadolu Adi-1-6	20 Ocak 1812	Mektup	Bursa naibine	-	Ayan seçimi ve halkın ayandan memnuniyeti
2	Anadolu Adi-1-6	20 Ocak 1812	Mektup	Bursa canibinde olan Ahmet Ağaya	-	Ayan seçimi
3	Anadolu Adi-1-6	20 Ocak 1812	Mektup	Kütahya mütesellimine	-	Seferiye akçesi tahsili
4	Anadolu Adi-1-11	30 Ocak 1812	Mektup	Kütahya naibine ve mütesellimine	-	Vergi tahsili
5	Anadolu Adi-1-16	9 Şubat 1812	Mektup	Ankara mutasarrıfına	-	Küçük Ali adındaki eşkıya ile mücadele
6	Anadolu Adi-1-16	9 Şubat 1812	Mektup	Kütahya mütesellimine	-	Küçük Ali adındaki eşkıya ile mücadele
7	Anadolu Adi-1-21	15 Şubat 1812	Mektup	Kütahya mütesellimine	Karahisar-1 Sahip mütesellimine	Ordu için deve ihtiyacı

8	Anadolu Adil-1-23	18 Şubat 1812	Mektup	Bursa ayanına ve naibine	İnegöl'ü Numan Bey'e ve İnegöl naibine	Muhallefat zabtı.
9	Anadolu Adil-1-26	21 Şubat 1812	Mektup	Ankara mutasarrıfına	-	İstanbul'un işesi
10	Anadolu Adil-1-33	3 Mart 1812	Mektup	Ankara mutasarrıfına	-	Miras, alacak-verecek meselesi
11	Anadolu Adil-1-35	5 Mart 1812	Mektup	Ankara mutasarrıfına	-	Alacak-verecek meselesi
12	Anadolu Adil-1-36	10 Mart 1812	Mektup	Kütahya naibine ve mütesellimine	Vesair vücuh-ı ahaliye	Osmanlı-Rus savaşı için asker tedariki
13	Anadolu Adil-1-37	10 Mart 1812	Mektup	Ankara mutasarrıfına	-	Küçük Ali adındaki eşkiya ile mücadele
14	Anadolu Adil-1-39	15 Mart 1812	Mektup	Bursa naibine	-	Ayan seçimi
15	Anadolu Adil-1-39	17 Mart 1812	Belirtilmemiş	Ankara mutasarrıfına	-	Miri Mukataa idaresi
16	Anadolu Adil-1-40	17 Mart 1812	Mektup	Bursa ayanına ve naibine	-	Orducu esnafının gönderilmesi

17	Anadolu Adi-1-41	23 Mart 1812	Mektup	Kütahya mütesellimine	-	Hizmet-i mübaşiriyye bedelinin tahsili ve harac-ı imza toplama talebine red cevabı
18	Anadolu Adi-1-41	23 Mart 1812	Mektup	Kütahya kadısına	-	Harac-ı imza tahsiline verilen red
19	Anadolu Adi-1-43	28 Mart 1812	Mektup	Bursa naibine ve mütesellimine	-	Alacak-verecek meselesi
20	Anadolu Adi-1-51	11 Nisan 1812	Mektup	Ankara Sancağı mutasarrıfına	-	Sürgün cezası
21	Anadolu Adi-1-51	12 Nisan 1812	Mektup	Bursa naibine	-	Muhallefat zabtı
22	Anadolu Adi-1-54	18 Nisan 1812	Mektup	Kütahya mütesellimine	-	Halkı zulümden koruma
23	Anadolu Adi-1-54	18 Nisan 1812	Mektup	Kütahya kadısına	-	Halkı zulümden koruma
24	Anadolu Adi-1-57	23 Nisan 1812	Mektup	Ankara Sancağı mutasarrıfına	-	Görevli memura yardım talebi
25	Anadolu Adi-1-59	26 Nisan 1812	Mektup	Kütahya mütesellimine	-	Tersane-i Amire için vergi tahsili

26	Anadolu Adi- 2-7	1 Haziran 1812	Mektup	Bursa naibine	-	Alacak-verecek meselesi
27	Anadolu Adi- 2-7	2 Haziran 1812	Mektup	Kütahya mütesellimin e	-	Ağnam vergisi tahsili
28	Anadolu Adi- 2-12	27 Haziran 1812	Mektup	Kütahya mütesellimin e	Karahisar-1 sahip mütesellimin e	Şerif Mustafa E.'ye verilen iltizam
29	Anadolu Adi- 2-14	2 Temmuz 1812	Mektup	Bursa naibine	-	Peksimet pişirme işi
30	Anadolu Adi- 2-14	5 Temmuz 1812	Mektup	Kütahya mütesellimin e	-	Bedel-i iltizam tahsilinde yaşanan sorun
31	Anadolu Adi- 2-16	11 Temmuz 1812	Mektup	Bursa naibine	-	Kaplıca için görevliye yardım
32	Anadolu Adi- 2-11	16 Mart 1813	Mektup	Kütahya mütesellimin e	-	Bir kişinin tarlalarını satılmasına yardım
33	Anadolu Adi- 2-11	20 Mart 1813	Kaime	Ankara mutasarrıfına	-	Mübayaa işlemleri
34	Anadolu Adi- 2-15	10 Nisan 1813	Mektup	Kütahya mütesellimin e	-	Alacak-verecek meselesi
35	Anadolu Adi- 2-21		Mektup	Kütahya mütesellimin e	-	Alacak-verecek meselesi

36	Anadolu Adi-2-23	15 Mayıs 1813	Mektup	Kütahya mütesellimine ve naibine	-	Alacak-verecek meselesi
37	Anadolu Adi-2-23	15 Mayıs 1813	Mektup	Kütahya mütesellimine	-	Alacak-verecek meselesi
38	Anadolu Adi-2-36	10 Temmuz 1813	Mektup	Kütahya mütesellimine	-	Alacak-verecek meselesi
39	Anadolu Adi-2-40	27 Temmuz 1813	Mektup	Ankara mutasarrıfına	-	Uygunsuz davranışlarda bulunan kişiye soruşturma
40	Rumeli Adi-193-2,3	25 Temmuz 1815	Kaime	Selanik mutasarrıfına	-	Orduya asker tedariki
41	Rumeli Adi-193-5	28 Temmuz 1815	Kaime	Selanik mutasarrıfına	-	Orduya asker tedariki
42	Rumeli Adi-193-12	7 Ağustos 1815	Kaime	Selanik Sancağı mutasarrıfına	-	Tekelioğullarına maaş tahsisi
43	Rumeli Adi-193-13	11 Ağustos 1815	Kaime	Tırhala mutasarrıfına	-	Zeamet idaresi
44	Rumeli Adi-193-13	11 Ağustos 1815	Kaime	Selanik mutasarrıfına	-	İngiliz tüccar gemisinin eşkıyalarca gasp edilmesi
45	Rumeli Adi-193-18	21 Ağustos 1815	Kaime	Tırhala mutasarrıfına	-	Tırhala'dan üç bin asker talebi

46	Rumeli Adi- 193-21	29 Ağustos 1815	Kaime	Selanik mutasarrıfına	-	Donanma için asker talebi
47	Rumeli Adi- 193-25	21 Eylül 1815	Kaime	Selanik mutasarrıfına	-	Tersane için kereste talebi
48	Rumeli Adi- 193-28	28 Eylül 1815	Kaime	Selanik mutasarrıfına	-	Eşkiyalarla mücadele
49	Rumeli Adi- 193-30	28 Eylül 1815	Kaime	Tırhala mutasarrıfına	-	Orduya asker talebi
50	Rumeli Adi- 193-30	29 Eylül 1815	Kaime	Varna ayanına	-	Gemi yapımı için malzeme tedariki
51	Rumeli Adi- 193-32	3 Ekim 1815	Kaime	Selanik mutasarrıfına	-	Selanik mutasarrıfının merkezden mütesellim talebi
52	Rumeli Adi- 193-32	3 Ekim 1815	Kaime	Selanik mutasarrıfına	-	İstanbul'un iaşesi
53	Rumeli Adi- 193-39	29 Ekim 1815	Kaime	Tırhala mutasarrıfına	-	Tahsil olunan zahirenin nakli
54	Rumeli Adi- 193-43	20 Kasım 1815	Kaime	Selanik mutasarrıfına	-	Eşkiyalarla mücadele
55	Rumeli Adi- 193-43	23 Kasım 1815	Kaime	Varna ayanına	-	Sandal yapımı için eşya tedariki ve sevkiyatı

56	Rumeli Adi- 194-3	25 Kasım 1816	Kaime	Selanik mutasarrıfına	-	Toprak paylaşma meselesi
57	Anadol u Adi- 3-6	27 Kasım 1816	Kaime	Ankara mutasarrıfına	-	Ayan seçimi
58	Anadol u Adi- 4-12	27 Aralık 1817	Kaime	Ankara mutasarrıfına	-	Yabanabad voyvodasının iyi idare sonucu görevde devamı
59	Rumeli Adi- 194-13	28 Aralık 1816	Kaime	Selanik mutasarrıfına	-	Darphane-i Amire mukataalarının tevcihi
60	Rumeli Adi- 194-15	18 Ocak 1817	Kaime	Varna muhafızı kapucıbaşı Salih Ağa'ya	Silistre valisine, Varna boştancıbaşı na	Ordu mühimmatı
61	Rumeli Adi- 194-17	30 Ocak 1817	Kaime	Tırhala mutasarrıfına	Yanya mutasarrıfın a	Kale-i Hakaniye inşası için bedeliye akçesi tahsili
62	Rumeli Adi- 194-18	11 Şubat 1817	Kaime	Selanik kadısına	-	Miras paylaşımı
63	Rumeli Adi- 194-20	27 Mart 1817	Kaime	Selanik mutasarrıfına	-	Kale-i Hakaniye masrafları için belirlen meblağın tahsili
64	Rumeli Adi- 194-20	1 Nisan 1817	Mektup	Selanik mutasarrıfına	-	Alacak-verecek meselesi

65	Rumeli Adi- 194-22	23 Nisan 1817	Kaime	Tırhala mutasarrıfına	-	Hassa vergileri tahsili
66	Rumeli Adi- 194-24	29 Nisan 1817	Kaime	Tırhala mutasarrıfına	Eğriboz muhafızına	Zahire bedeliyesinin İstanbul'a gönderimi
67	Rumeli Adi- 194-24	29 Nisan 1817	Mektup	Selanik mutasarrıfına	-	Alacak-verecek meselesi
68	Rumeli Adi- 194-26	5 Mayıs 1817	Kaime	Tırhala mutasarrıfına	-	Kalyoncu bedelinin tahsili ve teslimi
69	Rumeli Adi- 194-26	10 Mayıs 1817	Mektup	Selanik mübayacısına	-	Buğday ve arpa sevkiyatı
70	Rumeli Adi- 194-27	20 Mayıs 1817	Mektup	Varna muhafızına	-	İstanbul'un zahire ihtiyacı
71	Rumeli Adi- 194-29	25 Mayıs 1817	Kaime	Tırhala mutasarrıfına	Eğriboz Muhafızına	Zahire bedeliyesinin tahsili, teslimi
72	Rumeli Adi- 194-32	8 Haziran 1817	Mektup	Selanik mutasarrıfına	-	Alacak-verecek meselesi
73	Rumeli Adi- 194-32	11 Haziran 1817	Mektup	Varna muhafızı Salih Paşa'ya	-	Varna'dan İstanbul'a zahire sevki
74	Rumeli Adi- 194-33	16 Haziran 1817	Kaime	Selanik mutasarrıfına	-	Kavala mütesellimliği için seçimler

75	Rumeli Adi- 194-43	21 Temmuz 1817	Mektup	Tırhala mutasarrıfına	-	Alacak-verecek meselesi
76	Rumeli Adi- 194-43	22 Temmuz 1817	Mektup	Varna muhafızına	-	Varna'ya zahire anbarı inşası
77	Rumeli Adi- 194-44	24 Temmuz 1817	Mektup	Varna muhafızına	-	Prusya elçisinin Varna'dan geçişi
78	Rumeli Adi- 194-47	5 Ağustos 1817	Mektup	Tırhala mutasarrıfına	-	Varna'dan İstanbul'a zahire nakli
79	Rumeli Adi- 194-47	5 Ağustos 1817	Kaime	Selanik mutasarrıfına	-	İstanbul'a zahire nakli
80	Rumeli Adi- 194-50	9 Eylül 1817	Mektup	Selanik mutasarrıfına	-	Yeniçeriler için çuha imali
81	Rumeli Adi- 194-58	7 Ekim 1817	Mektup	Selanik mutasarrıfına	-	Devlet görevlisine yardım talebi
82	Rumeli Adi- 194-62	15 Ekim 1817	Mektup	Varna muhafızına	-	Bir kişiye yardım
83	Anadol u Adi- 4-15	13 Ocak 1818	Mektup	Ankara mutasarrıfına	-	Harac-ı imzadan beş binin geri alınması talebi
84	Anadol u Adi- 4-15	13 Ocak 1818	Mektup	Ankara mutasarrıfına	-	Miras paylaşımı
85	Anadol u Adi-	Belirtil- memiş	Mektup	Ankara mutasarrıfına	-	Alacak-verecek meselesi

	4-15					
86	Anadolu Adı-4-19	11 Şubat 1818	Kaime	Ankara mutasarrıfına	-	Mukataa idaresi
87	Anadolu Adı-4-19	11 Şubat 1818	Kaime	Ankara mutasarrıfına	-	Anapa'da inşa edilen cami kütüphanesi için kitap talebi
88	Anadolu Adı-4-29	11 Mart 1818	Mektup	Ankara civarında vaki Tabanlı aşireti voyvodası Hüseyin Beye	-	Fazladan alınan vergiye karşın merkezin tutumu
89	Anadolu Adı-4-32	16 Mart 1818	Kaime	Ankara mutasarrıfına	-	Fazladan alınan vergiye karşın merkezin tutumu
90	Anadolu Adı-4-55	11 Ağustos 1818	Mektup	Ankara sancağına mutasarrıf Galip Paşa'ya	-	Ahalinin kendisine zulmeden bir zımmiden şikâyeti
91	Anadolu Adı-4-55	11 Ağustos 1818	Kaime	Ankara ve Çankırı Sancakları mutasarrıfı Galip Paşa'ya	-	Ankara'da meydana gelen ihtilal ve soruşturma
92	Rumeli Adı-195-2	1 Kasım 1818	Kaime	Varna muhafızına	-	Asker tedariki ve muhafızlar için konak inşası

93	Rumeli Adi- 195-9	23 Kasım 1818	Mektup	Varna muhafızına	-	Miras meselesi
94	Rumeli Adi- 195-10	27 Kasım 1818	Kaime	Tırhala mutasarrıfına	-	Reyanın köyünü terk etmesi
95	Rumeli Adi- 195-14	12 Aralık 1818	Kaime	Tırhala mutasarrıfına	-	Zahire ihraç yasağı ve bu yasağı çiğneyenlere ne yapılacağı
96	Rumeli Adi- 195-18	23 Aralık 1818	Kaime	Tırhala mutasarrıfına	-	Zahire gemisinin kazası sonucu telef olan zahire
97	Rumeli Adi- 195-22	5 Ocak 1819	Kaime	Varna muhafızı Salih Paşa'ya	-	Varna'da kale inşası için kaynak
98	Rumeli Adi- 195-30	24 Ocak 1819	Kaime	Selanik mutasarrıfına	-	İdam edilenlerin mallarına el konulması
99	Rumeli Adi- 195-53	7 Nisan 1819	Mektup	Varna muhafızına	-	Kale inşasının bir an önce tamamlanması için yardım
100	Rumeli Adi- 195-82	1 Ağustos 1819	Kaime	Selanik mutasarrıfı Süleyman Paşa'ya	-	Kalyoncu bedeli tahsili
101	Rumeli Adi- 195-93	27 Eylül 1819	Kaime	Varna muhafızına	-	Sarayın gerdanlık, sığır eti ve yağı talebi

102	Rumeli Adi- 196-7	29 Ekim 1819	Mektup	Varna muhafızına	-	Alacak-verecek meselesi
103	Rumeli Adi- 196-7	30 Ekim 1819	Mektup	Varna bina eminine	-	Kale inşası için Darphaneden gönderilen para
104	Rumeli Adi- 196-10	13 Kasım 1819	Kaime	Selanik mutasarrıfı Selim Paşa'ya	-	Devlet görevlisine gereken saygının gösterilmesi
105	Rumeli Adi- 196-16	1 Aralık 1819	Kaime	Selanik ve Tırhala mutasarrıfları na	Rumeli'deki birçok vali ve mutasarrıfa	Yöneticilere zulmetmeme emri
106	Rumeli Adi- 196-20	23 Aralık 1819	Kaime	Selanik mutasarrıfına	-	Zahire nakli
107	Rumeli Adi- 196-33	5 Şubat 1820	Kaime	Varna muhafızına	-	İstanbul'a hububat nakli
108	Rumeli Adi- 196-35	16 Şubat 1820	Kaime	Tırhala mutasarrıfına	-	Yenişehir-i Fenar ahalisinin kendilerine müdür tayin edilmesi talebi
109	Rumeli Adi- 196-47	29 Şubat 1820	Mektup	Varna bina eminine	Varna kalesi binası nezaretine memur mühendisha ne baş hocası Ali	Kale inşasının bir an önce tamamlanması talebi

					Bey'e	
110	Rumeli Adi- 196-58	3 Mayıs 1820	Kaime	Tırhala mutasarrıfına	-	Gümrük vergileri
111	Rumeli Adi- 197-3	18 Mayıs 1820	Kaime	Selanik mutasarrıfına	-	Belgrad kalesi muhafazası için asker sevkiyatı
112	Rumeli Adi- 197-5	27 Mayıs 1820	Mektup	Selanik mutasarrıfına	-	Tereke defterinin tutulması için tayin
113	Rumeli Adi- 197-5	3 Haziran 1820	Kaime	Selanik mutasarrıfı Selim Sırrı Paşa'ya	-	Top nakliyatı ve bargir mübayası
114	Rumeli Adi- 197-12	5 Temmuz 1820	Mektup	Varna bina emini Lütfullah Ağa'ya	-	Bina emininin sadece verilen işi yapması, kale işlerine karışmaması için bir ihtar
115	Rumeli Adi- 197-12	5 Temmuz 1820	Kaime	Varna muhafızı Salih Paşa'ya	-	Varna kalesi bina emini, ayanı ve vücuhtan Ahmet Ağa'nın bozukluk çıkarması ve ayan seçimi
116	Rumeli Adi- 197-14	21 Temmuz 1820	Kaime	Tırhala mutasarrıfına	-	Mukataa gelirlerinin çalınmasına açılan soruşturma

117	Rumeli Adi- 197-17	7 Ağustos 1820	Mektup	Varna muhafızına	-	Güvenlik tedbirleri
118	Rumeli Adi- 197-17	7 Ağustos 1820	Kaime	Selanik mutasarrıfına	-	Pasaport mevzuları
119	Rumeli Adi- 197-19	12 Ağustos 1820	Kaime	Selanik ve Tırhala mutasarrıfları na	-	Alacak-verecek meselesi
120	Rumeli Adi- 197-22	26 Ağustos 1820	Mektup	Selanik mutasarrıfına	-	İki kere talep edilen gümrük vergisine ahalinin menedilmesi talebi
121	Rumeli Adi- 197-22	26 Ağustos 1820	Mektup	Varna kalesi ebniyesi nezaretine memur mühendishan e baş hocası Ali Bey'e	-	Kale inşasındaki eksiklikler ve eksikliklerin tamamlanması
122	Anadol u Adi-9-2	15 Nisan 1823	Kaime	Ankara mutasarrıfına	-	Yolsuzluk soruşturması
123	Anadol u Adi- 9-3	17 Nisan 1823	Mektup	Kütahya mütesellimin e	-	1821-23 Osmanlı- İran savaşı için asker talebi
124	Anadol u Adi- 9-3	17 Nisan 1823	Mektup	Kütahya mütesellimin e	-	Alacak-verecek meselesi

125	Anadolu Adi-9-4	18 Nisan 1823	Kaime	Ankara mutasarrıfına	-	Sürgün cezası yiyen bir kişinin af talebine red
126	Anadolu Adi-9-7	22 Nisan 1823	Kaime	Ankara mutasarrıfına	Mübaşir kapucubaşı Ahmet Bey'e	Bedelen askerlerin bedellerini ödemesi talebi
127	Anadolu Adi-9-9	30 Nisan 1823	Mektup	Ankara mutasarrıfına	-	Muhallefat zabtı, miras meselesi
128	Anadolu Adi-9-12	5 Mayıs 1823	Mektup	Kütahya mütesellimi silahşörcü beye	-	Şark ordusu için askerlerin aynen tedariki mümkün olmazsa bedelen tahsili
129	Anadolu Adi-9-12	5 Mayıs 1823	Kaime	Ankara mutasarrıfına	-	Ankara'da ihtilal yapanlara verilen cezalar
130	Anadolu Adi-9-17	20 Mayıs 1823	Kaime	Ankara ve Çankırı Sancakları mutasarrıfına	-	Asker bedellerinin tahsili ve sevki
131	Anadolu Adi-9-20	26 Mayıs 1823	Kaime	Ankara ve Çankırı mutasarrıfına	-	Fütüvvet işleri tayini
133	Anadolu Adi-9-28	15 Haziran 1823	Mektup	Bursa mütesellimin e	-	Mürur tezkiresi, serserilerin İst.'a sokulmaması
134	Anadolu Adi-9-36	7 Temmuz 1823	Mektup	Bursa mütesellimin e	-	Mürur tezkiresi, serserilerin İst.'a sokulmaması

135	Anadolu Adı-9-39	13 Temmuz 1823	Mektup	Ankara mutasarrıfına	Bursa mütesellimi ne	Mevleviye şeyhine hürmet talebi
136	Anadolu Adı-9-43	25 Temmuz 1823	Kaime	Ankara mutasarrıfına	-	Rusya'nın çekirge istilasını için Osmanlı'dan sığırcık suyu alması
137	Anadolu Adı-9-50	13 Ağustos 1823	Mektup	Ankara ve Çankırı mutasarrıfına	-	Miras meselesi
138	Anadolu Adı-10-7	26 Ocak 1824	Kaime	Ankara mutasarrıfına	-	Donanma için gemi sevki
139	Anadolu Adı-10-7	26 Ocak 1824	Kaime	Ankara mutasarrıfına	-	Ahalinin bir kişisi hakkındaki şikâyeti
140	Anadolu Adı-10-9	28 Ocak 1824	Mektup	Ankara mutasarrıfına	-	Ayanlık sevdasında olan bir kişiye soruşturma
141	Anadolu Adı-10-11	29 Ocak 1824	Kaime	Ankara mutasarrıfına	-	Zahire bedelinin tahsili
142	Anadolu Adı-10-30	26 Mart 1824	Kaime	Ankara mutasarrıfına	-	Ahaliden fazla vergi alınması için soruşturma
143	Anadolu Adı-10-34	26 Mart 1824	Kaime	Ankara mutasarrıfına	-	Şark ordusu için zahire/zahire bedeli temini
144	Anadolu Adı-	26 Mart 1824	Kaime	Ankara mutasarrıfına	-	Ankara konağına ahaliden eşya

	10-34					talebi
145	Anadolu Adi-10-36	3 Nisan 1824	Kaime	Ankara mütesellimine	-	Darphaneye para teslimi
146	Rumeli Adi-202-5	4 Nisan 1824	Kaime	Tırhala mutasarrıfına	-	İltizam bedeli
147	Rumeli Adi-202-8	9 Nisan 1824	Kaime	Selanik mutasarrıfına	-	Güvenlik
148	Anadolu Adi-10-41	12 Nisan 1824	Mektup	Bursa mütesellimine ve naibine	-	Kalenderhane şeyhine hürmet
149	Anadolu Adi-10-44	13 Nisan 1824	Mektup	Ankara ve Çankırı mutasarrıfına	-	Alacak-verecek meselesi
150	Anadolu Adi-10-44	18 Nisan 1824	Kaime	Ankara mutasarrıfı hazretlerine	-	Sürgün cezası
151	Anadolu Adi-10-44	18 Nisan 1824	Mektup	Ankara mütesellimi kapucıbaşı Asım Bey'e	-	Eski naibin yolsuzlukları
152	Anadolu Adi-10-45	18 Nisan 1824	Kaime	Ankara mutasarrıfına	-	Miras meselesi
153	Rumeli Adi-202-11	19 Nisan 1824	Mektup	Selanik mutasarrıfına	-	İltizam bedeli

154	Anadolu Adi-10-50	2 Mayıs 1824	Mektup	Bursa mütesellimine	-	Düşman esaretinden kurtarılan askerlere aylık
155	Anadolu Adi-10-50	2 Mayıs 1824	Mektup	Bursa mütesellimine	-	Bursa'ya gidecek İngiliz elçisine iyi davranılması talebi
156	Rumeli Adi-202-19	12 Mayıs 1824	Mektup	Selanik mutasarrıfına	-	İhtilal nedeniyle perişan olan eski Rumeli valisine yardım
157	Rumeli Adi-202-19	13 Mayıs 1824	Mektup	Selanik mutasarrıfına	-	Himaye talep eden rahibi koruma
158	Anadolu Adi-10-59	24 Mayıs 1824	Mektup	Ankara mutasarrıfına, Bursa mütesellimine	Anadolu Valisine	Nakşibendi tarikatı liderine hürmet gösterilmesi
159	Anadolu Adi-10-59	24 Mayıs 1824	Kaime	Ankara mutasarrıfına	-	Mübayaa ve bedelleri
160	Anadolu Adi-10-65	12 Haziran 1824	Mektup	Ankara ve Çankırı mutasarrıfına	-	Vergi affı talebi
161	Anadolu Adi-10-65	12 Haziran 1824	Mektup	Ankara ve Çankırı mutasarrıfına	-	Eşkîya ile mücadele
162	Anadolu Adi-10-65	13 Haziran 1824	Mektup	Ankara mutasarrıfına	-	Eşkîyanın gaspı ve eşkıya ile mücadele

163	Rumeli Adi- 202-27	15 Haziran 1824	Kaime	Tırhala mutasarrıfına	-	Kalyoncu ve gabyar bedellerinin tahsili
164	Rumeli Adi- 202-27	16 Haziran 1824	Kaime	Selanik mutasarrıfına	-	Kavala kalesi bina emniğine atama
164	Rumeli Adi- 202-20	16 Haziran 1824	Kaime	Selanik mutasarrıfına	-	Ülke içindeki Nemçelilere yapılan uygulamalar
165	Rumeli Adi- 202-20	17 Haziran 1824	Kaime	Selanik mutasarrıfına	-	Miras meselesi
166	Rumeli Adi- 202-37	12 Temmuz 1824	Kaime	Tırhala mutasarrıfına	-	Öşür vergisi
167	Rumeli Adi- 203-7	23 Şubat 1825	Kaime	Tırhala mutasarrıfına	-	İhtilal nedeniyle cizye affı talebi
168	Rumeli Adi- 203-18	21 Mart 1825	Mektup	Tırhala mutasarrıfına	Yenişehir ve Preveze nüzul eminlerine	Eksik zahire soruşturması
169	Rumeli Adi- 203-23	2 Nisan 1825	Kaime	Tırhala mutasarrıfına	-	Koyun-keçi mübayası
170	Rumeli Adi- 203-30	16 Nisan 1825	Mektup	Selanik mutasarrıfına	-	Mevlevihaneye bağlı köyün ahalisinin hasılatlarını vermek

						istememesi
171	Rumeli Adi- 203-43	16 Haziran 1825	Kaime	Tırhala mutasarrıfına	Yenişehir kadısına	Miras meselesi
172	Rumeli Adi- 203-44	17 Haziran 1825	Kaime	Tırhala mutasarrıfına	-	Reayaya zulüm
173	Rumeli Adi- 203-52	8 Temmuz 1825	Mektup	Selanik mutasarrıfına	-	Nafaka meselesi
174	Rumeli Adi- 203-55	21 Temmuz 1825	Kaime	Selanik mutasarrıfına	-	Mukataaların idaresi
175	Rumeli Adi- 203-62	Belirtil- memiş	Belli değil	Selanik mutasarrıfına	-	Selanik'teki beş menzilin masrafları
176	Rumeli Adi- 203-62	Belirtil- memiş	Belli değil	Tırhala mutasarrıfına	-	Tırhala'daki dört menzilin masrafları
177	Anadol u Adi- 11-3	18 Ağustos 1825	Mektup	Ankara mutasarrıfına	-	Adam öldürdüğü ihbar edilen bir kişiyi soruşturma
178	Anadol u Adi- 11-6	21 Ağustos 1825	Kaime	Ankara ve Çankırı mutasarrıfına	-	Hazine-i Amire için vergi tahsili
179	Anadol u Adi- 11-10	26 Ağustos 1825	Kaime	Bursa mütesellimin e	Yalakova ayanı silahşör Mehmet Ağa'ya	Div.hüm. hocalarından Mehmet Tahir Ef.'nin Bursa'da ağarlanması

180	Anadolu Adı-11-23	15 Eylül 1825	Mektup	Bursa mütesellimine	-	İstanbul'a girişlerde denetim
181	Anadolu Adı-11-34	28 Eylül 1825	Mektup	Bursa mütesellimine	-	Mora'dan gelen muhacirlerin iskânı
182	Anadolu Adı-11-43	7 Ekim 1825	Mektup	Bursa naibine	-	Mürur tezkiresi, İstanbul'a geliş izni
183	Anadolu Adı-11-52	23 Ekim 1825	Mektup	Kütahya mütesellimine ve naibine	-	Muhallefat zabtı, miras meselesi
184	Anadolu Adı-11-54	29 Ekim 1825	Kaime	Ankara mutasarrıfına	-	İstanbul'un iaşesi
185	Anadolu Adı-12-5	21 Kasım 1825	Kaime	Ankara mutasarrıfına	-	Miras meselesi
186	Anadolu Adı-12-6	23 Kasım 1825	Kaime	Ankara ve Çankırı mutasarrıfına	-	Eşkıya ile mücadele
187	Anadolu Adı-12-8	28 Kasım 1825	Mektup	Kütahya mütesellimine	-	Mora'dan gelen muhacirlere maaş temini
188	Anadolu Adı-12-11	1 Aralık 1825	Kaime	Ankara mutasarrıfına	-	Suçlu birinin affı için soruşturma
189	Anadolu Adı-12-31	28 Aralık 1825	Kaime	Ankara mutasarrıfına	-	Sürgün cezası
190	Anadolu Adı-	1 Ocak 1826	Mektup	Ankara mutasarrıfına	-	Alacak-verecek meselesi

	12-34					
191	Anadolu Adi-12-34	2 Ocak 1826	Kaime	Ankara ve Çankırı mutasarrıfına	-	Bedeliye akçesi tahsili
192	Anadolu Adi-12-36	10 Ocak 1826	Mektup	Ankara ve Çankırı mutasarrıfına	-	Limni ahalisinden alınan borcun, ahalinin talebi
193	Anadolu Adi-12-41	19 Ocak 1826	Kaime	Ankara mutasarrıfına	-	Top nakliyatı, durumu
194	Rumeli Adi-205-3	11 Şubat 1826	Kaime	Varna muhafızına	-	Gabyar neferi tedariki
195	Rumeli Adi-205-4	12 Şubat 1826	Mektup	Varna muhafızına	-	Ahaliden birinin şikâyeti
196	Rumeli Adi-205-6	13 Şubat 1826	Mektup	Varna muhafızına, naibine, ayanına vesair	-	Odun, kömür naklinde kullanılmak üzere çember yapımı emri
197	Rumeli Adi-205-6	13 Şubat 1826	Mektup	Varna muhafızına ve ayanına	-	Nakliyat
198	Rumeli Adi-205-8	16 Şubat 1826	Kaime	Selanik mutasarrıfına	-	Bozuk altın ile yakalanan bir kişiye soruşturma
199	Anadolu Adi-12-61	28 Şubat 1826	Kaime	Ankara mutasarrıfına	-	Şirvan hakimi Selim Han'a ödenmesi gereken meblağ

200	Anadolu Adi- 12-61	28 Şubat 1826	Kaime	Ankara'da ikamet üzere olan Şaki Şirvan hakimi Selim Han'a	-	Selim Han'ın maaşı ve ailesinin güvenliği
201	Rumeli Adi- 205-18	4 Mart 1826	Kaime	Tırhala mutasarrıfına	-	İltizam
202	Anadolu Adi- 12-64	8 Mart 1826	Mektup	Bursa naibine	-	Vakıf mütevellisine hapis cezası
203	Rumeli Adi- 205-25	13 Mart 1826	Kaime	Selanik mutasarrıfına	Tırhala mutasarrıfın a, başka başka	Ağnam mübayası
204	Rumeli Adi- 205-35	5 Nisan 1826	Mektup	Tırhala mutasarrıfına	-	Alacak-verecek meselesi
205	Rumeli Adi- 205-38	7 Nisan 1826	Kaime	Tırhala mutasarrıfına	-	Fazla vergi alımına uyarı
206	Rumeli Adi- 205-38	7 Nisan 1826	Kaime	Tırhala mutasarrıfına	-	Kudumiyye vergisi alımının durdurulması
207	Rumeli Adi- 205-53	27 Nisan 1826	Kaime	Tırhala mutasarrıfına	-	Asker tayinatları
208	Rumeli Adi- 207-2	31 Aralık 1826	Mektup	Tırhala mutasarrıfına	-	Mukataa geliri

209	Rumeli Adi- 207-2	31 Aralık 1826	Kaime	Selanik mutasarrıfına	-	Arsa mübayaası
210	Rumeli Adi- 207-13	18 Ocak 1827	Kaime	Selanik mutasarrıfına	-	Piştov mübayaası
211	Rumeli Adi- 207-27	16 Şubat 1827	Kaime	Varna muhafızına	-	Donanma için gabyar ve mellah tedariki
212	Rumeli Adi- 207-33	23 Şubat 1827	Kaime	Tırhala mutasarrıfına	-	Mukataa geliri
213	Rumeli -Adi- 207-36	2 Mart 1827	Kaime	Varna muhafızına	-	Sahte patriğin mektubu
214	Anadol u Adi- 15-3	29 Nisan 1827	Mektup	Bursa naibine	-	Mürur tezkiresi, İstanbul'un güvenliği
215	Anadol u Adi- 15-17	21 Mayıs 1827	Mektup	Bursa ayanına	-	Bir ailenin yardım talebi
216	Anadol u Adi- 15-36	20 Haziran 1827	Mektup	Kütahya naibine ve mütesellimin e	-	Mübaya-Zahire bedeli
217	Anadol u Adi- 15-39	25 Haziran 1827	Mektup	Bursa mütesellimin e	-	Mürur tezkiresi, güvenlik
218	Anadol u Adi- 15-39	25 Haziran 1827	Mektup	Ankara mütesellimin e	-	Mürur tezkiresi, güvenlik

219	Rumeli Adi- 209-18	1 Temmuz 1827	Kaime	Varna muhafızına	-	Varna kalesinin tamir ve inşası
220	Rumeli Adi- 209-21	3 Temmuz 1827	Kaime	Selanik mutasarrıfına	-	Ask. Mans. Muh. Ordusu için kıyafet
221	Rumeli Adi- 209-25	12 Temmuz 1827	Kaime	Tırhala Sancağı mutasarrıfına	-	İltizam bedeli tahsili
222	Anadol u Adi- 15-56	15 Temmuz 1827	Mektup	Bursa mütesellimin e	-	Mürur tezkiresi, güvenlik
223	Anadol u Adi- 15-61	18 Temmuz 1827	Mektup	Bursa naibine	-	Mürur tezkiresi, güvenlik
224	Rumeli Adi- 209-31	20 Temmuz 1827	Kaime	Selanik mutasarrıfına	-	Ağnam vergisi tahsilatı
225	Anadol u Adi- 15-66	23 Temmuz 1827	Mektup	Bursa mütesellimin e	-	Mevleviye tarikatından bir şeyhin yardım talebi
226	Anadol u Adi- 15-66	24 Temmuz 1827	Mektup	Kütahya mütesellimin e	-	Muhacirlerin yardım talebi
227	Anadol u Adi- 16-6	3 Ağustos 1827	Kaime	Bursa mütesellimin e	Bahr-ı Sefid Boğazı muhafızına	Peksimetlerin durumunun incelenmesi
228	Anadol u Adi- 16-7	3 Ağustos 1827	Mektup	Kütahya mütesellimin e	-	Vergi tahsilatı

229	Rumeli Adi- 210-15	4 Ağustos 1827	Kaime	Varna muhafızına	-	Varna'da olan Hafız Ağa'ya hürmet ve yardım talebi
230	Anadol u Adi- 16-10	7 Ağustos 1827	Mektup	Kütahya mütesellimin e	-	Muhacirlerin yardım talebi
231	Rumeli Adi- 210-23	11 Ağustos 1827	Kaime	Selanik mutasarrıfına	-	Metropolit seçimi
232	Rumeli Adi- 210-24	11 Ağustos 1827	Mektup	Selanik mutasarrıfına	-	Tüfenkhaneye istihdam için usta talebi
233	Anadol u Adi- 16-12	12 Ağustos 1827	Kaime	Ankara mütesellimin e	-	Silistre valisinin ailesine yardım talebi
234	Anadol u Adi- 16-17	18 Ağustos 1827	Mektup	Kütahya mütesellimin e	-	Mürur tezkiresi, güvenlik
235	Rumeli Adi- 210-33	20 Ağustos 1827	Kaime	Selanik mutasarrıfına	-	Selanik'e zabıta gönderimi
236	Rumeli Adi- 210-35	22 Ağustos 1827	Kaime	Selanik mutasarrıfına	-	Ask. Mans. Muh. Masrafları
237	Rumeli Adi- 210-40	26 Ağustos 1827	Kaime	Varna muhafızına	-	Ask. Mans. Muh. İçin Silistre'ye kılıç nakli
238	Anadol u Adi- 16-28	4 Eylül 1827	Mektup	Bursa mütesellimin e	-	Muhacirlerin yardım talebi

239	Anadolu Adi-16-34	10 Eylül 1827	Mektup	Bursa mütesellimine	-	Bursa'daki peksimetlerin muhafazası
240	Anadolu Adi-16-40	15 Eylül 1827	Mektup	Bursa mütesellimine	-	Mürur tezkiresi, güvenlik
241	Anadolu Adi-16-41	19 Eylül 1827	Mektup	Bursa mütesellimine	-	Mürur tezkiresi, güvenlik
242	Anadolu Adi-16-43	21 Eylül 1827	Mektup	Bursa mütesellimine	-	Mürur tezkiresi, güvenlik
243	Rumeli Adi-210-66	22 Eylül 1827	Kaime	Selanik mutasarrıfına	-	Selanik'te oturan paşanın evi küçük olduğundan konağa nakli
244	Rumeli Adi-210-66	23 Eylül 1827	Mektup	Varna Muhafızına	-	Mürur tezkiresi
245	Rumeli Adi-210-66	23 Eylül 1827	Kaime	Selanik mutasarrıfına	-	Tüfenkhanede istihdam
246	Rumeli Adi-210-67	23 Eylül 1827	Mektup	Varna muhafızına	-	Mürur tezkiresi, güvenlik
247	Anadolu Adi-16-58	15 Ekim 1827	Mektup	Bursa mütesellimine	-	Mürur tezkiresi, güvenlik
248	Anadolu Adi-16-58	15 Ekim 1827	Kaime	Bursa mütesellimine ve baş ayanına	-	İdari tayin

249	Rumeli Adi- 210-90	19 Ekim 1827	Mektup	Varna muhafızına	-	İstanbul'da ekmek imali için Varna'dan un talebi
250	Rumeli Adi- 210-99	29 Ekim 1827	Kaime	Selanik mutasarrıfına	-	Mukataa gelirleri
251	Anadol u Adi- 17-2	5 Mart 1828	Mektup	Kütahya mütesellimin e	-	Muhacirlere yardım
252	Anadol u Adi- 17-11	24 Mart 1828	Kaime	Bursa, Kütahya mütesellimin e, Ankara mutasarrıfına	Anadolu'da ki birçok vilayet ve sancak amirlerine	Hayriyye altını basımı
253	Anadol u Adi- 17-18	21 Nisan 1828	Mektup	Kütahya mütesellimin e	Hamid mütesellimi ne	Ask. Mans. Muh. Ordusundan firar eden asker
253	Anadol u Adi- 17-38	16 Mayıs 1828	Kaime	Bursa mütesellimin e	Karahisar ve İznikmid müteselliml erine, Trabzon valisine	Tüfenk imali için usta talebi
254	Anadol u Adi- 17-38	17 Mayıs 1828	Mektup	Ankara mütesellimin e	-	Sürgün cezasının affı, mürur tezkiresi
255	Anadol u Adi- 17-40	20 Mayıs 1828	Mektup	Bursa mütesellimin e	-	Mürur tezkiresi, güvenlik
256	Anadol u Adi-	3 Haziran	Mektup	Bursa kadısına ve	-	Ailevi meseleseler

	17-48	1828		mütesellimin e		
257	Anadol u Adi- 17-50	8 Haziran 1828	Mektup	Bursa mütesellimin e	-	Tüfenkhanede usta istihdamı
258	Anadol u Adi- 17-55	14 Haziran 1828	Mektup	Bursa mütesellimin e	-	Askerlerin ulufesi için tahsilat
259	Anadol u Adi- 33-4	5 Eylül 1833	Kaime	Bursa mütesellimin e	Gemlik kereste nazırına, Mihaliç voyvodasın a	Değirmen inşası ve İstanbul'a un esnafının getirilmesi
260	Anadol u Adi- 33-5	5 Eylül 1833	Kaime	Bursa mütesellimin e	-	Alacak-verecek meselesi
261	Anadol u Adi- 33-6	7 Eylül 1833	Kaime	Kütahya mütesellimin e	-	Alacak-verecek meselesi
262	Anadol u Adi- 33-13	16 Eylül 1833	Kaime	Ankara mütesellimin e	-	Alacak-verecek meselesi
263	Anadol u Adi- 33-13	16 Eylül 1833	Mektup	Bursa mütesellimin e	Aydın ve Kıbrıs muhasılları na, Bursa, Menteşe, Saruhan müt.	Medineli bir şeyhe hürmete talebi

264	Anadolu Adi-33-15	18 Eylül 1833	Kaime	Bursa mütesellimin e	-	Mürur tezkiresi, güvenlik
265	Anadolu Adi-33-17	22 Eylül 1833	Kaime	Ankara mütesellimin e	Bolu, Viranşehir, Kastamonu, Çankırı mütesellimlerine	Memduhiye basımı ve eski paraların alınması
266	Anadolu Adi-33-28	4 Ekim 1833	Kaime	Kütahya mütesellimin e	-	Hububat tedariki ve Mudanya'ya nakli
267	Anadolu Adi-33-30	7 Ekim 1833	Kaime	Kütahya mütesellimin e	-	Aşiret reisinin affı, halkın hoşnutluğu
268	Anadolu Adi-33-35	13 Ekim 1833	Kaime	Bursa mütesellimin e	-	Cinayet suçuna karşı kısas
269	Anadolu Adi-33-45	24 Ekim 1833	Kaime	Ankara mütesellimin e	-	Yeni para basımı, eskilerin alınması
270	Anadolu Adi-33-47	27 Ekim 1833	Kaime	Bursa mütesellimin e	-	Vakıf'ta çalışan imamlara ödenmesi gereken meblağ
271	Anadolu Adi-34-22	31 Mart 1834	Kaime	Bursa mütesellimin e	-	Evkâf-ı Hümayun Mahkemesinde duruşma
272	Anadolu Adi-34-22	31 Mart 1834	Kaime	Ankara mütesellimin e	Karaman valisine	Cinayet parası için mahkeme

273	Anadolu Adi-34-28	7 Nisan 1834	Kaime	Bursa mütesellimine	-	Han tamirâtı
274	Anadolu Adi-34-30	9 Nisan 1834	Kaime	Ankara mütesellimine	-	Ahalinin şikâyet ettiği voyvodaya soruşturma
275	Anadolu Adi-34-31	9 Nisan 1834	Kaime	Bursa mütesellimi Hafız Paşa'ya	-	Kürek cezasına çarptırılanların İstanbul'a gönderilmesi
276	Anadolu Adi-34-40	16 Nisan 1834	Kaime	Kütahya mütesellimine	Ve müfettişine	Bektaşılık suçlaması
277	Anadolu Adi-34-40	16 Nisan 1834	Kaime	Kütahya mütesellimine	-	Zaviye idaresi
278	Rumeli Adi-224-3	18 Nisan 1834	Kaime	Selanik muhassılına	-	İltizam bedeli
279	Anadolu Adi-34-49	30 Nisan 1834	Kaime	Ankara mütesellimine	-	Voyvada tayini
280	Anadolu Adi-34-61	14 Mayıs 1834	Kaime	Ankara mütesellimine	Sivas valisine	Muhtar seçimleri
281	Anadolu Adi-34-61	14 Mayıs 1834	Kaime	Ankara mütesellimine	-	Ahalinin Emlaklarının kaydedilmesi
282	Anadolu Adi-34-61	15 Mayıs 1834	Kaime	Ankara mütesellimine	-	Mürur tezkiresi, güvenlik

283	Anadolu Adi- 34-68	21 Mayıs 1834	Kaime	Bursa mütesellimin e	-	Mürur tezkiresi, güvenlik
284	Rumeli Adi- 224-20	25 Mayıs 1834	Kaime	Tırhala Sancağı mütesellimi Hacı Ömer Ağa	-	Alacak-verecek
285	Rumeli Adi- 224-29	16 Haziran 1834	Belli değil	Tırhala ve Selanik mutasarrıfılar ı, Varna muhafızı	Rumeli'deki birçok vilayet ve sancak idarecisine	Önemli meseleleri görüşmek için Bab-1 Ali'ye davet
286	Rumeli Adi- 224-37	24 Haziran 1834	Belli değil	Tırhala ve Selanik mutasarrıfılar ı, Varna muhafızı	Rumeli'deki birçok vilayet ve sancak idarecisine	Önemli meseleleri görüşmek için Bab-1 Ali'ye davet
287	Rumeli Adi- 224-45	5 Temmuz 1834	Kaime	Selanik mutasarrıfına	-	Alacak-verecek meselesi
288	Rumeli Adi- 224-53	17 Temmuz 1834	Tezkire	Selanik muhasılına ve naibine	Ksendire Voyvodası Gedikli Mustafa Bey'e	Zahire mübayası
289	Anadolu Adi- 36-10	28 Temmuz 1834	Kaime	Bursa mütesellimin e	-	Zam talebine verilen red cevabı

290	Anadolu Adi-36-15	7 Ağustos 1834	Kaime	Kütahya mütesellimine	-	Tezkiresiz gezilmemesi için emir
291	Anadolu Adi-36-21	12 Ağustos 1834	Kaime	Bursa mütesellimine	-	Sürgün cezası ve af talebi
292	Anadolu Adi-36-21	12 Ağustos 1834	Kaime	Bursa mütesellimine	-	Bektaşilikle suçlananların affedilme şartları
293	Rumeli Adi-224-73	12 Ağustos 1834	Kaime	Varna muhafızına	-	Gümrük binası inşası
294	Rumeli Adi-224-73	12 Ağustos 1834	Kaime	Varna Bina Emini Mehmet Ağa'ya	-	Gümrük binası inşası
295	Rumeli Adi-225-10	23 Ağustos 1834	Kaime	Selanik muhassılına	-	Tahrir ve iskan meselesi
296	Rumeli Adi-225-23	3 Eylül 1834	Kaime	Tırhala mutasarrıfına	-	Muhtar tayini
297	Anadolu Adi-36-37	4 Eylül 1834	Kaime	Kütahya mütesellimine	-	Nüfus sayımı
298	Anadolu Adi-36-47	11 Eylül 1834	Kaime	Kütahya mütesellimine	-	Redif askeri olma şartları
299	Anadolu Adi-36-47	11 Eylül 1834	Kaime	Bursa mütesellimine	-	Alacak-verecek meselesi

300	Anadolu Adi-36-48	11 Eylül 1834	Kaime	Bursa mütesellimine	-	Alacak-verecek meselesi
301	Rumeli Adi-225-33	11 Eylül 1834	Kaime	Selanik muhassılına	-	Ahalinin Selanik naibinden memnunluğu
302	Anadolu Adi-36-48	12 Eylül 1834	Kaime	Bursa mütesellimine	-	Bursa'ya yeni mütesellim tayini
303	Rumeli Adi-225-33	12 Eylül 1834	Kaime	Selanik muhassılına	-	Donanma askerinin aylık geliri
304	Anadolu Adi-36-55	18 Eylül 1834	Kaime	Ankara mutasarrıfına	-	Alacak-verecek meselesi
305	Anadolu Adi-36-55	18 Eylül 1834	Kaime	Ankara mutasarrıfına	-	Miras Meselesi
306	Rumeli Adi-225-38	18 Eylül 1834	Kaime	Tırhala mutasarrıfına	-	Alacak-verecek meselesi
307	Anadolu Adi-36-55	19 Eylül 1834	Kaime	Ankara mutasarrıfına	-	Hürmet talebi
308	Rumeli Adi-225-46	24 Eylül 1834	Kaime	Tırhala mutasarrıfına	-	Zahire mübayası
309	Rumeli Adi-225-46	25 Eylül 1834	Kaime	Tırhala mutasarrıfına	-	Zahire ihracatı yasağı
310	Rumeli Adi-	9 Ekim 1834	Kaime	Tırhala mutasarrıfına	-	Redif askeri tahriri ve tertibi

	225-60					
311	Rumeli Adi- 225-64	13 Ekim 1834	Kaime	Varna muhafızına	Rusçuk, Vidin muhafızları na, Filibe nazırına	Mansure askerlerinin görev yerlerine gitmesi
312	Rumeli Adi- 225-66	14 Ekim 1834	Kaime	Varna muhafızına	-	Alacak-verecek meselesi, soruşturma
313	Rumeli Adi- 225-67	14 Ekim 1834	Kaime	Tırhala mutasarrıfına	Silistre valisine ve birçok sancak mutasarrıfın a	Redif askeri yaş şartları
314	Rumeli Adi- 226-5	21 Ekim 1834	Kaime	Selanik muhassılına	-	Ahaliye zulüm yapılmaması için uyarı
315	Anadol u Adi- 36-60	22 Ekim 1834	Kaime	Ankara ve Çankırı mutasarrıfına	-	Alacak meselesi
316	Anadol u Adi- 36-60	22 Ekim 1834	Kaime	Ankara mutasarrıfı hazretlerine	-	Hürmet talebi
317	Anadol u Adi- 36-69	29 Ekim 1834	Kaime	Kütahya mütesellimin e	-	Hürmet talebi
318	Anadol u Adi- 36-69	29 Ekim 1834	Kaime	Bursa mütesellimin e	-	Görevliye yardım ve hürmet talebi

319	Anadolu Adi-36-73	2 Kasım 1834	Kaime	Kütahya mütesellimine	-	Ağnamiyye ücretlerine gelen zam
320	Anadolu Adi-36-73	2 Kasım 1834	Kaime	Bursa mütesellimine	-	Fes imalatı
321	Rumeli Adi-226-19	6 Kasım 1834	Kaime	Tırhala mutasarrıfına	-	Alacak-verecek meselesi
322	Rumeli Adi-226-26	12 Kasım 1834	Kaime	Tırhala mutasarrıfına	-	Ahalinin ihtilal nedeniyle vergi indirimi talebi
323	Rumeli Adi-226-30	15 Kasım 1834	Kaime	Tırhala mutasarrıfına	-	Zahire mübayası
324	Rumeli Adi-226-30	15 Kasım 1834	Kaime	Selanik muhassılına	-	Kadının işlerinde yardım
325	Rumeli Adi-226-43	26 Kasım 1834	Kaime	Tırhala mutasarrıfına	-	Tahrir
326	Rumeli Adi-226-43	27 Kasım 1834	Kaime	Tırhala mutasarrıfına	-	Mansure ordusu için kıyafet imali ve asker tanzimi
327	Rumeli Adi-226-44	27 Kasım 1834	Kaime	Selanik muhassılına	-	Fes imali, asker kıyafeti
328	Anadolu Adi-38-3	5 Aralık 1834	Kaime	Ankara mutasarrıfına	-	Binbaşı terfisi
329	Anadolu Adi-	17 Aralık	Kaime	Kütahya mütesellimine	-	Vakıf meselesi

	38-11	1834		e		
330	Anadol u Adi- 38-11	17 Aralık 1834	Kaime	Bursa mütesellimin e	-	İstanbul'a taşınan birinin eşyaların nakli için izin istemesi
331	Rumeli Adi- 226-64	19 Aralık 1834	Kaime	Selanik Muhassılı İbrahim Paşa Hazretlerine	-	Zahire mübayası ve nakli
332	Anadol u Adi- 38-32	25 Ocak 1835	Belli değil	Ankara mutasarrıfı hazretlerine	-	İstanbul'un iaşesi, pirinç mübayası
333	Anadol u Adi- 38-40	8 Şubat 1835	Kaime	Ankara mutasarrıfı hazretlerine	-	Yağmacıların hırsızlığı
334	Anadol u Adi- 38-40	8 Şubat 1835	Kaime	Ankara mutasarrıfı hazretlerine	-	Serserilerin parasını çalması üzerine devlete başvuran bir kişi
335	Anadol u Adi- 38-40	9 Şubat 1835	Kaime	Ankara mutasarrıfı hazretlerine	-	Tersanede çalıştırılmak için demirci amelesi talebi
336	Anadol u Adi- 38-53	1 Mart 1835	Kaime	Ankara mutasarrıfı hazretlerine	-	Hırsızlık, sürgün
337	Anadol u Adi- 38-53	1 Mart 1835	Kaime	Bursa mütesellimin e	-	Mürur tezkiresi, güvenlik

338	Anadolu Adi-38-53	2 Mart 1835	Kaime	Bursa mütesellimine	-	İstihdam
339	Anadolu Adi-38-58	6 Mart 1835	Kaime	Bursa mütesellimine	-	Mürur tezkiresi, güvenlik
340	Anadolu Adi-38-60	8 Mart 1835	Kaime	Kütahya mütesellimine	Tirkeşhası voyvadasına	Cinayet soruşturması
341	Anadolu Adi-38-60	8 Mart 1835	Kaime	Kütahya mütesellimine	-	Mora muhacirlerinden mağdur olan bir kişiye iş imkânı
342	Anadolu Adi-38-62	10 Mart 1835	Kaime	Bursa mütesellimine	-	Alacak-verecek meselesi
343	Anadolu Adi-38-64	13 Mart 1835	Kaime	Bursa mütesellimine	-	Sürgünü gerektirecek cezanın olup olmamasının araştırılması
344	Anadolu Adi-38-64	13 Mart 1835	Kaime	Bursa defter nazırına ve mütesellimine	-	Her kazadan nüfusa göre asker talebi
345	Anadolu Adi-38-69	18 Mart 1835	Kaime	Bursa Yenişehir Voyvodası Nuri Bey'e	-	Paylaşılamayan arazi sorunu
346	Anadolu Adi-38-69	18 Mart 1835	Kaime	Ankara mutasarrıfı hazretlerine	-	Ahaliye ayan zulmü ve gereğinin

						yapılması
347	Rumeli Adi- 228-2	31 Mart 1835	Kaime	Selanik muhasılına	Aynaroz gümrükçüsü ne	Fazla alının gümrük vergisine tepki
348	Rumeli Adi- 228-2	31 Mart 1835	Kaime	Selanik muhasılına	-	Selanik'te kışla inşası
349	Rumeli Adi- 228-14	16 Nisan 1835	Kaime	Selanik muhasılına	-	İspenç vergisi tahsili
350	Rumeli Adi- 228-14	16 Nisan 1835	Kaime	Selanik muhasılına, Tırhala mutasarrıfına	-	Firari asker yakalanması emri
351	Rumeli Adi- 228-17	19 Nisan 1835	Kaime	Selanik muhasılına	-	Salih Ağa'nın tımarına zam talebi
352	Rumeli Adi- 228-31	25 Nisan 1835	Kaime	Tırhala mutasarrıfına	Köstendil mutsasarrıfı na, Rumeli valisine, İskenderiye muhasılına	Tevziat defterlerinin İstanbul'a gönderilmesi
353	Rumeli Adi- 229-5	5 Mayıs 1835	Kaime	Varna istihkâmâtı ebniyesine memur Mehmet Ağa'ya	-	Kale inşası

354	Rumeli Adi- 229-11	11 Mayıs 1835	Kaime	Tırhala mutasarrıfına	-	Devlet görevlisine yardım talebi
355	Anadol u Adi- 39-5	31 Mayıs 1835	Kaime	Bursa naibine ve mütesellimin e	-	Zaviye idaresi için tayin
356	Anadol u Adi- 39-5	31 Mayıs 1835	Kaime	Bursa mütesellimin e	-	Cinayet olayı
357	Rumeli Adi- 229-32	5 Haziran 1835	Kaime	Selanik muhassılına	-	Eksik olan redif askerlerinin tamamlanması
358	Rumeli Adi- 229-33	6 Haziran 1835	Kaime	Selanik muhassılına	-	Ask. Mans Muh. Ordusunun eksik askerlerin tedariki
359	Rumeli Adi- 229-40	12 Haziran 1835	Kaime	Varna Muhafızı Dilaver Paşa'ya	-	Muhacirlerin iskânı
360	Anadol u Adi- 39-25	16 Haziran 1835	Kaime	Bursa mütesellimin e	-	Dergâh tamiri ve yemek parası
361	Anadol u Adi- 39-25	18 Haziran 1835	Kaime	Ankara mutasarrıfı hazretlerine	-	Alacak-verecek meselesi
362	Rumeli Adi- 229-51	20 Haziran 1835	Kaime	Tırhala mutasarrıfına	-	Alacak-verecek meselesi
363	Anadol u Adi- 39-32	23 Haziran 1835	Belli değil	Bursa mütesellimin e	-	Ailesi farklı yerlerde olanların buluşma arzusu

364	Anadolu Adı-39-32	23 Haziran 1835	Belli değil	Bursa mütesellimine	-	Ailesi farklı yerlerde olanların buluşma arzusu
365	Anadolu Adı-39-43	1 Temmuz 1835	Kaime	Kütahya mütesellimine	-	Bir şeyhin sıkıntı çektiğini bildirmesi üzerine aylık tahsis edilmesi
366	Anadolu Adı-39-48	9 Temmuz 1835	Kaime	Kütahya mütesellimine	-	İstihdam
367	Anadolu Adı-39-50	11 Temmuz 1835	Kaime	Bursa mütesellimine	-	Dergâh tamiri
368	Anadolu Adı-39-50	11 Temmuz 1835	Kaime	Ankara mutasarrıfı hazretlerine	-	Af talebi ve onay
369	Anadolu Adı-39-52	13 Temmuz 1835	Kaime	Ankara mutasarrıfı hazretlerine	-	Kürek cezası
370	Rumeli Adı-229-71	13 Temmuz 1835	Kaime	Selanik muhassılına, Tırhala mutasarrıflarına	Silistre valisine, Çirmen mutasarrıfına, Üsküp nazırına, Gümülcine voyvodasına, Vidin muhafızına	Redif askerlerinin maaşı
371	Anadolu Adı-	15 Temmuz	Kaime	Bursa naibine ve		Vakıf işleri

	39-55	1835		mütesellimin e		
372	Rumeli Adi- 229-74	15 Temmuz 1835	Kaime	Selanik muhasılına	-	Selanik'te inşa edilecek kışlanın masrafları
373	Rumeli Adi- 229-74	15 Temmuz 1835	Kaime	Selanik vücutundan kapucıbaşı Ahmet Tevfik Bey'e	-	Selanik'te inşa edilecek kışlanın masrafları
374	Anadol u Adi- 39-57	16 Temmuz 1835	Kaime	Bursa mütesellimin e	-	Cinayet için mahkemeye getirilme talebi
375	Anadol u Adi- 39-58	18 Temmuz 1835	Kaime	Bursa mütesellimin e	-	Aylık bağlanması
376	Anadol u Adi- 39-58	18 Temmuz 1835	Kaime	Ankara mutasarrıfı hazretlerine	-	Alacak-verecek meselesi
377	Rumeli Adi- 231-3	2 Kasım 1835	Kaime	Selanik muhasılına	-	Tüccarlardan alınacak vergi
378	Rumeli Adi- 231-3	2 Kasım 1835	Kaime	Tırhala mutasarrıfına	-	Yenişehir metropolidinin görevden alınması
379	Rumeli Adi- 231-10	7 Kasım 1835	Kaime	Varna muhafızına	-	İki kişi arasındaki husumet
380	Rumeli Adi- 231-25	6 Aralık 1835	Kaime	Tırhala mutasarrıfına	-	Binbaşı tayini

381	Rumeli Adi- 231-40	30 Aralık 1835	Kaime	Tırhala mutasarrıfına	-	İnşa edilecek kışla için keşif amacıyla mühendis gönderilmesi
382	Rumeli Adi- 231-40	30 Aralık 1835	Kaime	Selanik muhasılına	-	Alacak-verecek meselesi
383	Anadol u Adi- 42-7	6 Ocak 1836	Kaime	Ankara mutasarrıfı hazretlerine	-	Sürgün cezasının affı
384	Anadol u Adi- 42-7	7 Ocak 1836	Kaime	Ankara mutasarrıfı hazretlerine	-	Zorunlu iskân
385	Rumeli Adi- 231-44	9 Ocak 1836	Kaime	Tırhala mutasarrıfına	-	Zahire mübayası ve nakli
386	Anadol u Adi- 42-8	11 Ocak 1836	Kaime	Bursa mütesellimin e	-	Sürgün cezasının affı talebi
387	Anadol u Adi- 42-23	12 Şubat 1836	Kaime	Bursa mütesellimin e	-	Ahalinin şikâyeti üzerine Gemlik kereste nazırının görevden alınması
388	Anadol u Adi- 42-23	12 Şubat 1836	Kaime	Ankara mutasarrıfına	-	Mürur tezkiresi, güvenlik
389	Anadol u Adi- 42-32	29 Şubat 1836	Kaime	Ankara mutasarrıfına	-	Padişahın doğum günü için merasimler ve sürgünde olanların affı

390	Anadolu Adı-42-32	29 Şubat 1836	Kaime	Bursa mütesellimi Halil Kamili Ağa'ya	-	İstihdam
391	Anadolu Adı-42-32	1 Mart 1836	Kaime	Bursa mütesellimin e	-	İstihdam
392	Anadolu Adı-42-53	14 Mart 1836	Kaime	Ankara mutasarrıfına	-	Ayan seçimleri
393	Anadolu Adı-42-53	14 Mart 1836	Kaime	Bursa mütesellimin e	-	İstihdam
394	Anadolu Adı-43-9	18 Nisan 1836	Kaime	Kütahya kaymakamına	Hüdavendig ar mütesellimi ne ve hâvi olduğu kazaların voyvodalarına	Kaptan Paşa'nın firari askerlerin yakalanması için emri
395	Anadolu Adı-43-9	19 Nisan 1836	Kaime	Bursa mütesellimin e	-	Sürgün cezasının affı
396	Anadolu Adı-43-9	20 Nisan 1836	Kaime	Bursa mütesellimin e	-	Şeyhe hürmet
397	Anadolu Adı-43-15	21 Mayıs 1836	Kaime	Kütahya muhassılına	-	Tekke tamiri
398	Anadolu Adı-	21 Mayıs	Kaime	Kütahya muhassılına	-	Mekke mücavirlerinden

	43-15	1836				bir kişiden vergi talebine itiraz
399	Anadolu Adı-43-35	5 Haziran 1836	Kaime	Kütahya muhassılına	-	İstihdam
400	Anadolu Adı-43-35	6 Haziran 1836	Kaime	Bursa mütesellimine	-	Bursa müteselliminin jurnal katibi ataması
401	Anadolu Adı-44-32	24 Temmuz 1836	Kaime	Ankara mutasarrıfına	-	Mukata ve tımar arazilerine vergi zammına ahalinin gücünü sorgu
402	Anadolu Adı-44-45	5 Ağustos 1836	Kaime	Bursa mütesellimine	-	Nakşibendi şeyhlerinden Hacı Abdulkadir'in bazı talepleri
403	Anadolu Adı-44-49	11 Ağustos 1836	Kaime	Bursa mütesellimine ve naibine	-	Tevzi defterlerinin düzenlenmesi
404	Anadolu Adı-44-49	11 Ağustos 1836	Kaime	Kütahya muhassılına	-	Zaviye idaresi
405	Anadolu Adı-44-61	21 Ağustos 1836	Kaime	Bursa mütesellimine	-	Alacak-verecek meselesi
406	Rumeli Adı-233-9	30 Ekim 1836	Kaime	Varna muhafızına	-	Alacak-verecek meselesi
407	Rumeli Adı-233-16	7 Kasım 1836	Kaime	Selanik muhassılına	-	Zahire mübayası

408	Rumeli Adi- 233-20	12 Kasım 1836	Kaime	Tırhala mutasarrıfına	-	Fazla vergi alındığı beyanı
409	Rumeli Adi- 233-24	15 Kasım 1836	Kaime	Varna muhafızına	-	İstanbul dışı bir yere zahire nakline izin
410	Rumeli Adi- 233-38	29 Kasım 1836	Kaime	Tırhala mutasarrıfına	-	Aykırı hareketlerde bulunanlara yaptırım
411	Rumeli Adi- 233-52	12 Aralık 1836	Kaime	Varna muhafızına	-	Alacak-verecek meselesi
412	Rumeli Adi- 233-61	20 Aralık 1836	Kaime	Varna muhafızına	-	Koyunların otlaması nedeniyle şikâyet
413	Rumeli Adi- 233-61	20 Aralık 1836	Kaime	Varna muhafızına	-	Alacak-verecek meselesi
414	Rumeli Adi- 234-20	27 Şubat 1837	Kaime	Tırhala ve Selanik mutasarrıfına	Rumeli ve Bosna valilerine, İskenderiye ve Belgrad muhafızına	Bargir mübayası
415	Rumeli Adi- 234-20	27 Şubat 1837	Kaime	Varna muhafızına	Silistre valisine, Çirmen müşirine	İstihkam inşası ve masrafları
416	Rumeli Adi- 234-55	29 Mart 1837	Kaime	Selanik muhasılına	-	Kalpazan sorgulaması

417	Rumeli Adi- 234-55	2 Nisan 1837	Kaime	Selanik muhassılına	-	Dolandırıcılar ve bu kişilere mürur tezkiresi verenlerin görevden uzaklaştırılması
418	Rumeli Adi- 235-2	7 Nisan 1837	Kaime	Tırhala mutasarrıfına	-	Alacak-verecek meselesi
419	Rumeli Adi- 235-9	11 Nisan 1837	Kaime	Selanik muhassılına	Çirmen müşirine, Rumeli valisine	Firari askerlerin yakalanması
420	Rumeli Adi- 235-9	11 Nisan 1837	Kaime	Tırhala mutasarrıfına	Rumeli valisine, İskenderiye muhassılına	Belirlenen zamanda merkeze ulaşmayan tevziat defterleri
421	Rumeli Adi- 235-9	12 Nisan 1837	Kaime	Varna Muhafızı Necip Ağa'ya	-	Trablusgarp askerleri için Varna'dan erzak
422	Rumeli Adi- 235-15	14 Nisan 1837	Kaime	Tırhala mutasarrıfına	-	Askeri taburların Manastır'a çekilmesi
423	Rumeli Adi- 235-29	26 Nisan 1837	Kaime	Selanik muhassılına	-	Görev tayini
424	Rumeli Adi- 235-29	28 Nisan 1837	Kaime	Selanik muhassılına	-	Hırsızlık vakası, mağdurun mallarını geri istememesi
425	Anadol u Adi-	11 Mayıs	Kaime	Ankara feriğine	-	Kayseri sancağındaki

	46-6	1837				emlak, arazi ve evkafın tespit edilmesi ile vergilerin tevzii
426	Rumeli Adi- 235-55	11 Mayıs 1837	Kaime	Selanik muhassılı hazretlerine	-	Askeri rütbe atlama şartları
427	Anadol u Adi- 46-10	14 Mayıs 1837	Kaime	Ankara Feriği Yusuf Paşa'ya	-	Vergi tahsilleri
428	Anadol u Adi- 46-12	15 Mayıs 1837	Kaime	Ankara müşirine	-	Gaspçuların mallarının satılması ve mağdurlara ödenmesi
429	Anadol u Adi- 46-12	15 Mayıs 1837	Kaime	Ankara feriğine	-	Alacak-verecek meselesi
430	Anadol u Adi- 46-43	23 Mayıs 1837	Kaime	Kütahya muhassılına	-	Alacak-verecek meselesi
431	Anadol u Adi- 46-29	28 Mayıs 1837	Kaime	Kütahya muhassılına	-	Alacak-verecek meselesi
432	Anadol u Adi- 46- 29,30	28 Mayıs 1837	Kaime	Kütahya muhassılına	-	Mukataa, tımar ve iltizamların zamma katlanabilirliğinin araştırılması
433	Anadol u Adi- 46-30	28 Mayıs 1837	Kaime	Ankara feriğine	-	Mürur tezkiresi, güvenlik

434	Rumeli Adi- 235-50	1 Haziran 1837	Kaime	Varna muhafızı hazretlerine	-	Topçu askerlerinin eđitimi
435	Anadol u Adi- 46-57	4 Haziran 1837	Kaime	Ankara feriğine	-	Redif askerleri için elbise imali
436	Anadol u Adi- 46-57	4 Haziran 1837	Kaime	Kütahya muhassılına	-	Dergâh için aylık taamiyenin muhassıllık tarafından verilmesi
437	Rumeli Adi- 237-59	1 Eylül 1837	Kaime	Varna muhafızına	-	Zeynep Hanım'ın isteği
438	Anadol u Adi- 49-15	4 Eylül 1837	Kaime	Bursa mütesellimin e	-	Harameyn Hazineesi
439	Anadol u Adi- 49-23	8 Eylül 1837	Kaime	Kütahya muhassılına	-	Yapılacak olan tahririn hastalık nedeniyle ertelenmesi
440	Anadol u Adi- 49-38	18 Eylül 1837	Kaime	Bursa mütesellimin e	-	Fatma Hatun'dan vergi talebi üzerine ödeyecek gücünün olmamasını bildirmesi
441	Anadol u Adi- 49-43	21 Eylül 1837	Kaime	Ankara müşirine	-	Asker tedariki
442	Anadol u Adi- 1837	21 Eylül 1837	Kaime	Kütahya muhassılına	-	Alacak-verecek meselesi

	49-43,44					
443	Anadolu Adı-49-47	23 Eylül 1837	Kaime	Bursa mütesellimine	-	Mürur tezkiresi, güvenlik
444	Anadolu Adı-51-2	1 Ocak 1838	Kaime	Ankara ferihine	-	Kayseri, Kırşehir, Bozok sancaklarının gelirlerinin araştırılıp kaydedilmesi
445	Anadolu Adı-51-9	9 Ocak 1838	Kaime	Bursa mütesellimine	-	Zahire mübayası
446	Anadolu Adı-51-9	9 Ocak 1838	Kaime	Ankara ferihine	-	Asker tedariki
447	Anadolu Adı-51-17	13 Ocak 1838	Kaime	Ankara müşirine	-	Redif askerlerinin eşyalarının muhafazası için depohane inşası
448	Anadolu Adı-51-32	24 Ocak 1838	Kaime	Kütahya muhassılı paşaya	-	Jurnal katibi azli ve yerine görev tayini
449	Anadolu Adı-51-17	13 Ocak 1838	Kaime	Bursa mütesellimine	-	Alacak-verecek meselesi
450	Anadolu Adı-51-20	13 Ocak 1838	Kaime	Kütahya muhassılına	-	Bir kadının, kocasını bırakıp gitmesiyle ilgili şikâyet

451	Rumeli Adi- 239-22	31 Ocak 1838	Kaime	Selanik ferikine	-	Telef olan zahirenin araştırılması
452	Rumeli Adi- 240-4	3 Mart 1838	Kaime	Selanik kaymakamın a ve mübayacısına	-	Yusuf Paşa'nın zahire satışı
453	Rumeli Adi- 240-5	4 Mart 1838	Kaime	Varna kaymakamın a	Silistre müşirine	Alacak-verecek meselesi
454	Rumeli Adi- 241-2	24 Mart 1838	Kaime	Varna muhafızına	-	Bir zımminin İstanbul'a gönderilmesi
455	Rumeli Adi- 241-23	9 Nisan 1838	Kaime	Selanik ferikine	-	Alacak-verecek meselesi
456	Rumeli Adi- 241-43	5 Mayıs 1838	Kaime	Varna Muhafızı Ziya Paşa'ya	-	Top kundaklarının eksiklerinin tamamlanması
457	Rumeli Adi- 241-80	16 Haziran 1838	Kaime	Selanik ferikine	Edirne. Rumeli, Elviye-i Hamse ve Silistre müşirlerine, Niş ve Vidin muhafızları na, Bosna valisine, Hersek mut.	Tevziat defterlerine meçhul masrafların eklenmesine merkezin gösterdiği tepki

458	Rumeli Adi- 241-80	17 Haziran 1838	Kaime	Varna muhafızı kaymakamın a	-	Alacak-verecek meselesi
459	Rumeli Adi- 241-87	25 Haziran 1838	Kaime	Selanik ferikine	-	Alacak-verecek meselesi
460	Rumeli Adi- 242-7	8 Temmuz 1838	Kaime	Varna muhafızına	-	Alacak-verecek meselesi
461	Rumeli Adi- 241-7	9 Temmuz 1838	Kaime	Varna muhafızına	-	Alacak-verecek meselesi
462	Anadol u Adi- 55-13	27 Temmuz 1838	Kaime	Ankara feriğine	Gümüşkân maden-i hümâyun eminine	Ordu için hububat mübayası ve gönderilmesi
463	Anadol u Adi- 55-13	27 Temmuz 1838	Kaime	Bursa mütesellimin e	-	Boşanma meselesi
464	Rumeli Adi- 242-29	27 Temmuz 1838	Kaime	Varna muhafızına	-	Boşanma, nafaka
465	Anadol u Adi- 55-32	4 Ağustos 1838	Kaime	Ankara feriğine	Maraş muhasılına ,Eskişehir mütesellimi ne	Cebelü bedelilerinin tahsili
466	Anadol u Adi- 55- 40,41	7 Ağustos 1838	Kaime	Bursa mütesellimin e	-	Asakir-i muntazama tımarlarının idaresindeki

						değişiklikler
467	Anadolu Adi-55-60	19 Ağustos 1838	Kaime	Kütahya muhassılına	-	Redif askerlerinin alay ve sancak talimi ve Karahisar'da hastalık
468	Anadolu Adi-55-60	19 Ağustos 1838	Kaime	Ankara ferihine	-	Bir kişinin tımarına kasteden bozguncuyu şikâyeti
469	Anadolu Adi-55-67	21 Ağustos 1838	Kaime	Bursa mütesellimine	-	Redif askerlerini kumanda ve talim etmek için görevlendirme
470	Anadolu Adi-55-67	21 Ağustos 1838	Kaime	Ankara müşiri hazretlerine	-	Redif askerlerinin talimi
471	Rumeli Adi-242-76	15 Eylül 1838	Kaime	Varna muhafızına	-	Top ve mühimmat taşıyan gemilerden mal indirilmesi
472	Rumeli Adi-242-84	18 Eylül 1838	Kaime	Varna muhafızına	-	Gönderilen topların gemilerden indirilmesi
473	Rumeli Adi-243-24	15 Ekim 1838	Kaime	Varna muhafızına	-	Alacak-verecek meselesi

474	Anadolu Adi-57-20	26 Ekim 1838	Kaime	Ankara müşirine	-	İki kişinin sulhu
475	Anadolu Adi-57-20	26 Ekim 1838	Kaime	Ankara ferihine	-	Sancaklardaki temettuat defterlerinin gönderilmesi
476	Anadolu Adi-57-33,34	29 Ekim 1938	Kaime	Bursa mütesellimine	-	Zulmün var olup olmadığının araştırılması
477	Anadolu Adi-57-34	30 Ekim 1838	Kaime	Bursa mütesellimine ve naibine	-	Eski Şam valisinin eşinin İstanbul'a dönme talebi
478	Anadolu Adi-57-40	2 Kasım 1838	Kaime	Kütahya muhassılına	-	Miras meselesi
479	Anadolu Adi-57-40	3 Kasım 1838	Kaime	Bursa mütesellimine ve naibine	-	Ahaliye zulüm iddiasına soruşturma
480	Anadolu Adi-57-80	16 Kasım 1838	Kaime	Bursa mütesellimine	-	Boşanma
481	Rumeli Adi-243-75	8 Aralık 1838	Kaime	Selanik vücuhundan mütesellim-i esbık Yusuf Bey'e	-	Alacak-verecek meselesi
482	Rumeli Adi-244-3	25 Aralık 1838	Kaime	Selanik ferikine	-	Bir şeyhe hürmet ve yardım talebi

483	Anadolu Adi-59-2	17 Mart 1839	Kaime	Bursa mütesellimine	-	Alacak-verecek meselesi
484	Anadolu Adi-59-3	18 Mart 1839	Kaime	Ankara ferihine	-	Temettuat defterlerinin tanzimi ve irsali
485	Anadolu Adi-59-5	18 Mart 1839	Kaime	Bursa mütesellimine	-	Hırsızlığa kürek cezası
486	Anadolu Adi-59-5	19 Mart 1839	Kaime	Bursa mütesellimine	-	Aşar vergisi
487	Anadolu Adi-59-7	20 Mart 1839	Kaime	Ankara müşirine	-	Bozuk yol tamiri talebi
488	Anadolu Adi-59-7	20 Mart 1839	Kaime	Ankara müşirine	-	Alacak-verecek meselesi
489	Anadolu Adi-59-7,8	20 Mart 1839	Kaime	Kütahya muhassılına	-	Alacak-verecek meselesi
490	Anadolu Adi-59-18	29 Mart 1839	Kaime	Bursa mütesellimine	-	Babasının kör, annesinin yaşlı olması nedeniyle oğullarının askere alınmaması talebi
491	Anadolu Adi-59-25	1 Nisan 1839	Kaime	Bursa naibine ve mütesellimine	-	Bir kişinin ailesini İstnabul'a taşıma talebi
492	Anadolu Adi-	1 Nisan 1839	Kaime	Bursa muacelât	-	Müderresin işleri için yardım

	59-25			nazırına		
493	Anadolu Adi-59-32	6 Nisan 1839	Kaime	Bursa mütesellimine	-	Hazineye teslim edilmeyen paranın soruşturması
494	Anadolu Adi-59-32	6 Nisan 1839	Kaime	Bursa mütesellimine	-	Darp ve adam öldürenlere cezalar
495	Rumeli Adi-245-50	6 Nisan 1839	Kaime	Selanik ferikine	-	Alacak-verecek meselesi
496	Anadolu Adi-59-42	10 Nisan 1839	Kaime	Ankara müşiri hazretlerine	-	Borç, alacak-verecek
497	Anadolu Adi-59-58	22 Nisan 1839	Kaime	Kütahya muhassılına	-	Alacak-verecek meselesi
498	Anadolu Adi-59-58	22 Nisan 1839	Kaime	Ankara ferigine	-	Borazan çavuşunun miras işleri için izin alması
499	Anadolu Adi-59-100	12 Mayıs 1839	Kaime	Ankara ferigine	-	Hayvanların otlamasından çıkan sorun
500	Anadolu Adi-59-100	12 Mayıs 1839	Kaime	Kütahya muhassılına	-	İstihdam